

Svezame, otvori se!

STUDIJA
SLUČAJA

*Svezame, otvori se
studija slučaja*

Svezame, otvori se; studija slučaja
Urednik: Nenad Veličković

Autori tekstova:

Svezame, zatvori se

Poglupi po naređenju

Smradni listovi

Nužda iz nehata

Nenad Veličković

Sudije u dresu pobjednika

Đaci u raljama bigota

Nenad Veličković

Namir Ibrahimović

Lektura i korektura: Srđan Arkoš

Grafički urednik: Asim Đelilović

Tehnički urednik: Boriša Gavrilović

Posebna zahvalnost: Dženana Trbić i Emir
Vučijak

Autori čitanke: Sanja Jurić, Klaudija Vuković,
Namir Ibrahimović, Željko Malinović, Azra
Rizvanbegović, Eldina Brulić, Klaudija
Vuković, Dijana Pupić, Amer Tikveša, Nenad
Veličković.

Izdavač: Interkultura

štampa: Dobra knjiga Sarajevo

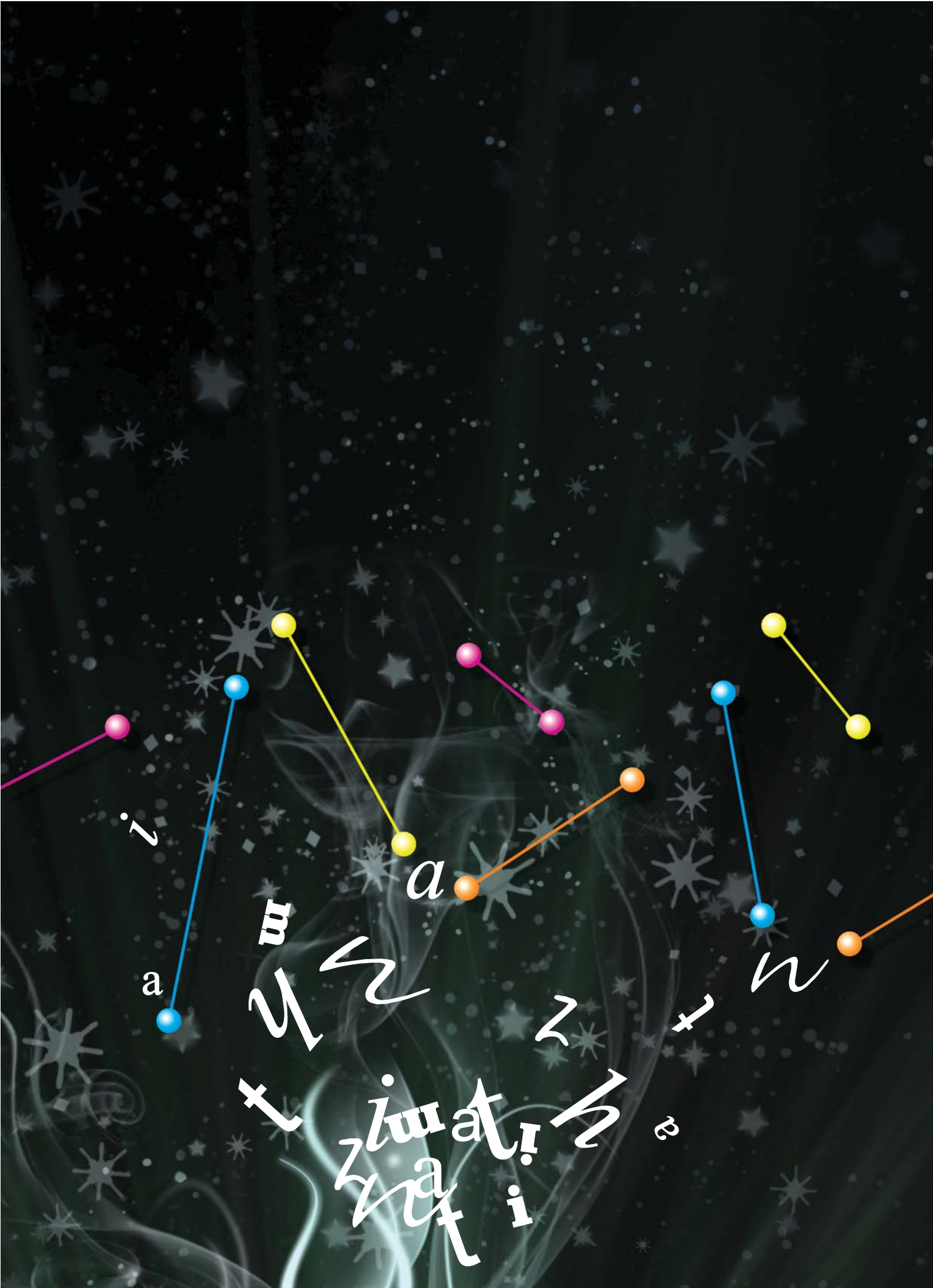
Tiraž: 300 primjeraka

Svezame, otvori se!

**STUDIJA
SLUČAJA**

Sarajevo, 2012.

zi

a

m

a

n

ziua
i
a

006	Slučaj		
	Ekspozicija		
010	Svezame, otvori se		
	<i>Zašto alternativna čitanka u obrazovanju kojim upravlja nacionalizam? Koji se ciljevi i kakvim rješenjima njome žele ostvariti?</i>		
	Zaplet		
080	Svezame, zatvori se		
	<i>Kome je i zašto alternativa neprihvatljiva? Kako se iz univerzitetskih busija brane interesi nacionalizma?</i>		
108	Poglupi po naređenju		
	<i>Kakva je uloga nastavnika maternjeg jezika i književnosti u odabiru čitanke? Za kakve se vrijednosti ovaj nastavnički esnaf zalaže?</i>		
132	Smradni listovi		
	<i>Kako izvršna vlast osigurava legitimitet interesima nacionalizma u obrazovanju?</i>		
	Klimaks		
154	Sudije u dresu pobjednika		
	<i>Kako ignorisanje i arogancija postaju argumenti moći.</i>		
	Peripetija		
214	Nužda iz nehata		
	<i>Kako gluhost štiti glupost?</i>		
		Epilog	
		238	Đaci u raljama bigota
			<i>Zašto djeca nemaju pravo glasa?</i>
		248	Bilješke

SLUČAJ

Ako se pod studijom slučaja razumije detaljan opis nekog procesa s ciljem ukazivanja na mehanizme po kojima se odvija, a koji se potom mogu prepoznati kao opšti, onda ovdje opisana petogodišnja *borba* grupe građana (nastavnika književnosti u osnovnoj školi, roditelja đaka, univerzitetskih nastavnika i pedagoških i jezičkih stručnjaka) za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, konkretno udžbenika za nastavu književnosti, zadovoljava takvo određenje.

Slučaj se, dakle, odnosi na pokušaj da se kvalitet postojećih odobrenih udžbenika dovede u pitanje jednim alternativnim i modernim, usaglašenim u svim tačkama sa okvirnim zakonom i u skladu sa svim proklamovanim obrazovnim ciljevima, prije svega u vezi sa vrijednostima. Ukratko, nakon što je jedna obimna ekspertiza ukazala na niz manjkavosti postojećih udžbenika, tim autora ponudio je svoj bitno drugačiji koncept čitanke, nazvan *Svezame, otvori se*.

U prvom poglavlju ove studije (*Svezame, otvori se*) izloženi su najvažniji ciljevi tog koncepta i predstavljena njegova najvažnija didaktičko-metodička rješenja.

U drugom poglavlju (*Svezame, zatvori se*) opisuje se reakcija; nacionalizam (kao ideologija koja upravlja obrazovnim sistemom u BiH, pa

tako u dijelu federacije za koji *Svezame, otvori se* konkuriše) prepoznaje uljeza u polju koje suvereno kontroliše i angažuje birokratske (legitimisane kao stručne i naučne) mehanizme da strano tijelo isključi. Nakon što je čitanka za peti razred sa još nekoliko drugih odobrena, čitanka za šesti ne prolazi recenzentsko rešeto.

U trećem dijelu (*Poglupi po naređenju*), iako je čitanka za sedmi razred, dijelom zbog snažne reakcije autora na diskvalifikaciju prethodne, dobila odobrenje za upotrebu u školama, raspravlja se o ulozi nastavničkog esnafa u odabiru udžbenika, o vrijednostima koje zastupa tim odabirom i o vezi takvih vrijednosti i takvog odabira s nevidljivim rezultatima njegovog rada iza zatvorenih vrata učionice.

U četvrtom poglavlju (*Smradni listovi*), daje se izvod iz prepiske autora čitanke sa ministarstvom nadležnim za odabir udžbenika u kojem se analizira metodologija ocjenjivanja i ukazuje na propuste koji generišu pristranost i/ili nestručnost recenzenata, otvaraju vrata korupciji i ne garantuju izbor najkvalitetnijih rukopisa.

Peti dio (*Sudije u dresu pobjednika*), vezan uz diskvalifikaciju čitanke *Svezame, otvori se* za deveti razred, pokazuje kako se moć (ovdje nacionalizma u polju obrazovanja) suočena s argumentima protiv svojih favorita, brani ignoran-

cijom, arogancijom, laganjem i silom kamuflirano u upravni postupak.

U šestom dijelu (*Nužda iz nehata*) predstavljene su svi mailovi jednog od autora čitanke iz jednogodišnje prepiske s ministrom nadležnim za odabir udžbenika, u kojem mu se na različite načine i više puta sugerirše da preispita svoju odluku o odabiru samo jednog udžbenika za jedan predmet, kao i kako da osigura transparentniju, efikasniju, odgovorniju i pošteniju proceduru. (Na šta će on konačnim rješenjem odgovoriti sa *ignor.*) Budući da je ministrovo rješenje uputilo izdavača čitanke na upravni spor, ovom dijelu priložen je tekst tužbe protiv njegovog ministarstva.

U sedmom dijelu (*Đaci u raljama bigota*) dopušteno je učenicima da sami ocijene čitanku *Svezame, otvori se. :-)*

Vjerujemo da ovako ispričana priča o borbi za kvalitet, transparentnost, pluralizam i zakonitost može motivisati, ohrabriti i inspirisati nastavnike i roditelje, ali i sve druge aktere u polju obrazovanja da se aktivnije i glasnije uključe u nužnu reformu nastavnih planova i programa, a u vezi s tim i nastavnih metoda i sredstava.

S tom namjerom, ova studija slučaja prilaže se raspravi o ciljevima i standardima obrazovanja za 21. vijek.

b) Rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.

1 2 3 4 5

komentar

Bojim se da neki elementi ovako koncipiranog udžbenika smanjuju motivaciju za učenjem.

Komentar recenzentice:

Bojim se da neki elementi ovako koncipiranog udžbenika smanjuju motivaciju za učenjem.

Komentar učenika/ce:

To što je prekrasno urađen i napisan, što ima puno zanimljivosti, što je poučan (jako),... Jednostavno: predobar je! P. S.: Žao mi je što naša generacija nije koristila ovaj udžbenik!

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

To što je prekrasno urađen i napisan; što ima puno zanimljivosti, zato što je poučan (jako), ...

Jednostavno: predobar je!

P. S.: Žao mi je što naša generacija nije koristila ovaj udžbenik!

SVEZAME, OTVORI SE

Zašto alternativna čitanka u obrazovanju kojim upravlja nacionalizam? Koji se ciljevi i kakvim rješenjima njome žele ostvariti?

Koncept čitanke za osnovnu školu *Svezame, otvori se* (razredi od petog do devetog), nastao je kao odgovor grupe građana, istovremeno i stručnjaka i nastavnika jezika i književnosti, na rezultate analize sadržaja udžbenika objavljene u knjizi *Čemu učimo djecu.*(1)

Ti rezultati, u najkraćem, ukazivali su na sljedeće mane (slabosti, greške, propuste, nedosljednosti) u analiziranim udžbenicima, a posredno i u cijelom obrazovnom sistemu:

- Broj negativnih primjera je i do 10 puta veći u odnosu na broj pozitivnih primjera. Taj odnos u korist negativnih primjera je najveći u maternjem jeziku, a potom u istoriji, geografiji i vjeronauci.
- Učenici se aktivno usmjeravaju na izučavanje samo "svog". (Potvrđeno i u *Istraživanju stavova o vrijednostima u obrazovanju* u kojem je preko polovine učenika izjavilo da izučavaju istoriju, kulturu i tradiciju samo jednog naroda.) Daleko najveći broj ovih primjera je u maternjem jeziku.
- Kvantitativno posmatrajući, broj primjera u kojima se razlike prezentuju kao problem za razvoj i napredak društva nije tako velik, ali njihove poruke su toliko razarajuće da se kao takve nipošto ne smiju naći u budućim udžbenicima nacionalne grupe predmeta.

- Broj primjera u kojima je naglašena *vlastita* ugroženost i diskriminacija je značajan. U maternjem jeziku ih je najviše, s tim da se najviše potencira ugroženost naroda i jezika.
- Obrazovni sistem uopće nema definisan cilj da razvija kritičko razmišljanje kod učenika. (...)

Ali, rezultati analize ukazuju i na sljedeće:

- Udžbenici nacionalne grupe predmeta i vjeronauke potiču segregaciju društva jer su u svojoj osnovi jednonacionalni i ne obezbjeđuju znanje i vještine za život u multikulturalnom društvu, te samim tim nisu u skladu sa zakonima iz oblasti obrazovanja i Obećanjima, kao ni s principima obrazovanja za otvoreno društvo. Kao što analiza pokazuje, vladajuće ideologije kroz sadržaj udžbenika aktivno doprinose stvaranju antagonizama i daljnjoj dezintegraciji društva. Iako to nije u podjednakoj mjeri prisutno u udžbenicima rađenim prema bosanskom, hrvatskom i srpskom NPP-u, ipak ovi udžbenici, naročito maternji jezik, služe kao instrumenti za razdvajanje po nacionalnoj osnovi.

(1) Istraživanje su zajednički proveli Fond otvoreno društvo BiH i proMENTE, socijalna istraživanja iz Sarajeva. Sarajevo, oktobar 2007. godine, urednica Dženana Trbić. <http://www.scribd.com/doc/76707931/Obrazovanje-u-Bosni-i-Hercegovini-Čemu-učimo-djecu>

- Udžbenici su jednonacionalni i ističu kulturu i tradiciju samo jednog naroda. Učenici nemaju priliku da se dovoljno upoznaju s bitnim odrednicama i drugih naroda i dijelova države. I upravo ta činjenica da učenici ne upoznaju "druge" utiče na to da pripadnike drugih naroda, kao i dijelove svoje domovine, doživljavaju kao strane. Ovim sadržajima se potiče stav da je život u multikulturalnom društvu komplikovan jer društvene grupe imaju različita očekivanja, različite vrijednosti i tradicije, koje nisu komplementarne. Time se podržavaju stavovi vladajućih ideologija o nemogućnosti zajedničkog života na ovim prostorima.
  - U udžbenicima se nalazi značajan broj primjera kojima se krše osnovna individualna i grupna ljudska prava. U isto vrijeme, jako je malo primjera za promociju univerzalnih ljudskih prava.
  - U udžbenicima se nalazi značajan broj sadržaja kojima se diskriminišu pojedine društvene grupe, čime se ne doprinosi promociji ljudskih prava kao osnove za formiranje zdravih odnosa unutar multikulturalnih zajednica.
  - Udžbenici ne potiču inkluziju u obrazovanju.
  - Udžbenici svojom koncepcijom ne podržavaju individualizovani pristup neophodan za uključivanje posebnih grupa učenika u zvanični obrazovni sistem.
  - Udžbenici su pripremljeni tako da ne omogućavaju individualizovani pristup učenju, a posebno ne za djecu s posebnim potrebama.
  - Udžbenici ne tretiraju pitanja manjina, posebno Roma.
  - Udžbenici su u prosjeku ispod optimalnog nivoa po svojim karakteristikama bitnim za usvajanje znanja i motivaciju učenika.
  - Udžbenici moraju biti podignuti na viši nivo kako bi učenicima omogućili lakše usvajanje znanja i razvoj kritičkog promišljanja, kao i motivisali učenike za rad.
  - Udžbenici neadekvatnih grafičkih rješenja, sa tekstom u kojem su date gomile činjenica i gdje najvažnije činjenice nisu označene, sa zastarjelim fotografijama ne potiču učenikovu radoznalost i motivaciju da izučava sadržaj predmeta.
- U Analizi su date i sljedeće Preporuke za izdavače i autore udžbenika:
- Kreiranje udžbenika treba biti timska aktivnost koja uključuje od samog početka profesionalce iz oblasti za koju se priprema udžbenik, metodologije za tu oblast, pedagoge, nastavnike iz prakse, grafičke dizajnere i le-

ktore. Ova preporuka se posebno odnosi na uključivanje nastavnika iz prakse jer su oni ti koji najbolje poznaju kako učenici usvajaju pojedine sadržaje i što im privlači pažnju. Njihovi komentari su od neprocjenjive vrijednosti za izradu dobrog udžbenika jer ga, na kraju, oni moraju koristiti.

U namjeri da ponudi alternativu ovako opisanoj školskoj (udžbeničkoj) praksi autorski tim sastavljen uglavnom od nastavnika jezika i književnosti, slijedeći preporuke iz analize, kreirao je čitanku *Svezame, otvori se*. Rješenja, često inovativna u domaćoj udžbeničkoj produkciji, nastojala su i uglavnom uspjela zadovoljiti sljedeće postavljene ciljeve:

- grafičkim izgledom približiti udžbenik djeci, učiniti ga bliskim, prepoznatljivim, modernim (tako što će dinamičnom prezentacijom sadržaja podsjećati na inetrnetske stranice);
- način obraćanja učenicima (stil, jezik) pojednostaviti, osloboditi ga uobičajenih udžbeničkih fraza, koristiti igre riječima i žargon... Tretirati jezik slobodno, kao sredstvo kreativnog izražavanja a ne kao normiran način službene komunikacije;
- književne tekstove tumačiti detaljno, s pažnjom usmjerenom na značenja i smisao napisanog;

- ne zanemarivati etički aspekt književnih djela. Otvarati raspravu o vrijednostima koje tekstovi u čitanci zastupaju. Podsticati đake na kritičko mišljenje u vezi s kvalitetom ponuđenih djela (posebno onih koja su uvrštena u program iz ideoloških razloga.);
- izbor obaveznih djela i autora proširiti tekstovima savremenih autora i, posebno, autorica, kojih u programu inače nema dovoljno. S tim u vezi:
  - afirmisati rodnu ravnopravnost;
  - voditi računa o korelaciji i dovoditi književna djela u vezu sa životom i interesima đaka;
  - kvalitetnim objašnjenjima nepoznatih riječi razvijati svijest đaka o velikim mogućnostima jezika i potrebi da se misli izražavaju i lijepo i tačno i jasno;
  - promovisati zaštitu autorskog prava.

Akademik Zdenko Lešić je u svojoj recenziji čitanke *Svezame, otvori se 5* prepoznao neke od ovih namjera autorskog tima:

“Prije svega, ponuđena Čitanka odgovara nastavnom programu. Međutim, ona po svojoj koncepciji znatno prevazilazi uobičajeni postupak prezentiranja nastavnog gradiva, jer se sasvim približava svijetu savremenog djeteta tog uzrasta. U prvom redu

to se odnosi na razigranost s kojom se uvode i obrađuju uvršteni tekstovi, a zatim i na svjesno izbjegavanje svih retoričkih ideoloških matrica, koje inače već odavno problematičnim čine našu tradicionalnu 'didaktiku', uvjerenu da 'vaspitavati' znači učiti djecu da vole i cijene isključivo svoj uski svijet, uvijek na račun drugih i drukčijih svjetova.

Osnovni pedagoški princip ovdje je igra, koju autori pokreću na gotovo svim stranicama Čitanke. Povod za to obično im daju sami izabrani tekstovi, ali se ona razigrava još više u njihovoj obradi, i to se čini na razne načine, s mnogo duha. A posebno je važno da se i učenike stalno podstiče da se u igru uključe, pa čak i da je sami pokreću. Naravno, to bi, možda, u jednoj školskoj knjizi bilo pomalo neumjesno kad igra ne bi bila metodički postupak, kojim se izvršavaju određeni pedagoški i didaktički zadaci u postepenom prenošenju znanja predviđenih nastavnim programom. Kroz igru i pomoću igre učenici otkrivaju znanja o poeziji i jeziku poezije, o stripu i crtanom filmu, o radio-drami, dramatizaciji i 'igrokazu', o filmskoj umjetnosti. Ali se oni na isti način uvode i u takve pojmove kao što su sloboda, prijateljstvo, znanje i mašta. U svakom slučaju, taj postupak je svakako najveća vrijednost ove čitanke.

Druga njena vrijednost je zapravo implicitna. Naime, u njoj se uopće ne govori o nekim stvarima koje redovno opterećuju školske knjige, a već su odavno u suvremenoj pedagoškoj nauci dovedene u pitanje,

jer učeničku svijest zatvaraju u njihov svijet i čine ih nesposobnim da vide vrijednost drugih. Ovdje je dobro što su uvršteni i neki tekstovi koji dolaze iz drugih kultura i što se tretiraju 'prirodno', tj. kao ono s čime se učenici mogu identificirati. Umjesto retoričkog rodoljublja ovdje se, recimo, govori o pitanju ljudske slobode. Umjesto nacionalnog 'identiteta' ovdje se promovira ekologija. Umjesto patrijarhalnih ('muških') vrijednosti ovdje se afirmira prijateljstvo, rodna jednakost i razumijevanje starosti kao prirodnog čovjekovog životnog doba. Ukratko, ova Čitanka po intenciji ima cilj da oplemeni (u moralnom smislu) a ne da uplemeni (u nacionalnom smislu).

Osim nekih sitnih korekcija koje sam bilježio u samom tekstu, slobodan sam izložiti i neke primjedbe koje bi možda mogle poboljšati ovu odličnu čitanku." (Slijede bilješke vezane uz konkretne dijelove sadržaja.)

Prva u seriji *Svezame, otvori se*, čitanka za 5. razred devetogodišnjeg obrazovanja, odobrena je za upotrebu šk. 2007/08. godine, zauzevši drugo mjesto na rang-listi ustanovljenoj prema broju bodova koje su rukopisima dodijelili recenzenti. Naredne 2008/09. školske godine čitanka *Svezame, otvori se* 6 nije dobila potreban broj bodova i nije se nikada koristila u školi. Isto se dogodilo i sa čitankom za deveti razred.

Čitanke za sedmi i osmi koriste se u nastavi, ali u relativno malom broju škola i razreda. (O svemu ovom više riječi biće u tekstovima koji slijede.)

Autorski tim, s manjim izmjenama, činili su: Namir Ibrahimović, Sanja Jurić, Klaudija Vuković, Eldina Brulić, Azra Rizvanbegović, Amer Tikveša i Željko Malinović (svi profesori književnosti i bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika s nastavničkim iskustvom). Osim njih Dijana Pupić, Srđan Arkoš, također profesori književnosti i jezika zaposleni kao lektori, Asim Đelilović, docent na Likovnoj akademiji u Sarajevu, Boriša Gavrilović, tehnički urednik, i Nenad Veličković, književnik i docent na Filozofskom fakultetu, glavni i odgovorni urednik čitanke i autor projekta.

NIK Sezam preporučio se kao partner zahvaljujući svojim izdanjima školske štampe. Serijal čitanke *Svezame, otvori se* je njegov prvi izdavački poduhvat u oblasti proizvodnje udžbenika.

Izbor iz sadržaja čitanke *Svezame, otvori se* 5–9.

Svesti 700 stranica na 60, iz pet udžbenika pisanih za djecu uzrasta od 10 do 15 godina nije bio jednostavan zadatak. Ovdje se u nastavku na njega ipak odgovara, pokušajem da se predstavi, *dokumentarno*, raznovrsnost didaktičkih i metodičkih rješenja koja ove čitanke i formalno i sadržajno čine *drugačijim*.

Izbor je nastojao obuhvatiti primjere originalnih grafičkih rješenja u službi razumijevanja teksta i intepretacija kojima se đaci provokiraju na kritičko promišljenje stvarnosti u kojoj žive.

Stranice se daju hronološki, tj. od početka prema kraju svakog pojedinog sveska, od petog do devetog razreda. U takvoj kompoziciji donekle se izgubio ritam zasebnih cjelina, ali se lakše može pratiti kako se građa *uozbiljuje* s odrastanjem čitalaca.

5 6 7 8 9

Izbor iz
sadržaja čitanki
Svezame, otvori se
5–9

... of the following
Affinia Hotels:
(212) 320-8050
toll-free: 1-866-246-2100
www.affinia.com

Po mostu se rijeka poznaje

Možeš li po mostovima prepoznati koje su tri bosanskohercegovačke rijeke na slikama. Odgovor je na str. 106 (U popisu fotografija.)

Musa Ćazim Ćatić je bio vojnik, studirao pravo, obavljao je pisarske poslove, radio u banci. Zbog toga boravi u mnogim gradovima: Sarajevo, Tuzla, Budimpešta, Bijeljina, Zagreb, a stigao je i do Mađarske. Govorio je arapski, turski, perzijski i mađarski jezik. Smail Mešić, školski drug i prijatelj Ćatićev, sjeća se njihove mladosti: "Ja sam inače išao sa Ćazimom petkom u mahalalu curama. On je bio pravi ašiklija. Kad bi došli u mahalalu među cure i on počeo razgovarati, sve bi se sakupile i slušale njega i njegov razgovor, jer nitko nije znao svoje osjećaje protkati tako lijepim riječima i izrazima ljubavi, i to jednostavno i neusiljeno, kao Ćazim."

Pre(ne)poznate riječi:
mistično – tajanstveno, zagonetno
rujno – rumeno, crveno

Zmija čegrtla svojim repom zbog straha, a ptica pjeva zbog ljubavi. I zmija i ptica nešto *govore*. Čovjek, kad je uplašen, naježi se, *digne mu se kosa na glavi*, kad je zaljubljen, sijaju mu oči i smješka se. Ali, za razliku od čegrtuše, komarca, žabe... čovjek svoja osjećanja može i da *opiše*. On ima *jezik* koji omogućava ne samo izražavanje nego i zapisivanje osjećanja, namjera, razmišljanja... Šta je, na primjer, mislio ili osjećao Musa Ćazim Ćatić kad je zapisao pjesmu "Bosna žubori"? Nudimo Ti nekoliko odgovora, izaberi jedan i obrazloži ga. (Dokaze za svoj izbor moraš naći u pjesmi!)

1. Pjesnik je osjećao tugu zbog kraja dana i dolaska večeri.
2. Pjesnik je bio zabrinut, jer nije bio siguran da će mu izabranica uzvratiti ljubav.
3. Pjesnik je bio sretan, jer mu Bosna nije odnijela čamac niz vodu.
4. Pjesnik je osjećao zadovoljstvo, jer je naslutio da ga njegova princeza čeka u dvoru.
5. Pjesnik se sjećao djetinjstva, kada je svemu tepao. (Obalice, barčica... Kako bi glasila pjesma da sve imenice pretvoriš u deminutive?)
6. Može li rijeka da, osim što žubori, tuguje, smije se, igra...?

Musa Ćazim Ćatić BOSNA ŽUBORI

Bosna žubori; nad pitomim krajem
 Anđeo mira širi laka krila
 I lahor pirka, ko da sitnom cvijeću
 Mistične priče šapće večer mila.

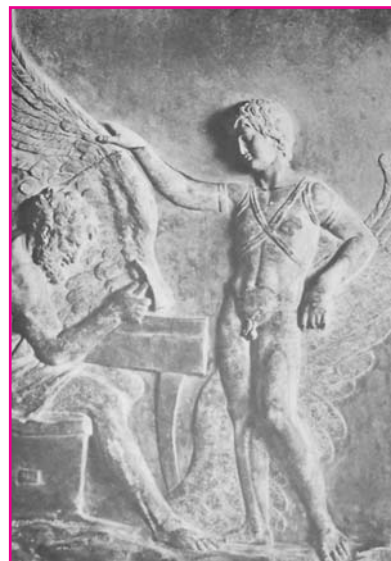
Bosna žubori i ko rujne kose
 Cvijetne tiho obalice ljubi,
 Pa tamo negdje, poput moje misli,
 Kraj tvog se dvora u daljini gubi.

Bosna žubori a s barčicom mojom
 Nestašno sitni igraju se vali;
 Ah, čini mi se, moj anđele, tako
 Da ljubav tvoja srcem mi se šali.

Ti čitaš, mi pitamo... A ta pitanja su ponekad i smiješna.
 Ne liči li Ti to na igru? Može li učenje biti igra?

Djeca se, za razliku od roditelja, i odraslih, vole igrati. Slažeš li se s ovom rečenicom? Ili misliš da se po tom odrasli ne razlikuju od djece, ali da nemaju vremena za igru, jer moraju raditi? (Dokaz: bake i djedovi ne moraju na posao, jer su u penziji, i njih nije teško uvući u igru.) Evo, neka Ti to bude prvi zadatak: ukradi mamu ili tatu s njihovog posla jedan dan, ili jedno popodne, ili jedan sat, i ispunite ih igrom. Čega ćete se igrati? Koje sve igre znaš? Neka to bude drugi Tvoj zadatak: objasni pravila igre. To može biti *čovječe*, *ne ljuti se*, ili *gradova*, ili *šah*, ili *gume*, ili *između dvije vatre*...

Sad jedno ozbiljno pitanje: Šta Ti misliš o podjeli igara na muške i ženske?

Mit o Ikaru

Majstor Dedal i njegov sin zatvoreni su na ostrvu Kritu. Da bi pobjegli, majstor napravi dva para krila od perja i voska i leteći izađu iz lavirinta. Visoko na nebu, Ikar, oduševljen letom, poželi da ide još više i još bliže Suncu. Zbog prevelike toplote vosak se istopi, krila otpadnu, i on padne u more.

Koja od ove četiri je slika "uljez"? (Koja se razlikuje od preostale tri?) Zašto? Šta znaš o toj slici?

ПРИЧА У СЛИКАМА

Да ли су слике на своду Сикстинске капеле – стрип?

На слици десно аутор стрипа “Принц Валијант” (Prince Valiant), Харолд Фостер, показао је како настаје стрип-цртеж.

Једна слика најчешће показује један догађај. Прича је низ догађаја. Потребан је, дакле, низ слика да би се испричала једна прича. Тако испричана прича назива се стрип. У стрипу ликови могу говорити. Њихове ријечи читамо у “облачићима”. Можемо прочитати и шта мисле. Понекад слике прати и неко додатно објашњење аутора. Стрип се углавном обраћа дјеци и младима. (Нису ли и неке *сликовнице* врста стрипа?) Данас није популаран као прије, јер млади више времена проводе на интернету. Да ли је и Теби интернет занимљивији од стрипа? Зашто?

Још један разлог што стрип није популаран као прије јесте филм. Филм је, такођер, прича у сликама, али с више изражајних могућности. Шта су све предности филма у односу на стрип? Да ли стрип има неку предност у односу на филм?

Dado - Belmin Imamovic

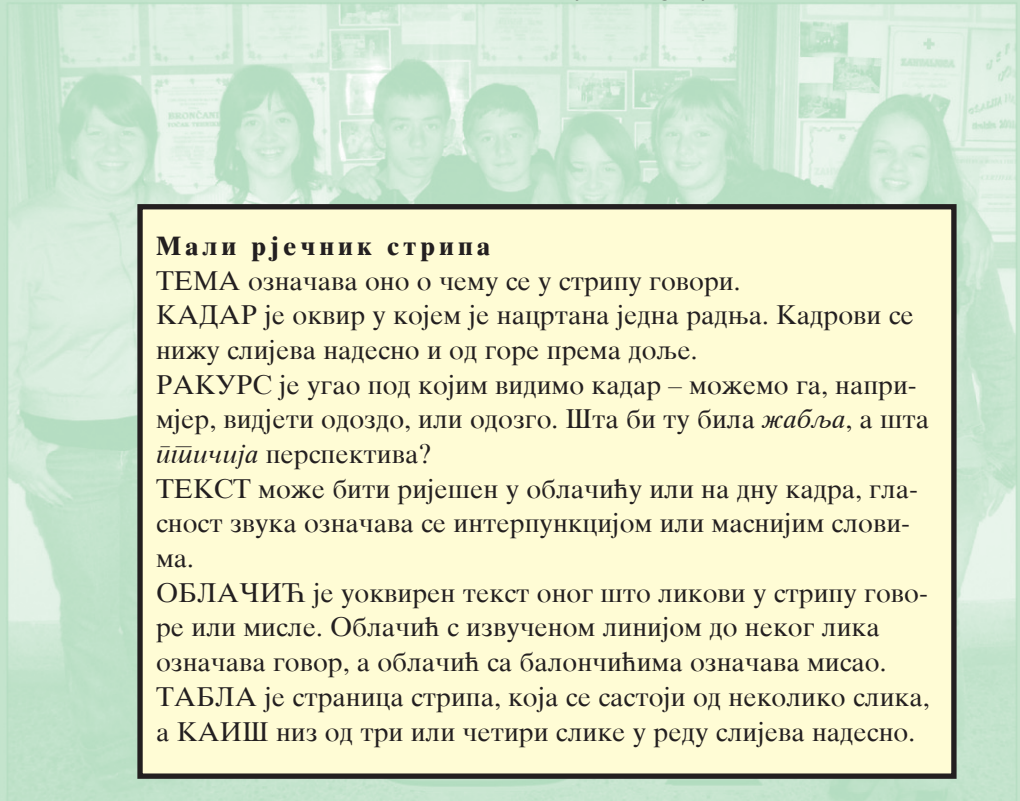

Na prvi pogled Nina, Dado i Maša ne razlikuju se od ostale djece na ulici ili u školi. Izgledaju obično, imaju poneku bubuljicu, smiju se i dobacuju baš kao bilo ko od njihovih vršnjaka i ni po čemu se ne bi moglo zaključiti da su oni 3F - tajanstveni grafit koji je već uzbuđio pola grada! A sve je počelo ovako...

Nina - Ima Islambegovic

Maša - Selma Mahmic

Мали рјечник стрипа

ТЕМА означава оно о чему се у стрипу говори.

КАДАР је оквир у којем је нацртана једна радња. Кадрови се нижу слијева надесно и од горе према доље.

РАКУРС је угао под којим видимо кадар – можемо га, напријер, видјети одоздо, или одозго. Шта би ту била *жабља*, а шта *ййичија* перспектива?

ТЕКСТ може бити ријешен у облачићу или на дну кадра, гласност звука означава се интерпункцијом или маснијим словима.

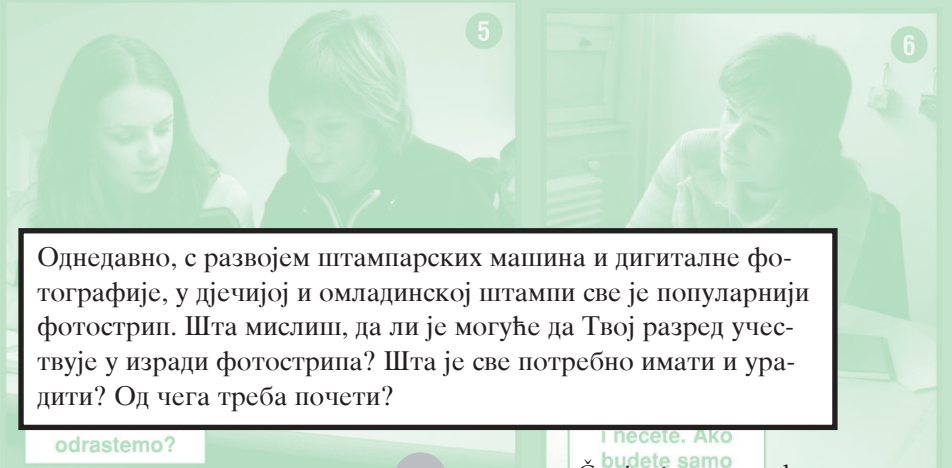
ОБЛАЧИЋ је уоквирен текст оног што ликови у стрипу говоре или мисле. Облачић с извученом линијом до неког лика означава говор, а облачић са балончићима означава мисао.

ТАБЛА је страница стрипа, која се састоји од неколико слика, а **КАИШ** низ од три или четири слике у реду слијева надесно.

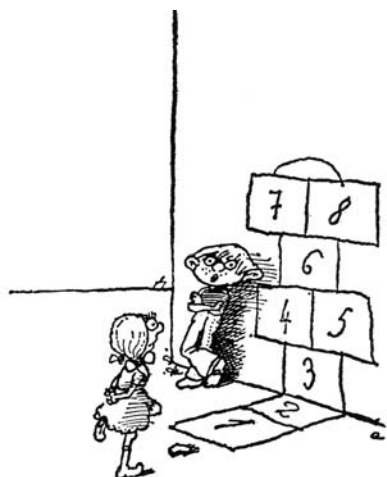
ФОТОСТРИП

I nije baš neki način za počinjanje dana... Naši junaci na prvi čas su ušli potpuno razočaran, tužni, a možda malo i ljuti.

Однедавно, с развојем штампарских машина и дигиталне фотграфије, у дјечијој и омладинској штампи све је популарнији фотострип. Шта мислиш, да ли је могуће да Твој разред учествује у изради фотострипа? Шта је све потребно имати и урадити? Од чега треба почети?

Škola-la-la NOVA PRAVILA

Smislite nova Pravila ponašanja u vašoj školi. Prvo pitajte učeničke drugih razreda šta im se sviđa a šta ne sviđa, pa onda nastavnike, pa onda osoblje (tete, čistačice, domari), pa možda i ukućane, pa na osnovu tog istraživanja napišite spisak postupaka u ponašanju koji su poželjni ili nepoželjni za vrijeme boravka u školi. (Ravnopravno – i za nastavnike, i za učenike, i za osoblje!)

Škola-la-la ZADATAK za roditelje

Pitaj roditelje ili nekog starijeg u porodici ili u komšiluku čega se sjeća iz svoje škole, šta bi voljeli da ponovo mogu doživjeti, na čemu vam zavide, a šta bi rado izbacili i iz svoga sjećanja i iz vaše škole.

Strip ASKA I VUK

Napravite strip Aska i vuk, ali tako da se završi drugačije.

Znanje je moć **TAKMIČENJE!**

Podijelite se u parove i dogovorite šta je to što biste od svog znanja, svojih vještina, sposobnosti mogli prezentirati pred svojim prijateljima. Uvjet: neka bude kratko i zanimljivo te, ako je moguće, i iznenađenje za vaše prijatelje u razredu. Iznenadite ih svojim znanjem. Možete recitovati, glumiti, imitirati (oponašati), pantomimom nešto otkrivati, pjevati, crtati na tabli...

(Fotografirajte takmičenje i fotografije zalijepite u Razredni almanah).

Prijateljstvo PET ASOCIJACIJA

Na ceduljicu napiši pet riječi koje povezuješ s riječju prijateljstvo. Neka to bude spontano. Pokušaj ne pisati ono što se očekuje od tebe, nego ono što Ti prvo pomisliš kada čuješ riječ "prijateljstvo".

Pročitaj svoje asocijacije i prokomentiraj asocijacije svojih drugova i drugarica iz razreda.

Da li postoje sličnosti u vašim asocijacijama? Koje su to sličnosti? Kakve su razlike?

Sloboda LOV

Napišite što duži niz riječi koje sadrže sLOVnu grupu LOV. Na primjer, olovo, volovi... Da li je svaka grupa slova – slog? Šta je slog?

Priča u slikama MALA SIRENA

Pročitaj bajku Hansa Christiana (Kristijana) Andersena i pogledaj film Walta Disneya (Volta Diznija). U čemu se razlikuju? Tri najbolja odgovora po mišljenju razrednog žirija prepisite u Razredni almanah.

Ispeci pa reci

SLIKA IGRE

Nacrtaj ili fotografiši neku igru koju igraš u svojoj ulici, ili sa svojim ukućanima. Zalijepi sliku u Razredni almanah. Ispod slike napiši jasna (logična) pravila te igre. Što više učenica i učenika to uradi, imat ćete veću i ljepšu zbirku igara.

Sloboda

VELIKI OSMIJEH

Neka se svako iz vašeg razreda fotografiše sa veeeelikkim osmijehom. Te slike pohranite sve na jedan CD i odšampajte na obični papir, izrežite ih i nalijepite u Razredni almanah. Zamolite nekoga ko se u to razumije da vam kopira CD. Možda će jednog dana to biti velika dragocjenost u vašem životu.

Koliko je to u minutama

PLAN

SEDAM OSMIJEHA

1. ponedjeljak – nazvati baku da provjeriš je li popila lijekove
2. utorak – otići do trafike i kupiti djedu novine

3. srijeda – ustupiti mjesto starijoj osobi u tramvaju ili autobusu
4. četvrtak – strpljivo čekati ispred blagajne u supermarketu dok starija gospođa plati i kupi kupljene namirnice
5. petak – otvorit ćeš vrata lifta i sačekati da i tvoj stari susjed uđe s tobom, a ne šmugnuti unutra i brzo pritisnuti broj svog sprata
6. subota – otići ćeš s djedom na mjesto koje je nekad volio i pustiti ga da ti priča o svojoj mladosti kada je sve bilo bolje i drugačije
7. nedjelja – pohvalit ćeš bakin i djedov nedjeljni ručak

Pokušajte svako za sebe napraviti jedan plan sedam osmijeha, a onda izaberite najboljih sedam.

Riječima tvojih vršnjaka

OPTIMIZAM:

- Vjerovanje u budućnost.
- Dobro raspoloženje.
- Lijepo ponašanje, dobrotu.
- Kad paziš šta radiš.
- Kad neko ima taj optimizam.

MOĆ:

- Kad neko ima nešto posebno da te uništi. Kada si super jak.
- Neko ima moć da uradi nešto nemoguće ili moguće.
- Kad si siguran da možeš sve uraditi. Neko ti daje nešto što je nemoguće.
- Neko može upravljati drugim ljudima i onaj ko ima para.
- Kad je neko moćan, a to su vidovnjaci ili glumci u filmovima koji glume da imaju moć. Kad ti se svi dive.
- Bogati carevi i kraljevi.
- Kad je neko pametan, dobar i poslušan.

LJUBAV:

- Nešto lijepo, smirujuće, opuštajuće. Leptirići u stomaku: voli me, ne voli me... Glava u oblacima.
- Kad je oko srca toplo i kad se neko voli, ali se to ne usudi reći.
- Ljubav je meni fina i ta ljubav prema drugom je fina. Ja sam se zaljubio u Emu.
- Kad se djevojčica i dječak vole.
- Za ljubav je potrebno dvoje.

MAŠTA:

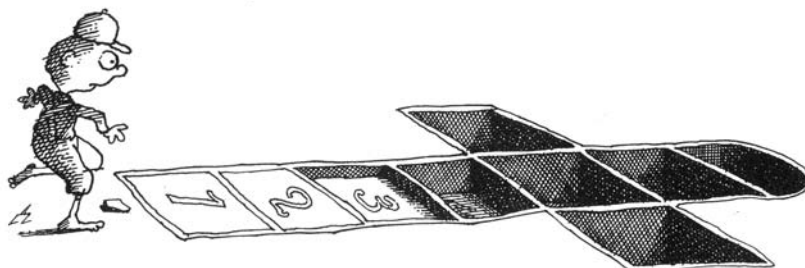
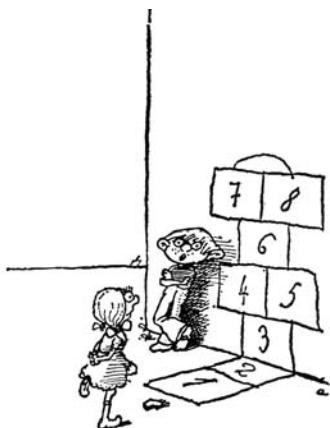
- Neko sanja ili razmišlja o nečemu što bi želio da se desi, ali to mu se neće ostvariti.
- Svijet u kojem je sve moguće.
- Putovanje tamo gdje ne možemo biti.
- Kad neko želi da uspije u svom životu.
- Neko lijepo misli. U glavi izmisliš, a poslije napišeš ili nacrtáš.

PRIJATELJSTVO:

- Igra i druženje i sve uradili kako bi drugog spasili.
- Najljepše blago.
- Kad se družiš s nekim više nego s drugim.
- Kad nekome pomožemo u nekom problemu.
- Dijeliš nešto s drugima.

ŠKOLA-LA-LA

Dušan Petričić

Autor crteža na naslovnoj stranici ove Tvoje čitanke, živi u Kanadi od crtanja ilustracija za novine. Ilustrovao je i više lijepih knjiga za djecu, i animirao nekoliko priča za dječije TV serije.

Po čemu su ove dvije karikature različite, a po čemu slične? Da li je škola stvarno teška i sve teža? Šta je Tebi u školi najteže? Zašto? Sigurno ima dana kada Ti se ne ide u školu. Zbog čega? Šta treba da se promijeni da takvih dana više nikada ne bude? Odgovori bez straha, osnovno ljudsko pravo je da čovjek izražava svoje mišljenje, i da ga za to niko ne smije kažnjavati. Šta bi sve u njoj, po Tvom mišljenju, trebalo mijenjati? Kako bi izgledala zgrada? Učionice? Da li bi učenici nosili školske uniforme? Zašto? Predloži raspored časova – s novim predmetima za koje Ti misliš da nedostaju u Tvom sadašnjem rasporedu!

Naprimjer:

1. Ples, dva časa sedmično.
2. Kuhanje, jedan čas sedmično.
3. Briga o zdravlju i njega starih i bolesnih, tri časa sedmično.

Želiš li dopisati neki predmet na ovaj spisak?

4. _____

5. _____

Bilo bi lijepo da je škola zapravo igra! Zamisli učenje matematike kroz igru i smijeh. Želiš li učenje kroz igru? Kako se to može učiniti?

Pročitaj priču "Aska i vuk" i reci da li je škola Aski pomogla da se odbrani od opasnosti?

Ivo Andrić ASKA I VUK

Ovo se desilo u ovčijem svetu na Strmim Livadama. Kad je Aja, krupna ovca teškog runa i okruglih očiju, ojagnjila svoje prvo jagnje, ono je izgledalo kao i sva ostala novorođenčad: šaka vlažne vune koja počinje da kmeči. Bilo je žensko. I bilo je siroče, jer je Aja upravo tih dana izgubila muža koga je mnogo volela. To dete majka je nazvala Aska, nalazeći da je to vrlo pristalo ime za buduću ovculepoticu.

Prvih dana jagnje je išlo za majkom, kao i sva ostala jagnjad, ali čim je stalo da trči na svojim još krutim i neobično izduženim nožicama, i da pase samostalno, odmah je počelo da pokazuje svoju ćud. Nije se držalo majčina skuta, nje slušalo njena dozivanja ni kucanje zvona na ovnu prethodniku, nego je volelo da luta putevima koje je samo nalazilo, da traži odvojenu pašu na udaljenim mestima.

Majka je opominjala svoje inače dobro i lepo i pametno dete, obasipala ga savetima i prekorima i predočavala mu sve opasnosti takvog vladanja u kraju kao što je njihov, gde ima uvek poneki lukav i krvoločan vuk, kome čobani ništa ne mogu i koji kolje ovce i njihovu jagnjad, naročito kad se odvoje i zalutaju. Strepela je Aja, i često se pitala u koga se umetnulo ovo njeno dete, i to žensko, da je ovako svojeglavo i nemirno. Na kog je da je, tek to šilježe – tako u ovčijem svetu nazivaju šiparice i dečake – bilo je velika briga materina. U školi, Aska je prilično učila i dosta dobro napredovala. Ali kad god bi majka otišla da se raspita za njene ocene i vladanje, učiteljica je odgovarala da je dete darovito i moglo bi da bude prvi đak, samo da nije tako živo i rasejano. Jedino iz fiskulture imalo je stalno odličnu ocenu.

Jednog dana, kad je završila sa dobrim uspehom razred, Aska je stala pred majku i izjavila da želi da uči baletsku školu. Majka se najpre odlučno oduprla. Navodila je mnoge razloge, sve jedan ubedljiviji od drugog.

Dokazivala je da niko u njihovoj porodici nije bio drugo do mirna ovca domaćica. Umetnost je, govorila je majka, nesiguran poziv koji nit hrani nit brani onog ko mu se oda. Put umetnosti uopšte je neizvestan, varljiv i težak, a

Ivo Andrić je za svoje knjige dobio najveće svjetsko priznanje, Nobelovu nagradu. Primajući je, u Švedskoj, u gradu Stockholmu (Stokholm), poželio je: "da priča koju današnji pripovedač priča ljudima svoga vremena, bez obzira na njen oblik i njenu temu, ne bude ni zatrovana mržnjom ni zaglušena grmljavinom ubilačkog oružja, nego što je moguće više pokretana ljubavlju i vođena širinom i vedrinom slobodnog ljudskog duha."

Nobelova nagrada

Veći dio imetka, što ga je stekao proizvodnjom eksploziva i eksploatacijom nafte, švedski hemičar **Alfred Bernhardt Nobel** je testamentom namijenio za osnivanje fonda iz kojeg se daje nagrada za naučna i književna dostignuća od značaja za čovječanstvo, pojedincima ili organizacijama, bez obzira na narodnost. Nagrada se sastoji od medalje, diplome i novčanog iznosa, koji je u 2007. godini iznosio 2.250.000 KM.

ЈАК, ЈАЧИ, ЈА

Ко су људи на овим сликама? Какву они моћ имају? А какву би Ти моћ имао?

Када чујеш ријеч **моћ**, на коју особу одмах помислиш? Ко за себе може рећи да је моћан? Да ли је владар неког краљевства моћан? Да ли је човјек који има велику тјелесну снагу (боксер, рецимо) моћан? Да ли је моћан онај који има велико знање? Гдје се најбоље може показати моћ? Ко је најмоћнији у Твом разреду? А на свијету? Зашто?

Ко има већу моћ – човјек или природа? У којим биткама човјека и природе побеђује човјек а у којим природа? (На питања можеш одговорити и у облику састава који ћеш написати.)

КО ЈЕ НА СВИЈЕТУ НАЈЈАЧИ

(Из књиге “Приче многих народа”,
превела Весна Крмпотић)

Пре(не)познате ријечи:

Самурај – припадник витешке
класе која је владала Јапаном.

Неки богат и завидљив самурај упути се у шетњу. Би-
јаше подне и сунце је пекло тако јако, да ни свилени
сунцобран није могао заштити човјека од врелих зра-
ка. Хладећи се лезом, самурај погледа у небо и рече:
“Човјек је најслабији створ на свијету! Њему све може
нашкодити: и вјетар, и сунце, и мраз. Хтио бих бити
сунце. На свијету нема јачега од сјајнога сунца!”

Тек што то лану, претвори се у сунце.

Погледавши пут земље, човјек-сунце гордо изјави:

“Нико није јачи од мене! Све створове на земљи могу
у трен ока спалити својим зракама”!

“Вараш се да од тебе нема јачега”!, добаци му огроман
црни облак, који је лебдио између сунца и земље.

Облак се надме и рашири, те препријечи пролаз сунче-
вим зракама. Ма колико се сунце трудило, зраке му
нису могле пробити црни облак.

Растужи се сунце и помисли:

“Гле, ја нисам најјачи! Ах, како бих желио постати
облак”!

Тек што је то помислио, претвори се у облак.

“Нико на свијету није јачи од мене!”, кликну обрадо-
ван. “Заклонит ћу нејако сунце и потопити земљу!”

И облак тада посве заклони сунце, и поче пљуштати
пут земље млазевима кише. С бријегова се стадоше
слијевати потоци кишнице, ријеке набујаше и излише
се из корита, јурнуше на поља и насеља. Облак је то
све проматрао и ликовао:

“Уистину, никога јачег од мене”!

Али изненада на облак насрну страشان вјетар, заскочи
га, завитла њим и однесе га над море.

“Гле, вјетар је јачи од мене”!, повика облак. “Ах, како
бих желио постати вјетар!”

И смјеста се претвори у вјетар. Урлајући, вјетар стаде
гонити небом престашене облаке, затим надлети мо-
ре и подиже огромне валове.

“Јачи сам од сунца, јачи од облака, јачи сам од мора и
од свега на свијету!”, завијао је. Угледавши у даљини
гранитну стијену, он зарежа:

Зашто?

Волиш филмове у којима
има много оружја? Волиш
пиштоље, пушке, митраљезе,
топове, ножеве, боксере, ма-
чеве, копља, стријеле, бомбе,
гранате, експлозије, крв? За-
што? Замисли да стојиш
пред овом двојницом дјечака
на слици; покушај им обја-
снити шта је то добро у рје-
шавању проблема силом и
оружјем.

Danima je bio zabrinut i tih.
Kako će se sve ovo završiti?

ne stane, jasno tup pogled u daljinu

Vukao se nemoćno ulicama, za-
brinuto šutio, i šutio, i šutio.
Viktor tumara sam, dok svi gle-
daju Milijunaša.

Bilo bi strašno da stvar ovako za-

vrši, zar ne?

I pustimo ga, a da mu ne pomognemo?

Ne, to nikako.

Ovo se moglo dogoditi svakome od nas.

Moramo pomoći uvijek kad je tko u nevolji.

Ali sva sreća da naša pomoć neće biti potrebna!!!

Kad je njegov očaj već bio golem, otkrije sljedeće.

Vrisne: Oturna ruko! I ruka se mrvicu smanji.

– Gnjusna ručna zmijurino! Zlo mi je od tebe, od tebe mi
glava puca! Život si mi upropastila!

I ruka se naočigled još malo skratila.

– Čim si počela rasti, počela si mi komplicirati život, ti pa-
razitu ručni! (i opet centimetri dolje) – Misliš da si nešto
bolje od predugačkog crijeva? A varaš se, čudovišna glis-
to. Ružna si koliko si dugačka! (Opet kraćenje ruke)

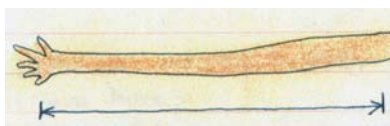

Viktor više na ruku

boksačka rukavica, to nam baš nije jasno

– Misliš da si nešto dobro, nešto kvalitetno, da će me
zbog tebe više voljeti?

(A da, zaboravimo reći, Marina je ubrzo opet izgubila in-
teres za njega i bilo joj je malo neugodno hodati pored
njega)

– Bijedna prenapuhana veli-
čino nesposobna za život!
(Ruka se i dalje smanjuje).

Trebala bi se sakriti u mišju rupu, nikad se više ne poka-
zati!

..... E, tu je malo pretjerao

– Ručna kreaturo, rugobo, putujuća nesrećo, zbog tebe nigdje ne stanem, zbog tebe me nitko neće!! Odvratna nakazo ručna, gora si od najgore ljige, mrzim te!!

I ruka je bila normalne veličine.

A sada dolazi....

... period za razmišljanje...

... o svemu ovome čudnovatom zbivanju s rukom i ...

... vrijeme za zaključak. Možda je sve bila osveta lijeve ruke?

Možda je lijevoj dosadilo da stalno sluša laskanje desnoj?

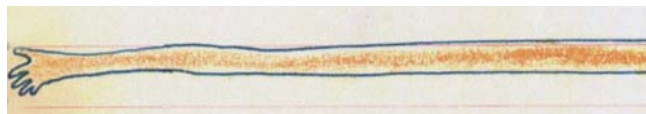

???

Zasad je najbolje ne čačkati više po tome i pustiti neko vrijeme da se cijela stvar slegne.

I ponašati se normalno kao da ničeg nije bilo.

Kraj. Gotovo.

Razgovor o priči

Da li su ti se sviđeli crteži koje je autorica ubacila u priču? Zašto?

Kako priča počinje, kojim Viktorovim postupkom?

Da li se Viktoru dopada da bude drugačiji od drugih? Zašto?

Kada Viktor postane nesrećan? Zašto?

Da li i ti misliš da se ovdje radilo o osveti lijeve ruke?

Kako se Viktor odnosi prema ruci dok od nje ima koristi, a kako kad počne da mu smeta?

Da li se, po Tvom mišljenju, uspjeh u životu može postići laskanjem i mogu li se problemi riješiti vrijeđanjem?

Kakve osobine je Viktor pokazao u ovoj priči? Da li Ti se one sviđaju?

Da li se u Tvom razredu dijelite na one koji su "desni" (koji su super!) i one koji su "lijevi" (koji su bezveze!)? Smiješ li se i rugaš li se manama i nedostacima Tvojih prijateljica i prijatelja u školi? Znaš li nekoga ko to radi? Toj ružnoj navici (ili osobini?) ima lijeka. Napiši za zadaću o svakome u Tvom razredu nešto lijepo – šta Ti se kod svakoga najviše sviđa. Svako je u nečemu najbolji...

DO NOVE ČITANKE

Došli smo do kraja čitanke! Koliko pamtiš njen sadržaj, koliko se sjećaš onoga o čemu su priče i pjesme govorile? Provjeri to, upisujući odgovore na za to predviđene linije.

Pjesma "Dažd" Enesa Kiševića govori o optimizmu, o vjeri da će na kraju sve biti dobro. Koja Te priča u ovoj čitanci željela uvjeriti u nešto sasvim suprotno? _____ Jedna bajka u stihovima naučila Te da ni zlatna ribica ne može učiniti sretnom osobu koja je sebična i pohlepna. Kako se zove ta bajka? _____.

A u kojoj priči jedna usamljena majka pokloni svom sinu znanje da ne može biti srećan onaj koji samo uzima, a ništa ne daje? _____.

Jedan drugi sin, u jednoj drugoj priči, na kraju otkriva koliko je lijepo učiniti nešto za druge. Kako se zove ta priča? _____.

Nesebičnost je odlika pravog prijateljstva. Koja priča nam je predstavila primjer pravog prijateljstva? _____. S prijateljima smo jači. U kojem igrokazu smo se u to uvjerali? _____.

Ali, ako i jesmo sami, možemo pobijediti, samo je važno da ne dozvolimo da strah ovlada nama. Koja basna nam je to pokazala? _____.

_____. A koja priča nam je predstavila koliko ljudi mogu biti smiješni kad dozvole da strah ovlada njima? _____.

_____. I koja pjesma? _____.

Lovci su krivi i za smrt prekrasne ptice, koja se nije dala uhvatiti. Po toj ptici nazvana je priča _____. Jedna druga ptica slavi svoju slobodu _____.

pjesmom, sretna zbog sunca koje sija, i svojih ptica, koji je čekaju u gnijezdu. Pod kojim naslovom slušamo njen cvrkut? _____.

Ona se ipak ne usuđuje vinuti sasvim do sunca.

I jedan dječak čuje taj zov u nepoznato, u osvajanje svijeta i novih znanja.

On je junak priče _____. Nekada putovanje nije stvar želje i izbora, nego moranja ili nužde. U jednoj pjesmi to je putovanje bilo tužno, a u drugoj veselo? One se zovu: _____ i

_____. Putovati se može kroz prostor, a može i kroz vrijeme.

Život je putovanje kroz vrijeme, čija je posljednja etapa starost. Kako se zove pjesma u kojoj *polja slute snijeg i čavke, dok čovjek koji hoda drumom zagrnulo se ogrtačem?* _____.

Starost i smrt nije nešto čega se trebamo plašiti, jer život se obnavlja u različitim oblicima. Koja nas pjesma uvjerava u to? _____.

Da je život čudo vjeruje i dječak koji misli da se sve po njemu ravna, u pjesmi: _____. U svijetu čuda žive Knerdo, Dorseni i Čurlici. Ko su oni? _____.

U svijetu čuda moguće je da jedna ruka naraste mnogo duža od druge? Ili je to priča o stvarnom svijetu, u kojem vlada nejednakost, i u kojem često pristajemo uz većinu, a ne uz pravdu, jer nam je tako lakše. O svemu tome govorila je priča _____. Do nove čitanke, doviđenja.

Budućnost (Hari Ramadan), Bajka o ribaru i ribici (Aleksandar Puškin), Majčin dar (Ella Peroci), Lipov cvat (Aleksa Mikić), Šarko (Alija Hasagić Dubočanić), Koliko je teška pahuljica (Vesna Krimpotić), Aska i vuk (Ivo Andrić), Izokrenuta priča (Branko Ćopić) i Zec sa govornom manom (Miodrag Stanišević), Šarka (Stevan Bulajić), Ševina jutarnja pjesma (Grtgor Vitez), Cesta (Skender Kulenović), Posljednje lasce (Sukrija Pandžić) i Po-tičić (Iragan Kulidžan), Jesen (Dobriša Cesarić), Vezni most (Nasiba Kapidžić-Hadžić), Čudo (Budimir Nešić), Kućni duhovi (Dubravka Ugrešić), Viktor Duga Ruka (Branka Vojnović)

ЗВИЈЕЗДЕ ГДЈЕ СЕ ГНИЈЕЗДЕ

Весна Парун рођена је 1922. на отоку Зларину близу Шибеника. Њен отац је, као опћински чиновник, често био премјештан и остајао без посла, због чега је бројна обитељ (четверо дјеце) живјела у прилично тешким увјетима. И поред тога, Весна је била одлична ученица. За своје школовање рекла је да се *могло научити много, и у основној и, касније, у средњој, и о драматички и о природопису; мање о повјестима и о звијездама на небу, а о човјеку и животу – људској ништини.*

Објављено јој је преко 60 књига поезије и прозе и упризоре на су четири њезина драмска дјела. Она ствара дуље од педесет година и већ припада књижевној повијести, а још увијек је активна. За свој пјеснички рад добила је значајне и бројне награде и признања.

Ако постоји
Млијечни пут,
значи да у свемиру
има и крава.

Па хајде да свратимо
на ту фарму
успут.
Гдје ти је, Мјесече,
кочијица плава?

(Весна Парун, **Млијечни пут**)

Разговор о дјелу

Прочитај још једном пјесму *Млијечни пут* Весне Парун. Шта пјесникиња закључује у првој строфи? Да ли је њен закључак исправан?

Постоји ли у свемиру Млијечни пут? Шта је Млијечни пут уистину?

На какву фарму пјесникиња мисли?

У каквој су вези небројене галаксије с фармом?

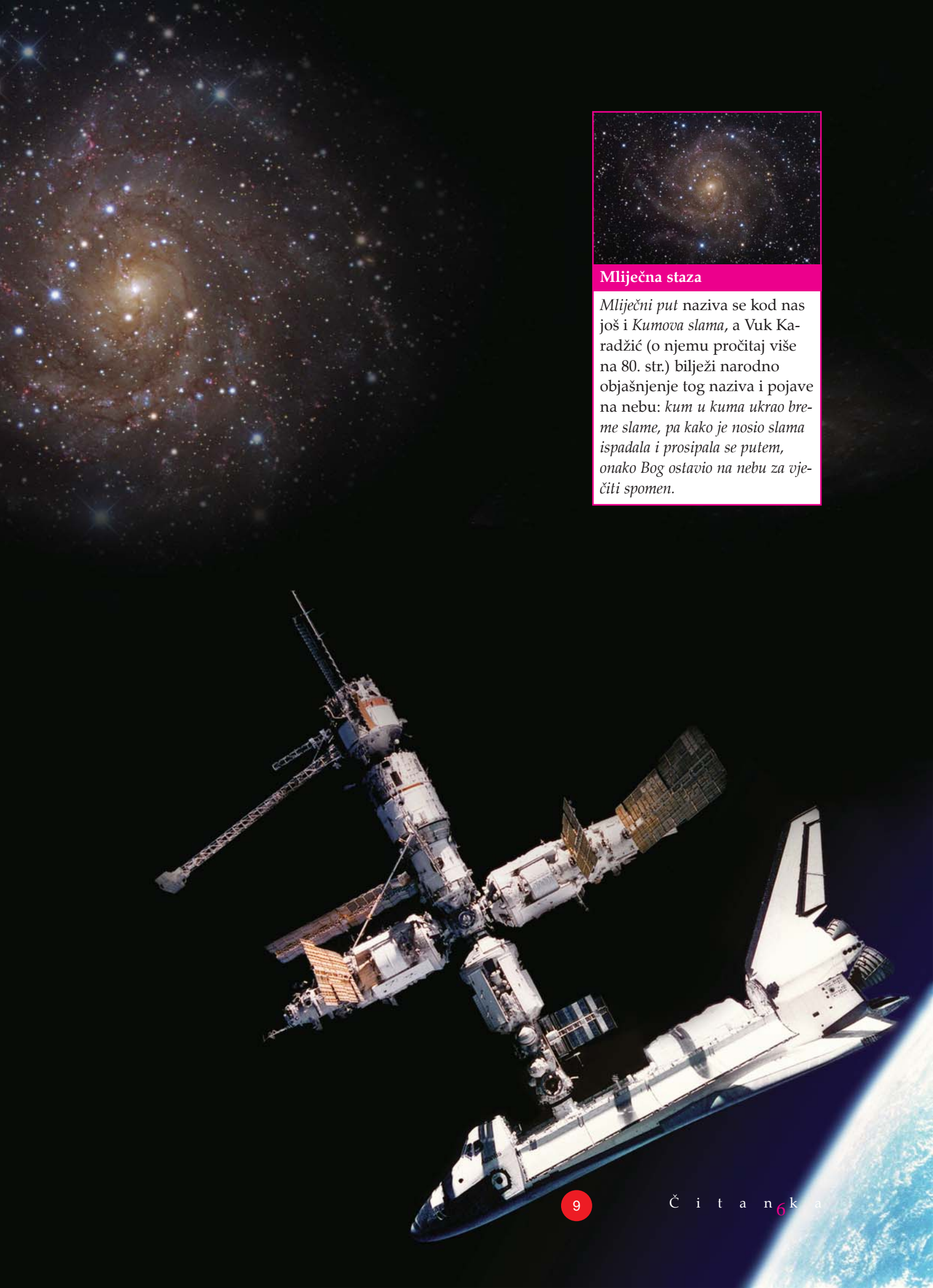
Зашто пјесникиња свраћа *успут*? Гдје је заправо кренула?

Каква је то плава кочијица? Ко се вози у кочијама? На шта те подејећа плава боја?

Куда се и гдје, дакле, путује ноћу, у кочијама које вози Мјесец?

Шта значи ријеч сањати? Да ли је то само неки сликовни доживљај током спавања или нешто више?

Размишљао ли Ти о свемиру? Која питања постављаш себи и другима? Има ли *ијамо горе* живота? Како је све то настало? Има ли свемир крај?

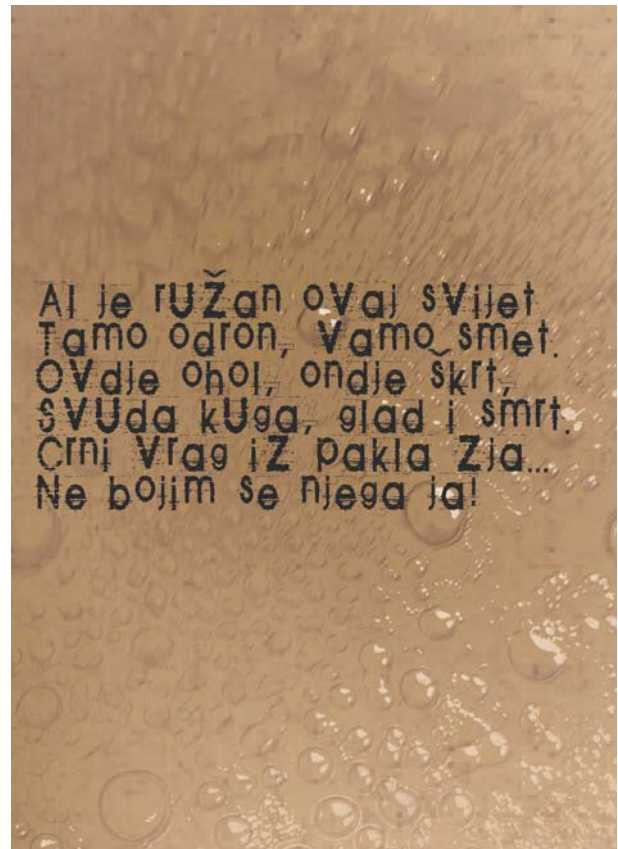
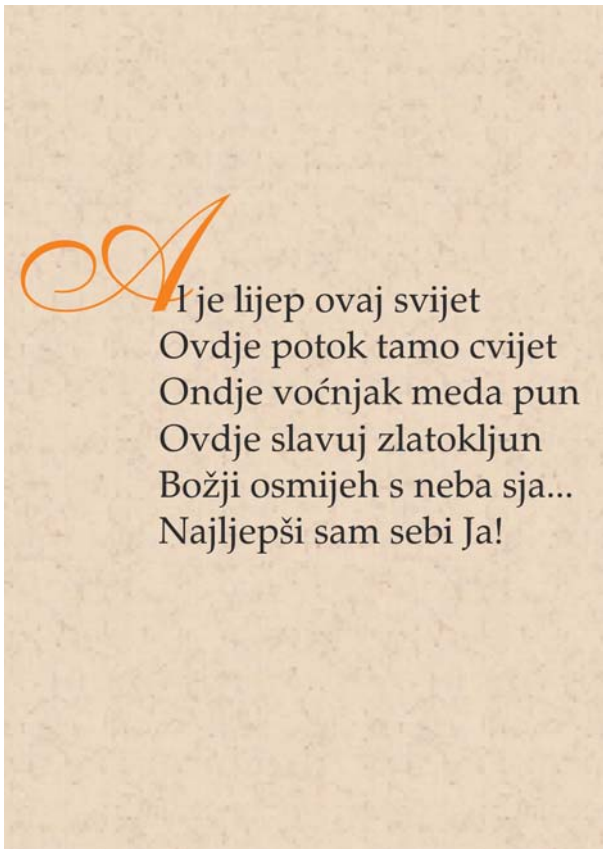

Mliječna staza

Mliječni put naziva se kod nas još i Kumova slama, a Vuk Karadžić (o njemu pročitaj više na 80. str.) bilježi narodno objašnjenje tog naziva i pojave na nebu: kum u kuma ukrao bre-me slame, pa kako je nosio slama ispadala i prosipala se putem, onako Bog ostavio na nebu za vječiti spomen.

IMA LI LJEPOTE BEZ DOBROTE

Koja je od ove dvije pjesme ljepša?

Pogledaj riječi (imenice) jedne i druge. Koje su *ljepše*? Koje izazivaju ljepša osjećanja? Koje su slike ugodnije?

Pa ipak!

Pjesma se ne piše da bi se u njoj slagale lijepe riječi, i da bi nam bilo ugodno dok čitamo. Pjesma se piše zbog misli i osjećanja koja se njome iskazuju. Koja misao i koje osjećanje je iskazano u prvoj pjesmi, a koje u drugoj? Koja je *ljepša*?

Šta onda misliš o pitanju u naslovu: ima li ljepote bez dobrote?

Da li je ovo tema priče *Carev slavuj* Hansa Christiana Andersena?

Hans Christian Andersen CAREV SLAVUJ

U Kini, kao što znamo, car je Kinez, a okružuju ga, također, sve sami Kinezi.

Događaj o kojemu ćete saznati, odigrao se u davna vremena, i baš ga je stoga vrijedno čuti, prije nego što padne u zaborav.

Carev je dvorac bio najljepši na svijetu, cijel cjelcat od tananoga porculana, vrlo skupocjenoga, ali vrlo lomljivoga, tako da se gotovo nije smio dirnuti. Nedaleko od dvorca bila je šuma, u kojoj je gnijezdo savio jedan slavuj. On je tako umilno pjevao, da je siromašni ribar, koji je noću vukao ribarsku mrežu, na trenutak zastajao i slušajući slavuja, šaputao: "Bože, kako je to lijepo!"

Sa svih su strana svijeta dolazili putnici u carevu prijestolnicu, da bi se divili dvorcu od porculana. A kad bi čuli slavuja, govorili bi: "To je od svega najljepše!" I pričali su drugima što su vidjeli i čuli. Učeni su ljudi tada pisali knjige o carskomu gradu, i o divnoj pjesmi slavuja. Pjesnici su slavili čudesnu pticu, koja pjeva u šumi kraj carskoga dvora.

Jednoga dana jedna takva knjiga dođe u ruke kineskomu caru. Sjedio je na zlatnomu prijestolju, i sa zanimanjem čitao opise carskoga grada. No kako li se začudio, kad je pročitao, da je slavujeva pjesma bila ono najljepše, što putnik može naći u Kini.

– Što? – povika car. – Kakav slavuj? Pa ja i ne znam da ovdje živi nekakav slavuj!

I car pozove jednoga svojega oholog pomoćnika, pa ga upita:

– Jesi li kada čuo za slavuja?

– Ne, Vaše Veličanstvo – odgovori oholica.

– Cio svijet bruji o tomu da slavuj živi u mojemu carstvu,

– reče car. – Zapovijedam ti da ga nađeš, i večeras ovamo dovedeš.

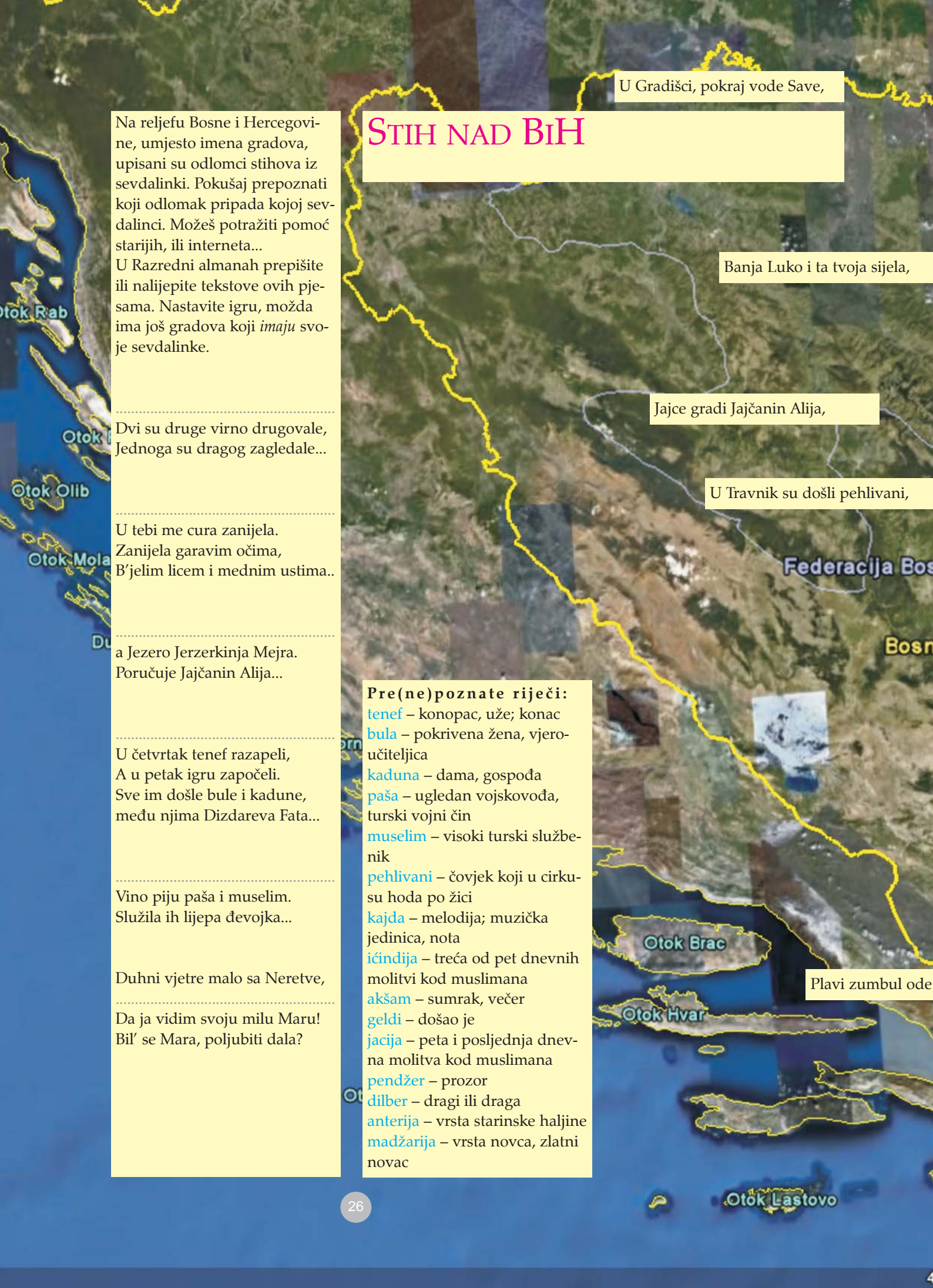
Pomoćnik se rastrčao po dvorcu, hodnicima, stepenicama, vrtovima, paviljonima, tajnim odajama, ali nigdje slavuja. Vрати se caru i reče:

– Vaše Veličanstvo ne bi smjelo vjerovati sve što u knjigama piše! To su izmišljotine!

Hans Christian Andersen rođen je 1805. u Danskoj. Roditelji su mu bili siromašni. Otac je malom Hansu čitao komedije, razne priče, a najviše neobične bajke. Andersen je s radošću živio u svijetu bajki, ali je postojao i stvarni svijet na koji ga je često podsjećalo krčanje u stomaku. Jedna stara i dobrodušna učiteljica je naučila dječaka da lijepo čita. Otac je koristio svaki slobodan trenutak da sinu izradi lutke, pa su se igrali raznih igara. To, nažalost, nije dugo trajalo. Kada je imao 11 godina, umro mu je otac. Siromašan život, samo od majčinih prihoda, pretvorio se u bijedu. Prepušten gotovo sam sebi, jer je majka bila dugo izvan kuće, na poslu, Hans Christian je pokušavao da sastavi male komedije, pjesme i recitacije. Predstavljao ih je drugoj djeci u svom malom lutkarskom pozorištu.

Pre(ne)poznate riječi:

paviljon – vrtni i logorski šator, mali ljetnikovac s okruglim stolom; široki dio lijevka na glazbenim puhačkim instrumentima
urar – časovničar, sajdzija

U Gradišci, pokraj vode Save,

STIH NAD BiH

Na reljefu Bosne i Hercegovine, umjesto imena gradova, upisani su odlomci stihova iz sevdalinki. Pokušaj prepoznati koji odlomak pripada kojoj sevdalinci. Možeš potražiti pomoć starijih, ili interneta...
U Razredni almanah prepisite ili nalijepite tekstove ovih pjesama. Nastavite igru, možda ima još gradova koji imaju svoje sevdalinke.

Banja Luko i ta tvoja sijela,

Jajce gradi Jajčanin Alija,

U Travnik su došli pehlivani,

Dvi su druge virno drugovale,
Jednoga su dragog zagledale...

U tebi me cura zaniijela.
Zaniijela garavim očima,
B'jelim licem i mednim ustima...

a Jezero Jerzerkinja Mejra.
Poručuje Jajčanin Alija...

U četvrtak tenef razapeli,
A u petak igru započeli.
Sve im došle bule i kadune,
među njima Dizdareva Fata...

Vino piju paša i muselim.
Služila ih lijepa devojka...

Duhni vjetre malo sa Neretve,

Da ja vidim svoju milu Maru!
Bil' se Mara, poljubiti dala?

- Pre(ne)poznate riječi:**
- tenef** – konopac, už; konac
  - bula** – pokrivena žena, vjeroučiteljica
  - kaduna** – dama, gospođa
  - paša** – ugledan vojskovođa, turski vojni čin
  - muselim** – visoki turski službenik
  - pehlivani** – čovjek koji u cirku su hoda po žici
  - kajda** – melodija; muzička jedinica, nota
  - ićindija** – treća od pet dnevnih molitvi kod muslimana
  - akšam** – sumrak, večer
  - geldi** – došao je
  - jacija** – peta i posljednja dnevna molitva kod muslimana
  - pendžer** – prozor
  - dilber** – dragi ili draga
  - anterija** – vrsta starinske haljine
  - madžarija** – vrsta novca, zlatni novac

Plavi zumbul ode

Sa Gradačca, b'jele kule

Ječam žele Tuzlanke djevojke,

Ićindija, a ja kod Zvornika,

Kasno proдох gorom Romanijom,

iz Saraj'va grada,

Republika Srpska

U Konjicu čudno čudo kažu,

Nasred Foče studena vodica,

Pa rastjeraj maglu po Mostaru!

Nevesinje ravno, tamo mi je dragi,

u Doljane,

U Trebinju gradu, teška žalost kažu:

Zmaja od Bosne
Sokolovi zaklitali
kajde žalosne...

Ječam žele, ječmu govorile...

Podne vika, a ja iz Travnika,

Akšam geldi, a ja Drinu preдох,
U jacije dragoj pod pendžere...

Kad ja pođem draga

ti ne plači, draga,
ne daj srcu jada...

S dobrim drugom – lijepom
djevojkom...

tu dolazi dilber udovica.
Na njoj koša od stotinu groša,
Anterija – niza mađarija...

Spremi mi ga amo, šta mi radi

Đe boluje mlada Zubčevića Fata.

Dva su cvijeta u bostanu rasla,
Plavi zumbul i zelena kada.

Osta kada u bostanu sama...

epске književnosti, koje ćeš čitati u srednjoj školi, i čiji je junak Ahilej, zove se *Ilijada*. Junaci *Ilijade* su prinčevi, ratnici sa skupocjenim oružjem i konjima, s robinjama i slugama... Međutim, junaci epskih djela ne moraju biti odjenuti u svilu i zlato. Epski junak može biti siromašan, može biti bijedno obučen, može biti čak i pijanica, naprasit, prznica, sujetan... ali MORA biti SNAŽAN i HRABAR. Evo dokaza:

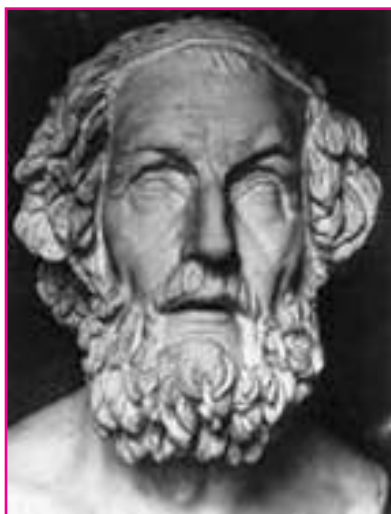
Marko Kraljević:

Junak nije kakvi su junaci:
Na plećima ćurak od kurjaka,
Na glavi mu kapa od kurjaka,
Privezo je mrkom jemenijom;
Nešto crno drži u zubima
Kolik jagnje od pola godine.

Budalina Tale:

Na nemu su klašnive čakšire
Kroz njija mu propala kolina.
Na nemu su čizme do kolina
Obadve mu otpanule pete.
Na plećima klašnjiva dolama
Kroza nu mu leđa proletila,
niz nu mu visi paučina
E tako se opremio Tale.

Homer

Prvi epski pjevač, kome se pripisuje autorstvo dva velika epa – *Ilijada* i *Odiseja*, živio je u Grčkoj prije više od dva milenija. Bio je slijep.

Uporedi tekstove – opise Marka Kraljevića i Budaline Tala sa slikom grčkog junaka Herakla.

U čemu su ova tri junaka slična?

Kako objašnjavaš tu sličnost?

- Svi junaci liče jedan na drugoga.
- Autori epskih pjesama prepisuju jedan od drugoga.

Prepisuju nije dobra riječ. Zašto?

- Jer pisci ne prepisuju nego sami izmišljaju.
- Jer se epske pjesme ne pišu nego govore ili pjevaju uz gusle ili neki drugi instrument.

Onda ni pisci epskih pjesama nije najbolja riječ. Zašto?

- Zato što se epske pjesme ne pišu nego govore ili pjevaju, pa je bolje reći **epski pjevači**.
- Zato što pisci izgledaju drugačije.

Šta misliš, može li epski pjevač biti slijep i nepismen?

- Može, jer se pjesma pamti i prenosi čestim ponavljanjem pred slušaocima.
- Ne može, jer pjesnik mora vidjeti ono što opisuje.

Ako se pjesma ponavlja i tako prenosi (jedan od slušalaca je čuje, pa je onda ponovi negdje drugo, pred drugim slušaocima, pa je onda opet neko treći ponovi negdje još dalje i još kasnije...), ko je autor pjesme koja na kraju dođe do nas?

- a) Kolektiv, narod.
b) Slučaj.

Kako ćemo onda zvati ovu vrstu književnosti?

- a) Usmena književnost.
b) Nepismena književnost.

Objedini sve Tvoje odgovore u jednu rečenicu, i dobićeš lijepo objašnjenje epske poezije.

Uporedi sada odlomke iz dviju različitih pjesama o dva različita junaka.

Alija Đerzelez:

Vino pije tursko momče mlado
U po Bosne posred Sarajeva.
Nit' ga pije čašom nit maštrafom,
Već ga pije kalajli-leđenom.
Pola pije, pola dori daje;

Marko Kraljević:

Sjedi junak u polju široku,
Za koplje konja privezao,
A pred njime stoji tulum vina;
Ne pije ga čim se pije vino,
Već leđenom od dvanaest oka,
Pola pije, pola konju daje;

Iste su riječi, i isti motivi, ali su junaci različiti.

Šta je vjerovatnije: da su postojala dva različita junaka s istim navikama (da dijele vino sa svojim konjima) ili da su postojali gotovi opisi i da su se pjevači njima služili kad bi sastavljali pjesmu? (Otprilike, da se pjesma sastavljala od manje-više gotovih elemenata, kao od lego-kocki.) Kad znaš da su pjevači ponavljali pjesme koje su od drugih čuli, a da najčešće događajima o kojima pjevaju nisu bili svjedoci, i da su pjesme popravljali (mijenjali, dodavali, izbacivali) prema očekivanjima slušalaca (i onih koji su ih plaćali) zaključiti: može li se epskim narodnim pjesmama vjerovati da istinito i tačno govore o događajima iz prošlosti?

Pročitaj sada dvije pjesme o junacima. U prvoj su različitim bojama označeni epiteti i fraze koje se ponavljaju. Istim bojama iste pojave podvuci i u drugoj pjesmi.

E kao epska naracija

Pojmove:

- pripovijeda
- prošla radnja
- opisuje
- epska objektivnost
- prikazuje

rasporedi po praznim linijama u tekstu niže, tako da rečenice dobiju puni smisao.

Svojim slušaocima epski pjesnik priča o nekom zbivanju koje je davno završeno i koje se smireno i u cjelini može prikazati kao

.....
Zato pjesnik svojom pričom obuhvata tok toga zbivanja u svoj njegovoj širini, zadržavajući se na mnogim njegovim pojedinostima. On

.....
događaje, pa nam se čini kao da ih vidi svojim očima, on detaljno

.....
junake i mjesto zbivanja, on

.....
o onome što se događalo u međuvremenu i prije prikazanih događaja, on pušta da same ličnosti razgovaraju i u razgovoru iskazuju svoje težnje ili pričaju svoje životne sudbine. Pri tome epski pjesnik ne ispoljava svoja osjećanja, ni svoje simpatije, već o svemu govori smireno i pribrano. Zato je u epskom pripovijedanju prisutno

.....
tj. odsutno je subjektivno raspoloženje pjesnika.

Pre(ne)poznate riječi:

- jemenija – vrsta marame
- čakšire – vunene hlače
- dolama – starinska kabanica
- tulum – mješina za vino

SADRŽAJ

8 Izgledati ili biti?

9 Ranko Pavlović, ČISTAČ OBUĆE

13 Nikola Šop, BAKINE NAOČARI

14 Enes Kišević, LAMPA U PROZORU

I još: Čistači cipela, napetost, tačka gledišta, Smrt moje bake, svjetionik...

15 Čarolija riječi

16 Čovjek je od zvijezda sačinjen

17 Miroslav Krleža, ČOVJEK JE LAVA

18 Dobriša Cesarić, VOĆKA POSLIJE KIŠE

19 Miroslav Antić, POSLE DETINJSTVA

22 Ljubica Ostojić, SITNICE

25 Tin Ujević, DAŽD

30 Vojislav Ilić, U POZNU JESEN

I još: lava, Helije, Svirač iz Hamelna, Neobičan slučaj Benjamina Butona, dar zapažanja, škrinja ili sehara, Nojeva arka, kiša, grad, kišobran, sivi pejzaž...

31 Čarolija riječi

32 Granice su da se preskaču

33 Ćamil Sijarić, HRT

40 Duško Trifunović, NEŠTO VAŽNO DA TI KAŽEM

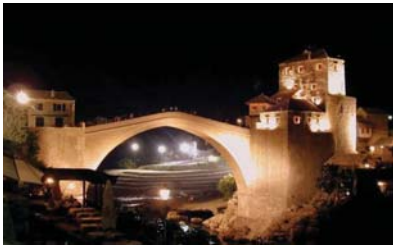
41 Mak Dizdar, ZAPIS O ZEMLJI

42 Karel Čapek, BAJKA O VODENJACIMA

48 Suzana Tratnik, NEBESKE LJESTVE

53 Isidora Sekulić, OSLO POD SNEGOM

I još: crtice o hrtu, pas u stanu, ptica dodo, Nelson Mandela, robot, Dugonja, Trbonja, Vidonja, babilonska kula, Strašilo, Lav, Limenko, crne ptice, ko želi biti odlikaš?...

56 Pravidovanje, ludom radovanje

57 Narodna balada, HASANAGINICA

60 Svetozar Ćorović, IBRAHIMBEGOV ĆOŠAK

70 Sergej Jesenjin, PJESMA O KUČKI

72 Petar Kočić, JAZAVAC PRED SUDOM

I još: Goethe, balada, Inat kuća, ćošak, pisci, stari časopisi, Berlinski kongres, Nioba, jazavac...

76 Jezik novina

78 Triput mjeri, jednom reci

79 Agota Kristof, NAŠE ŠKOLOVANJE

81 Mula Mustafa Bašeskija, LJETOPIŠ

84 Muhamed Nerkesi Es-Saraji, PJESMA O PERU

I još: Ljetopis, San o Sarajevu, pero...

85 Čarolija riječi

86 Loš glas daleko se čuje

88 Anne Frank, SLIJEDEĆI NOJEVU POLITIKU

91 Maja Pliseckaja, NE ŽELIM DA SAGINJEM GLAVU

92 Karl Bruckner, TISUĆU PAPIRNIH ŽDRALOVA

97 Feđa Šehović, NAJVEĆE I NAJJAČE ORUŽJE NA SVIJETU

I još: ždral, Vrt mira u Hirošimi, Enola Gay, kostimi...

101 Pozorište iza scene

104 Oko na oko, ljub na ljub

105 Antoine de Saint-Exupéry, ODGOVORAN SI ZA SVOJU RUŽU

110 Zija Dizdarević, NAZA VEZILJA

114 Narodna lirski pjesma, IMA L' JADA K'O KAD AKŠAM PADA

115 Sefardska romansa, ZAŠTO PLAČEŠ, DJEVO BIJELA?

117 Hedina Tahirović-Sijerčić, ČUJ, OSJETI

I još: zagonetni stihovi, novčanica, vez, vitez tužnog lika, sikter, def i saz, Ciganski romancero...

118 Bez felera nema rokfelera

119 Vjenceslav Novak, GOSPODAR

125 Ljiljana Dirjan, MAŠINA ZA PISANJE

128 Hamza Humo, AKVAREL

131 Anton Pavlović Čehov, VANJKA

I još: nasilje u porodici, Bacchus, Dolje alkohol!, tko želi biti odlikaš?, razglednice gradova, akvarel, Oliver Twist...

136 Da l' je slep ovaj svet...

137 Zane Grey, KOMANČI

145 Nikolaj Kornejevič Čukovski, TAHITI

I još: Kraljević i prosjak, knjige za platno, Komanči, lula mira, Winnetou, jezik filma, filmski kviz...

152 Deveta umjetnost

Мухамед Неркеси Ес-Сараји (1584.) рођен је у Сарајеву. Потјече из кадијске породице. Школовао се у Сарајеву, у Гази Хусрев-беговој медреси, а затим у Цариграду. Радио је као кадија у многим градовима, од Цариграда до Габеле, Новог Пазара, Елбасана до Бања Луке. Стекао је велики углед као писац, па је послан у Цариград да буде службени хроничар царског похода на Реван. На том путу је и умро.

Мухамед Неркеси Ес-Сараји ПЈЕСМА О ПЕРУ

О перо,
иако си немоћно и наоко нијемо,
без језика,
кад пређеш у руке пјеснику,
он од тебе начини славуја;
истога часа почнеш извијати пјесме,
у свакоме напјеву откриваш хиљаду тајни,
ходи сада,
отпочни пјесму
и сложи глас са славујем моје нарави!

Разговор о пјесми

О писању и умијећу пера написано је много, много редова. Сваки писац је на свој начин доживио саму умјетност ријечи – снагу написаног... Перо није само средство писања, предмет помоћу којег човјек ствара умјетничко дјело. Оно представља и симбол људског умијећа да ствара. Како је перо представљено у овој пјесми? Зашто лирски субјект каже да је оно “немоћно без језика”? Шта перо може извести без људског језика? Појасни значење ријечи “наоко нијемо”. Зашто у рукама пјесника перо престаје бити нијемо и постаје славуј? У сваком напјеву пера открива се хиљаду тајни, каже пјесма. Можеш ли претпоставити какве су то тајне? Јеси ли икада у пјесми открио/открила тајну? Коју? Може ли умјетничко дјело крити у себи баш хиљаде тајни? Каква је ово стилска фигура? Шта још умјетничко дјело може? Има ли моћ промијенити стварност? На који начин? Напиши свој став о моћи ријечи.

Коме се обраћа лирски субјект у овој пјесми?

Стиховима “Ходи сада/отпочни пјесму”, пјесник ће “оживити” перо. Коју стилску фигуру у томе препознајеш?

Зашто пјесник жели да се “глас пера” сложи са “славујем његове нарави”? Препознај и појасни метафоре у овим стиховима. О чему уствари говоре ови стихови? Чему тежи пјесник – лирски субјект? Ко је уствари “славуј његове нарави”? Да ли сматраш да је пјесништво посебан таленат или техника коју свако од нас може научити? Како пјесма говори о томе?

Да ли је пјесма написана у слободном или везаном стиху?

За истраживање: Пронађи што више података о источним пјесничким формама попут газела, рубаије, касиде и месневије.

Перо

Перо су у сврху писања први користили стари Индијци. Израђивали су их од перја птица (јер су шупља и могу се напунити тинтом) или штапића бамбуса, и њима писали књижевна дјела још прије 7000 година. У средњем вијеку писари су за свој алат били захвални орловима, гускама, совама, ћуркама, а најскупље су плаћали онај ишчупан из лабуђег крила.

ČAROLIJA RIJEČI

Opkoračenje

Iz šume, s rikom gora, prasak **muko zatutnji**. Za njim tanad **raspršeno Ciknu**, ko djeca njegovaa. **Pijuko Nada mnom zvuk** visoko, izgubljeno. (Ivan Goran Kovačić, *Jama*)

Vitorog se mesec zapleo **u granju Starih kestenova**; noć svetla i plava. Ko nemirna savest što prvi put spava, Tako spava more u nemom blistanju. (Jovan Dučić, *Selo*)

Iza mokrih njiava magle **skrivaju Kućice i toranj**; sunce u ranama Mre i motri kako mrke bivaju Vrbe, crneći se crnim vranama. (Antun Gustav Matoš, *Jesenje večer*)

Često, šale radi, **sa broda mornari Love albatrose**, silne ptice mora, Što slede, nehajni saputnici stari, Lađu koja klizi vrh gorkih napora. (Charles Baudelaire, *Albatros*)

O davno, davno otrova mi grudi? Cinička zbilja zemaljskog života? Davno me udes **rastavio hudi? Od mojih milih**; ah ja sam sirot... (Musa Ćazim Ćatić, *Ja nijesam sanjar*)

Opkoračenje je... Pogledaj primjere i obrati posebnu pažnju na dije-love stihova označene debljim slovima; šta im je svima zajedničko? (Ko šta tu opkoračuje?) Pokušaj odgovarajući na ova pitanja dati definiciju opkoračenja.

Stalni epitet

Prođi me se **mila majko** moja, nije blago ni srebro ni zlato već je blago što je srcu drago! (Smrt Omera i Merime)

Pak dozivlje **milu majku** svoju: Nu, starice, mila moja majko! (Zaručnica Senjanina Iva)

Besedi joj mladani Nenade: Oj starice, moja **mila majko!** (Predrag i Nenad)

Zdravo da si, mudra sijeda glavo! Evo tebi **sitnu knjigu** pišem. (Smrt Smail Age /malog Radojice/ kod Sombor kapije)

Pa on odmah **sitnu knjigu** piše, Te je šalje caru u Stambola. (Marko Kraljević i Arapin)

Pašinica **sitnu knjigu** piše: Moj djevoere, Gazi Husrev-beže, eno paše u Stambolu živa. (Ženidba bega Ljubovića)

Marko uze svoju **vjernu ljub**u I Minino on pokupi blago. (Marko Kraljević i Mina od Kostura)

No eto ste tri brata rođena, U svakoga ima **vjerna ljuba**. (Zidanje Skadra)

Vjernoj ljubi jade zadavaše: **Vjerna ljubo**, ženiću se na te. (Ženidba bega Alibega)

Stalni epitet je figura koja... Gdje se javlja? U kojim pjesmama? Šta je za njega karakteristično? Pogledaj pažljivo sve primjere i sačini vlastitu definiciju ove stilske figure.

Anafora

Zbogom, žitku, moj prelepi sanče! **Zbogom**, zoro, **zbogom**, beli danče! (Branko Radičević, *Kad mlidijah umreti*)

I nema sestre ni brata **I nema** oca ni majke **I nema** drage ni druga... (Tin Ujević, *Svakidašnja jadikovka*)

Ljubav nije sreća! – znaš li kad mi reče? **Ljubav**, to je rana, i ta rana peče, **Ljubav** boli, boli, kao život boli... (Antun Gustav Matoš, *Samotna ljubav*)

Ona gori: vruća rana! **ona** pišti: lelek žala! **Ona** mrzi: jed zeleni! **ona** lipti: prsak krvi! (Skender Kulenović, *Ševa*)

Anafora je figura koja... Pogledaj pažljivo četiri gornja primjera. Zaključi šta je zajedničko svim po-debljanim riječima. Na osnovu svojih zapažanja sačini definiciju anafore.

“Сунце тјера облаке” – препознај стилску фигуру.

нема ни у ком Граду
по спасоносној киши. –

А онда Сунце
тјера облаке,
обасјава брежуљке
и суши по Граду млаке
од скоре кише.

Грич, 1920.

Разговор о пјесми

Послије читања ове пјесме да ли се имало промијенио Твој доживљај кише? Шта киша за Тебе представља, како је доживљаваш? Како је доживљава пјесник? Пронађи епитете које пјесник употребљава уз ријеч “киша”. Пјесник каже за кишу да је свеплодна. Да ли то значи да је киша плодна или да киша утјече да све добије плод? Покушај објаснити и ријечи као што су: свјетлоносна, добросна, небиште. Пјесник каже да киша “точи као из кабла” на воћњаке и пашњаке, а “лупа” о стакла, “куца” на врата, “бије” о кровове. Покушај објаснити те разлике. Шта киша значи за земљу, за њиву конкретно, а шта значи за кров и прозор? Кад пјесник каже да киша куца на врата, какво својство киши приписује? Како се зове та стилска фигура? Пјесник каже да киша звучи и свира “у свима језицима, у чудним нарјечјима”. Да ли то значи да киша пада нпр. на шпанском или да је једнако разумљива и Шпанцу као и било коме другом? Да ли је киша свима једнака? Кад пјесник каже да је њен “звук сладак слуху”, шта под тим мисли? Којим чулом иначе осјећамо да је нешто слатко? Пјесник каже да су жаловали и туговали благо, без жалости и туге. Можеш ли то објаснити? Да ли се Теби икад десило да не тугујеш ни за чим, а да си ипак тужан/на? Да ли је вријеме икад имало везе с тим осјећајем? Узми у обзир вријеме настанка пјесме, 1920. Који велики историјски догађај се завршио мало прије те године? Завршетком тог догађаја Хрватска је стекла самосталност од Аустро-Угарске, Ујевић се горљиво залагао за самосталност Хрватске, у то вријеме био је велики патриота. Пронађи стихове у пјесми који потврђују његов патриотизам. Да ли и његов доживљај кише има везе с тим? Сарајевски пјесник Изет Сарајлић у једној својој пјесми рекао је за Сарајево: “Јер ово је град у коме можда и нисам био најсрећнији./ али у коме и киша кад пада није просто киша”, она је за њега нешто више. Да ли то на неки начин и Ујевић говори, само у вези с Хрватском и Загребом? Шта све киша ради у овој пјесми осим што точи као из кабла, лупа, куца, бије? Да ли она умирује? Пронађи те стихове. Да ли чисти? У којим стиховима пјесник то наглашава? На једном мјесту у пјесми пјесник каже “њива душе”? Како се зове та стилска фигура. По чему је њива слична души? Да ли и душу требамо његовати, оплемењивати? Наведи неке примјере како се то може радити. Обрати пажњу на назив пјесме. Дажд је архаични назив за кишу. Шта мислиш да пјесник жели постићи његовом употребом? Да ли тиме пјесник даје киши призив нечег старог, тајновитог, магијског, чудесног? С обзиром на својства која пјесник киши придаје, може ли се рећи да је она уистину чаробна?

Нојева арка

Према библијској причи, Бог је људску врсту због гријеха казнио потопом. Киша је падала 40 дана и ноћи, потопивши цијело познато копно. Једини човјек кога је Господ поштедио био је Ноа. Њему је Бог прије потопа поручио да направи брод, и да на брод од сваке познате животињске врсте узме по пар. Након 40 дана дажд је престао, а једна голубица вратила се с маслиновом гранчицом у кљуну, што је био знак да се копно поново појавило. Повежи овај мит с пјесмом *Дажд...* Може ли се потоп упоредити са свјетским ратом?

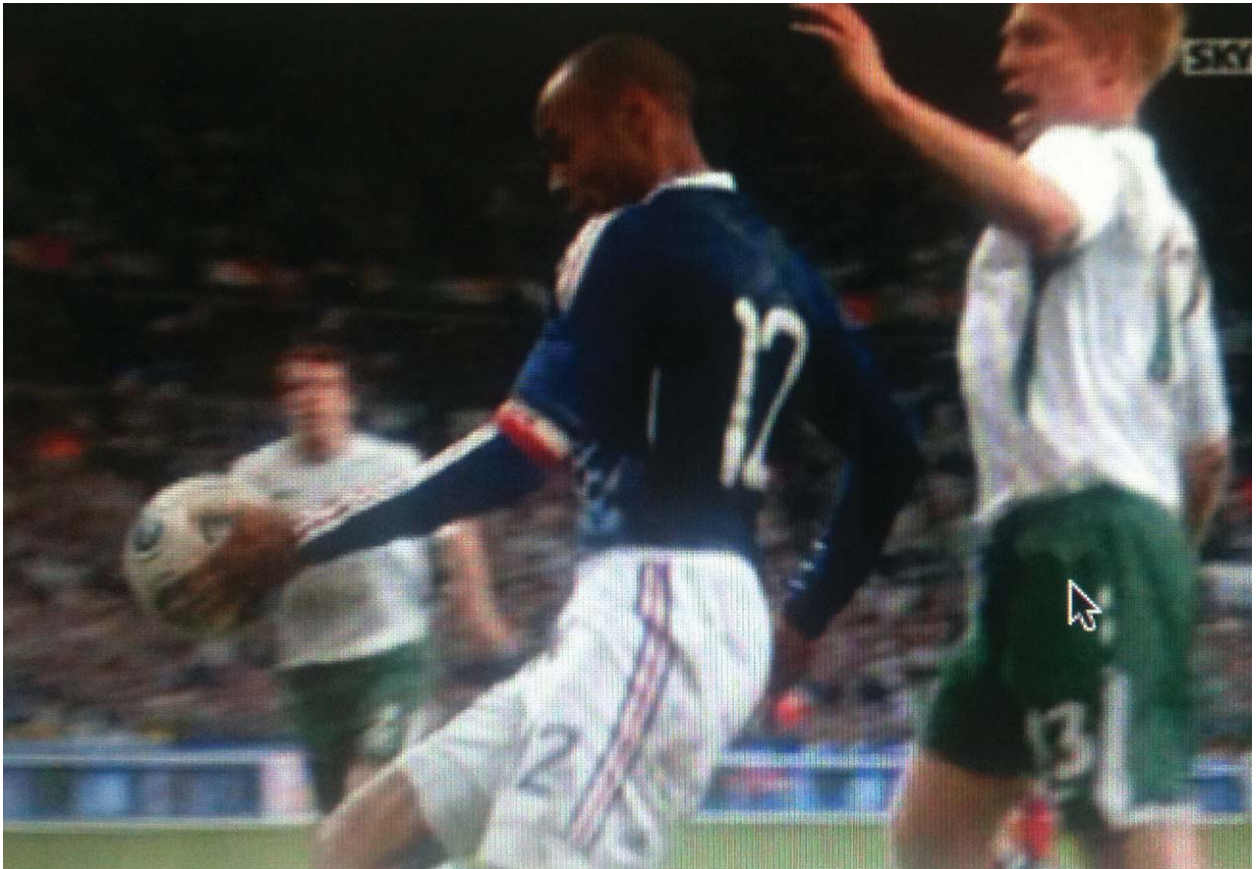

Киша, град, кишобран...

На фотографијама је приказана киша у шест великих свјетских градова. Твој задатак је да препознаш градове на сликама. Која Ти је фотографија “најбоља”? Шта све једну фотографију чини добром? Покушај то сазнати разговарајући с неким познатим фотографом у интервјуу за школски лист.

PRAVDOVANJE, LUDOM RADOVANJE

Znaš li koja je uzrečica prepravljena u naslov ovog poglavlja? Šta misliš o njoj – da li je ona tačna? A šta misliš o naslovu? Da li se isplati tražiti pravdu na svijetu? Isplati li se zalagati za nju?

Na fotografiji je kadar televizijskog prenosa fudbalske utakmice Irska – Francuska, trenutak kada Thierry Henry igra rukom, nakon čega njegov tim postiže gol, i kvalifikuje se za svjetsko prvenstvo. Da li je trebalo da prizna svoj prekršaj, pa da na prvenstvo ode Irska? Da li je utakmica trebala biti poništena, i ponovljena? Ili se zbog ovakvih stvari ne treba uzbuđivati?

Ljuti li Tebe nepravda? Čine li je ljudi oko Tebe, Tvoji ukućani, nastavnici, prijatelji? Činiš li je Ti? Ispričaj svoje iskustvo.

Pročitaj književna djela koja slijede. Zaključi u kakvoj su vezi ona s naslovom poglavlja.

Narodna balada HASANAGINICA

Što se b'jeli u gori zelenoj?
Al' su sn'jezi, al' su labutovi?
Da su sn'jezi, već bi okopnuli,
Labutovi, već bi poletjeli.
Nit su sn'jezi, nit su labutovi,
Nego šator age Hasan-age.
On boluje u ranama ljutim.
Oblazi ga mater i sestrice,
A ljubovca od stida ne mogla.

Kad li mu je ranam' bolje bilo,
Ter poruča vjernoj ljubi svojoj:
– Ne čekaj me u dvoru b'jelomu,
Ni u dvoru, ni u rodu momu!
Kad kaduna r'ječi razumjela,
Još je, jadna, u toj misli stala,
Jeka stade konja oko dvora,
I pobježe Hasanaginica,
Da vrat lomi kule niz pendžere.
Za njom trču dv'je ćere djevojke:
– Vрати nam se, mila majko naša!
Nije ovo babo Hasan-aga,
već daidža, Pintorović beže!
I vrati se Hasanaginica,
Ter se vješa bratu oko vrata:
– Da, moj brate, velike sramote,
Gdi me šalje od petero dice!
Beže muči, ne govori ništa,
Već se maša u džepe svione,
I vadi njoj knjigu oprošćenja,
Da uzimlje potpuno vjenčanje,
Da gre s njime majci uzatrage.

Kad kaduna knjigu proučila,
Dva je sina u čelo ljubila,
A dv'je ćere u rumena lica:
A s malahnim u bešici sinkom,
Od'jeliti nikako ne mogla.
Već je bratac za ruke uzeo,

Johan Wolfgang Goethe

Pisac Johan Wolfgang Goethe bio je toliko oduševljen *Hasanaginicom* da je prepjevao tekst ove balade na njemački, bez da je znao ijedan slavenski jezik. Koristio je ranije prevode na njemački jezik i na osnovu njih napravio svoj prepjev. Baladu *Hasanaginica* prvi put zapisao je Alberto Fortis u svojoj knjizi putopisa *Put po Dalmaciji* iz 1774. godine.

Pre(ne)poznate riječi:

okopnuti – okopniti
labut – labud
oblaziti – obilaziti
ljubovca – voljena žena
ter – te
ljuba – žena
poručati – poručivati
dvor – mjesto gdje su živjeli plemići
jeka stade – nastade buka
kaduna, kada – gospođa, dama
pendžeri – prozori
trču – trče (od trčati)
beg – plemićka titula
dica – djeca
mučiti – šutjeti
mašiti se – uhvatiti se
Knjiga oprošćenja – dokument o razvodu braka
uzimljati – uzimati
hrđav – zao, loš

PRIČE U
SLIKAMA
V DIO

ILUSTROVANA ISTORIJA
STRIPA

Od karikatu do avanture

↑ **Naslov:** *Od karikature do avanture – sažet, jasan, istaknut. Za naslov su rezervisana najveća slova i nijedan drugi dio teksta nema tu privilegiju.*

prije zvanično
torije stripa pr
koji su ga izur
mu standard
FW.Busha (e
bilo riječi), nec
pomenuti Rodolpha Te
koji je još od 1829. go
"Albert", a kasnije, o
strip "Pustolovine ge
Vjeboa, g
Zaboa i g
Kriptogra

"The Yellow Kid" Richard Outcault

dok je u Velikoj Britaniji to radio V. F. Thomas crtajući "Iznemoglog Villija i umornog Tima".

Kako je sve počelo

Savremeno štampu. Br "The New povoljan uč vlasnik "The Outcaulta k utiče na pro York Journal tako da je o Pullicer ga je februar 1896

↑ **Međunaslovi** – rečeno novinarskim rječnikom: razbijaju tekst, pomažu Ti da prepoznaš koje informacije donosi koji dio teksta. Ako želiš s nekim podijeliti dio sadržaja novinskog teksta, međunaslovi Ti pomažu da ga brže pronađeš. Broj međunaslova zavisi od dužine teksta.

jerno izišao iz stampe, označava i datum stvarnog početka savremenog stripa. I danas statua "The Yellow Kid" predstavlja stripovskog "Oscara" i dodjeljuje se zaslužnim crtačima, scenaristima, izdavačima i prijateljima stripa.

JEZIK NOVINA

← **Nadnaslov:** *Priče u slikama V dio; ilustrovana istorijica stripa – Nadnaslov ističe temu o kojoj se govori u tekstu. U zavisnosti od vrste časopisa razlikuju se i nadnaslovi. Koja riječ je neobična u ovom nadnaslovu? Zašto je navedena riječ istorijica, a ne kratka istorija? Koji još podatak nudi ovaj nadnaslov?*

Pogledaš sliku i vidiš: isječak iz nekih novina. Šta vidiš na isječku? Možeš li na prvi pogled shvatiti o čemu/kome tekst govori? Pomažu li Ti fotografije u tome? Pokušaj prepoznati iz kojih novina su ove dvije strane. Nijedan časopis koji čitaš nije crno-bijeli. Kako ćeš saznati ime ovog časopisa? Pogledaj u lijevi i desni donji ugao – FAN – bh. časopis koji je izlazio u periodu od 1996. do 1998. godine.

Istraživanja su dokazala da čitatelji novina najviše čitaju naslove, podnaslove, potpise ispod fotografija, same fotografije. Veoma mali broj njih pročita tekst od početka do kraja.

Da bi tekst privukao Tvoju pažnju, potrebno ga je dobro i zanimljivo opremiti. Opremanje novinskog teksta sadrži sljedeće dijelove:

čovjeku, Jevrejini, sa velikom dozom etničkog humora, pojavila se 1910. godine pod nazivom "Abie the Agent", a crtao ju je Harry Hershfeld. Uvidjevši uticaj stripa na tiraž tadašnjih dnevnih listova, izdavači su stvorili novi trend- PORODIČNI STRIP.

Glavni junaci ovih stripova koji su izlazili u dnevnim nastavcima bili su obični ljudi, tako da je identifikacija čitalaca sa likovima bila neizbježna. Već 1917. godine se pojavio strip "Gumps" kojeg je crtao Sidney Fisher. Bio je to strip porodičnog tipa koji se bavio zgodama jedne sasvim obične tadašnje američke porodice i uskoro je imao milionsku publiku. Porodični strip koji je imao najduži vijek trajanja bio je "Gasoline Aley".

"The Katzenjamer Kids" Rudolph Driks

"Happy Hooligan" Frederic Ber Oper

autora Franka Kinga čiji su glavni likovi vremenom stariji, umirali, rađali se... Ukratko, ovaj strip je sažimao iskustva jedne sasvim obične porodice tako da junak koji je služio u 2. svjetskom ratu u narednim epizodama strepi za svog sina koji upravo služi u Vijetnamu. "Polly and Her Pals" Cliffa Sterretta, "Smitty" Valtera Burnta, "Moon Mullins" Franka Villoudhardta su samo neki od značajnijih porodično-dječijih stripova toga doba. Ukratko, ovaj najraniji period historije stripa obilježen je uglavnom ovakvom vrstom stripa, zasnovanom na isključivo karikaturnom izrazu i satiričnim scenarijskim elementima. Krajem dvadesetih godina u većini slučajeva s tim je raskinuto. Autori su dotjerali scenario, crtači su poboljšali crtež uvodeći u naraciju dokumentarno-realistične elemente. Započeo je novi trend realizma u crtežu, što je bio nedvojbeni uticaj filma. Sve savršeniji stripovi su montirani iz scene u scenu. Započelo je doba takozvanog AVANTURISTIČKOG STRIPA.

↑ Potpis ispod fotografije – veza između ilustracije i sadržaja članka. Happy Hooligan Frederic Ber Oper piše ispod ove ilustracije. Koja je veza ove ilustracije sa sadržajem teksta?

2. Osim Marvelovih crtača epizodu stripa "Silver Surfer" je ekskluzivno uradio i jedan Evropljanin:
 a) Hermann
 b) Moebius
 c) Battaglia
 d) Serpierrri

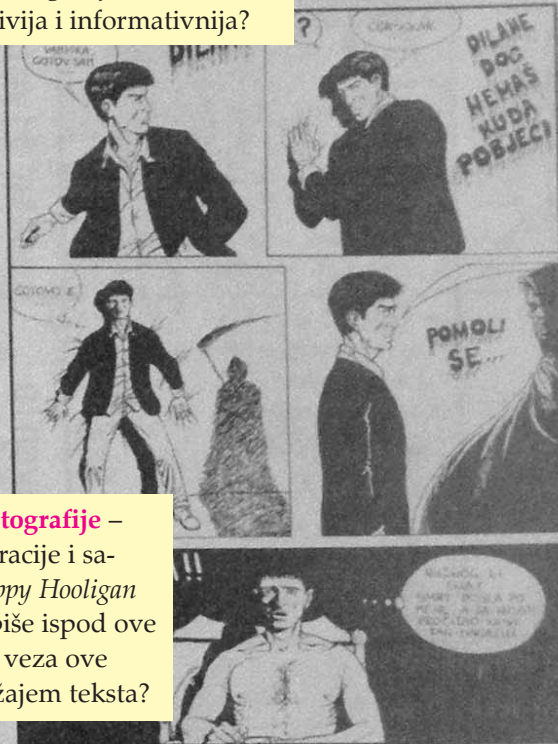
1. Ova autokarikatura predstavlja crtača stripa "Calvin and Hobbes", Njegovo ime je:
 a) Howard Cruse
 b) Syd Mead
 c) Bill Watterson
 d) Jerry Robinson

4. Poznajemo ga pod imenom "Snoopy"; međutim, originalno ime ovog stripa je:
 a) Blondie
 b) Pogo
 c) Peanuts
 d) Billy

Elvis Naprta

Elvis nam je poslao jedno kratko pismo i četiri blijeda crteža koji su nažalost urađeni olovkom i kao takvi se, opet nažalost, ne mogu čitati su dobri, kompoziciono jedinstvi, ali im smeta već... Zašto ne. Ova rubrika u... Elvis, poziv na suradnju... može uradiš tušem i pokušaš... slikih kontrasta pri... odličan fazon. Zašto ga ne... ?

↑ Dodaci – u ovom tekstu imamo dva dodatka – jedan je FAN STRIP PTT, a drugi STRIPKVIZ. Pročitaj sadržaj dodatka i objasni njihovu funkciju u ovom tekstu.

Duboko obrađovani obavještavamo red... prijatelje, poznanike i sve ostale koji nisu ku...
 - FAN zbog njega, da je naš i vaš
 cloun
 urino poslije 9. epizode jer ga njegov tata nije donio na vrijeme

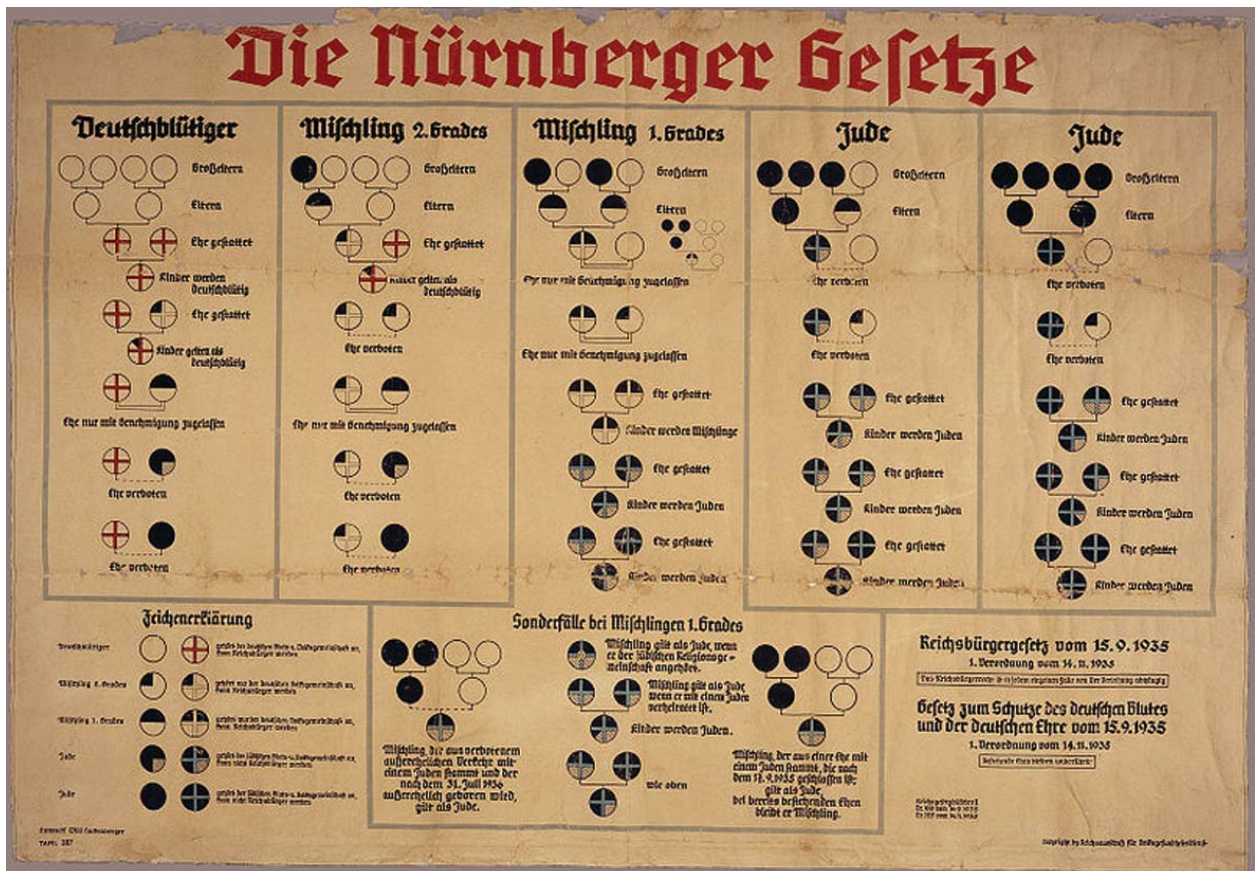
STRIPKVIZ

- a) FAN No 6
- b) FAN No 9
- c) FAN No 11
- d) FAN No 13

LOŠ GLAS DALEKO SE ČUJE

Narodna poslovice kaže da se dobar glas daleko čuje. Možeš li objasniti šta narodno iskustvo poručuje? Ali šta ako glas ne znači proizvođenje ili ispuštanje zvukova, nego stajanje na nečiju stranu u odlučivanju, glasanjem? Kako se čuo glas njemačkih glasača, koji su 1933. izabrali za vođu nacistu Adolfa Hitlera, čovjeka koji je odgovoran za početak Drugog svjetskog rata? U tom ratu stradalo je 55.000.000 ljudi, od toga 6.000.000 (šest miliona! To je više od cjelokupnog stanovništva BiH!) u logorima. Većina njih bili su Jevreji, koje je Hitler smatrao nižom rasom.

Na fotografiji je originalni dokument u vezi s nurnberškim zakonima, na osnovu kojeg su nacističke vlasti počevši od 1935. određivale čistoću rase. Osoba kojoj oba djeda i obje bake nisu bili Nijemci (bijeli krugovi na crtežu), tj. osoba kojoj je barem jedno od njih bilo Jevrej (crni krug), gubila je građanska prava u Hitlerovoj državi. Ostajala bi bez po-

sla, zabranjivano joj je da sklapa brak s "čistim" Nijemcima, oduzimana joj je imovina, uskraćivano pravo na slobodno kretanje. U Drugom svjetskom ratu ti su ljudi proganjani, zatvarani, deportovani u tzv. radne logore, gdje su bili žrtve ubistava, mučenja, bolesti, iscrpljenosti i gladi. Pokušaj zamisliti da živiš u društvu koje Te smatra niže vrijednim i uskraćuje Ti prava zato što Tvoje porijeklo nije prihvatljivo većini, zato što pripadaš drugoj vjeri ili naciji. Bolje ćeš razumjeti razloge zbog kojih je Anna Frank morala s porodicom napustiti Njemačku i zašto se u Amsterdamu morala kriti.

Nakon dolaska Hitlera na vlast u Njemačkoj, bogati Jevrej Otto Frank iz Frankfurta seli sa ženom i kćerkama u Amsterdam, gdje pokušavaju mirno živjeti. Međutim, nacisti 1941. godine okupiraju Holandiju i počinje masovno ubijanje i protjerivanje Jevreja u logore. Annina porodica je prisiljena sakriti se u potkrovlju jedne kuće u Amsterdamu. U polutami između četiri zida, Anna počinje pisati svoje dnevničke zapise. Dnevnik je vodila od juna 1942. godine do augusta 1944. godine. U proljeće 1944. godine na radiju je čula kako će se nakon rata sakupiti sva svjedočanstva o patnjama holandskog naroda za vrijeme njemačke okupacije. Odlučila je objaviti knjigu nakon rata, a dnevnik je trebao biti skica te knjige. Nažalost, pisanje dnevnika prekinuto je otkrovanjem skrovišta Annine porodice 4. augusta 1944. godine. Anna je odvedena u jedan od najstrašnijih nacističkih koncentracionih logora Auschwitz u Poljskoj, a potom je prebačena u njemački logor Bergen-Belsen pored Hanovera. U tom logoru umrla je od tifusa, u martu 1945. godine.

Dnevnik Anne Frank pronašao je njen otac, koji se 1947. godine vratio u Amsterdam. Annin dnevnik će postati jedan od najvažnijih simbola i dokumenata masovnog uništenja Jevreja u Drugom svjetskom ratu. Porodična kuća djevojčice Anne u Amsterdamu pretvorena je u muzej.

Dnevnik

Na slici je originalni dnevnik koji je Anne Frank vodila od juna 1942. do augusta 1944. godine.

Dnevnik je književna vrsta čiji sadržaj čine manje cjeline od kojih se svaka odnosi na određeni datum. Unutar svake cjeline, "dana", bilježe se događaji i razmišljanja koje autor ili autorica smatra važnim.

Ukoliko želiš voditi dnevnik, ne zaboravi: voditi ga redovno, pisati detaljno i iskreno, ne uljepšavati događaje o kojima pišeš.

Mješanci / Mischling

Mješanci – naziv u nirnberškim zakonima za ljude koji imaju "miješanu krv", koji "nisu čista rasa", čiji preci nisu SVI Nijemci. Čovječanstvo danas ne prihvata rasizam – ideju da je jedna rasa bolja od druge (da su bijelci bolji od crnaca ili Kineza, npr.). Ljudi se ne smiju dijeliti po tome kojoj rasi, vjeri ili naciji pripadaju njihovi preci!

Drugim riječima, to u šta vjeruje ili ne vjeruje, ili kako se zove ili ne zove, ili šta posjeduje ili ne posjeduje Tvoj, naprimjer, djed – ne smije imati nikakve veze s Tvojim pravima. Bez obzira na Tvoje porijeklo, Ti trebaš imati ista (a to znači ni manja, ali ni veća!) prava kao i svi drugi ljudi oko Tebe, u razredu, u školi, u gradu, državi...

Depo/skladište: velika soba, magacin, mjesto gdje se odmaraju elementi scene. U tu malenu prostoriju stanu zamkovi, zvonici, brodovi, planine, ormari, stolovi, pedaline, šume, kuće s vrtovima, fontane... Zamisli koliko priča tu čeka da izađe na scenu. Pokušaj zamisliti predstavu u kojoj bi scenski radnici greškom na pozornicu iznijeli scenografiju iz nekoliko različitih komada, a glumci "skakali" iz jedne uloge u drugu. Al' bi to bio urnebes!

Garderoba: Sobići u kojima su ormari, ogledala i pultovi. Tu se glumci presvlače i tu ih šminkeri šminkaju, ili im rade *maske* – dodaju im ili oduzimaju godine, mijenjaju spol, čak ih pretvaraju u mačke ili galebove. U garderobi se glumci *koncentrišu*. Tu ponavljaju tekstove svojih uloga, tu se dogovaraju da izvedu nešto novo, što prije nisu.

Rekvizita: U toku predstave glumci koriste neke predmete. Nose kofere, mašu čarobnim štapićima, ispijaju pehare s vinom, vitlaju sabljama, pucaju iz pušaka, sviraju violine, tegle sirotinjske bošče, zvočkaju šoljicama i čajnicima, umaču pera u mastionice... Sve te stvari moraju se napraviti, i održavati ispravnim, i biti spremne da izađu pred reflektore i publiku. Za taj dio predstave zaduženi su majstori, rekviziteri.

Radionica kostima: Ovdje se kostimi izrađuju prema skicama koje radi kostimograf, u dogovoru s rediteljem. U ormarima i na vješalicama kostimi se čuvaju kad nisu zaposleni. Tu se krpe ako se poderu, odatle se nose na pranje, kad se zaprljaju. Pa hajde sada ne poželi da obučeš jedan i ne prošetaj malo u njemu!!

Izgovor i pisanje stranih riječi

(Albert) Einstein – (Albert) Ajnštajn
(Charles Robert) Darwin – (Čarls Robert) Darwin
(Galileo) Galilei – (Galileo) Galilej
(Honoré de) Balzac – (Onore de) Balzak
(Isaac) Newton – (Isak) Njutn
(Johann Sebastian) Bach – (Johan Sebastian) Bah
(Ludwig van) Beethoven – (Ludvig van) Betoven
(Wolfgang Amadeus) Mozart – (Volfgang Amdeus) Mocart
Agota Kristof – Agota Krištof
Anne Frank – Ana Frank
Antoine Marie Roger de Saint-Exupéry – Antoan Mari Rože de Sent Egziperi
Auschwitz – Aušvic
Bacchus – Bakus
Banks – Benks
Baz Luhrman – Baz Lurman
Betty Zane – Beti Zen
Bounty – Baunti
Charles Baudelaire – Šarl Bodler
Charles Dickens – Čarls Dikens
Charlie – Čarli
Charlie Chaplin – Čarli Čaplin
Clark Hundall – Klark Handal
Comanche – Komanči
David Fincher – Dejvid Finčer
Dorothy – Doroti
Enola Gay – Enola Gej
Francis Scott Key Fitzgerald – Frensis Skot Ki Ficdžerald
Federico Garcia Lorca – Federiko Garsija Lorka
Franka Coracija – Frenk Korači
Gavin Hood – Gevin Hud
Green – Grin
Henryk Sienkiewicz – Henrik Sjenkjevič
Jack London – Džek London
Jack Sparrow – Džek Sperou
James Cook – Džejms Kuk
Johan Wolfgang Goethe – Johan Volf-gang Gete
Jonathan Swift – Džonatan Svift
Jude Pilchuck – Džud Pilčak
Jules Verne – Žil Vern
Karl Bruckner – Karl Bruknier
Karl May – Karl Maj
Kitty – Kiti
Leonardo (da Vinci) – Leonardo (da Vinči)
Lewisa Carola – Luis Kerol
Liar Liar – Lajer Lajer
Marka Twaina – Mark Tvejn
Milly Fayre – Mili Fear
Old Shatterhand – Old Šeterhend
Oliver Twist – Oliver Tvist
Orson Welles – Orson Vels
Otto Frank – Oto Frank
Owens – Ovens
Passepartout – Paspартu
Paul Gauguin – Pol Gogen
Phileas Fogg – Fileas Fog
Robert Falcon Scott – Robert Falkon Skot
Robert Louis Stevenson – Robert Luis Stivenzon

Robinson Crusoe – Robinzon Kruso
Saint-Ex – Sent Eks
Staked Plain – Steikd Plejn
Starwell – Starvel
Thierry Henry – Tijeri Anri
Tim Burton – Tim Barton
Tom Doan – Tom Doun
Van Daan – Van Dan
Van Gogh – Van Gog
Vittorio De Sica – Vitorio De Sika
Walesu – Vels
Winnetou – Vinetu
Wonka – Vonka
Zane Grey – Zen Grej

Indeks imena i pojmova

Akvarel – 129
Aliteracija – 15
Alkoholizam – 123
Anafora – 85
Arhaizmi – 98
Asonanca – 31
Babilonska kula – 49
Bah/Bacchus – 121
Balada – 58, 115
Bašeskija: San o Sarajevu – 81
Berlinski kongres – 69
Brodolom života – 146
Čiganski romancero – 116
Čistači cipela – 10
Ćošak – 65
Dažd – 26
Def – 114
Depo/skladište – 102
Didaskalije/remarke – 100
Dijalog – 100
Dinamički motivi – 38
Dnevnik – 87
Dugonja, Trbonja i Vidonja – 46
Enola Gay – 95
Epitet – 15
Fantastična književnost – 109
Filmski plan – 142
Galeb, Tri sestre, Višnjik – 135
Garderoba – 102
Hasanaginica – 59
Helije – 18
Hiperbola – 31
Hirošima – 96
Hrt – 36
Inat kuća – 63
Inverzija – 31, 128
Irena Sandler – 89
Ironija – 15
James Cook – 150
Jazavac – 72
Jezik novina – 76
Johan Wolfgang Goethe – 57
Kadar – 142
Karakterizacija – 74
Komanči – 140
Komedijska – 100
Kontrast – 31
Kraljević i prosjak – 138
Kroz pustinju i prašumu – 139
Lava – 17

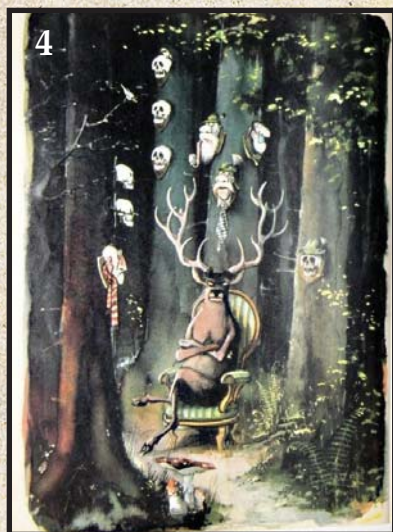
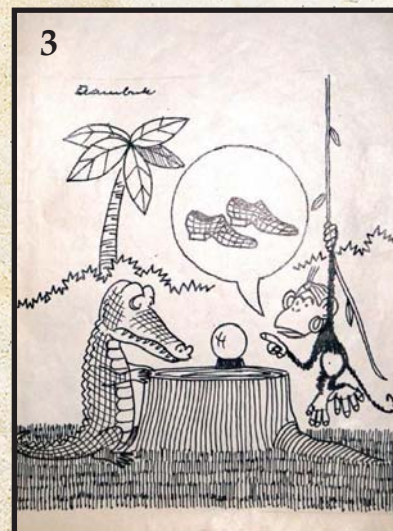
Lokalizmi – 98
Lula mira – 140
Ljetopis – 82, 83
Mali Princ – 107
Metafora – 15, 71
Metonimija – 15
Mješanci/Mischling – 87
Monolog – 100
Nasilje u porodici – 119
Nebeske ljestve – 50
Nelson Mandela – 40
Neobičan slučaj Benjamina Buttona – 21
Nioba – 71
Nirnberški zakoni – 86
Nojeva arka – 28
Oksimoron – 31
Oliver Twist – 133
Onomatopeja – 15
Opkoračenje – 85
Ostrvo s blagom – 147
Pas u stanu – 37
Paul Gauguin – 149
Pero – 84
Personifikacija – 31
Pirati s Kariba – 147
Pisci – 66
Ples na kiši – 27
Pobuna na brodu Bounty – 146
Poređenje – 31
Priča s južnog mora – 151
Ptica dodo – 39
Putopis – 54
Radionica kostima – 103
Rakurs – 143
Razglednica – 127
Rekvizita – 103
Ritam – 58
Robert F. Scott – 148
Robot – 44
Romansa – 115
Romski jezik – 117
RSPCA – 70
Saz – 114
Scena/prizor/pojava – 100
Sivi pejzaž – 30
Stalni epitet – 85
Stari časopisi – 67
Statički motivi – 38
Strašilo, Lav, Limenko – 51
Strip – 153
Svirač iz Hamelna – 19
Svjetonik – 14
Škrinja/sehara – 24
Španski romancero – 115
Talijanizmi – 98
Tudizmi – 98
Ugao snimanja – 143
Vez – 112
Vitez tužnog lika – 113
Vodenjak – 45
Vrste pripovjedača – 9
Vrt mira – 94
Winnetou – 141
Zakon za Rome – 90
Zlatna ploča – 134
Ždral – 92

Prava i zahvalnost

Str. 6-7: *Kaufmann house above waterfall*, Frank Lloyd Wright; *Stari most*, Aleksandar Trifunović; *Toranj u Pisi*, Jacopo Farina; *Birkenau gate*, Angelo Celedon AKA Lito Sheppard; *Taj Mahal*, Abd ul-Karim Ma'mur Khan, Makramat Khan, Ustad Ahmad Lahauri; *Rockefeller Center in 1933*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna; *Walt Disney Concert Hall*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna. Str. 8-12: *Henna – painted hands in Sinagar*, Paule Seux; *Plant nurtured by hands*, preuzeto s World Pressa; *Michelangelo*, detalj iz Sikstinske kapele; *Staračke ruke*, Omnibus; *Drawing hands*, Echer; *Čistač obuće*, Ranko Pavlović, *Čitanka za 8. razred osnovne škole*, Aiša Softić, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2003; *Sciuscia (Čistači cipela)*, 1946, režija: Vittorio De Sica; *Feet walking*, preuzeto sa Sacramento Scoopa. Str. 13-14: *Bakine naočari*, Nikola Šop, *Iza spuštenijeh trepavica: antologija hrvatskoga pjesništva dvadesetog stoljeća*, Mile Stojić, Svjetlost, Sarajevo, 1991; *Smrt moje bake*, Nikola Šop, *Hrvatska čitanka 5*, Ivo Zalar – Marija Putica, Školska naklada, Mostar, 2001; *Sojetionik*, Pablo Charlon. Str. 16-17: Rukopisi i crteži: *Leonardo Da Vinci*, preuzeto s The New York Botanic Garden; *Albert Einstein*, preuzeto s Max Planck Institute for the History of Science; *Galileo Galilei*, preuzeto s Royal Astronomical Society of Canada; *Isaac Newton*, preuzeto s University of Cambridge; *Čovjek je lava*, Miroslav Krleža, *Dječak prati snijeg*, Svjetlost, Sarajevo, 1990; *Lava*, J.D. Griggs. Str. 18-21: *Vočka poslije kiše*, Dobriša Cesarić, *Izabrane pjesme*, Matica hrvatska, Zagreb, 1996; *Helios, vaza*, preuzeto s Timeless Myths; *The Curious Case of Benjamin Button*, 2008, režija: David Fincher. Str. 22-24: *Sitnice*, Ljubica Ostojić; *Fotografija sitnica*, Omnibus; *Škrinja*, Njuškalo. Str. 25-28: *Dažd*, Tin Ujević, *Izabrane pjesme*, Bulaja naklada, edicija *Hrvatska književnost na CD ROM-u*, Zagreb, 1999; *Golconde*, Rene Magritte; *Singin' in the Rain*, 1952, režija: Stanley Donen, Gene Kelly; *Nojeva arka*, Alan Maskin. Str. 29: *Springer*, Elliott Erwitt; *Walking in London*, David Fisher. Str. 30-32: *U poznu jesen*, Vojislav Ilić; *Kanal*, Vincent Van Gogh; *Njemački vojnik*, Conrad Schuman. Str. 33-39: *Hrt*, Čamil Sijarić, *Pripovijetke*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 2000; *Pas u džemperu*, Amer Tikveša; *Dodo*, Ballista; *Dodo*, Dutch School Drone; *Alice in Wonderland*, John Tenniel. Str. 40-41: *Nešto važno da ti kažem*, Duško Trifunović, *Sedam šuma*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987; *Speak*, Omnibus; *Zapis o zemlji*, Mak Dizdar, *Kameni spavač*, Svjetlost, Sarajevo, 1981. Str. 42-47: *Bajka o vodenjacima*, Karel Čapek; *Nacr R.U.R.*, Karel Čapek; *Vodnjak*, Elin Balinul; *Dugonja, Trbonja i Vidonja*, režija: Miroljub Mijatović i Snežana Marković; *Crteži Josefa Čapeka*, Karel Čapek, Poštarska i druge bajke, Znanje, Zagreb, 2002. Str. 48-52: *Nebeske ljestve*, Suzane Tratnik; *Babilonska kula*, Pieter Bruegel; *Nebeske ljestve*, preuzeto s Flickr; *The Wizard of Oz*, 1939, režija: Victor Fleming; *Stare fotografije i razglednice*, slobodna prava. Str. 53-54: *Pisma iz Norveške*, Isidora Sekulić, Matica Srpska, Novi Sad, 1961; *Winterlandschap met schaatsers en vogelknip*, Pieter Bruegel Stariji. Str. 57-59: *Hasanaginica*, Narodna balada, *Usmena balada Bošnjaka*, Munib Maglajlić, Preporod, Sarajevo, 1995; *Johan Wolfgang Goethe*, Johann Heinrich Wilhelm Tischbein; *Hasanaginica*, 1967, režija: Miodrag (Mića) Popović; *Hasanaginica*, opera, režija: Sulejman Kupusović; *Hasanaginica*, balet, koreograf: Slavko Pervan. Str. 60-69: *Ibrahimbegov čošak*, Svetozar Ćorović, *Izabrane stranice*, Matica Srpska, Novi Sad, 1970; *Inat house in Sarajevo*, Dženan Šehić; *Čošak*, Mostar XIX vijek, razglednica, slobodna prava; *Naslovnica časopisa Zora*, preuzeto s Biblioteke Sarajeva; *Berlinski kongres*, Anton von Werner. Str. 70-71: *Pjesma o kučki*, Sergej Jesenjin (prijevod: Marko Vešović); *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)*, preuzeto s Word Pressa; *Statua Niobe*, preuzeto s Flickr. Str. 72: *Jazavac pred sudom*, Petar Kočić, *Pripovijetke*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1973; *Jazavac*, Richard Ford. Str. 78: *Liar Liar (Lažov)*, 1997, režija: Tom Shadyac. Str. 79: *Velika Bilježnica*, Agota Kristof, Split, 1999. Str. 81: *Ljetopis*, Mula Mustafa Bašeskija, Sarajevo-Publishing, Sarajevo, 1997. (prijevod: Mehmed Mujezinović); *Bašeskija: San o Sarajevu*, 1991, režija: Gradimir Gojer; *Ljetopis*, Bašeskija, Sarajevo Publishing, Sarajevo, 1997 – naslovnica knjige. Str. 84: *Pjesma o peru*, Muhamed Nerkesi Es-Saraji, *Hrvatska čitanka 7*, Školska naklada, Mostar, 2001; *Pero*, preuzeto s Old Florida Museuma. Str. 86-90: *Nuremberg Laws*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna; *Originalni Dnevnik Anne Frank*, preuzeto s Flickr; *Dnevnik Anne Frank*, Bosanska riječ, Sarajevo, 2003. (prijevod: Giga Gračan); *Statua Anne Frank*, fotograf: Juan Pablo Avello; *Dr. Robert Ritter sa starijom gospođom i policajcem*; Wikipedia, slobodna prava. Str. 91: *Ne želim da saginjem glavu*, Maja Pliseckaja; *Diva of dance*, Maya Plisetskaya, preuzeto s Wesley Classica. Str. 92: *Sadako hoće živjeti*, Karl Bruckner, Katarina Zrinski, Varaždin, 1995. (prijevod: Mirko Cerovac); *Žđral*, preuzeto s Flickr; *Origami žđral*, preuzeto s Wikipedije, prava slobodna. Str. 96: *Hirošima 1945*, preuzeto s Flickr. Str. 97-99: *Priča kapetana Porporelosa*, Feđa Šehović, *Hrvatska čitanka 7*, Diklić-Skok, Ivanković, Školska naklada, Mostar, 2001; *Crteži kostima za predstavu Priča kapetana Porporelosa*, Dina Ćerić.

PROMAŠAJ U CENTAR

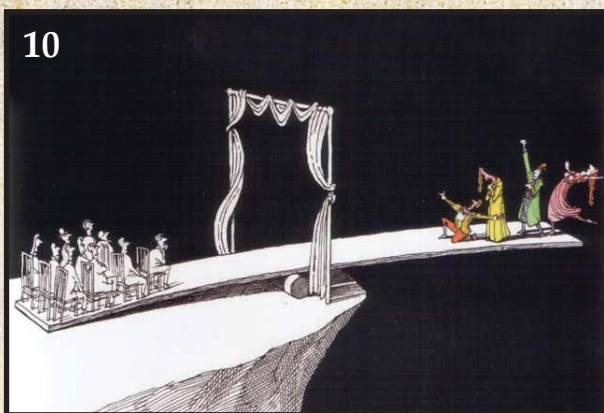
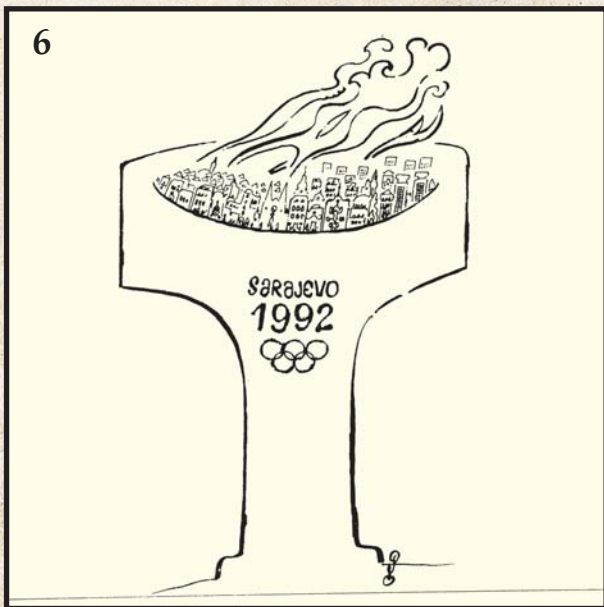

Karikatura je više od običnog crteža. *Griješi* u detaljima, ali po- gađa suštinu. Prikazuje dva svi- jeta: jedan kakav jeste i drugi kakav bi trebao biti. Poziva na smijeh i razmišljanje. Možda Tvoj wall na FB-u može postati galerija dobre karikature.

(7) Leonardo da Vinci (1452.) je u svom opusu ostavio na stotine skica i crteža koji predstavljaju prve korake k modernoj karika- turi. (1) Giuseppe Archimbold (1527.) je za života bio slavan, dvorski slikar, slikao je portrete od voća i povrća koji su zbog to-

ga poprimali karikaturalan izraz. Prava povijest karikature, među- tim, počinje s (8) Annibaleom Carraccijem (1560.) čiji crteži prvi imaju satiričan smisao. (2) Honore Daumier (1808.), prije nego je oslijepio, učinio je kari- katuru posebnom likovnom gra-

nom. (4) **Horst Haitzinger** (1939.) bavi se, kroz karikaturu, aktuelnim političkim i ekonomskim zbivanjima u svijetu. (9) **Claude Serre** (1938.) u karikaturi tretira svakodnevne teme iz života: sport, školstvo, zdravstvo itd.

Karikatura se kao žanr razvija sa štamparstvom. Ona je najživlja u novinama; u njima su na našem jeziku objavljivali svoje karikature (3) **Davor Štambuk**, (10) **Dušan Petričić**, (11) **Bob Živković**, (6) **Božo Stefanović** i (5) **Mirza Ibrahimpašić**.

Iz ovog malog izbora karikature izaberi onu koja je ostavila na Tebe najsnažniji dojam, i analiziraj je. Čime je djelovala na Tebe, šta Ti se dopalo, o čemu Te navela da razmišljaš?

da tvoje zlato na malog zeku plakala, a na Bred Pita nije, a? To te ja pitam!" Tata je piljio u mamu sa lakšim ošamu-
tom. Onda je on rekao: "E sad, to ni ja ne kužim!" Mama je njemu rekla: "E pa kad ne kužiš, onda začepi!"
Moji mama i tata cjeli dan nisu razgovarali. Oni su prolazili jedni kraj drugog kao da se ne vide. Plus su se durili i imali su dignute brade. Onda su naveče legli u postelju bez laku noć. Oni su okrenili jedni drugom leđa i guze i zaspali su. Samo onda je moj tata usred noći se probudijo. Prvo on nije skužijo zašto se probudijo. Onda je skužijo da to je njega probudilo šta je mama govorila u snu. Mama je na kušinu imala zatvorene oči i smajlija na faci. Mama je govorila: "Ou Žorž... Ooou tenk ju, tenk ju, mister Kluni... Ooou, Žorž, ju ar sou hensam... Ju tink ajm priti? Rili? Ooou, Žoooooržžžž..." Tata je skočijo se iz krevca i stao je iznad mame. On je gledao u nju koljački. Mama je muljala sa glavom po kušinu livo desno i govorila je: "Ooou Žorž, dis vajn iz bjuuudifl... End dis sanset iz rili bjuuudifl... Ooou, Žorž, vot ar ju duing, Žoooooržžžžž..." Onda je tata naglo upalijo sviću i dreknijo je mami iznad glave: "Draga gospođo, neumjereno drobiš dok spavaš! Neumjereno!" Mama je trgnila se na kušinu i rekla je: "Šta je bilo?

Šta drobim?" Tata je naperijo kažimprst prema njoj i rekao je: "Čuvaj me se! Neumjereno drobiš dok spavaš! Totalno neumjereno! Čuvaj me se!" Mama je sa rukama trljala oči da dođe sebi od komatoze. Onda je tata unjeo se njoj u facu i dreknijo je: "Ko je Žorž?! Hitno da si mi rekla!" Mama je nasmjehuljila se i rekla je: "Mali zeko!"

Robi K. (IIIa)

Razgovor o kolumni

Dodatnu poteškoću razumijevanju predstavlja i način na koji Robi zapisuje događaje – on piše riječi onako kako se izgovaraju. Da li je to pogrešno, a ako zaključiš da jeste, šta misliš zašto ipak nije u Tvojim čitanci ispravljeno?

Šta je tema ove priče? Oko čega se mama i tata raspravljaju?

Koliko različitih priča Damjanica čuje? Koja od tih priča se tiče njenog života? Kakav je njen odnos prema toj priči? Zašto tata kaže da je zeko za *Gloriju* – *Na drini ćuprija*? (Šta je *Na Drini ćuprija*?) Šta je za tatu problem u vezi s *Glorijom*? Po čemu su priče o zekama i *Gloriji* slične?

Imaš li Ti svoj časopis? Zašto je baš on *Tvoj*? Koje njegove sadržaje preporučuješ?

Šta mama sanja, i zašto to tati smeta? Šta znači njen odgovor, da je Žorž – zeko?

Prisjeti se svojih lektira i tekstova u čitankama: koliko je među njima bilo priča o zekama, a koliko o temama koje se tiču Tvog vremena, Tvojih problema, Tvog života?

Istraži

Na slikama su, ali ne istim redom: Emma Goldman, Marguerite Yourcenar, Maria Curie, Arundhati Roy, Maria Montessori, Hannah Arendt, Frida Kahlo, Helen Keller, Simone de Beauvoir, Rosa Parks, Valentina Terješkova. Ko su sve ove žene? Zašto su važne? Šta misliš o njihovom djelu? Pokušaj na ova pitanja odgovoriti koristeći dva džokera: nekog od odraslih i internet.

BOLJE DA VLADAŠ TI INTERNETOM NEGO INTERNET TOBOM

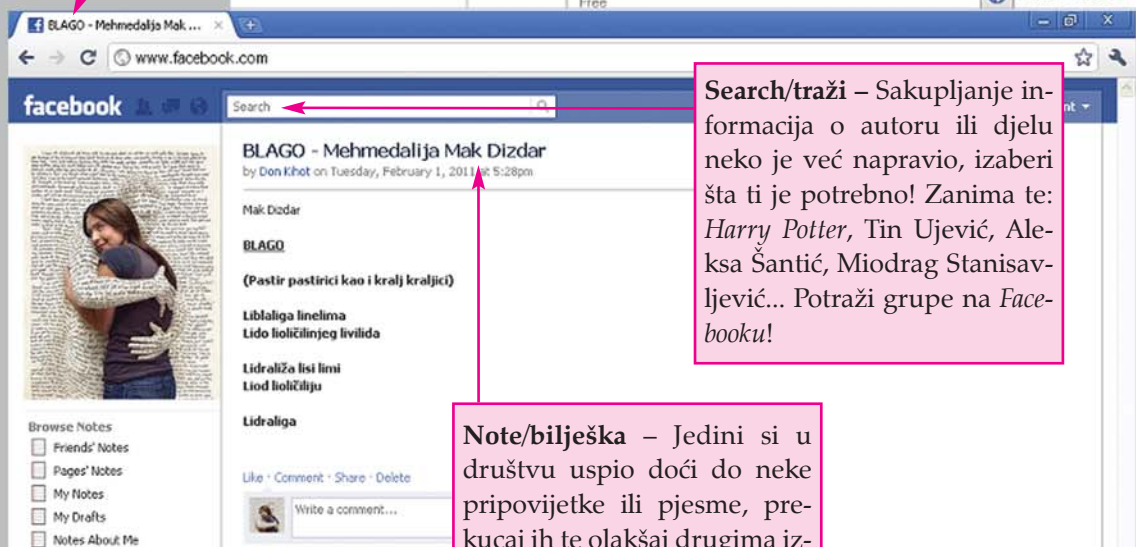
Inbox/privatne poruke – Jednostavan način da se međusobno dogovarate ako radite u grupama. Razmjenjujte utiske o pročitanim knjigama, zanimljivosti do kojih ste došli, raspravljajte o različitim temama, postavljajte pitanja o onome što vam nije jasno!

Wall/zid – Daje mogućnost da Ti neko postavi link ili citat onoga za što zna da će Te zanimati.

Status – Prostor preko kojeg možeš podijeliti zanimljive citate, pisati o onome o čemu želiš diskutirati, postavljati pitanja.

Photo/fotografija – Pokaži fotografije koje praviš na putovanjima, tokom posjeta izložbi, promocija knjiga, muzeja, koncerata i sl. Napravi album najdražih, najkreativnijih naslovnica za knjige! Sakupi različite ilustracije nekog lika!

Search/trazi – Sakupljanje informacija o autoru ili djelu neko je već napravio, izaberi šta ti je potrebno! Zanima te: *Harry Potter*, *Tin Ujević*, *Aleksa Šantić*, *Miodrag Stanisavljević*... Potraži grupe na *Facebooku*!

Note/bilješka – Jedini si u društvu uspio doći do neke pripovijetke ili pjesme, prekucaj ih te olakšaj drugima izradu lektire! Analizirajte ih prije časa!

Video – Zabavi se snimanjem vlastitih recitacija, igranjem uloga koje Ti se najviše dopadaju! Izaberi nešto iz čitanke te igranjem pantomime preko Facebooka zabavi i društvo! Snimi spot za neku pjesmu iz čitanke!

Link – Bilo šta što pronadeš na internetu vrlo lahko možeš pokazati drugima. Ovako možeš razmijeniti zanimljive tekstove, članke, audio i videozapise (animiranih) filmova i predstava. Pokušaj pronaći elektronska izdanja knjiga na: www.onlinebiblioteka.tk
www.4shared.com
www.pdf-search-engine.net

Chat/razgovor – Opcija je korisna za sva kratka pitanja (zadace, uputstva, objašnjenja) i dogovore.

Event/događaj – Način na koji je moguće reklamirati bilo koje dešavanje u gradu. Ovakvo se zainteresirani udružuju kako bi mogli razmjenjivati informacije. Pozovi i svoje društvo!

BOLJE FILM U RUCI NEGO OSKAR NA GRANI

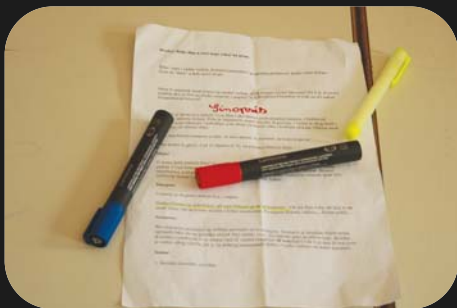
Mora li umjetnik/ca imati najnoviji model violine da bi mogao/la svirati Mozarta? Da li je Aristotel mudriji ako se čita na iPadu umjesto na papiru? Je li *Krstarica Potemkin* uvreda za oči nakon *Gospodara prstenova*?

Jasno Ti je da možeš snimiti film iako nemaš profesionalnu kameru i budžet od nekoliko miliona dolara. Film je umjetnost, poput muzike ili poezije, i važan je zbog misli i osjećaja koje iskazuje i pobuđuje, a ne zbog rezolucije slike i količine efekata. Oštrina misli je važnija od oštine slike.

Zato, najobičniju kameru u ruke, ili fotoaparatus, ili mobitel na kraju krajeva!

Film dolazi iz glave, a ne iz objektiva! Na početku filma je ideja...

Ideja!

O čemu želiš snimiti film? O svom razredu? O školi? O čemu tačno? Ko će biti u centru pažnje Tvoje kamere? (Pažnja! Ne skrivene kamere!!! Ne uhodiš, nego režiraš. Stvaraš umjetničko, a ne *paparacističko* djelo. Nečasno je, a ponekad i kažnjivo, snimati ljude bez njihovog znanja i odobrenja!) Možda tema filma bude ljubav...

Sinopsis!

Vrijeme je da priča dobije lica i zaplet... Dečko (Denis) je zaljubljen, ali ona (Mirna) ga ne primjećuje... On joj daje ružu, ali njoj to ne znači ništa. On se počne družiti s lošim momcima. Promijeni frizuru, odjeću... Počne pušiti...

Scenarij!

Bez scenarija početnici ne trebaju počinjati sa snimanjem. Scenarij je detaljan slijed scena, opisanih tako da je na početku uvijek broj scene (npr. 32), mjesto gdje se snima (npr. školsko dvorište), oznaka da li se snima vani ili unutra (*eksterijer* ili *enterijer*) i da li je dan ili noć (ovo je važno zbog svjetla, jer je za dobrog kamermana dobro svjetlo važnije od dobre kamere).

Scena!

3. školsko dvorište. ekst/dan.
Koje školsko dvorište? U Tvojim školi ili neko drugo? Šta zamišljaš da se vidi u pozadini: zid s nekim grafitima ili igralište s koševima ili nešto treće? Okruženje je važno za svaku scenu, uvijek se na slici vidi još nešto, osim glumaca. Šta?

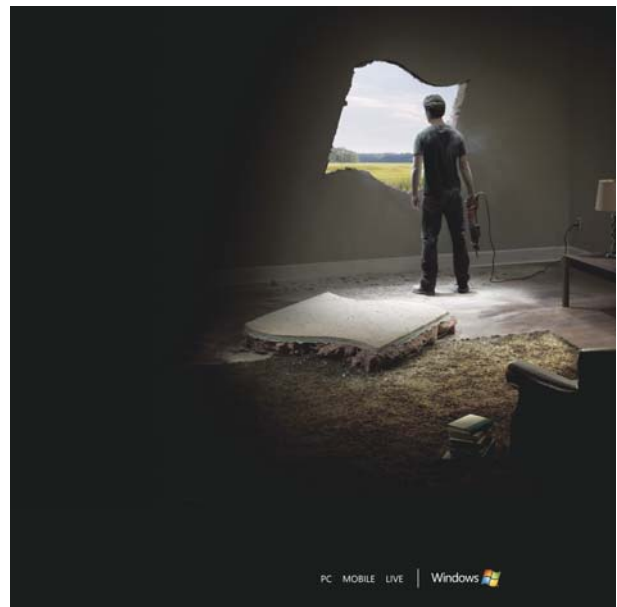
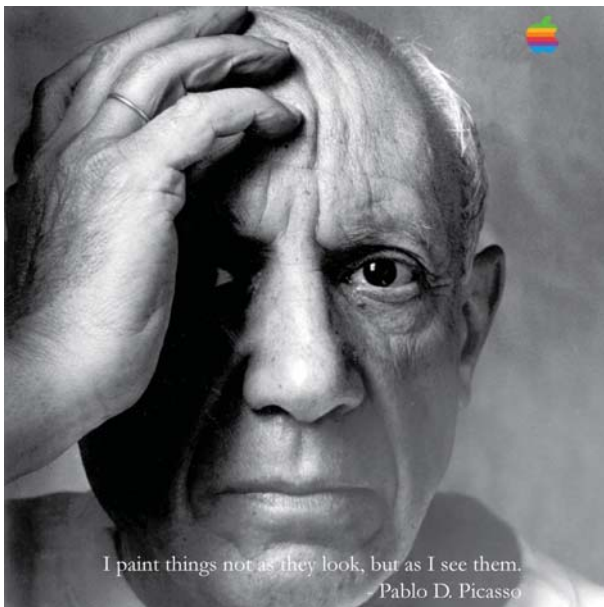
SLOGAN KUĆU GRADI

Pisci i spisateljice ne žive samo od prodaje svojih knjiga ili pisanja tekstova za film i pozorište. Mnogi rade za reklamne agencije i s malo riječi zarađuju mnogo novca – smišljajući scenarije za reklame i slogane za reklamne kampanje. Slogan je kratka i efektna izreka, rođak poslovice. Da bi bio uspješan, mora zadovoljiti nekoliko uslova:

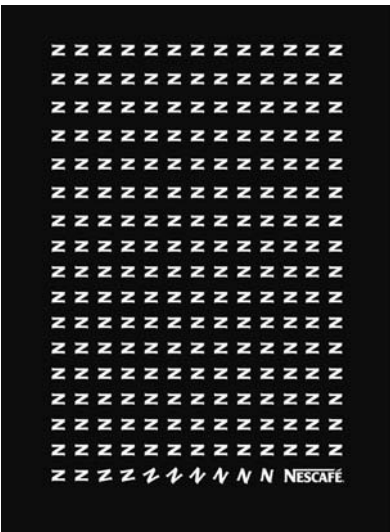

1. Dobar slogan treba da istakne, naglasi kvalitet i dobre strane proizvoda. (Npr. *Mi ne pravimo sokove, mi cijedimo voće.*)
2. Od dobrog slogana očekuje se da zvuči dobro, neobično, efektno; da privuče i zadrži pažnju i simpatije. Poželjno je da bude jasan i duhovit, dobro je da zvuči poznato i blisko. (Npr. *Mrkva, drugo ime za čevap.* – “Mrkva”, naziv poznate ugostiteljske radnje, čevabdžinice u Sarajevu.)
3. Nije dobro da podsjeća na nešto loše, negativno, ružno, neprijatno.

Ispod slika reklama *pomiješali* smo slogane. Pokušaj otkriti koji slogan ide uz koju fotografiju.

Slogani reklama:

1. Misli drugačije.
2. Pozdravi divljinu.
3. Ujedinjene boje...
4. Učini zlostavljanje vidljivim.
5. Ništa te ne bude kao...
6. Čuj više.
7. Pažljivo do kuće. Tanak ekran.
8. Windows protiv zidova.
9. Izgradi ponovo.
10. Ne ostavljaj perilici zadnju riječ.

Čitanka je podijeljena u više poglavlja, tako da tekstove u njima povezuju zajedničke teme, o kojima se na času može razgovarati ili pisati. Književna djela uvijek su nastajala u nekoj zajednici i u nekom vremenu, i uvijek su iskazivala čovjekov (umjetnikov) odnos prema životu. (A život je u svemu, i sve je u životu: ljubav i mržnja, sreća i nesreća, pravda i nepravda... pa čak i smrt.)

Poglavlja često počinju ilustracijama koje na prvi pogled nemaju mnogo veze ni s književnošću ni sa samom najavljenom temom. Ali, kao što mnogi pjesnici vjeruju, *sve je sa svim u vezi*, i upravo je otkrivanje tih veza avantura u koju nas čitanje knjiga poziva. Da, baš tako! – ljepotu i veličinu svemira možemo otkriti u knjigama – razmišljajući o smislu pročitane stvari.

Književna djela uvijek su u vezi sa svijetom u kojem nastaju. Pored njih, u čitanci, pronaći ćeš uokvirene slike i tekstove koji se trude dopuniti Tvoje znanje o pokrenutoj temi. Nekada su te dopune vezane za književne pojmove i u njima se objašnjavaju termini koje ćeš tako lakše razumjeti i kojima ćeš se onda češće koristiti.

Krugovi u kojima je broj strane različitih su boja, a boje se odnose na oblasti kojima se čitanka bavi. To su:

- žuta – lirska narodna pjesma
- zelena – epsko-lirska narodna pjesma
- crvena – lirsko pjesništvo
- roza – priča, pripovijetka
- narandžasta – roman
- tamnoplava – drama
- ljubičasta – književnost i stvarnost: putopis, ljetopis, dnevnik...

NEKOM RAT, NEKOM BRAT

Tablica mrženja

70.000.000 ljudi ubijeno je u Drugom svjetskom ratu. To je 800 punih praznih stadiona Barcelone. To je 100.000 škola punih bez daka. To je... (Nastavi pretvarati brojke u stvarnost...)

Kako razumiješ poslovicu u naslovu poglavlja? Kome je rat brat? Kakve to veze ima s fotografijom tenka načinjenom od novčanice? Ko od rata ima koristi? Za rat su, prije svega, potrebni neprijatelji, a potom i granice, oružje, zastave... Kako se stvaraju neprijatelji? Ko je sve Tvoj neprijatelj, kako je to postao? Gdje su Tvoje granice? Šta je Tvoja zastava? Nacrtaj je.

46

Uvodni tekst otkriva u kakvoj su vezi ilustracije s temom poglavlja. On je često provokativan, postavlja zanimljiva pitanja i očekuje iskrene i pametne odgovore. Za pronalaženje takvih odgovora neće biti dovoljno nekoliko minuta, neće ni cijeli školski čas, ali cijela školska godina možda hoće. Ako se o pitanjima bude razmišljalo, i razgovaralo u školskom dvorištu, na času odjeljenske zajednice, u porodici, na internetu.

Aida Šečić
PALČICA

Zovem se Palčica
Sićušna sam mrva
Hrana su mi mrve
I hrana sam crva

Ljuska mi je krevet
Lokva mi je more
Lopoč mi je lađa
Žabe noćne more

Saznala sam sinoć
Od staroga puža
Bogatoga žapca
Žele mi za muža

Pobjegla sam zato
Niz ulični kanal
Papirnatim brodom

Za slobodom

Razgovor o pjesmi

U kakvom je ritmu spjevana ova pjesma (brzom, sporom, veselom, tužnom?) i u kakvom je odnosu takav ritam s raspoloženjem lirskog subjekta? (Je li Palčica vesela, tužna, uplašena, zabrinuta, bezbrižna?) Šta saznajemo o Palčici u prve dvije strofe? Na šta se odnosi većina informacija koje dobijemo? Po čemu su slični završni stihovi prve dvije strofe? U kakvoj vezi s njima je cijela treća strofa? U kojem stihu ova pjesma prestaje biti bajka? Zašto Palčica, koja već ima lađu, bježi papirnatim brodom? Hoće li njen bijeg uspjeti?

Aida Šečić (1978.) rođena je u Travniku. Piše priče i pjesme, za koje je dobila više nagrada, posljednju – *Fra Grga Martić* – za zbirku poezije *Lutke*, odakle je i pjesma *Palčica*.

Djetinjstvo riječi

Tenk

Tenkove i tankere povezuje engleska riječ *tank* koja znači i ono što nama znači *tenk*, ali i *rezervoar, cisterna*. Tenk je oklopljeno borbeno vozilo s topovima i mitraljezima. Pojavilo se u Prvom svjetskom ratu i prvi put su ga, u bici na rijeci Soma, upotrijebili Britanci protiv Nijemaca. Gradnja tenka držana je u strogoj tajnosti pod šifrom. Tenkovi zaista imaju velike tankove. U našem jeziku se ustalio naziv *tenk* jer se englesko *tank* (izgovori!) izgovara s otvorenim a koje zvuči kao e. Tako je kod nas *tenk* – borbeno vozilo, *tank* – rezervoar (vozači na benzinskim pumpama *tankuju* gorivo), a *tanker* je – tanker (brod za prevoz tekućeg tereta).

Pre(ne)poznate riječi:

alaturka (franc.) – na turski način, po turski
Carigrad – stari slavenski naziv za Kostantinopolj, kasnije Istanbul
čauš – niži zapovjednik u janjičarskoj vojsci
gledosan – izglačan
skicen-blok – blok papira za crtanje

143

Č i t a n g k a

Naslovi poglavlja su ponekad čudni, u izrekama na koje smo navikli promijenjena je jedna riječ ili samo jedno slovo. I to će biti jedan zadatak, za razgovor u školskoj klupi: kako se smisao promijenio tom jedva primjetnom promjenom, i u kakvoj je vezi takav naslov sa sadržajem poglavlja.

U čitanci možeš pročitati i zanimljive podatke o autoricama i autorima izabranih tekstova. Oni su ponekad važni, jer pomažu čitaocima da djelo bolje razumiju.

Svijet u kojem živiš je veoma, veoma star. A ljudi su govorili i kad je svijet bio veoma, veoma mlad. Koristili su jezike koji su potekli i razvili se iz jednog prajezika, kao grane na starom razgranatom stablu. Jezik kojim Ti govoriš pripada indoeuropskoj jezičnoj porodici. Svaka riječ Tvog jezika ima svoj korijen, porijeklo. Nauka o porijeklu riječi zove se etimologija (grčki: *étimos*: pravi, istiniti + *logos*: riječ, govor).

Jedan od ciljeva naše čitanke je da naučiš što više riječi, da razumiješ lakše druge šta govore, i da Tebi bude lakše izražavati misli i osjećaje. Nekada se to može grimasom ili dođirom, ali nekada, zaista, nema drugog načina nego riječima, i rečenicama. Što su one jasnije i ljepše, Tvoja misao će potpunije i brže stići do onoga kome se obraćaš. Ako u tekstu čitanke naiđeš na novi pojam koji ne razumiješ, potraži na str. 170 i 171 njegovo objašnjenje.

Naravno, čitanke nema bez književnih djela. U ovoj ih ima, što cijelih (pjesama, priča, basni...), što odlomaka (pripovijetki, romana...) oko četrdeset! Sva se neće čitati, i o svima se neće raspravljati na časovima. O kojima i kada hoće, odlučiće Tvoj nastavnik ili Tvoja nastavnica. Ali na njihovu odluku može utjecati i Tvoja želja!

O svakom književnom djelu moguće je razgovarati. Taj razgovor može se ponekad odnositi na neke dijelove koji su nam privukli pažnju (neobičan jezik, zanimljivi likovi, uzbudljivi događaji), ali je cilj razumjeti djelo u cjelini. A razumjeti djelo u cjelini znači shvatiti zašto je napisano – koju ideju o svijetu i čovjeku u tom svijetu ono ima. Pitanja nisu teška, ali ponegdje se, za svaki slučaj, nude dva ili tri odgovora, pa je dovoljno samo izabrati pravi.

lovka za čitanje

Duško Radović
MALI ŽIVOT

— He kratak, nego malo vrijedan

Dok neko pije

— piće; strast, sevdah, emocija
— ne bilo ko, NEKO

— ja pijuckam

— suzdržanost

Dok neko grize

kontrast, punina života
spram opreza

— ja samo grickam

Dok neko glođe

do kosti; potpunost

— ja samo glockam

bezaopušnost

Dok neko bode

beskompromisnost, temeljitost
hrabrost

— ja samo bockam

bojažljivost, tubavičuk,
distanca

Dok neko peva

punim plućima, iz sveg
glasa,

— ja pevuckam

nesigurnost

Dok neko drema

mir, zadovoljstvo,
potpunost

— ja dremuckam

oprez, strah

Dok neko radi

stvara, proizvodi
od koristi je

— ja raduckam

RADUCKANJE nije stvorilo
čoveka :-)

I tako malo, sitno živuckam

neostvaren, nepotpun
život.

GRADACIMA
Potvrđeno, pojačano "mali"
iz naslova.

PROBAŠEN SKISAO.

strast

vitalnost

snaga

sreća

spokoj

smisao

Isaac Bashevis Singer
GROŽĐICE I BRABONJCI
 (Odlomak iz romana *Gimpl bena*)

U jednom holandskom gradiću živi Gimpl, poštenu i naivni Jevrej koji postaje predmet ismijavanja i zabave. Sojestan vlastite pozicije u društvu, pokušava naći opravdanja za svakodnevnne šale i poruge sugrađana. Međutim, one samo postaju gore nakon njegove ženidbe i spoznaje da dijete koje čeka nije njegovo. Ali Gimpl to sebi ne želi priznati, pa čak ni onda kada u krevetu svoje žene zatekne drugog muškarca. Naprotiv, zapošljava se kao pekar i brine o svojoj porodici – supruci i djeci koju je ona izrodila s drugim muškarcima. Nakon sve većih uvreda lokalne zajednice i ponižavanja koja mu čini vlastita žena, Gimpl odlučuje da napusti grad i započne drugi život negdje gdje neće biti ismijavan, varan i služiti kao zabava drugima.

Ja sam Gimpl, bena. Ali ja sebe uopšte ne smatram za budalu. Naprotiv. Samo me ljudi tako zovu, tim nadimkom. Tako su počeli da me nazivaju još u hederu, osnovnoj školi. Imao sam sedam nadimaka, kao Jisro u Svetom pismu: blesko, hamer-magarac, zvekanj, pan, zabun i bena. Posljednje se ime lijepo priljepilo uz mene. U čemu se sastojala moja budalaština? U tome što su od mene lako pravili budalu. Rekoše mi: Znaš li, Gimpl, da se učiteljeva žena porađa, a ja iz istih stopa, pa ne odoh u školu. Nu, šta je da je, pokazalo se da je to bila obična laž. A otkuda je trebalo da ja to znam? Jer ona uopšte nije imala veliki trbuh. Nu, pa šta je, ja nisam učiteljevu ženu zagledao u trbuh. Je li to budalaština? Ali klinici su se smijali, cerekali, opleli kolo oko mene i očitali mi ovakvu molbu: Bože sve-mogući, gusane, idi kući! Umjesto grožđica, koje se dijele kada se ide na babine, nakljukaše me gomilom kozijih brabonjaka. Kako me vidite, nisam bio baš neko bespomoćno djetesce. Kada bih ja udario nekome šljagu, taj bi vidio Krakov. Ali ja po prirodi nisam nikako rad tuči. Jer ja mislim: svako će doći na svoje. A ljudi to zloupotrebljavaju.

Dolazio sam iz hedera i čujem kako laje neko pseto. Ja se uopšte ne bojim pasa, samo ne želim pse da začikavam. On može iznenada da poludi, i da bude mešuge – lud, što se kaže – pa kad te ugriže, nema tog Tatarina koji će ti pomoći. Nu, pa ja put pod noge. Bacim pogled: cijela pijaca valja se od smijeha. Nije to bilo nikakvo pseto, već samo Volf-Lejbl Lopuža, “propoj” mu duši. Kako sam to mogao da znam? Kad je on vječito urlao kao neka kučka.

Isaac Bashevis Singer (1902.), dobitnik je Nobelove nagrade za književnost. Rođen je u rabinskoj porodici pa je, nakon školovanja, postao rabin, ali se tim poslom nikad nije bavio. Iz Poljske seli u SAD gdje živi tokom Drugog svjetskog rata pa u mnogim djelima opisuje život Jevreja istočne Evrope kao i izbjeglištvo u Americi. Pisao je pripovijetke i crtice. Bio je vegetarijanac, a jednom prilikom je rekao i ovo: *Ja bih i dalje nastavio živjeti vegetarijanski, čak i kada bi čitav svijet jeo meso, to bi bio moj protest protiv stanja svijeta. Atomska energija, bijeda, glad, svirepost – moramo nešto preduzeti protiv toga. Vegetarijanstvo je moj prvi korak i mislim da je to vrlo važan korak.*

Pre(ne)poznate riječi:

brabonjci – izmet ovce, koze, zeca i sličnih životinja
lopara – lopata
mešuge – pseće bjesnilo
namagarčiti – nasamariti, previriti
nedonošče – beba rođena prije termina poroda
parcovčine – pacovčine (u žargonizmu ubačeno slovo r)
pleh – tepsija
prozukli – uskisao na vrućini; promukao, škripeći (glas)
rabin – jevrejski vjerski učitelj, svećenik u vjerskoj zajednici jedne općine
rog – jednostavni dugački instrument, u religijskom smislu puhanje u rog označava početak sudnjeg dana
suharci – suho drvo za vatru
šega – šala
šljaga – šamar
začikavati – izazivati

Pčele

Kad bi pčele zbog upotrebe insekticida u poljoprivredi izumrle (a ta mogućnost je otvorena posljednjih godina), kvalitet čovjekovog života drastično bi opao. Saznaj:

- na koje sve načine su pčele važne ljudima
- kako se tvoja sredina odnosi prema pčelama i pčelarima
- kakva je razlika između pčelara i medara.

Razgovor o putopisu

Nakon prošlogodišnjih *Pisama iz Norveške*, Isidore Sekulić, pred tobom je novi putopis. Koji Ti se više dopao? Zašto?

Već znaš da u putopisu pisac, osim opisa predjela kojim putuje, iznosi i svoja zapažanja nastala tokom putovanja. U kakvoj su vezi forma putopisa i naziv ovog djela?

U prvom odlomku dijalozi su kratki; lica se pred putopiscem pojavljuju na trenutak, a već u narednom ustupaju mjesto drugima. No, dovoljno da o njima izgradimo neki sud. Kakvim se Tebi čine otkriveni? Na koji način komuniciraju s neznancem? Šta osjeća mladić *ulovljen* u svojoj radoznalosti? Kako se prema djeci ponaša njegov komšija? Možeš li iz dijaloga zaključiti kako žive seljani? U izobilju ili...? Da li Ti u zaključku pomaže opis prirode u prvom odlomku? Je li lijepa i živopisna priroda *široke ruke* prema žiteljima sela? Uočiti rečenicu koja nam to otkriva.

S kim putopisac razgovara u narednom odlomku? O čemu razgovaraju? Kakvi su njihovi stavovi o ratovima, razlozima njihovog nastanka? Slažeš li se da *rat ne dolazi zato što ga jedan narod voli a drugi ne, što je jedan u pravu a drugi ne. Već kao pomori i nesreće?* Obrazloži svoj odgovor.

Sigurno je da svaki od nas voli svoju otadžbinu više od ijedne druge zemlje na svetu. I sa koliko razloga! Kolika je Tvoja ljubav prema domovini?

Da li je sljedeća priča putopis?

Putopis na Facebooku

Medo je na Facebooku stavio na glasanje ko je ispao najveća faca na ekskurziji u Italiji.

Jedan je prelazio s balkona na balkon, s osmog sprata na deveti.

Dvojica su izvalili vrata od sobe iz baglama i igrali na njima ping-pong.

Jedan se napio i povratio razrednici na nove italijanske cipele.

Jedan je krao nutelu u samoposluzi, pa kad su ga uhvatili, udario je čuvara u cjevanicu i pobjegao.

Dva dečka i dvije cure su igrali poker u skidanje. Jedan učenik je skupio osamnaest pepeljara, osam šolja za kafu i pet peškira.

Dvojica su se pobila zbog toga što je jedan sipao so u kafu, a kafa je koštala 4 eura.

Jedna cura se izgubila u Veneciji, ali ju je našla policija. (Legenda se nije htjela javiti na mobitel jer joj je bilo žao kredita.)

Dva dečka su pljuvala u gondole.

Jedan razred se potukao jastucima, dvije sobe su se preko balkona špricale fantom.

Neko je nastavniku matematike podmetnuo jaje pod guzicu na doručku.

Jedna soba je od toalet papira pravila logorsku vatru, pa je gasila ventilatorom, pa se upalio protivpožarni alarm.

U jednoj sobi su pušili pa kad je pokucala razrednica svi su se zaključali u WC, a neko je bacio ključ u šolju.

A jedna se učenica napila votke i likera da nije mogla da hoda, i onda su je dovezli u hotel u kolicima iz supermarketa.

Jedna druga se zaljubila u kelnera, i htjela je da se otruje kao Julija, pa je popila neke tablete, i onda je imala proliv do kraja ekskurzije.

A jednu curu je u disku dečko bacio prejako, pa je prevrнула sto i polupala sve sa stola, i onda je plakala zbog fleke na haljini.

Dvije cure su se izgubile na benzinskoj pumpi.

Koji su razlozi? Slažeš li se da domovina od nas ne traži da ubijamo, već da je volimo? Kako se voli domovina? Možemo li imati više od jedne domovine? Ili nemati domovinu?

Protiv koga su usmjerene ratne igre onih *desetak derana*? Spremni su, organizovani, *naoštreni* da protivnika ponize... Ponašaju li se neki Tvoji vršnjaci tako? Ali, u svemu tome nešto nedostaje – razlog zbog kojeg će napasti vršnjake iz Belmontehe! Pokušaj im naći dovoljno *dobar* razlog! Šta je *dobar* razlog za rat? *Kome* je dobar?

Dvadeset koračaja dalje i – slika kontrastna prethodnoj. Šta nam se u njoj daje?

Po čemu se pčele razlikuju od onih koji se spremaju za uništavanje? Šta je lakše – uništavati ili stvarati? Koji bi bio Tvoj izbor? A izbor ostalih iz Tvog odjeljenja?

Zašto jedna među mnogobrojnim pčelama privlači putopiščevu pažnju? Da li je njena različitost u mnoštvu istih za osudu ili divljenje? Kakav je Tvoj stav prema drugačijem? Osvrni se oko sebe – vidjećeš različitosti, barem onoliko koliko vas ima u odjeljenju. Čega je više, razlika ili sličnosti?

Tablica mrženja

70.000.000 ljudi ubijeno je u Drugom svjetskom ratu. To je 800 ~~punih~~ praznih stadiona Barcelone. To je 100.000 škola ~~punih~~ bez đaka. To je... (Nastavi pretvarati brojke u stvarnost...)

Jedan dečko se sakrio u boks za kofere, htio da vidi može li se prošvercati preko granice, našao ga je vozač kad je htio da ostavi neke svoje pakete.

A jedan se dečko u muzeju zaglavio u spravi za mučenje, uvukao glavu pa nije mogao da je izvuce.

Jedva su našli ko ima ključ da otključa spravu.

Jedan je htio da bude džentlmen, pa je razrednici donio buket od sto ruža, onda je ujutru bila frka što je neko opuhu sve cvijeće iz hotelske bašte.

Jedan se umalo nije udavio, dok je ronio da izvuce čep iz bazena.

A drugi se napio da se ničeg nije sjećao, pa mu ujutru rekli da je ošamario razrednicu, pa joj se do kraja ekskurzije izvinjavao.

A vodič je sto puta rekao da ne zaboravimo da platio račun kad nešto kupujemo.

Jedan je pojeo osamnaest hamburgera u komadu, pa mu poklonili kapu u mekdonaldsu.

I super mi je što smo napunili kadu pjenom iz aparata za gašenje požara.

Super su ekskurzije. Super je kad možeš raditi što ti je volja. Znaš da ti neće smanjiti vladanje, jer se moraš upisati u srednju školu, znaš da ti roditelji

neće ništa, jer je njima važno da se malo opustimo poslije teške školske godine.

Pretražio sam cijeli facebook, nisam našao osim Venecije ništa: niko ne piše ništa o tome ni u kojem su gradu bili, ni gdje su ih sve vodili, ni šta su sve vidjeli. Ali kad bolje razmislim, to je skroz svejedno. Kao da ekskurzije služe upoznavanju drugih zemalja? Kad ćemo se prvi put napiti i popatati ako nećemo na ekskurziji?

Da naši roditelji i nastavnici misle da to nije uredu, promijenili bi nešto dosad.

Šta je u ovom putopisu izmišljeno, a šta stvarno? Zaslužuju li njegovi junaci divljenje ili osudu? Iskazuju li na ovaj način ljubav prema domovini? Čemu služi ekskurzija? Šta su Tvoja očekivanja od nje?

Društvo mrtvih pjesnika, film Petera Weira u kojem profesor književnosti ohrabruje učenike da samostalno i slobodno izražavaju svoje želje, osjećanja i strahove. Nakon što se jedan mladić bezuspješno suprotstavi očevom zlostavljanju i izvrši samoubistvo, profesor biva lažno optužen i izbačen iz škole.

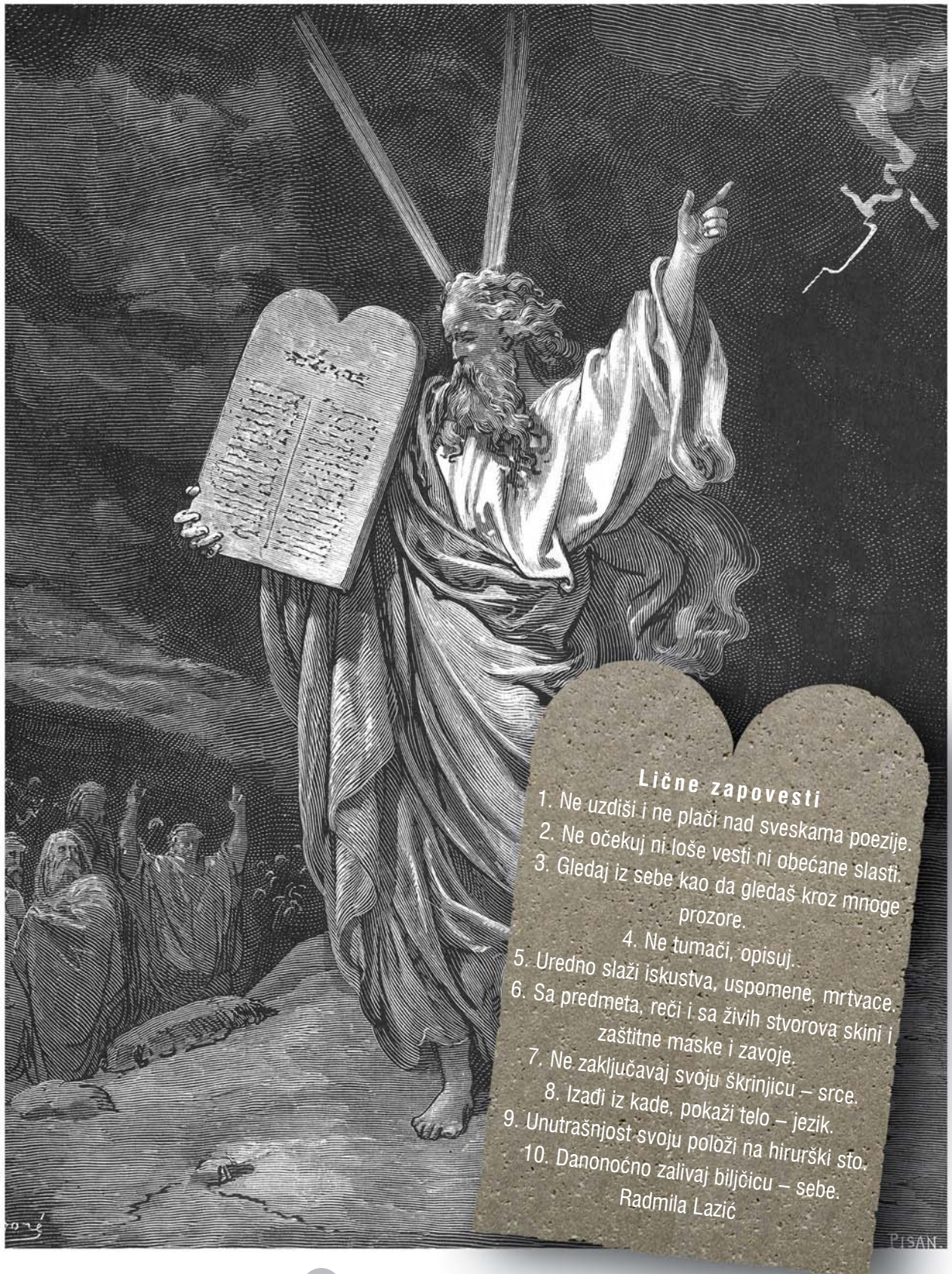

Prijedlozi za popravdak

Neka djeca pješače do škole nekoliko kilometara. Neka djeca idu u razred sa starijim i mlađim, jer ih nema dovoljno za odvojene razrede. U nekim školama nema *pametnih tabli*. Neka djeca nemaju internet. Mogućnosti nisu pravedno raspoređene na svu djecu. Ili u Tvom razredu i Tvojim školi jesu? Misliš li da bi se nešto moglo *popraviti*?

ROD SREDNJI, PREDNJI I ZADNJI

Ćamil Sijarić ČUVAR HAREMA

(Odlomak iz romana *Konak*)

Stari evnuh Alija uputio se iz Stambola u rodno Akovo da tamo dočeka smrt. Neprohodni putevi zadržavaju ga u Beogradu kod spahije Lemeš-age gdje obavlja svoj haremski zanat – stara se o aginim ženama. Kada se u konak useli predstavnik nove vlasti, knezov čovjek Kulaš, Alija mora pojačati svoju brigu nad ženama. Naročito kada sazna da Kulaš želi robinju Dženetu, zauzvrat obećavši da će izbaviti iz ropstva njenog brata Ibrahima. Alija svoje strahove zapisuje svaku noć obraćajući se istočnjačkom piscu i učenjaku Šer-Anu.

Spustio sam pero i pošao da vidim ropkinje. U ruci mi je fenjer – koji nijesam upalio; svjetlost u noći samo sužava noć, i strah donosi – čini stvari vidljivijim i većim. Noćas se bojim stvari u konaku. Jer se bojim Kulaša. Gdje je on noćas? Ako je među ropkinjama, uhvatiću ga. Zbog toga ih i uhodim. Svoj korak ne čujem ni ja sam; svoga koraka kao i da nemam, nego da lebdim, da letim. Brave i ereze dodirujem meko – dodirnem ih pa ostavim; bojim se vrata da odgurnem – bojim se, Šer-Ane, i fenjera u ruci, koji nije ništa drugo do jedna svjetiljka koja ne svijetli; ne može u fenjeru biti Kulaš s ropkinjom, a kad bi – mislim, bili u fenjeru pa da razmahnem i udarim o prag... Može čovjek u noći svuda biti; vidio sam jednoga na vrh krova – kako gore šeta; uhvatio se za žice mjeseca i ne pada – hodi po krovu kao po polju; ravno mu, Šer-Ane.

Provirio sam kroz ključaonicu u sobu Lemeš-aginu i vidio da tamo gori svijeća, i da kroz prozor sija mjesečina; on, velim, ne spava, on bdi je – jer on živi noću, a danju kao da nije živ. Znam da sam mu večeras uveo Dženetu, sestru Ibrahimovu, i znam da je večeras bila tužna: sjedjela je uz prozor, nekud je daleko gledala – i nije bila voljna da pođe Lemešu; da je to išlo, večeras bi se opirala. Ostavljam odaju Lemeš-aginu, i idem odaji ženskoj; idem joj kao vojnik šancu, u kojem ne zna čija je vojska. Kao lovac sam koji čeka u zasjedi. Oko mene je tama, a preda mnom – s druge strane vrata žene, ropkinje – u snu ili u priči; ostanu ponekad pa pričaju po svu noć. Udariću im u san – ili u priču.

Šer-Ane, vrata sam prvo lako pogurnuo, pa ih zatim gurao sve jače, ali se ona ne otvaraju: zaključana su iznutra – a zašto li? Kao pred grmenom sam, u kojem je zec. I ni-

Ćamil Sijarić (1913.), romansijer i pripovjedač; rođen je u selu Šipovice kod Bijelog Polja. Završio je pravo, i radio kao sudski činovnik, ali i novinar i dramaturg Narodnog pozorišta u Banjoj Luci. Bio je redovan član ANUBiH i ANU Crne Gore. Dobitnik je više književnih nagrada i društvenih priznanja, a poznata su mu djela *Bihorci*, *Konak*, *Miris lišća orahova*...

Prisjeti se pravila pisanja crte i crtice. U čemu je razlika između ta dva pravopisna znaka? Objasni je. U kojoj se ulozi u označenom dijelu teksta javlja crta?

Pre(ne)poznate riječi:

alka – metalna naprava kojom se kuca na vrata

ereza – reza, zasun, zatvarač

evnuh – osoba kojoj su iz medicinskih ili drugih razloga odstranjeni testisi

grmen – grm, grmlje

harem – ženski dio kuće gdje je muškarcima strogo zabranjen ulaz; grupno ime za supruge i ostale žene u muslimanskoj kući (ljubavnice, robinje, poslugu)

hud – jadan, žalostan, nesretan

MP₃OEZIJA

Poezija ne živi samo u čitankama, pjesničkim zbirkama i, uopćeno, u knjigama poezije. Ima je i na albumima i koncertima pop i rock glazbenika, a tada je ne pišu *pjesnici* nego *tekstopisci*. Međutim, to što je netko *tekstopisac*, a netko *pjesnik* ne znači da je pjesma jednog ili drugog manje ili više poezija. Uvjeri se u to.

Treći svijet

Haustor / Darko Rundek

Ustani i kreni,
stražari su otrovani, konji su spremni.
Ustani i kreni,
magla se digla, vani zora rumeni.

Još samo jednom pogledaj taj zid,
Još jednom pogledaj...

Glasovi iz tame su prestali davno,
još su samo u pjesmi.
Okolo tebe diše treći svijet
I mi te čekamo ...

Još samo jednom pogledaj taj zid,
još jednom pogledaj...
Digni visoko ruke...

Okolo tebe diše treći svijet,
izbriši tragove.

Digni visoko ruke,
i digni visoko ruke...

● Kakav je to *treći* svijet? Zašto ne *drugi*?
Šta nije u redu s *prvim*? Čijim se *susjednim*
pozivima po svom osnovnom motivu pri-
družuje ova pjesma?

Divlji badem

Dorđe Balašević

Vrteli se točkovi mog bicikla.
Gde god je stao taj rulet, beše premija.
Smakla se o stepenik njena štikla.
Nekad su pogledi bili čista hemija.

Dobro je počela nedelja,
poslednje pripreme za maturu.
Virili smo u daljine puni nade.
Preko gimnazijskog bedema,
k'o pravi dekor za avanturu
prosuo je nežni purpur divlji badem.

Poneli nas vetrovi k'o maslačke.
Jedni su leteli lako, drugi padali.
I curice su postale prve mačke,
a loši đaci odjednom svetom vladali.

Sve mi je odlično zvučalo.
Dobro sam stajao tih sezona.
Ljuljale me oči širom promenade.
A nju sam sretao slučajno,
uvek je s pogrešnim bila ona,
ali znao sam da sanja onaj badem.

Stane sve u strofu-dve u baladi:
pustinja prošlih minuta i ova zrna sad.
I pred treći refren već nismo mladi.
Ušla je nedavno sama u kafe *Petrograd*.

Suviše tajni u očima,
u zlatni okov joj prstić pao.
Molio me dugi pogled da je kradem.
Dovraga, kafa je gorčila,
al' taj sam ukus odnekud znao:
probao sam jednom davno divlji badem.

● Kako to badem može prosuti purpur? A
gimnazijalci postati maslački? Na šta alu-
dira pjesnik, šta se to dešava u proljeće?
Govori li pjesma o nečemu što se desilo ili
nije?

Budi sam na ulici

EKV / Milan Mladenović

Treba mi svet
Otvoren za poglede
Otvoren za trčanje
I treba mi soba
Da primi pet hiljada ljudi
Sa dignutim čašama

I lomi se kristal
Svetlucaju staklene iskre
Pod našim nogama
Kao potpuni stranci
Sa staklom u očima
Sa staklom u grudima
Na licima

Budi sam na ulici
Budi sam

● Kako zamišljaš ljude sa staklom u očima, grudima i na licima? Zašto lirski subjekt bježi od njih, zašto misli da je bolje biti sam? Kakav mu svijet treba? U kojoj pjesmi iz ove male antologije je izražena slična želja?

Selma

Bijelo dugme / Vlado Dijak

Selma, putuje na fakultet.
Ona putuje, ja kofer nosim, molim!
Težak je, al' pošto njen je lično,
ja i taj kofer volim.

Selma, na ulasku u voz ti htjedoh reć,
nešto nježno, nešto što izaziva pozor!
Al' rekoh samo zdravo, Selma,
i molim te ne naginji se kroz prozor.

Selma, Selma,
zdravo, Selma,
putuj, Selma,
i, molim te, ne naginji se kroz prozor.

● Da li je ono što zaljubljeni mladić kaže Selmi *samo*? Kada i kako fraze znače nešto više? Možeš li Ti čuti više nego što obične riječi govore?

Kad hodaš

Bajaga i Instruktori / Momčilo Bajagić

Veče ne miriše na rakove i školjke.
Mesec je bleđa fleka boje cimeta.
Uzimaš cipele za šetanje kroz snove.
Ulica voli ritam tvojih koraka.

Vetar se provlači kroz nepoznate reči.
Asfalt se miluje sa tvojim štiklama.
Suviše mekan da bi mogao da spreči.
Ovo je veče puno tvojih tragova.

Kad hodaš, ne zastajkuješ,
i zemlju ne dodiruješ,
a mene ne primećuješ.
I uporno se trudiš
da me prođe požuda,
još drhtim od tvog pogleda,
iz nekih starih razloga
ne mogu da se sredim.

● Kakve su to *cipele za šetanje kroz snove*? Čiji su snovi u pitanju? Kako se može *hodati ne dodirujući zemlju*?

Da imaš POJMOVNIK

● **Alegorija** – proširena metafora koja zna obuhvatiti i cijelu sliku, pjesmu ili priču. Zasnovana je na prenesenom značenju tako da jedna stvar (predmet, situacija, prizor) označava drugu. Alegorijskom slikom se često na skriven način izlažu podsmijeh ljudske mane ili društvene pojave. Česta je u basnama, poslovicama i zagonetkama. Naprimjer, lisica je uvijek mudra, zec plašljiv, magarac tvrdoглаv, pas vjeran...

Vedri se nebo. Sunce se rađa.

Plovi iz luke jedna lađa,

Jedna, što dugo stajaše u doku,

Sva izbijena s ranama na boku.

More, ko mati, vuče je na krilo.

Ljulja je, šapće: Ništa nije bilo.

(Dobriša Cesarić, *Na novu plovidbu*)

● **Aliteracija** – ponavljanje istih suglasnika u stihovima. Često je povezana s asonancijom, a zajedno stvaraju poseban efekat. Neke Tebi poznate brojalice i igre riječi su također osmišljene na principu aliteracije: *Navrh brda vrba mrda; Riba ribi grize rep; Petar Petru plete petlju; Pop uz trnokok da prokopa prokop.* Evo je i u poeziji:

U nama vrije vrutak vruće lave

(Miroslav Krleža, *Čovjek je lava*)

Mre i motri, kako mrke bivaju

Vrbe, crneći se crnim oranama.

(Anton Gustav Matoš, *Jesenje veče*)

U vrtu ispod aprilskog sunca

pucaju polako prvi pupovi

(Antun Branko Šimić, *April*)

● **Anafora** – ponavljanje iste riječi ili grupe riječi na početku dviju ili više rečenica, stihova. Uvjetuje specifičan ritam teksta i stvara prepoznatljiv početak stiha ili rečenice. Naprimjer:

I nema sestre ni brata

I nema oca ni majke

I nema drage ni druga...

(Tin Ujević, *Švakidašnja jadikovka*)

Ona gori: vruća rana!

ona pišti: lelek žala!

Ona mrzi: jed zeleni!

ona lipti: prsak krvi!

(Skender Kulenović, *Ševa*)

● **Anegdota** – kratka duhovita priča o znamenitim ljudima ili događajima. Anegdote spadaju u usmenu književ-

nost, no to ne znači da su nastajale prije početka pismenosti ili među nepisanim svijetom. One, kao i vicevi, koji također spadaju u usmenu književnost, nastaju i danas te uvijek imaju određenu poentu. Evo jedne:

Tin Ujević je spavao u parku na klupi i policajac ga je probudio. Kad je vidio da se radi o poznatom pjesniku, počeo se izvinjavati. Ujević je rekao da se ne treba izvinjavati, ali da je bio red da prvo probudi podstanara, pokazujući pri tome na čovjeka koji je spavao ispod te iste klupe.

● **Animalistika** – književna vrsta koja govori o životinjama; ime je dobila po latinskoj riječi *animal* što znači životinja. Primjer takvog književnog djela je roman *Divlji konj* Božidara Prosenjaka.

● **Antiteza** – navođenje suprotnih pojmova radi stvaranja kontrasta. Česta je u poslovicama (*Sit gladnome ne vjeruje*) i izrekama iz svakodnevnog života (*Žuti žutuju, a crveni putuju*). Posebna vrsta antiteze koja se sastoji iz pitanja, igre pogadanja i odgovora, naziva se **slavenskom antitezom** jer je specifična za narodne pjesme slavenskih naroda. Poznati primjer je početak balade *Hasanaginica*:

Šta se b'jeli u gori zelenoj?

Al' je snijeg, al' su labudovi?

Da je snijeg, već bi okopnio,

Labudovi već bi poletjeli.

Ni' je snijeg, ni' su labudovi,

Nego šator age Hasanage.

(Narodna balada, *Hasanaginica*)

● **Arhaizmi** – zastarjele riječi koje se u savremenom jeziku rijetko koriste. Tipični su za narodnu književnost (*hat, sanak, danak, hartija*).

● **Asonancija** (latinski *assonare* znači *skladno zvučati*) – nastaje ponavljanjem istih samoglasnika kako bi se postigla određena zvukovna atmosfera ili glasovni efekat. Naprimjer:

Ona je opet, kao prvo

obično, malo, jedno drvo...

(Dobriša Cesarić, *Vočka poslije kiše*)

Švakoga dana, vedra il' mrka

kroz Bosnu moju vodi se trka

(Branko Ćopić, *Bosanski trkači*)

● **Bajka** – pripovijetka fantastičnog sadržaja s čudesnim zbivanjima. U bajkama sudjeluju izmišljene (nestvarne) oso-

be, različita božanstva, vještice, vile, vukodlaci, čarobnjaci, zmajevi. U njoj se svim pakosnim silama često suprotstavlja običan i pošten čovjek kojem savjetima i moćima pomažu dobri duhovi, vile i ostala nestvarna bića. Likovi nose opća imena. Tu su car i carica, carević, djevojka, mladić, čobani... U bajkama se često ponavljaju tipični motivi: fantastična bića – vile, zmajevi, krilata bića, čarobni predmeti (štapčić, zlatnik, posuda, kamen), konji, šuma, dvorac i drugi.

● **Balada** – epsko-lirska vrsta pjesme sa sumornim ugođajem i tragičnim završetkom. Epski elementi u baladi su: događaji, naracija i likovi, a ispevana je najčešće epskim desetercem. Lirski elementi u baladi su: emotivnost i liričnost, melodičnost i ritam. U baladi su prisutni i dramski elementi: dijalozi, dramska kompozicija i tragičan završetak. Za razliku od epskih pjesama, balade govore o odnosima među ljudima u porodičnom okruženju i nesretnoj sudbini pojedinca. Balada u modernoj umjetnosti označava i kratku lirsku pjesmu koja govori o nekom tužnom ili tragičnom događaju ili pjesmu sjetnog tona koja jednostavnom melodijom pjeva o osjećanjima običnih ljudi ili izražava protest protiv društvene nepravde ili rata. Poznate bosanskohercegovačke balade su *Smrt Omera* i *Merime* i *Hasanaginica*.

● **Basna** – književna vrsta u kojoj životinje, glavni likovi basne, nastupaju kao tipovi ljudi određenih karakternih osobina. Basne su zasnovane na alegoriji bez koje je nemoguće shvatiti njihovo preneseno značenje, poentu koju uvijek nose.

Ezop, Gavrani i lisica

Ugrabioši negdje komad mesa, sjedio je gavrani na stablu. Opazi ga lisica pa, u želji da se domogne mesa, stade pod stablo i poče ga hvaliti govoreći mu kako je velika i lijepa ptica, a i dobar lovac i krasna je lika: "Dolikuje ti da budeš kralj pticama, a to bi tako i bilo, samo kad bi još imao i glas. Ovako se doimaš kao obična i nijema ptica."

Kad je gavran to čuo, uzoholi se zbog tih pohvala pa odbaci meso i na sav glas zagrakće. Lisica pritrči i dočepa se mesa pa, osvrnuvši se, reče gavranu: "Sve imaš, gavrane moj, samo ti pameti manjka."

(Basna pokazuje kako se čovjek ne treba povoditi za laskavim riječima jer od toga često nastaje samo šteta.)

● **Crtica** – kratka prozna vrsta koja je više usmjerena na oslikavanje neke osobe ili nekog predjela, nego na pričanje priče. Slovenački pisac Ivan Cankar napisao je zbirku crtica po imenu *Crtice iz moje mladosti*.

● **Didaskalije ili indikacije** – dio dramskog teksta, obično stavljen u zagradu ili štampan drugim tipom slova čiji je zadatak da režisera, glumca ili čitaoca upozna s izgledom scene, ambijentom u kojem se odvija dramska radnja i da dočara ponašanje glumaca (mimiku, geste).

MARICA (*sama*): Ja ovo neću da trpim. (*uzima sa stola tanjir na kome je ranije bila čaša s cvećem*) Počecu da lupam sve po kući, pa im se mora dosaditi. Drukće ne mogu izaći sa njima nakraj. I onako, kad bih što slučajno razbila, govorili bi mi, što lupáš kao da si zaljubljena? E pa evo, sad sam zaljubljena i sve ću odreda da razbijam. (*baci tanjir na pod*) (Branislav Nušić, *Sumnjivo lice*)

● **Drama** – uz epiku i liriku, čini treći književni rod. Dramski tekst se sastoji iz činova, slika i prizora (scena). Svako pojavljivanje novog lika na sceni, ili odlazak sa scene, predstavlja novi prizor. Dramski tekst napisan je dijalogom uz koji se može javiti i monolog (lik sam na-

glas iznosi svoje stavove, razmišljanja i dileme).

● **Dramatizacija** – pretvaranje neke priče u scene i dijalog, kako bi se mogla glumiti i prikazati; prilagodavanje dramskog teksta izvođenju na sceni (skraćivanje, mijenjanje, dopisivanje). Dramatizaciju radi dramaturg.

● **Dramski sukob** – likovi u dramskim tekstovima kroz dijalog suprotstavljaju svoja mišljenja, sukobljavaju se. Bez njihovog sukoba ne bi bilo drame, a iz njihovih suprotnih stavova stvara se *dramska napetost*.

● **Epigram** – kratka pjesma sastavljena od samo nekoliko stihova koja ima satirički ton. Epigrami komentiraju i kritiziraju društvene pojave, ponašanje javnih ličnosti, ljudske mane, život. Njihova poeta je neočekivana i duhovita. *Demokrit veli da vazda o nečem razmišljati lepom*
Samo po sebi je već uma božanskoga znak.
Devojče jedno je, tako, mesecima ovdje u Rimu
Ono što sorstava um među božanske i moj. (Sinan Gudžević, *Rimski epigrami*)

● **Epitet** – pridjev koji stvara živu, karakterističnu, jasniju sliku o imenici uz koju stoji. Osim označavanja osobine, svrha mu je da kod čitaoca izazove određen emocionalni doživljaj. Epitet ne mora nužno biti pridjev, nego i svaki oblik u koji se pridjev može pretvoriti. Npr. *zlatna jabuka* – *jabuka od zlata*. Epiteti su: *đurđić, sitan cvjetič, skroman, tih i fin; zlatokosa djevojka; bosonoga djeca; goloruki ljudi*. Ili, u poeziji:

Oni imaju visoka čela, vijorne kose, široke grudi;
(Tin Ujević, *Jablani*)

Stalni epiteti – pridjevi koji se u narodnoj poeziji javljaju uvijek uz istu imenicu. Npr. *bijela knjiga, mila majka, bijelo lice, brilka sablja*... Mogu se javiti i u svakodnevnom govoru: *prodana duša, prosjački štap, ljudska prava, crkveni miš*... i tada s imenicom tvore metaforu.

Pak dozvolje milu majku svoju;
Nu, starice, mila moja majko!
(Zaručnica *Senjanina Iva*)

Besedi joj mladáni Nenade;
Oj starice, moja mila majko!
(*Predrag i Nenad*)

Zdravo da si, mudra sijeda glavo!

Evo tebi sitnu knjigu pišem.

(*Smrt Smail Age / malog Radojice / kod Sombor kapije*)

● **Elegija** – lirska pjesma u kojoj se izražava tuga za onim što je prošlo ili onim što je daleko: bol zbog smrti drage osobe, prohujale mladosti, izgubljene ljubavi. Ranije je elegija imala i propisanu formu organizacije stihova i strofa u pjesmi, no danas se kaže da je pjesma *elegična* ako izražava tugu za nečim što je teško ili nemoguće vratiti. U grčkoj književnosti elegijom je nazivana svaka pjesma napisana u distihu (dvostihu). Tek kasnije postaje pjesma u kojoj se tužnim tonom žali za nedostižnim ili prošlim. Taj tužni ton elegiji je dao Ovidije, prognani rimski pjesnik, koji u zbirci *Ex Ponto* čezne za svojom domovinom.

● **Epski deseterac** – vrsta stiha u epskoj narodnoj pjesmi; ima 10 slogova s pauzom nakon četvrtog sloga. Ta pauza se naziva **cezura**.

● **Esej** – književna vrsta u kojoj se neko životno ili naučno pitanje obrađuje na umjetnički (živ, slikovit, uvjerljiv i stilski dotjeran) način. U eseju se vidi piščeva sposobnost da u obradi određenog znanstvenog pitanja ostvari vlastiti umjetnički dojam. Začetnik eseja kao književne forme je Michel de Montaigne i poznat je po svojim esejima o pravdi, čovjeku, Bogu, tijelu. Poznati esejisti su: Miroslav Krleža, Jean-Paul Sartre, Vladimir Nazor, Ranko Marinković, Ivo Andrić (Esej o Matošu pročitaj u ovoj čitanci)...

● **Fabula** – niz događaja povezanih prema načelu *onog što se dalje zbilo*, tako da je svaki sljedeći događaj posljedica prethodnog. U svakodnevnom govoru često se misli na fabulu, a kaže se *sadržaj – prepričaj mi sadržaj*...

● **Fraza ili frazem** – ustaljeni skup riječi koji nosi jedinstveno preneseno značenje. Česte su u svakodnevnim razgovorima, ali i u književnoumjetničkim tekstovima. Neke od najčešćih fraza su: *prodavati maglu* (obmanjivati), *nositi glavu u torbi* (biti u opasnosti), *praviti od muhe slona* (preuveličavati), *prevesti žednog preko vode* (prevariti nekoga)...

● **Gazel/gazela** (perzijski *ghazal*) – vrsta lirske pjesme s ljubavnom tematikom, a nastala je u arapskoj poeziji. Sastoji se od

c) Rukopis omogućava sticanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja.

komentar

1 2 3 4 5
2 u manjoj mjeri rukopis potiče aktivno učenje upravo zbog demotivacije.

Komentar recenzentice:

U manjoj mjeri rukopis potiče aktivno učenje upravo zbog demotivacije.

Komentar učenika/ce:

Dopao mi se novi izgled (dizajn) čitanke, korice sa interesantnom ilustracijom.

Također, dopala su mi se objašnjenja koja se nalaze nakon svake priče ili pjesme, te objašnjenja stilskih figura... Interesantna mi je i igra Tko želi biti odlikaš, način da se kroz zabavu može dosta toga naučiti, a ujedno sve ovo navedeno čitanku čini zanimljivijom, ljepšom i interesantnijom učenicima, te bolji način da se lakše savlada gradivo.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

Dopao mi se novi izgled (dizajn) čitanke, korice sa interesantnom ilustracijom. Također, dopala su mi se objašnjenja koja se nalaze nakon svake priče ili pjesme, te objašnjenja stilskih figura... Interesantna mi je i igra Tko želi biti odlikaš?, način da se kroz zabavu može dosta toga naučiti, a ujedno sve ovo navedeno čitanku čini zanimljivijom, ljepšom i interesantnijom učenicima, te bolji način da se lakše savlada gradivo.

SVEZAME, ZATVORI SE

Kome je i zašto alternativa neprihvatljiva? Kako se iz univerzitetskih busija brane interesi nacionalizma?

Tražimo od Vas da i nama i javnosti odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Da li ste u Vašem ministarstvu provjeravali kvalitet i korektnost recenzija na osnovu kojih je izvršen izbor najboljih udžbenika? Da li ste recenzente ugovorima obavezali da posao obave stručno i objektivno? Nije li vam bilo bar malo neobično da su među tri odabrana rukopisa dva istog izdavača, a da su sva tri iz Tuzle, i zar takav rezultat niste doveli ni u kakvu vezu s recenzijama recenzenta iz Tuzle, koje se, u našem slučaju, bitno razlikuju od preostale dvije.
2. Kako je moguće da jedan rukopis dobije istovremeno i najvišu i najnižu ocjenu, ako su recenzenti radili prema ujednačenim i jasnim kriterijima? Koji su to bili kriteriji, i ko ih je sastavio? Kako je moguće da najviše ocjene dobiju rukopisi u kojima se može pročitati:
“Pozornicu čine i glumci koji se kreću i drugi predmeti neophodni za predstavu.”
“Kompjuteri se mogu koristiti i za komuniciranje ljudi na velikim razdaljinama...”
“Bibliobusi su pokretne knjižare u autobusu.”
– “Bajka je oblik narodnog stvaralaštva u čijoj fabuli se uklapaju magijski elementi u savršenu cjelinu koja vodi ka sretnom završetku.”

– *“Kako ukratko možeš iznijeti fabulu iz pjesme”?*

– *Ovo je jedna od priča na kojima možeš provjeriti koliko tečno i kako dugo možeš čitati tekstove napisane ćirilicom.(...)*

3. Kako se biraju recenzenti? Kako je moguće da o tome iz kojih će čitanki učiti djeca u Federaciji odlučuje (nestručno i neobjektivno!) recenzent koji je između ostalog pisao i ovo: *“Prošli sistem mješance je tetošio, ukazivao im šansu za probitak eo ipso, samim faktom da su čeljad iz mješovitog braka. Jer, zaboga, njihovi roditelji nikako ne mogu biti sumnjivi, oni bratstvo-jedinstvo, tu 'zjenicu oka' komunističke diktature učvorščuju u svojoj postelji. (...) Status predestiniranih favorita jamčen im u biošem režimu 'od Triglava do Đevđelije' učinio je i to da su mješanci u intelektualnom pogledu bivali poglavito tipični mediokriteti. Zašto? Pa ranom spoznajom da im bez plaho zahmeta u životu ide uglavnom ko po loju, mješanci se obrazovno, intelektualno, počesto i moralno zapuštaju i ostaju duduci i tokmaci cijelog života.”*
4. Zašto niste od izdavača tražili da dostave rukopise čitanki u PDF formatu, i zašto ih niste sve objavili na sajtu Vašeg ministarstva? Zašto nastavnici, roditelji, i cjelokupna javnost mogu imati uvid u udžbenike tek

Pozorište/teatar

Pozorište ili kazalište je prostor namijenjen za izvođenje **drame, opere, baleta**. Prostor na kome se izvodi predstava zove se **pozornica, scena**, ili bina. Ostali pozorišni prostori su: **gledalište sa parterom, galerijom, ložama i balkonima**.

Pozornicu čine i glumci koji se kreću i drugi predmeti neophodni za predstavu. **Kulise** predstavljaju jednu od dekoracija smještenih na stranama pozornice. U pozorišnoj predstavi najbitnija su tri elementa: **glumci** ili drugi **sudionici scenskog djela** koje se izvodi na **pozornici** (opera, balet...), **prostor i publika**.

Važnu ulogu u svakoj pozorišnoj (kazališnoj) predstavi ima **scenografija** koja podrazumijeva pripremanje pozornice za predstavu. O scenografiji brine pozorišni slikar, **scenograf/scenografkinja**.

kad su odštampani i kad se izmjene više ne mogu praviti?

5. Da li Vam je stalo da učenici, nastavnici i roditelji u Federaciji BiH dobiju najkvalitetnije udžbenike, i ako jeste, hoćete li učiniti sve što je u Vašoj nadležnosti da tako i bude? Šta, konkretno?

(Autori čitanke *Svezame, otvori se za 6 razred*)

Ovo obraćanje federalnoj ministrici nauke i obrazovanja, Melihi Alić, upućeno na njeno ime krajem maja 2009. godine, ostavljeno bez odgovora, ima svoju predistoriju. Naime, među potpisanim autorima dva su bila članovi tima za analizu bosanskohercegovačkih udžbenika obavljenju 2007. godine, koja je pokazala, između ostalog:

- udžbenici nacionalne grupe predmeta i vjeronauke potiču segregaciju društva jer su u svojoj osnovi jednonacionalni i ne obezbjeđuju znanje i vještine za život u multikulturnom društvu;
- vladajuće ideologije kroz sadržaj udžbenika aktivno doprinose stvaranju antagonizama i daljnjoj dezintegraciji društva;
- udžbenici, naročito maternjeg jezika, služe kao instrumenti za razdvajanje po nacionalnoj osnovi;

- udžbenici su jednonacionalni i ističu kulturu i tradiciju samo jednog naroda;
- interpretacije se uglavnom serviraju kao gotove istine bez mogućnosti njihovog propitivanja;
- u udžbenicima se nalazi značajan broj primjera kojima se krše osnovna individualna i grupna ljudska prava. U isto vrijeme, jako je malo primjera za promociju univerzalnih ljudskih prava;
- udžbenici neadekvatnih grafičkih rješenja, s tekstom u kojem su date gomile činjenica i gdje najvažnije činjenice nisu označene, sa zastarjelim fotografijama, ne potiču učenikovu radoznalost i motivaciju da izučava sadržaj predmeta.

Tržište udžbenika

Analiza se nije mnogo bavila tržištem, koje je međutim u vezi s pobrojanim zapažanjima. To tržište svake godine donosi čisti profit izdavačima u visini od skoro tri miliona eura.

Ovu brojku treba imati na umu i u svakoj raspravi o udžbenicima iz nacionalne grupe predmeta, gdje profit nije u prvom planu, ali je poželjan i potreban jer omogućava ekonomsku slobodu i nezavisnost u periodima kada je izvršna vlast podijeljena. Simbolički kapital tu je

u plodonosnoj simbiozi s ekonomskim. Zbog toga se ne može reći da je tržište slobodno. Ono je zaštićeno; pristup imaju samo izdavači koji nude "podobne" udžbenike, pri čemu podobnost ima dva nivoa: prvi je stručni, i on je predmet javne rasprave; drugi je patriotski, i on se *podrazumijeva*. Za prvi se određeni uslovi definišu i objavljuju, za drugi ne.

Udžbenici koji se u Bosni i Hercegovini kreiraju, biraju, štampaju i *prodaju* u zakonskim okvirima koji propisuju da nadležnost nad tom djelatnošću ima ukupno 12 vlada (ministarstvo obrazovanja Republike Srpske, ministarstva obrazovanja deset kantona u Federaciji i odjeljenje za obrazovanje Distrikta Brčko) nezavisno jedna od druge.

Legalno, u državi može postojati dvanaest različitih nastavnih programa i za svaki poseban katalog udžbenika. Praktički, ima ih tri:

- plan za Republiku Srpsku
- plan za kantone sa hrvatskom većinom
- plan za kantone s bošnjačkom većinom

Svaka od vladajućih (konstitutivnih) etničkih skupina, kontroliše jedan dio cjelokupnog tržišta udžbenicima, na način da ne dozvoljava pristup ostalima. Zabrana se realizuje uskraćivanjem odobrenja za distribuciju u školama, putem nadležnih ministarstava.

Fenomen *Dvije škole pod jednim krovom*, koji već nekoliko godina frustrira dio javnosti, posljedica je ovakvog zakonskog rješenja (inače utvrđenog Dejtonskim sporazumom). Svaka etnička zajednica kreira poseban program, prema svojim potrebama, u načelu neprihvatljiv ostalima. Prvo važno pitanje jeste: koje su to potrebe, i zašto su neprihvatljive svima i na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine? Pošto potrebe u javnosti nisu nigdje deklarirane (pomenuto *podrazumijevanje*), njih bi bilo potrebno na osnovu uvida u udžbenike prepoznati i opisati. To će se učiniti na drugom mjestu.

Selekcija

Iako okvirni zakon o obrazovanju predviđa listu djela i pisaca prihvatljivu svima (tzv. "zajednička jezgra"), ona nije obavezujuća. Uopšte je zanimljiv, i potrebno ga je ovdje opisati, način produkcije i odabira udžbenika u Federaciji. U Republici Srpskoj, naime, cijeli posao obavlja se na relaciji Ministarstvo – Zavod za udžbenike, gdje se završava i proces kreiranja i recenziranja. Zavod je monopolisani izdavač. Jednonacionalna vlast osigurava punu saglasnost između naručioca i izvršioca. Po tome je u pravnom smislu Republika Srpska sasvim nalik Hrvatskoj i Srbiji. U Federaciji, kantoni s

Radni list 1.

PREDMET: Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost

Ime i prezime recenzenta: Neke, Olujača

Datum: 26. 11. 2010.

ŠIFRA RUKOPISA
DRAMA

I. Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa za predmetnu oblast koja se recenzira

Sadržaj rukopisa treba biti usklađen sa Okvirnim nastavnim planom i programom.
Svaka predložena ocjena mora imati argumentovani komentar, a posebno detaljno u slučaju kada se recenzent odluči za negativnu ocjenu koja je konačna za ovaj rukopis!!!

NAPOMENA: UKOLIKO OCJENJIVAČ SMATRA DA RUKOPIS NIJE U POTPUNOSTI USKLAĐEN, OBAVEZAN JE NAVESTI ŠTA NEDOSTAJE, ODNOSNO ŠTA JE SUVIŠNO U ODNOSU NA ONPIP!

5 - rukopis je u potpunosti usklađen,
4 - rukopis je u najvećoj mjeri usklađen,
3 - postoje značajnija odstupanja koja se mogu otkloniti,
2 - odstupanja su značajna,
1 - nije usklađeno. (Ukoliko ste ovog mišljenja, detaljno obrazložite!)

1 2 3 **4** 5

1. PEDAGOŠKO-PSIHOLOŠKI ASPEKT RUKOPIISA

a) Nastavna materija je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika.

1 2 3 4 5

komentar: Nastavna materija je po svom sadržaju i načinu prezentiranja prilagođena uzrastu učenika. Sadržaj rukopisa je usklađen sa Okvirnim nastavnim planom i programom. Svaka predložena ocjena mora imati argumentovani komentar, a posebno detaljno u slučaju kada se recenzent odluči za negativnu ocjenu koja je konačna za ovaj rukopis!!!

b) Rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.

1 2 3 4 5

komentar: Rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.

c) Rukopis omogućava sticanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja.

1 2 3 4 5

komentar: U ovom rukopisu su jasno vidljivi elementi koji omogućavaju sticanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja.

hrvatskom većinom rade po hrvatskom programu, koji je usaglašen s programom Republike Hrvatske. Odabir udžbenika vrši se na kantonalnoj razini. Bošnjačka strana javno zastupa principe multietničnosti, ne insistirajući otvoreno na odbrani i očuvanju vlastitog identiteta, ali svoje interese obezbjeđuje pozivajući se na zakone Republike Bosne i Hercegovine iz 90. i 91. godine, na Ustav Federacije i na Sporazum šest kantona sa bošnjačkom većinom. Tu su ingerencije na nejasan način prenesene sa kantonalnog nivoa na federalni, a sa federalnog na Vijeće šest ministara.

U postupku odabira udžbenika za 6 razred devetogodišnjeg obrazovanja, za šk. 2009/10. godinu, Federalno ministarstvo raspisalo je konkurs, prema Nastavnom programu koji je donijela njegova Komisija za program. Izdavači su rukopise pod šifrom dostavili u tri primjerka Ministarstvu na recenziranje. Tri recenzenta, neovisni jedan o drugom, prema upitniku istom za sve recenzente i sve predmete, ocijenili su pojedine elemente rukopisa poenima od 1 do 5.

Upitnik se sastoji od ovih pitanja i kriterija:

Radni list 1: Usklađenost sa Okvirnim nastavnim planom i programom

Radni list 2: Naučno-stručna vrijednost rukopisa

- Sadržaji rukopisa su zasnovani na provjerenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa.
- Rukopis je zasnovan na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stepenu njegovog psihofizičkog razvoja.
- Pojedinačni podaci i činjenice su povezani.

Radni list 3: Pedagoško-psihološki aspekt rukopisa

- Nastavna materija je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu.
- Rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.
- Rukopis omogućava stjecanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja.
- Rukopis doprinosi pobuđivanju i održavanju motivacije za učenje.

Odnoseći se na sve predmete, upitnik je propustio je da osvijetli specifičnosti čitanke: nije postavio pitanje o valjanosti interpretacije književnog djela; nije postavio pitanje o zaštiti autorskih prava; nije afirmisao inovativnost.

Radni list 4: Didaktičko-metodički aspekt

- a) Izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti, sistematičnosti izlaganog sadržaja
- b) Ostvarena je korelacija sa gradivom drugih predmeta.
- c) U rukopisu su jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično.
- d) Rukopis obavezno prati nastavni plan i program te ostvaruje ciljeve i zadatke odgovarajućeg nastavnog predmeta.
- e) U iznošenju sadržaja u rukopisu se koriste i jasna sredstva (likovni i grafički prikazi i drugi prilozi).
- f) Rukopis uz osnovni tekst treba da sadrži predgovor (u kojem je iznesena koncepcija rukopisa na učenicima razumljiv način), sadržaj te abecedni sadržaj pojmova i/ili imena (za svaki nedostajući element ocjena se smanjuje za po jedan poen).

Radni list 5: Jezički aspekt rukopisa

- a) U rukopisu se vodilo računa o psihološkim i lingvističkim zakonitostima usvajanja terminologije.
- b) Sadržaji su izloženi jasno i izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija je prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika.
- c) Stil rukopisa odgovara materiji nastavne discipline i učenicima tog uzrasta

- d) Tekstovi u rukopisu omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi ne narušavajući pri tome razumljivost.
- e) U rukopisu se izbjegavaju nepotrebne tuđice.
- f) U rukopisu se izbjegavaju niječne definicije i niječno sročena pitanja.

Radni list 6: Likovni aspekt rukopisa

- a) Vrsta i broj ilustrovanih priloga su usklađeni sa prirodom nastavnog predmeta i psihofizičkim karakteristikama učenika određenog uzrasta.
- b) Ilustracije i grafičko-tehnička oprema u rukopisu visoke su kvalitete, sadržajno usklađeni s tekстом i pridonose razumijevanju teksta.
- c) Ilustracije u rukopisu imaju jasnu funkciju i primjerene su dobi učenika.
- d) Ilustracije se opisuju nazivom (potpisom) i po potrebi popratnim tekстом.
- e) Likovno-grafička opremljenost rukopisa afirmiše estetske vrijednosti.

Radni list 7: Etički aspekt rukopisa

- a) Rukopis upućuje na moralne vrijednosti, postignuća i posljedice naučnog i tehničkog razvoja.
- b) Rukopis podržava, njeguje i afirmiše načela održivog razvoja.
- c) Rukopis njeguje bosanskohercegovački identitet.
- d) Rukopis održava bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućuje stjecanje zna-

Previše uopšten i formalizovan, da bi se mogao odnositi i na matematiku i na maternji jezik, upitnik je ostao neusaglašen s Okvirnim planom i programom.

nja o ravnopravnosti pojedinca i društvenih skupina te promovise pravo na različitost.

- e) Rukopis podržava ravnopravnost spolova na prikladan način služeći se imenicama obaju rodova, osobito u spominjanju zvanja i zanimanja.*
- f) Rukopis objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture, religije i civilizacije, te etničke i religijske skupine.*
- g) Rukopis promovise upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina u Bosni i Hercegovini, te drugih naroda i kultura u Evropi i u svijetu.*

Upitnik je obuhvatio mnoge bitne aspekte vrijednosti rukopisa, ali ne sve, i ne sve najvažnije. Odnoseći se na sve predmete, propustio je da osvjetli specifičnosti čitanke: nije postavio pitanje o valjanosti interpretacije književnog djela; nije postavio pitanje o zaštiti autorskih prava; nije afirmisao inovativnost. Previše uopšten i formalizovan, da bi se mogao odnositi i na matematiku i na maternji jezik, upitnik je ostao neusaglašen s Okvirnim planom i programom. Najzad, nije postavio pitanje o korelativnosti sa savremenim medijima, internetom prije svega.

Na osnovu ovakvog upitnika svaki je rukopis mogao dobiti maksimalno 105 poena (3x35). Vrijednost svih rukopisa izražena je broičano,

u tabeli na osnovu koje je Vijeće za odabir udžbenika odlučilo da tri "najbolje plasirana" dobiju odobrenje Federalnog ministarstva da se mogu koristiti u nastavi. (Tj. prodavati u knjižarama.)

U ovom postupku nisu bila konsultovana stručna tijela (prosvjetno-pedagoški zavodi). Recenzenti nisu imali niti jedan zajednički sastanak, i nisu ni na koji način diskutovali o svojim ocjenama. Ministri su odluku donijeli na osnovu rang-liste, ne dovodeći je u pitanje. Praktično, bilo je moguće da jedan od tri recenzenta tendenciozno daje niske ocjene konkurentskim rukopisima a visoke "svojim" kandidatima, i da na taj način obezbijedi i simbolički i ekonomski profit.

Upravo je to bio slučaj sa odabirom čitanke za šk. 2009/10. godinu, a na šta se odnose pitanja *NIK Sezam* federalnoj ministrici s početka ovog teksta.

Pitanja su na njenu adresu upućena 27. maja, tri mjeseca prije početka školske godine. Na njih nije odgovoreno. Federalno ministarstvo ne smatra se odgovornim za cijeli proces, i u javnosti tu odgovornost prebacuje na kantonalna ministarstva. Ministar Kantona Sarajevo, kome je isto pismo upućeno 10. jula odgovornost prebacuje na Vijeće za odabir udžbenika. A to Vijeće nije stručno nego političko tijelo ko-

je odluke donosi s povjerenjem u tri recenzenta, bez procedure za ocjenu njihovog rada i bez prava izdavačima da se žale na njihove ocjene. Šta su čelni ljudi oba ministarstva, federalnog i kantonalnog, znali da se desilo, a nisu ništa učinili da posljedice spriječe?

Ukratko, bilo im je *pokazano i dokazano* da jedan recenzent svoj posao, za koji je bio plaćen 2.200 eura, nije obavio stručno i dosljedno. Autori rukopisa čitanke *Svezame, otvori se*, nakon što je 30. aprila objavljena rang-lista ocijenjenih udžbenika (vidi sliku!), tražili su i dobili na uvid sve rukopise odabranih čitanke, sve recenzije tih rukopisa, kao i recenzije vlastitog rukopisa. Zanimalo ih je zašto udžbenik čiji je koncept prethodne godine po istom sistemu odobren sada biva oboren; kako je moguće, drugim riječima, da ukupno pet recenzentata daje tom konceptu visoke ocjene, a jedan, Vedad Spahić, izrazito niske, i da taj jedan bude odlučujući. Metod njihove analize bio je ovaj:

- upoređivanje Spahićeve recenzije s rukopisom *Svezame, otvori se*;
- upoređivanje Spahićeve recenzije istog rukopisa s odgovarajućim recenzijama druge dvije recenzentice;
- uspoređivanje Spahićevih recenzija s odgovarajućim "pobjedničkim" rukopisima:

- uspoređivanje Spahićevih recenzija sa sadržajem ranije objavljene Čitanke čiji je on koautor.

Cilj analize bio je da dokaže tendencioznost i nestručnost u njegovom radu, zbog čega je cijela rang-lista uspostavljena neobjektivno i netačno, ne odražavajući prave vrijednosti ponuđenih rukopisa.

Recenziranje Vedada Spahića

a) *Recenzija čitanke Svezame, otvori se*

Upoređujući rukopise i recenzije autori su otkrili da recenzent Vedad Spahić nije bio objektivan, da je ocjenjivao tendenciozno i pristrano, čime je direktno uticao na redosljed rukopisa na rang-listi.

Dajući odgovore na pitanja koja se u upitniku postavljaju, on (izuzev jednog jedinog primjera, o čemu će niže biti riječi) ocjenjujući čitanke *Svezame, otvori se* **nigdje nije navodio primjere, argumente, dokaze** za svoje tvrdnje.

Umjesto primjera kojima bi opravdao niske ocjene, on je davao uopštene komentare uz korištenje fraza: "najblaže rečeno na granici općeprihvatljivosti"; "krajnje suspektan"; "prisutni katkad i u mjeri većoj od potrebne"; "većim dijelom zadovoljava"; "ozbiljno dovodi u pitanje"; "dominira nastojanje..."

Zašto udžbenik čiji je koncept prethodne godine po istom sistemu odobren sada biva oboren; kako je moguće, drugim riječima, da ukupno pet recenzenata daje tom konceptu visoke ocjene, a jedan izrazito niske, i da taj jedan bude odlučujući.

Uz tvrdnju da “*Eksperimentalnost, prezahtjevnost i avangardnost ozbiljno dovode u pitanje mogućnost razumijevanja brojnih sadržaja ovog udžbenika*” nije pokazao kako “*eksperimentalnost, prezahtjevnost i avangardnost*” onemogućava razumijevanje sadržaja. Također, nije naveo niti jedan primjer kojim bi opravdao nisku ocjenu: 2.

Argumentacije nema ni uz sljedeće tvrdnje:

- *Sadržaj udžbenika u pedagoško-psihološkom smislu krajnje suspektan. Zagovara ideje koje mogu uzrokovati emocionalno-psihološke nesporazume kod većine djece. (Koje ideje? Kakve nesporazume?)*
- *Iz prethodnog stava proizilazi neophodnost čestog konsultovanja nastavnika i roditelja vezano za brojne sadržaje udžbenika. (Zašto bi često konsultovanje roditelja i nastavnika bilo problem, i s kojim je pedagoškim standardima to u suprotnosti?)*
- *U ovom pogledu udžbenik većim dijelom zadovoljava kriterije osim kod onih sadržaja gdje se javlja problem elementarnog razumijevanja. (Kod kojih sadržaja se javlja taj problem?)*
- *Nesorsishodnost digresija i konotacija ozbiljno dovodi u pitanje princip naučnosti i sistematičnosti. (Na koje se digresije misli? Ne misli li Spahić na ono što se na drugom mjestu u upitniku zove “korelacija predmeta”? Koji se princip naučnosti i sistematičnosti dovodi u pitanje?*

Ocjenjujući (uz ocjenu 4) koliko rukopis “*omogućava stjecanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjeru različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja*”, Spahić odgovara: “*Elementi razvoja kritičkog mišljenja prisutni katkad i u mjeri većoj od potrebne za ovaj uzrast.*” (Koja je to mjera kritičkog mišljenja adekvatna za učenike VI razreda devetogodišnjeg obrazovanja? Koja stručna i naučna literatura to određuje?)

Prosudjujući da li se u rukopisu “*vodilo računa o psihološkim i lingvističkim zakonitostima usvajanja terminologije*” Spahić nalazi kako “*neki termini uopće nisu obrazloženi, npr. termin ‘žanr’.*”

Nekoliko termina koji nisu obrazloženi razlog su za ocjenu 3. Međutim, u odabranim rukopisima, koji svi odreda imaju isti nedostatak (!), a jedan od njih također ne objašnjava šta je *žanr*, Spahićeva ocjena tamo je – 5.

Na pitanje koliko rukopis “*upućuje na moralne vrijednosti i postignuća i posljedice naučnog i tehnološkog razvoja*”, Spahić odgovara: “*Rukopis afirmira ‘vrednote’ potrošačkog društva, i u tom pogledu je krajnje deplasiran – pored. npr. str. 53. kao i neka opredjeljenja koja nisu i ne mogu biti prihvatljiva svima, npr. vegetarijanstvo.*”

Na str. 53 rukopisa čitanke *Svezame, otvori se*, ispod slike Brada Pitta iz filma “Troja” piše:

“Većina Tvojih drugarica i drugova, kad je vidjela ovu sliku, uskliknula je – Bred Pit! Koliko ih je uskliknulo – Ahilej?”

U našem dobu superheroji su glumačke i pjevačke zvijezde, ljudi lijepi, talentovani, šarmantni, bogati... Nekada davno heroje su krasile druge osobine: snaga, hrabrost, poslušnost vladaru.

U vrijeme kada su plemena i narodi svoje probleme rješavali ratovima, kada su branili ili osvajali obradivu zemlju, pašnjake, izvore, kada su se borili za opstanak, logično je da su slavljani neustrašivi i nepobjedivi borci, i da je snaga mišića bila veća vrlina od bistrine uma.

Književnost u kojoj jedan narod opisuje bitke iz svoje prošlosti i slavi junake tih bitaka naziva se epska, a književna djela epovi (dugi i obimni) i epske pjesme (kraće i jednostavnije). Jedno od najpoznatijih i najljepših djela epske književnosti, koje ćeš čitati u srednjoj školi, i čiji je junak Ahilej, zove se Ilijada. Junaci Ilijade su prinčevi, ratnici sa skupocjenim oružjem i konjima, s robinjama i slugama... Međutim, junaci epskih djela ne moraju biti odjenuti u svilu i zlato. Epski junak može biti siromašan, može biti bijedno obučan, može biti čak i pijanica, naprasit, prznica, sujetan... ali MORA biti SNAŽAN i HRABAR.)

Kako se ovdje zagovaraju ideje potrošačkog društva? Zašto je vegetarijanstvo problem, čak i ako bi se afirmiralo, što se u rukopisu, uostalom – nigdje ne čini!

Zašto Spahić u rukopisu *Svezame*, otvori se vegetarijanstvo izdvaja kao problem, a u rukopisu pod šifrom GLAGOL (str. 74.) to ne vidi, pa taj rukopis dobija po ovom kriteriju najvišu ocjenu – 5?

Ocjenujući etički aspekt rukopisa, i “promociju upoznavanja i poštovanja vrijednosti nacionalnih manjina u BiH”, Spahić, jer “nisu zastupljeni sadržaji iz kulture najbrojnije nacionalne manjine u BiH – Roma”, daje rukopisu *Svezame*, otvori se ocjenu 2.

Zašto su Romi važniji od preostalih 16 nacionalnih manjina u BiH? (Zato što drugi udžbenik ispunjava taj 'kriterij', i na tako postavljenom uslovu se može napraviti razlika u bodovima?) Rukopis *Svezame*, otvori se afirmiše rodnu ravnopravnost (uvršteno je više djela koja potpisuju autorice, i čije su junakinje djevojčice), u odjeljku o Helen Keler skreće se pažnja na hendikepirane osobe! Zašto se to nije ocjenjivalo i bodovalo?

Najzad, zašto se ovaj prigovor – da manjine nisu zastupljene – ne bi odnosio na sastavljače NPP-a, a ne na autore udžbenika? Nisu li oni to mogli riješiti u popisu autora i djela za NPP?

Odgovarajući na pitanje koliko rukopis “njeguje bosanskohercegovački identitet” Spahić odgovara (uz ocjenu 2): “Krajnje upitno! Indikativno: nijedan od dodatih autora i tekstova nije bosanski.”

Ahilej

Jedan od najvećih junaka grčke mitologije. Sin boginje Tetide, koja ga je kao bebu okupala u čarobnoj rijeci, tako da mu ni mač ni strijela ni koplje nisu mogli probosti tijelo, osim na peti, za koju ga je majka držala uranjajući ga u vodu. (Zato se za nečiju slabost kaže *Ahilova peta*.) Poginuo je u Trojanskom ratu kad ga je Paris strijelom pogodio u jedino ranjivo mjesto.

Većina Tvojih drugarica i drugova, kad je vidjela ovu sliku, uskliknula je – *Bred Pit!* Koliko ih je uskliknulo – Ahilej?

U našem dobu superheroji su glumačke i pjevačke zvijezde, ljudi lijepi, talentovani, šarmantni, bogati... Nekada davno heroje su krasile druge osobine: snaga, hrabrost, poslušnost vladaru.

U vrijeme kada su plemena i narodi svoje probleme rješavali ratovima, kada su branili ili osvajali obradivu zemlju, pašnjake, izvore, kada su se borili za opstanak, razumljivo je da su slavljene neustrašivi i nepobjedivi borci, i da je snaga mišića bila veća vrlina od bistrine uma.

Književnost u kojoj jedan narod opisuje bitke iz svoje prošlosti i slavi junake tih bitaka naziva se **epska**, a književna djela **epovi** (dugi i obimni) i **epske pjesme** (kraće i jednostavnije). Jedno od najpoznatijih i najljepših djela

Zar se njegovanje identiteta u rukopisu ocjenjuje samo na dodanim tekstovima? Zar nije jasno da su ti tekstovi dodani da bi se ispravio propust Komisije za program, koji propisuje 25 autora i samo jednu autoricu (Isidoru Sekulić)? Šta je sa svim ostalim dodanim sadržajima čitanke *Svezame, otvori se* koji *njeguju bh. identitet* (bh. slikari, sevdalinka, korida, Borike, buša, stari zanati, Kozja ćuprija, Perućica...)?

Nakon što kaže da je krajnje upitno da rukopis njeguje bosanskohercegovački identitet jer "*nijedan od dodatih autora i tekstova nije bosanski*", odgovarajući na pitanje koliko rukopis "*odražava različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućuje stjecanje znanja o ravnopravnosti pojedinca i društvenih skupina te promovira pravo na različitost*", recenzent kaže (uz ocjenu 4): "*Ponekad i pretjeruje u ovom smislu*".

Kako se može *pretjerivati* u odražavanju bogatstva različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućavanju stjecanja znanja o ravnopravnosti pojedinca i društvenih skupina, te promovisanju prava na različitost?

Da li Spahić ovim želi reći da bosanskohercegovački identitet NE ČINI sve to čega po njemu ima previše – bogatstvo različitosti bh. društva, ravnopravnost pojedinca, promovisanje prava na različitost?

Odgovarajući na pitanje koliko "*likovno-estetska opremljenost rukopisa afirmiše estetske vrijednosti*" Spahić daje ocjenu 3 i komentar: "*Pojam estetskog treba uskladiti sa funkcionalnošću, ciljevima i zadacima predmeta i samog udžbenika*".

Kako se pojam estetskog može uskladiti?

Spahić nekoliko stranica ranije u dijelu upitnika koji se odnosi na didaktičko-metodički aspekt rukopisa, ocjenjujući koliko se "*u iznošenju sadržaja u rukopisu koriste jasna sredstva (likovni i grafički prikazi i drugi prilozi)*" upisuje: "*Likovna i grafička strana rukopisa njegove su glavne vrline*" i daje ocjenu 5.

Zašto bi se usklađivalo nešto što je jasno, zašto bi se popravljalo ono što je "*glavna vrlina*"?

Ocjenjujući izbor leksike i sintaksičkih konstrukcija, Spahić rukopisu daje ocjenu 2, uz komentar da je "*prilagođenost uzrasnim mogućnostima krajnje diskutabilna*", a potom stilu rukopisa daje ocjenu 5 uz komentar: "*Stilski gledano, rukopis zadovoljava visoke standarde*".

Kako stil udžbenika može zadovoljavati visoke standarde, ako mu je leksika i sintaksa krajnje diskutabilna? I gdje su ti "standardi" opisani, postavljeni, propisani?

Da li sintagmom *stilski gledano* Spahić misli *gledajući stil*?

Spahić je, dakle, rukopis čitanke *Svezame, otvori se*, recenzirao bahato i arogantno, "odrezujući" ocjene "odoka" i bez argumentacije, što nije ni osobina ni kvalitet stručnog i kompetentnog recenzenta. Također, ali za to je kriv "upitnik" – nije adekvatno ocijenio inovativnost rješenja u rukopisu *Svezame, otvori se: dio o autorskim pravima, indeks pojmova, etimološko/fonetsko pisanje; a prije i iznad svega – dosljednost i stručnost u INTERPRETACIJAMA književnih djela*.

To postaje jasnije u usporedni s druge dvije recenzije.

Ocjenjujući naučno-stručne vrijednosti rukopisa, Spahić tvrdi da je "eksperimentalni karakter udžbenika, najblaže rečeno, na granici općeprihvatljivosti teorijskog, činjeničnog i interpretativnog", pri čemu ne navodi nijedan primjer iz udžbenika niti objašnjava koje su to granice "općeprihvatljivosti teorijskog, činjeničnog i interpretativnog" i gdje se mogu utvrditi te granice i ko ih utvrđuje. Isto se odnosi i na ocjenu da je rukopis zasnovan na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stepenu njegovog psihofizičkog razvoja. Naime, Spahić tvrdi da "eksperimentalnost, prezahtjevnost i avangardnost ozbiljno dovode u pitanje mogućnost razumijevanja brojnih sadržaja ovog udžbenika".

Da je Spahić svoj posao recenzenta obavio korektno i stručno, umjesto pridjeva *brojni* naveo bi brojeve stranica na kojima on vidi da je "prezahtjevnost, eksperimentalnost i avangardnost prepreka potpunom razumijevanju sadržaja prilagođenom uzrastu učenika"!

Preostale dvije recenzije u naučno-stručnoj vrijednosti rukopisa ne vide nijedan problem – daju maksimalan broj bodova! Tako recenzentica Nataša Mandić kaže da se "radi o veoma inteligentnom rukopisu u kojem su naučne teorije izložene tako da ih učenik može u potpunosti razumjeti jer autori vješto potiču učenika/cu da sam/a otkriva, istražuje, razmišlja".

Senita Đapo tvrdi da se "sadržaj rukopisa zasniva na naučnim teorijama i primjena je u skladu sa psihofizičkim razvojem učenika. Tematika je dobro odabrana i usmjerena ka samoobrazovanju". Dakle, ili učenici na osnovu rukopisa "Pjesma" mogu sami zaključivati i saznavati (Mandić, Đapo) ili eksperimentalnost rukopisa ozbiljno dovodi u pitanje mogućnost razumijevanja (Spahić). Jedno mora biti tačno; oboje nikako!

U ocjenjivanju pedagoško-psiholoških aspekata rukopisa Vedad Spahić se suprotstavlja stavovima svojih kolegica i smatra da je "udžbenik u pedagoško-psihološkom smislu krajnje suspektan. Zagovara ideje koje mogu uzrokovati emocionalno-psihološke nesporazume kod većine djece." I ne na-

vodi nijedan primjer koji ga je naveo da ovako zaključi. Spahić tvrdi da zbog ideja koje udžbenik zagovara, učenik često mora tražiti pojašnjenje od nastavnika te time nije prilagođen uzrastu učenika. Nataša Mandić kaže da *“vješto odabranim pitanjima i drugim zanimljivim poticajima, autori navode učenika/cu da razmišlja, istražuje, zaključuje, povezuje iskustvo djela s konkretnom životnom stvarnošću, iznosi svoja mišljenja, raste u spoznajnoj, intelektualnoj i emocionalnoj sferi”*.

Odgovori na pitanje koliko *“Izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti, sistematičnosti izlaganja sadržaja”*:

Spahić: *“Nesuvislost digresija i konotacija ozbiljno dovodi u pitanje princip naučnosti i sistematičnosti.”*

Mandić: *“Izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti i sistematičnosti izlaganja sadržaja. Kroz igru (str. 33 i str. 91) i kroz dopunjavanje (str. 142 i str. 143).”*

Đapo: *“Gradivo je povezano i sistematično izloženo. Primjer: Narodna književnost povezuje se s geografijom; književni tekstovi upućuju na znamenite ličnosti koje su obilježile našu prošlost.”*

Nešto nije ispravno: ili Spahićeva tvrdnja ili tvrdnje Mandić i Đapo.

Spahić je i očiglednu korelaciju s drugim predmetima (koju druge dvije recenzentice ističu i daju, uz primjere, ocjenu 5!!!) *“previdio”* i dao

ocjenu 2. Ali je zato primijetio *“nastojanje da se uspostavi neka vrsta korelativnosti sa elektronskim medijima – nazor i pod svaku cijenu”*. I, naravno (suvišno je i ponavljati), nije objasnio koja vrsta korelativnosti, niti je naveo ijedan primjer za ovakvu tvrdnju.

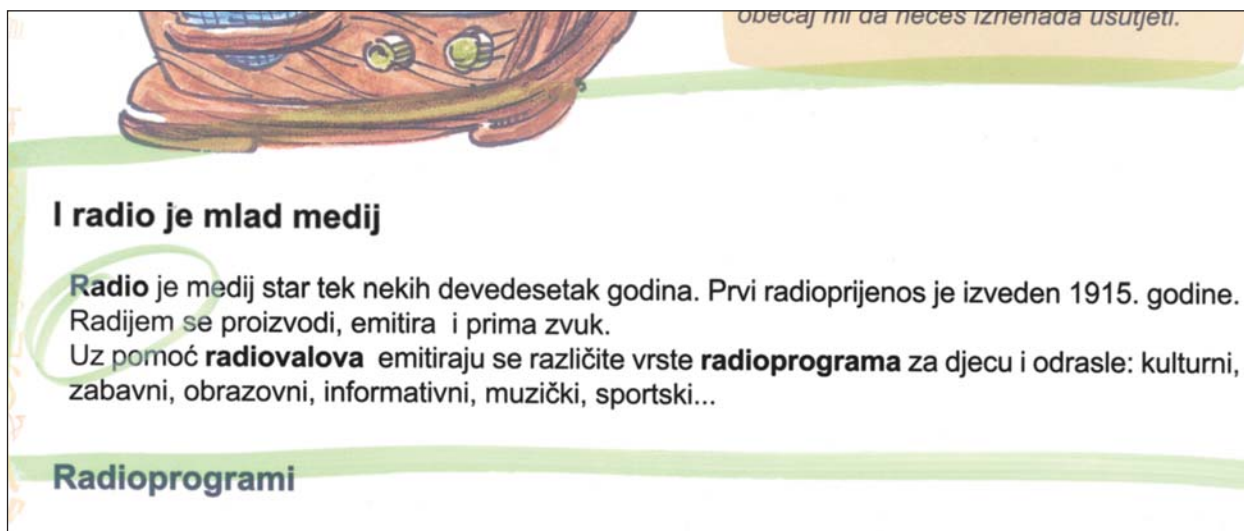
Iako rukopis sadrži i predgovor i abecedni sadržaj pojmova i imena, od Spahića će dobiti ocjenu 3, jer: *“prezahtjevnost i neprikladnost bjelodano već u predgovoru (?)”*. Spahić se ovdje ne pridržava pravila ocjenjivanja, jer se ocjena može smanjiti samo ako neki od traženih sadržaja nedostaju: *“Za svaki nedostajući element ocjena se umanjuje za po jedan poen”* (Međutim! U rukopisu PRIDJEV, abecedni popis je izostavljen, a Spahić mu daje ocjenu 5.)

O jasnoći i prilagođenosti jezika uzrastu učenika Spahić kaže: *“Prilagođenost uzrasnim mogućnostima u ovom pogledu je krajnje diskutabilna.”* Ali, iako je diskutabilna, on ne diskutuje, nego daje ocjenu 2.

Recenzentica Mandić ocjenjuje ovaj aspekt ocjenom 5 i komentariše ovako: *“...iza pažljivo osmišljenih stranica na kojima su sadržaji izloženi jasno i prikladno, vidljivo je ogroman trud.”*

Ocijenivši da naš rukopis ne obogaćuje rječnik učenika, Spahić (uz ocjenu 2) daje komentar: *“Ako nema objašnjenja – za šta smo osigurali primjere – onda nestaje mogućnost istinskog obogaćivanja”*.

vanja rječnika." (Priznajemo da nam nije jasno šta recenzent želi reći!)

Po istom kriteriju recenzentica Mandić kaže da "tekstovi u rukopisu omogućuju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi u rubrici *Pre(ne)poznate riječi*" dajući rukopisu ocjenu 5.

Jednako primjećuje i ocjenjuje i Đapo.

Na pitanje koliko se ilustracije opisuju nazivom (potpisom) i po potrebi popratnim tekstom, recenzenti odgovaraju:

Spahić: "Pojam estetskog treba uskladiti sa funkcionalnošću, ciljevima i zadacima predmeta i samog udžbenika" – ocjena 3.

Mandić: "Ilustracije su opisane nazivom, i uz njih je često zanimljivo popratni tekst" – ocjena 5.

Đapo: "Likovni prilozi imaju popratni tekst" – ocjena 5.

(Spahić, dakle, uopšte ne odgovara na pitanje!!!)

b) Recenzije odabranih ("pobjedničkih") rukopisa.

A Rukopis: PRIDJEV

Ocjenjujući da li "Stil rukopisa odgovara materiji nastavne discipline i učenicima tog uzrasta" Spahić daje ocjenu 5 uz komentar: "Stepen adaptiranos-

ti iznimno visok i uspješan." U tom rukopisu moguće je naći sljedeće tvrdnje:

"Pozorište ili kazalište je prostor namijenjen za izvođenje drame, opere ili baleta. Prostor na kome se izvodi predstava zove se pozornica, scena ili bina. Pozornicu čine i glumci koji se kreću i drugi predmeti neophodni za predstavu."

Ocjenjujući da li su "sadržaji rukopisa zasnovani na provjerenim i općeprihvaćenim teorijama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa" Spahić komentariše: "Stručnost i kompetentnost autora apsolutno neupitni." (ocjena 5)

Slijede primjeri **neupitne** stručnosti:

"Strip je stara umjetnost. Nalazimo ga još u pećinskom razdoblju."

"Kompjuteri se mogu koristiti i za komuniciranje ljudi na velikim razdaljinama, komuniciranje ljudi putem elektronske pošte (e-mail). Za samo nekoliko minuta ova pošta (pismo, dokument) biva dostavljena na drugu kompjuter..." (Prenos **ne** traje nekoliko **minuta!**)

"Radijem se proizvodi, emitira i prima zvuk." (Radiom se ne proizvodi zvuk!)

Prosudjujući da je "nastavna materija po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika" Spahić daje komentar: "Nastavni sadržaji po načinu prezentiranja uvažavaju savremene spoznaje školske pedagogije, razvojne psihologije, pedagoške psihologije i psiholingvistike." (ocjena 5)

STVARALAČKI RAD

Na času likovne kulture naslikaj ili svoje, ili pjesnikovo selo, a kod kuće ga pokušaj i opisati. Služi se stilskim figurama, jer selo to zaslužuje (stilske figure: epiteti, poređenja, onomatopeje, personifikacije). Pronađi stihove koji se rimuju! Smisli za svaku riječ na kraju stiha neku drugu riječ za rimovanje (naprimjer: granju/znanju; plava/slava...)

O PISCU...

Jovan Dučić je bosanskohercegovački pjesnik. Rođen je u Trebinju 1871. godine, a umro u Americi 1943. godine. Zajedno sa pjesnikom Aleksom Šantićem i piscem Svetozarom Ćorovićem osnovao je književni časopis "Zora". Objavio je tri zbirke

Učeniku se u zadatku da opiše selo savjetuje: "Služi se stilskim figurama, jer selo to zaslužuje..."(!?) Da li je to primjer "savremene razvojne psihologije i psiholingvistike"?

Procjenjujući koliko rukopis "podržava ravnopravnost spolova na prikladan način, služeći se imenicama obaju rodova, osobito u spominjanju znanja i zanimanja" Spahić daje ocjenu 5, i komentar: "Konceptualno i formalno, koristeći imenice oba roda, podržava se ravnopravnost spolova."

Međutim, na stranici 113. piše samo scenograf, a na stranici 158. samo bibliotekar. Spahić to previđa.

Procjenjujući koliko se "ilustracije opisuju nazivom (potpisom) i po potrebi popratnim tekstom", Spahić daje ocjenu 5 i odgovara: "Svi prilozi (ilustracije, slike, fotografije) opisani su nazivom ili popratnim tekstom."

Spahić ne govori istinu: nepotpisane slike nalaze se na stranicama 43, 50, 54...

Prosudjujući da li se "u rukopisu izbjegavaju nepotrebne tuđice", Spahić kaže da je "strogo vođeno računa", i daje ocjenu 5.

Spahićevo strogo previđa sljedeće tuđice u rukopisu: *avantura, armatura, aristokrata, akviziter, biografija, flip-čart, publikacija, senzacija*. Ove strane riječi nisu objašnjene.

Ocjenjujući da li rukopis sadrži "sadržaj, te abecedni sadržaj pojmova i/ili imena (za svaki nedosta-

jući elemenat ocjena se umanjuje za jedan poen)", Spahić kaže: "Sve navedeno rukopis sadrži" i daje ocjenu 5.

Rukopis **nema** abecedni popis pojmova!!!

B Rukopis: GLAGOL

U poglavlju: *Naučno-stručna vrijednost rukopisa*, ocjenjujući koliko je "rukopis zasnovan na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stepenu njegovog psihofizičkog razvoja", Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: "Prikladnost i primjerenost na potrebnom nivou."

Primjeri koji pokazuju šta je Spahiću potreban nivo (podvukao N. V.):

- Riječi koje se u narodnim pjesmama ponavljaju u mnogim tekstovima i najčešće u istom obliku su STALNI ili USTALJENI epiteti. (Nejasno, netačno.)
- Usmena književnost je naziv za tekstove čije autorice i autore ne pamtim.
- Bajka je oblik narodnog stvaralaštva u čijoj fabuli se uklapaju magijski elementi u savršenu cjelinu koja vodi ka sretnom završetku.
- Personifikacija je stilska figura kojom se bićima i predmetima daju ljudske osobine.
- Opis ili deskripcija koristi se u prozi, ali i u drugim književnim rodovima.

Epski deseterac je najčešća vrsta stiha u epskim pjesmama na našem jeziku. Kao što mu ime govori, to je stih od deset slogova. On daje specifičnu melodiju epskim pjesmama, kada se čitaju i ponavljaju, a davao je prepoznatljivost pjesmama i u vrijeme kada su se one pjevale uz različite muzičke instrumente.

Lirska pjesma u narodnom stvaralaštvu također postoji i u muzičkom obliku. Lirske pjesme obično su kratke, emotivne – umjesto opširnih objašnjenja one nude sažete slike emocija: ljubavi, boli, čežnje – sa lirskim slikama koje teže iznošenju osjećaja, a ne priče.

Fantastična priča je priča u kojoj se opisuju događaji iz svijeta mašte.

Bajka je oblik narodnog stvaralaštva u čijoj fabuli se magijski elementi uklapaju u savršenu cjelinu koja vodi ka sretnom završetku.

Basna je oblik narodnog stvaralaštva u kojem su glavni likovi životinje. Na kraju basne najčešće nalazimo pouku o ljudskom ponašanju.

- Poređenje je stilska figura koja spaja dva pojma, uspoređujući ih po nekoj, često naizgled neočekivanoj karakteristici.
- Drama je poseban oblik umjetničkog stvaralaštva koji je namijenjen prikazivanju.
- Didaskalije su upute prema kojima drama od teksta postaje pozorišna predstava.
- Replika je ono što se izgovara na sceni.

U poglavlju *Pedagoško-psihološki aspekt rukopisa*, ocjenjujući koliko je "Nastavna materija po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika", Spahić ocjenjuje rukopis GLAGOL ocjenom 5, uz komentar: "**Uspjeh** u prilagođavanju uzrastu **apsolutan**." Na stranici 11: "Pjesme govore o željama i idealima grupe ljudi među kojima je pjesma nastala i među kojima se prenosila. Šta misliš koje želje i ideali kolektiva su dati u ovoj pjesmi? Koja osobina je najvrednija u međuljudskim odnosima koji su ovdje opisani?"

Od učenika se traži da se odrede prema *idealima kolektiva*, što nije prilagođeno uzrastu učenika. Pogotovo ne **apsolutno**!

Ocjenjujući koliko "rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika", Spahić daje ocjenu 5 uz komentar: "Ovaj aspekt rukopisa može poslužiti kao **primjer** i **uzor** autorima udžbenika." Ocjenjujući koliko "rukopis omogu-

ćava stjecanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja", Spahić *Glagolu* daje ocjenu 5, uz komentar: "Ši-rok spektar u ponudi metoda i modela pristupa književnom tekstu." Ocjenjujući koliko "rukopis doprinosi pobuđivanju i održavanju motivacije za učenje", Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: "Učenicima će ovim udžbenikom biti izuzetno motivirani za učenje."

Slijede primjeri onoga što Spahić smatra da treba biti uzor apsolutnog uspjeha, što će održavati motivaciju za učenje (podvukao N. V.):

- Stih je zasebna cjelina u pjesmi koja se obično sastoji iz jednog retka.
- U priči je, u malo riječi, opisano mnogo tužnih i teških stvari iz dječakovog djetinjstva i njegovog vremena.
- Takve priče, koje obuhvataju mnoge teme na malom prostoru, obično nazivamo pripovijetkama.
- Prozom nazivamo priče, bajke, pripovijetke i sve druge oblike teksta u kojima je organizacija teksta drugačija od poetske i dramske.
- Šta misliš – ako bi paun i soko zaista mogli razgovarati – po čemu bi se razlikovao glas i govor ptica?
- Ovo je jedna od priča na kojima možeš provjeriti koliko tačno i kako dugo možeš čitati tekstove napisane ćirilicom. (...) Tako ćeš

Čitajmo poeziju!

Pjesme koje nemaju pravilan ritam i rimu čitamo drugačije nego one koje su pravilnog ritma i rime. Pokušaj ovu pjesmu naglas pročitati onako kao što čitaš priče – kao da su umjesto stihova rečenice, kao da nekom opisuješ neko mjesto ili događaj.

Zapamti: Stih je zasebna cjelina u pjesmi. Obično se sastoji od jednog reda u pjesmi. Može predstavljati jednu rečenicu ili misao, ali može biti i samo dio jedne misli ili sadržavati više misli ili rečenica.

znati da li ti je za oba pisma potreban jednak napor i vježba za izražajno čitanje.

- Kako ukratko možeš iznijeti fabulu iz pjesme?
- Bajke se odlikuju posebnom vrstom fabule – u kojoj se svi motivi savršeno uklapaju: u trenutku kad junaku zatreba pomoć – ona je tu!

U poglavlju *didaktičko-metodički aspekt rukopisa*, ocjenjujući koliko “*izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti, sistematičnosti izlaganja sadržaja*”, Spahić rukopisu *Glagol* daje ocjenu 4, uz komentar: “*Sam po sebi izbor i raspored gradiva korektan, ali problem se javlja sa sadržajima u kojima se javljaju netačnosti i nepreciznosti.*” Ocjenjujući koliko je “*ostvorena korelacija sa gradivom drugih predmeta*”, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: “*Na ovom aspektu autor s uspjehom insistira.*” Ocjenjujući koliko su “*u rukopisu jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično*”, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: *Vrlina rukopisa*. Ocjenjujući koliko “*rukopis obavezno prati nastavni plan i program te ostvaruje ciljeve i zadaće odgovarajućeg nastavnog predmeta.*”, Spahić daje ocjenu 4, uz komentar: “*Ostvaruje ciljeve u mjeri koja je limitirana spomenutim manjkavostima.*” Ocjenjujući da li “*rukopis uz osnovni tekst ima predgovor (u kojem je iznesena koncepcija rukopisa na učenicima razumljiv način), sadržaj te abecedni*

sadržaj pojmova i/ili imena (za svaki nedostajući element ocjena se umanjuje za po jedan poen)”, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: “*Sve navedeno rukopis sadrži.*”

Spahiću su, očito, najmanje bitni tačnost i preciznost jer daje visoke ocjene (četvorke) mada ove *manjkavosti* često pominje. Kaže da je *vrlina rukopisa* istaknutost pojmova, definicija i pravila. Nebitno je što su većinom netačni. *Uspješno insistiranje na korelaciji s drugim predmetima* u rukopisu se ogleda u zadacima koji se postavljaju učenicima. Dominiraju zadaci u vezi s geografijom. *Koja je od rijeka koje se u pjesmi spominju najbliža tvom zavičaju? Gdje se ona nalazi? Pronađi je na karti BiH... (Bosanski trkači, str. 23) Kako se zove mjesto u kojem živiš? Pronađi na internetu osnovne podatke o svom gradu ili selu ...*

U poglavlju *Jezički aspekt rukopisa*, ocjenjujući koliko se “*u rukopisu izbjegavaju nepotrebne tuđice*”, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: “*Strogo vođeno računa.*”

Primjer te strogosti:

Zamisli da si ti ilustrator ili ilustratorica knjige u kojoj se nalazi ova pjesma. Kako možeš nacrtati domovinu? Pokušaj to učiniti simbolom. Prisjeti se: koje simbole ima svaka zemlja? (str. 29) Radio je bežični prijenos signala korištenjem elektromagnetskih valova kojima su frekvencije niže od frekvencija infracrvene svjetlosti. (str. 119)

Zabilježi i ovo: od koliko strofa se sastoji pjesma i koliko strofe imaju stihova. Po čemu se vrsta stiha u strofama razlikuje?

Moj svijet!

Zamisli da si ti ilustrator/ilustratorica knjige u kojoj se nalazi ova pjesma. Nacrtaj sliku koja bi u knjizi pratila ovu pjesmu – nacrtaj žutu pticu i u njenim očima one motive koje izabereš iz pjesme. Kako možeš „nacrtati“ domovinu? Pokušaj to učiniti simbolom. Prisjeti se: koje simbole ima svaka zemlja?

Nijedna od podvučenih riječi nije objašnjena u udžbeniku.

Cijeli citirani tekst doslovno je preuzet s bosanske Wikipedije.

U poglavlju *Likovni aspekt rukopisa*, ocjenjujući koliko su „ilustracije i grafičko-tehnička oprema u rukopisu visoke kvalitete, sadržajno usklađeni s tekstom i pridonose razumijevanju teksta“, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar „Pridonose razumijevanju teksta.“

Međutim, uz pjesmu *U očima ptice žute* je slika ptice (papagaj?) kojoj se oči ne vide! (Str. 26) Uz Dučićevu pjesmu *Selo* je slika (koja se ponavlja još dva puta u rukopisu!) na kojoj se vidi veselo sunce s kućicama, iako pjesma govori o sutonu, i sugerije osjećanja strepnje, nemira, straha od smrti.

Na stranicama 9 i 10, na kojima se ponavlja ista slika – Budalina Tale na konju, s puškom iz koje izlazi dim, veseo, nasmijan (!) nakon što je trenutak ranije ubio Smiljanić Tadiju. Otmičar i ubica predstavljen je na crtežu kao junak. Kako ovakva slika doprinosi razumijevanju teksta?

Ocjenjujući koliko „likovno-grafička opremljenost rukopisa afirmiše estetske vrijednosti“, Spahić daje ocjenu 5, uz komentar: „Mjera estetskog, dekorativnog i funkcionalnog ostvarena u potpunosti.“ Ko određuje šta je mjera, i kako se ona ostvaruje u

potpunosti? Koje kompetencije recenzenti imaju da ocjenjuju likovnost?

U poglavlju *etički aspekt rukopisa*, Mandić, procjenjujući da li *Rukopis podržava, njeguje i afirmiše načela održivog razvitka* daje ocjenu 1 (uz komentar: *Ovaj kriterij u rukopisu nije baš izražen*), a Spahić ocjenu 5 (uz komentar: *Jedna od prominentnih vrлина rukopisa.*) Gdje Spahić vidi tu vrlinu? Ne daje niti jedan primjer.

C Rukopis: KOMPARATIV

Ocjenjujući „zasnovanost rukopisa na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stepenu njegovog psihofizičkog razvoja“, Spahić daje ocjenu 5, tvrdeći da je „praktična primjenjivost primjerena mogućnostima učenika“.

Na strani 134. naveden je sljedeći tekst:

Njegovanjem vlastite kulture u doticaju s kulturom drugih na prostoru i u vremenu zajedničkog života, njegovanje vlastite umjetnosti, književnosti, muzike, slikarstva... jeste izraz svijesti o vlastitom biću, vlastitoj vrijednosti, jeste lijep način samoodrživog razvoja, zasnovan na uvažavanju kulture i umjetnosti, vrijednosti bića drugih sa kojima se upoznavanjem njihove kulture i umjetnosti bogati vlastita. To je način da se samoodrživi razvoj njeguje u svim oblastima života, pri čemu škola ima značajnu ulogu, jer se u školi dobijaju osnove vlastitog pogleda

STRIP KAO MEDIJ

Strip je verbo-vizualni medij. Koristi riječ i sliku koje se međusobno dopunjuju i čine strip. Pri tome, neke slike u stripu imaju tekst, a neke nemaju, moguće je da u jednom dužem stripu bude niz slika bez teksta. Međutim, strip može biti i bez riječi. Doduše, takvi stripovi su dosta rijetki. Važniji dio stripa je slika. Poznata je i definicija stripa kao priče u slikama. Da bi se dobio strip, mora postojati sekvencija zasebnih slika. Sekvencija slika je najvažnija osobina stripa. U jednoj sekvenci, ili nizu slika koje se po smislu nastavljaju jedna na drugu, može biti različit broj slika. Standardan broj slika u modernom stripu je četiri u sekvenci. Strip može biti i narativan i pojavljivati se u obliku serije, u nastavcima. Objedinjene sekvence se štampaju kao album stripova.

Strip je vrlo stara umjetnost. Nalazimo ga još na pećinskim zidovima, na egipatskim papi-

na svijet i upoznaju osnove pogleda na svijet uopće, ponajprije preko upoznavanja i uvažavanja kulturnih i umjetničkih vrijednosti.

Ovako formuliran pojam "samoodrživog razvoja" nerazumljiv je učenicima ovog uzrasta.

S ovim u vezi, navodeći ocjenu i komentar na "način prezentiranja, dužinu rečenice i obim koji trebaju biti prilagođeni uzrastu učenika", Spahić također daje najvišu ocjenu za rukopis, tvrdeći da je "metodičko-metodološko iskustvo iz prakse u ovom aspektu došlo do punog izražaja".

Na strani 169. se pojašnjava pojam stripa rečenicama: "Strip je verbo-vizualni medij, koristi riječ i sliku koje se međusobno dopunjuju i čine strip. Pri tome, neke slike u stripu imaju tekst, a neke nemaju. Moguće da u jednom dužem stripu bude niz slika bez teksta. Međutim, strip može biti i bez riječi." U istom tekstu se nastavlja: "Da bi se dobio strip, mora postojati sekvencija zasebnih slika. Sekvencija slika je najvažnija osobina stripa. U jednoj sekvenci, ili nizu slika koje se po smislu nastavljaju jedna na drugu, može biti različit broj slika. Standardan broj slika u modernom stripu je četiri u sekvenci. Strip može biti narativan i pojavljivati se u obliku serije u nastavcima. Objedinjene sekvence se štampaju kao album stripova."

Ovdje je, međutim, do punog izražaja došla potpuna terminološka zbrka, koja može biti posljedica nedostatka metodičko-metodološkog iskustva u radu sa stripom.

Ocjenjujući koliko "rukopis podržava ravnopravnost spolova na prikladan način služeći se imenicama obaju rodova, osobito u spominjanju znanja i zanimanja", Spahić (ocjena 4) komentariše: "Umjesto alternacije o/la, autor koristi plural."

No, recenzent ne primjećuje kako se insistira na predrasudama vezanim za rod; tako na strani 79 autor/ica pita: "Zašto je djevojčicama važna ljepota više nego dječacima?" a slično pitanje je i na strani 73: "Iz pjesme vidimo da su snaga i veličina važne u svijetu dječaka. Šta je važno u svijetu djevojčica?" Ovakvim pitanjima sugerira se da je djevojčicama važnija ljepota, a dječaci insistiraju na snazi i veličini, što podržava dosadašnji uvriježeni stereotip o jasnoj diferenciranosti svijeta muškog i ženskog spola.

Komentarišući da li "izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti, sistematičnosti izlaganja sadržaja", Spahić tvrdi: "Iskustvo i metodičko znanje u ovom aspektu predstavljali su kapital koji je autor umješno investirao."

Na stranici 63 nalazimo:

Posmatraj redosljed svega što se vidi u očima ptice i objasni zašto se tim redom javlja (zamisli da bacaš kamačak u vodu, zamisli kako se oko mjesta pada kame- na u vodu prave krugovi koji se šire, to će ti pomoći da shvatiš redosljed svega što se vidi u očima žute ptice). Međutim, kapital umješno investirao ovdje je nevidljiv, jer sistematičnosti u ovom primjeru ne-

Zašto se brat pojavljuje u završnim stihovima pjesme?
 Šta je to što ovu pjesmu približava običnom životu?
 Po čemu su stihovi u pjesmi "Praviš se važan" bliski običnom govoru?
 U kojim stihovima je poenta pjesme? Recite svojim riječima poentu.

USPOREDBA: SVIJET DJEČAKA I SVIJET DJEVOJČICA:
 Iz pjesme vidimo da su snaga i veličina važne u svijetu dječaka.
 Šta je važno u svijetu djevojčica?

SLOBODNI STIH
 je stih koji nema rime, nema isti broj slogova u pojedinim stihovima u strofi.

DISTIH
 je strofa koja ima dva stiha.

POENTA je osnovna misao.

SLUŠAJMO
 Praviš se važan - pjesma na CD-u
 Zvučna čitanka.

CITANKA za 8. razred 73

ma. Autor udžbenika nije jasan: šta povezuje zamišljanje krugova u vodi koje pravi bačeni kamen sa svijetom u očima žute ptice?

Metodičko znanje koje je kapital ne vidi se ni na str. 91, gdje se pod naslovom Interpretacija ne daje uputa učenicima, nego nastavniku (kako da organizuje čas): "Podijeliti učenike u pet grupa i dati im zadatak..."

Najzad, metodički kapital koji zaslužuje ocjenu 5 došao je do izražaja i na stranicama 155-159, gdje se o stripu i filmu govori bez ijedne slike! Ocjenjujući koliko su "sadržaji izloženi jasno i izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne vrijednosti učenika", Spahić komentariše: "U potpunosti."

Čitanka od učenika traži: "Navedite još neke 'ičke". Nije jasno da li treba napisati riječi koje imaju sufiks "-ičak" ili se pod "ičkama" podrazumijevaju neke posebne riječi, a sve to se koristi kako bi se izbjegla interpretacija same pjesme.

Primjer na str. 98:

U grafikon osjećanja upiši osjećanja koja su obuzela Gulivera u zemlji Liliputanaca i osjećanja koja su ga obuzela u zemlji divova. Ispod osjećanja navedi situaciju u kojoj se osjećanje javilo.

Ovo je primjer gdje sadržaj nije jasno iznesen, što osporava tvrdnju. Teško je iz jednog čitanja shvatiti šta treba upisati u "grafikon osjećanja",

a teško da će ijedan učenik naučiti šta je dokumentarni film iz teksta sa strane 159:

Dokumentarni film je bez glumaca. On je, prije svega, dokument nekog vremena, života i događaja. U dokumentarnom filmu se pojavljuju istinski ljudi i njihove sudbine. Dokumentarni film nije iluzija stvarnosti, on je sama stvarnost zabilježena na filmskoj traci. Dokumentarni film se ne bavi bilo kojim sadržajem života ili bilo kojim ljudima, da bi neko i nešto bilo predmetom dokumentarnog filma mora imati u sebi nešto zanimljivo, nesvakidašnje, lijepo... Mora imati i ideju i dati poruku. Nije sve što se iz stvarnog svijeta zabilježi na filmskoj traci dokumentarni film. Da bi snimljeni materijal bio dokumentarni film, mora biti istovremeno i umjetničko viđenje stvarnosti. Dokumentarni film mora u nama izazvati neko pozitivno osjećanje. Mora nas navesti na razmišljanje o filmu i njegovom sadržaju i smislu.

Dakle: dokumentarni film je bez glumaca; dokumentarni film je dokument nekog vremena; dokumentarni film nije iluzija stvarnosti; dokumentarni film je sama stvarnost; dokumentarni film je umjetničko viđenje stvarnosti; dokumentarni film izaziva pozitivno osjećanje... U kratkom pasusu daje se nekoliko definicija dokumentarnog filma što nikako ne može biti odlika jasne sintaksičke konstrukcije niti je pasus utemeljen na jasnim činjenicama.

<p>KONTRAST je stilska figura kojom se pojmovi dovode u vezu na osnovu onog u čemu se razlikuju, u čemu su suprotni</p> <p>HIPERBOLA je stilska figura kojom se pojave preuveličavaju. Na taj se način ističe snaga osjećanja ili dočarava veličina nekoga ili nekoga.</p>	<p>ZADATAK</p> <p>Pisac prati i analizira osjećanja koja se javljaju u Guliveru u susretu sa Liliputancima i sa divovima u Brobdingnagu.</p> <p>Grafikon osjećanja precrtati u školsku svesku, naravno, potrebno je da povećate prostor za pisanje kako biste mogli upisati osjećanja koja su obuzela Gulivera u zemlji Liliputanaca i osjećanja koja su ga obuzela u zemlji divova, kao i navesti situaciju u kojoj su se osjećanja javila.</p>
	<p>IZNENAĐENJE</p>
	<p>ČUĐENJE</p>

Primjer nenormirane i neuobičajene sintaksičke konstrukcije pojavljuje se na strani 140:

Dok slušamo radiodramu ili gledamo televizijsku dramu, ne možemo se potpuno prenijeti u kožu ličnosti jer, nemamo pred sobom glumce koji pred našim očima, prestaju biti, dok traje predstava ono što jesu i postaju oni koje predstavljaju na daskama koje život znače. A na strani 86: Ima niz lijepih slika i finih razmišljanja i postupaka Benija, Tea i Ježa.

Ocjenjujući koliko "Stil rukopisa odgovara materiji nastavne discipline i učenicima tog uzrasta" Spahić daje komentar "stilski korektno napisan udžbenik" (ocjena 5).

Primjeri stilske korektnosti:

Na mojim stranicama naći ćete i pregršt lijepih ilustracija koje će vam pomoći da doživite pjesmu ili priču, ali i da svojom ilustracijom pokažete kako ste ih vi doživjeli.

(Šta ovo znači: da će ilustracije pomoći da ilustracijom pokažemo...)

"Strip je verbo-vizualni medij." (Primjereno uzrastu!)

"...moguće je da u jednom dužem stripu bude niz slika bez teksta. Međutim, strip može biti i bez riječi." (Dakle, strip može biti bez teksta, ali s riječima?)

"Pripovijedanje-naracija je također osobina stila pisanja."

Ocjenjujući koliko "rukopis promovira upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina u

Bosni i Hercegovini, te drugih naroda i kultura u Evropi i svijetu" Spahić kliče: "Ovome, štaviše, posvećeno posebno poglavlje. Za svaku pohvalu!"

Međutim, to što je za svaku pohvalu ne promovira više vrijednosti romske manjine, nego stereotipe o njoj. Autor podilazi nejasnom zahtjevu upitnika (ne konkursa!):

Predstava o Romima je u značajnoj mjeri pogrešna, jer Romi su narod poput svakog drugog, radije se i tuguje, luta ali i nalazi kutak u kojem će se skrasiti, sanjari o boljem i ljepšem, ali i sam stvara: sve je više školovanih Roma, intelektualaca, umjetnika. Izdvojiti ćemo samo jednog, općepoznatog – Muharema Serbezovskog.

Ako su Romi poput svih ostalih naroda, zašto se pominje lutanje? Ako su poput drugih, zašto treba isticati da ih je sve više obrazovanih. Uz tekst o Romima ne daju se slike naučnika, umjetnika, intelektualaca, nego konja; odlomak iz pjesme Miroslava Antića govori o potrebi za lutanjem kojoj se Romi ne mogu oduprijeti. Iako je, dakle, ovaj zahtjev ispunjen formalno, ne udaljavajući se od stereotipa, Spahić uzvikuje: za svaku pohvalu?! I daje ocjenu 5.

Lik i djelo recenzenta

Recenzent Vedad Spahić (u koautorstvu s Mirsadom Kunićem) i sam je autor čitanke. Kako se

Puno je priča o romskoj ljubavi prema konjima, lutanju, prošnji, čežnji za mirom i srećom... toliko ih je da su neizbrojive, a sve su jednostavne i lijepe. Sve su odmah prepoznatljive. Romske predaje, legende, bajke i priče, a ponajprije i najviše romske narodne pjesme, značajno su utjecale na mnoge pisce, nadahnule ih. Najbolji primjer za to je veliki španski pjesnik Federiko Garsija Lorka, autor čuvene knjige *Ciganski romancero*. Utjecale su, a same su ostale izvan utjecaja: neponovljive, ničem slične, očaravajuće u iskrenosti, ljepoti i jednostavnosti: jednostavno – romske.

Predstava o Romima u značajnoj je mjeri pogrešna, jer Romi su narod poput svakog drugog: raduje se i tuguje, luta ali i nalazi kutak u kojem će se skrasiti, sanjari o boljem i ljepšem, ali i sam to stvara: sve je više školovanih Roma, intelektualaca, umjetnika. Izdvojit ćemo jednog, općepoznatog – Muharema Serbezovskog. Počeo je kao pjevač, a postao je pjesnik i romanopisac, član Udruženja književnika Bosne i Hercegovine. Ono na šta je najponosniji je baš ono najljepše prvi je prevodilac Kur'ana na romski jezik.

sam pridržavao kriterija na osnovu kojih je ocjenjivao tuđe rukopise?

Didaktičko-metodički aspekt:

U spomenutoj čitanci, autori (Spahić/Kunić) navode više značenja moderne, a onda izjavljuju:

U ovoj čitanci koristiće se samo prvom. ("Moderna je skupni naziv za sve inovatorske tendencije u književnosti, muzici i likovnim umjetnostima od sredine XIX stoljeća pa do Prvog svetskog rata. U književnosti ona podrazumijeva više različitih pravaca i stilskih formacija, kao što su parnas, simbolizam i impresionizam.")

Međutim, nekoliko stranica kasnije daju romanu više prostora nego drami. Romani koje navode kao primjer su *Proces* (objavljen 1925.), *U traganju za izgubljenim vremenom* (osim prvog sveska svi ostali objavljeni poslije 1919.), *Gospođa Dalovej* (objavljen 1925.), *Uliks* (objavljen 1922.), *Kovači lažnog novca* (objavljeni 1925.).

Dakle, poništavaju vlastitu odluku (metodički izuzetno važnu) o podrazumijevanju samo jednog značenja termina moderna.

Da li ovo zadovoljava "principe naučnosti i sistematičnosti"?

Po kojim je "provjerenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa" Šantićeva pjesma *Emina* modernistička?

Jezički aspekt rukopisa

Primjeri:

– *Drugim riječima, realizam je dao jaču literarnu produkciju a naturalizam više programskih i poetičkih članaka, realizam je bio diskretna i implicitna poetička doktrina a naturalizam konkretna i eksplisitna pojava.*

– *Svoja djela pripovjedački sažeo i stilski izbrusio do alegorije i simbola, čime je duboko zakoračio u novu modernističku paradigmu.*

– *Zbližavanje i repeticija na fonemskom nivou tvore melodijsku (zvukovnu) liniju korelativnu semantičkoj liniji teksta. Mistično-jezovitom dojmu posvećuje nokturalne skrušenosti pred veličinom svemogućeg Tvorca pridonosi uveliko akumulacija zadnjih vokala u i o te konsonanata r...*

Dostojevski piše dijaloške i polifonijske romane, gdje se sve razlaže na više tačaka gledišta. (Šta sve, i na šta se sve to sve razlaže?)

"Intertekstualnost: – tekstualno tkanje od drugih tekstova."

– *"metatekstualnost – upućivačka dimenzija teksta na druge tekstove u bilo kojoj dimenziji."*

Da li ovako treba "Sadržaje izložiti jasno, i izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija prilagoditi urastu"?

Iz prvostepene podjele književnosti na književne rodove jedan od rodova je dramski književni rod (Tri puta rod, i tri puta književni u jednoj rečenici

koja je sintaksički nepotrebno zakomplikovana. Da li je ovo primjer dobrog stila?)

Naučno-stručna vrijednost rukopisa

Jesu li ovo naučne teorije koje učenik može u potpunosti razumjeti:

a) Egzaktnost – osobina nečega što se eksperimentom može provjeriti.

(Proizvoljno i netačno: egzaktnost znači tačnost, preciznost.)

b) Junak-rijeka – termin koji nema širu književno-teorijsku već samo užu (prigodnu) primjenu. Odnosi se na likove Pjera Bezuhova, Nataše Rostove, Platona Karatajeva (...) Označava osobinu navedenih likova koji se prepuštaju životnoj matici da ih nosi kuda ona hoće...

(Šta je pedagoški i metodički cilj upoznavanja učenika sa "terminima" koji nisu književnoteorijski?)

c) Prosvjetiteljska didaktika – vjerovanje naslijeđeno još iz epohe prosvjetiteljstva da se poučavanjem čovjek može učiniti boljim.

(Didaktika nije vjerovanje, nego ili vještina ili nauka.)

d) Tabu – velika i nedokučiva tajna.

(Ne, nego nedodirljivost svetinja, i zabrana djelovanja koje bi moglo narušiti običajne norme)

Etički aspekt rukopisa

Spada li u "moralne vrijednosti, postignuća i posljedice naučnog razvoja" prepisivanje sadržaja bez navođenja izvora?

Zaokupljen visokom ulogom koju je namijenio poeziji, Šantić u početku ne poklanja veće pažnje pjesničkoj formi. Zbog toga su njegove pjesme često nailazile na nepovoljan prijem kritike. Bogdan Popović je primijetio povodom treće zbirke, da njegove pjesme "pokazuju sve mane nekorektnog stila i naročito mane nekorektnog kitnjastog stila. (Spahić-Kunić, str. 151)

Sav zaokupljen tom visokom ulogom koju je namenio poeziji, Šantić, naročito u početku, nije poklanjao veće pažnje pesničkoj formi, te su njegove pjesme često nailazile na nepovoljan prijem kod kritike. Bogdan Popović u analitičkom prikazu treće Šantićeve zbirke (1901) istakao je da njegove pjesme "pokazuju sve mane nekorektnog stila i naročito mane nekorektnog kitnjastog stila" (Jovan Deretić, *Istorija srpske književnosti*, Nolit, 1983., str. 443.)

Je li ovo primjer njegovanja bosanskohercegovačkog identiteta:

Srpska nacionalna ideja, koju je zastupao do kraja života, paradigmatički svjedoči o dezorijentaciji, nesnalaženjima i zabludama, koje će obilježiti jedan period u bošnjačkoj povijesti (u odlomku o Osmanu Đikiću)?

U posljednjoj ocjeni prepoznaje se angažman izražavan na stranicama časopisa *Zmaj od Bo-*

Srpsko prokletstvo je genetskog porijekla. Glupost, primitivizam, smrad, zatucanost, zov tuđe krvi hereditarne su kategorije u biću srpskog naroda. Ovaj postulat mora biti temeljom buduće edukacije bosanske mladeži. (...)

sne. Pišući u periodu od 1992. do 1996. kolumne i druge tekstove za taj časopis, Vedad Spahić, recenzent udžbenika za 6. razred devetogodišnjeg obrazovanja u školskoj 2009/10. godini, imao je, između ostalog, ovakve vizije obrazovanja:

Eh, tu smo konačno na pravoj misaonoj koti. Srbi moraju postati predmetom i lajt-motivom naše mentalne higijene. Najorganizovaniji vid vođenja mentalne higijene je školska nastava (povijest, društvene nauke, književnost, jezik) u kojoj ćemo, dok postojimo ponavljati koliko su puta Srbi nad nama vršili genocid, koliko su nas pobili, koliko protjerali, koliko su nam gradova porušili, koliko granata ispali... Shvatamo li? (...)

Srpsko prokletstvo je genetskog porijekla. Glupost, primitivizam, smrad, zatucanost, zov tuđe krvi hereditarne su kategorije u biću srpskog naroda. Ovaj postulat mora biti temeljom buduće edukacije bosanske mladeži. (...)

Prošli sistem mješance je tetošio, ukazivao im šansu za probitak eo ipso, samim faktom da su čeljad iz mješovitog braka. Jer, zaboga, njihovi roditelji nika-ko ne mogu biti sumnjivi, oni bratstvo-jedinstvo, tu 'zjenicu oka' komunističke diktature učvršćuju u svojoj postelji. (...) Status predestiniranih favorita jamčen im u bivošem režimu 'od Triglava do Đevđelije' učinio je i to da su mješanci u intelektualnom pogledu bivoali poglavito tipični mediokriteti. Zašto? Pa

ranom spoznajom da im bez plaho zahmeta u životu ide uglavnom ko po loju, mješanci se obrazovno, intelektualno, počesto i moralno zapuštaju i ostaju duduci i tokmaci cijelog života.

Načinom na koji je recenzirao rukopis čitanke *Svezame, otvori se* Spahić je pokazao da od ovakvih ideja suštinski nije daleko odmakao. On nije obrazovno, intelektualno, počesto i moralno zapušten i nije duduk i tokmak i poglavito tipični mediokritet. On zna tačnu mjeru prisustva kritičkog mišljenja. On nije mješanac nego je čistunac.

I naravno, on nikad neće pročitati ono što je pisao pa ostavio iza sebe nezatrpano, i stoga će, osvojivši jednom za sebe i svoje status predestiniranih favorita, ostati nesposoban da tragom vlastite nacističke logike prepozna u ogledalu tipičnog mediokriteta.

Svezame, zatvori se

Iako je analiza recenziranja dokumentovala tendencioznost, kojom je nekim izdavačima pribavljena velika materijalna korist, a drugim učinjena šteta, iako su tu analizu imali pred sobom svi u procesu odlučivanja nadležni da reaguju i nezakonit proces zaustave i da ga revidiraju, nije učinjeno ništa.

U stručnom mišljenju, koje je ministar obrazovanja Kantona Sarajevo tražio od "svog" kantonalnog prosvjetno-pedagoškog zavoda, o čitanci *Svezame, otvori se*, nedvosmisleno je potvrđeno: *Sadržaji udžbenika u cijelosti su u skladu s nastavnim planom i programom za 6. razred devetogodišnje škole, sadržaji su zasnovani na općeprihvaćenim i provjerenim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti i da je praktična primjena udžbenika primjerena stepenu psihofizičkog razvoja učenika; sadržaji udžbenika omogućavaju stjecanje trajnog znanja, razvijaju kritičko mišljenje i pobuđuju i održavaju motivaciju za učenje; izuzetno dobro je zastupljena korelacija sa građivom drugih predmeta; korištena su jasna sredstva kao što su likovni i grafički prikazi; sadržaji su izloženi jasno, a izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija je prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika; tekstovi omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika, uvođenje novih riječi koje ne narušavaju razumljivost; ilustracije u udžbeniku su visokog kvaliteta i imaju jasnu funkciju, usklađene su sa tekstom i doprinose razumijevanju teksta; sadržaji upućuju na moralne vrijednosti, njeguju bh. identitet, objektivno i vjerodostojno prikazuju kulture, religije i civilizacije kao i etničke i religijske skupine; promovišu upoznavanje i poštovanje vrijednosti nacionalnih manjina BiH, kao i drugih naroda i kultura u svijetu.*

Prema mišljenju stručne savjetnice, ovaj udžbenik bi trebao biti odobren i ponuđen na korištenje školama Kantona Sarajevo.

Ministar je ignorisao mišljenje svog stručnog tijela odbijajući da djeluje prema svojim ovlastima, braneći legitimitet Vijeća za odabir udžbenika umjesto prava izdavača, autora i nastavnika koji su zajedno učestvovali u kreiranju koncepta *Svezame, otvori se*.

Taj koncept je izrazito nenacionalan. (Akademik Zdenko Lešić je u recenziji rekao da on "ima za cilj da oplemeni, a ne uplemeni".) On je, za razliku od svih drugih ponuđenih na konkursu *Feudalnog ministarstva* odgovorio na zahtjeve sadržane u zaključcima Analize udžbenika u BiH, tako što:

- ne potiče segregaciju društva, nije u svojoj osnovi jednonacionalan, obezbjeđuje znanje i vještine za život u multikulturalnom društvu;
- aktivno se suprotstavlja stvaranju antagonizama i daljnjoj dezintegraciji društva;
- ne služi kao instrument za razdvajanje po nacionalnoj osnovi;
- ne ističe kulturu i tradiciju samo jednog naroda;
- interpretacije ne serviraju gotove istine; ujedno, one su urađene stručno, i usmjerene na književno djelo i njegove vrijednosti;

Cijeli ovaj slučaj, rezignirano nazvan Svezame, zatvori se, u kojem je recenzent dr. sci. Vedad Spahić samo metafora za netolerantne centre plemenske moći, pokazuje zašto je i kako obrazovanje važno.

- afirmiše osnovna individualna i grupna ljudska prava.
- moderno, stručno i adekvatno uzrastu je grafički riješen, tako da motiviše na izučavanje sadržaja predmeta.

On je, međutim, kao takav neprihvatljiv, jer podriva temelje na kojima stoji sadašnji sistem (zlo)upotrebe književnosti u obrazovanju. On taj sistem osporava na više nivoa: sporeći kompetentnost recenzenata; propitujući zakonitost procedure; i najzad, i najvažnije, dovodeći u pitanje i sam Nastavni plan i program, koji promovisanju univerzalnih ljudskih prava i etičkih i estetskih vrijednosti pretpostavlja, ali prikriveno, interese dominirajuće etničke skupine.

Istovremeno, rukopis koncept *Svezame, otvori se* odgovorio je na zahtjeve sadržane u Analizi udžbenika.

Cijeli ovaj slučaj, rezignirano nazvan *Svezame, zatvori se*, u kojem je recenzent dr. sc. Vedad Spahić samo metafora za netolerantne centre plemenske moći, pokazuje zašto je i kako obrazovanje važno. Ono uzurpatorima donosi prihod sa dvije strane: iz budžeta i sa tržišta. Iz budžeta oni će plaćati poslušnost i ćutanje, i zato će cijeli sistem biti ustrojen kao vojno preduzeće, na principima dužnosti, straha i discipline, s tendencijom pretvaranja prosvjetno-pe-

dagoških savjetnika u inspektore i revizore. Uzurpatori obrazovnog sistema, uživajući u privilegijama simboličke moći, istovremeno će, jer to donosi i stvarni profit, nastojati ovladati i tržištem, služeći se u tom pohodu privatizovanim vojno-prosvjetnim preduzećem. Mobilisaće doktore nauka da pismom, jezikom, mitovima, simbolima – i zato je književnost srce cijele operacije – obilježe granice svojih materijalnih i simboličkih dobara, i monopola na trgovinu njima, osujećujući konkurenciju i ne dopuštajući alternativu.

Zato će, najzad, čitanku *Svezame, otvori se* izbaciti sa svog teritorija.

Za razliku od hrvatskih i srpskih nacionalnih patrona, koje joj šansu nikada ne bi ni dale.

d) Rukopis doprinosi pobuđivanju i održavanju motivacije za učenje.

1 (2) 3 4 5

komentar

Interpretativnim pitanjima nije
u većoj mjeri ostvarena motivacija za učenje i
shvatanje datog teksta.

Komentar recenzentice:

Interpretativnim pitanjima nije ostvarena
motivacija za učenje i shvatanje datog
teksta.

Komentar učenika/ce:

U udžbeniku "Svezame, otvori se" mi se većinom sve sviđa. Posebno mi je skrenulo pažnju da je u udžbeniku sve objašnjeno, sve što je spomenuto u nekom tekstu.

Udžbenik je prilagođen našem uzrastu i objašnjenja koja udžbenik daje su također prilagođena nama. Čitajući udžbenik mnogo stvari me zanimalo pa sam i sama odlučila da malo više saznam o tome, mene je to zanimalo a i mislim da bi i drugu djecu mojih godina. Ja mislim da je udžbenik dobar i da se treba koristiti.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

U udžbeniku "Svezame, otvori se" mi se većinom sve sviđa,

Posebno mi je skrenulo pažnju to da je u udžbeniku sve objašnjeno. Sve što je spomenuto u nekom tekstu.

Udžbenik je prilagođen našem uzrastu i objašnjenja koja udžbenik daje su također prilagođena nama.

Čitajući udžbenik mnogo stvari me zanimalo pa sam i sama odlučila da saznam malo više o tome, mene je to zanimalo a i mislim da bi i drugu djecu mojih godina. Ja mislim da je udžbenik dobar, i da se treba koristiti.

POGLUPI PO NAREĐENJU

Kakva je uloga nastavnika maternjeg jezika i književnosti u odabiru čitanke? Za kakve se vrijednosti ovaj nastavnički esnaf zalaže?

Svezame, otvori se

Knjige se sve manje čitaju, djeca sve više vremena provode pred ekranima računara. Sve što nude knjige, čini se, i još više, nudi internet. Zašto bi đak sedmog razreda, naprimjer, čitao *Dnevnik Ane Frank* ako može čitati, na Facebooku, dnevnike svih svoji prijateljica, ili prijatelja? Knjige su debele, *monohromne*, dosadne, nerealne; svijet čine muzika, filmovi, tračevi, fotografije, idoli iz TV serija; lične istorije u nastanku. Sve se dešava brzo, na ekranu, sve je kratko, jasno, i sve zadovoljava u potpunosti očekivanja tinejdžera.

Kad odrastu, i kad se školska lektira skinе s popisa dosadnih obaveza, čitaće još manje. Repliraće se u svoje roditelje koji prema knjigama imaju strahopoštovanje, ili se odnose prema njima kao prema fetišu, ali bez potrebe, iz svog bića, da u čitanju vide korist.

Škola za ovu po literaturu sumornu perspektivu ima presudnu odgovornost. Ona mlade privodi knjizi kao civilizacijskoj vrijednosti koja se podrazumijeva sama po sebi, bez rasprave i bez argumenata. Razumljivo je da privedeni žude za slobodom, koja je izvan korica knjiga. Za tužni nesporazum između djece i književnosti krivi su isključivo odrasli. Među njima, prije svih, sastavljači nastavnih planova i programa, koji književnost koriste kao sredstvo in-

doktrinacije, kao sredstvo *utiskivanja* nacionalizma u identitete pojedinaca. Odmah za njima tu su stručnjaci, pedagozi, psiholozi, autori udžbenika i nastavnici, koji pravima djece na slobodu izbora pretpostavljaju vlastiti konformizam. Zadržati posao u sistemu ideološkog aparata važnije je nego osporiti njegove motive i ponuditi realne alternative. Najzad, odgovorni su i roditelji, koji na svom iskustvu nisu osvijestili ulogu literature u moralnom razvoju ličnosti. (Naravno, izuzetaka ima, ali su oni malobrojni, i vrlo često *ucijenjeni* željom i potrebom djeteta da se ne izdvaja i ne ističe u pitanjima od važnosti za razrednu grupu.)

Jedna moguća strategija otpora zloupotrebi književnosti i istovremeno jedan oblik angažmana za afirmaciju književnosti jeste izrada alternativne čitanke. Udžbenik koji bi pored obaveznih i često bezvrijednih tekstova (jer su stilski loši, ili etički sumnjivi, ili neprilagođeni uzrastu, ili dati u odlomcima, itd.) ponudio i njima suprotne, obavezao bi sve nivoe školskog sistema da preispitaju svoje pozicije, i svoju praksu. Takav udžbenik morao bi proizaći iz kompetentnog istraživanja aktuelnih čitanke i iz primjedbi na njihov sadržaj i metodičku opremu. Istovremeno, morao bi imati svijest o potrebama i navikama djece, o njihovim generacijskim afinitetima i okruženju u kom žive.

Jedan takav pojavio se 2008. godine u Sarajevu. Čitanka *Svezame, otvori se* odgovor je grupe autora na rezultate nekoliko analiza sadržaja udžbenika jezika i književnosti, čiji su glavni nalazi upravo navedeni.

Čitanka, uz sve opravdane prigovore koji se uvijek mogu staviti svakom pionirskom poslu, nastoji postići najmanje tri cilja:

1. Metodički jasno i pregledno protumačiti književna djela i u vezi s njihovim ideološkim angažmanom razjašnjavati vrijednosti.
2. Razvlastiti nacionalni identitet kao najvišu vrijednost, zalažući se za *ravnopravnost identiteta*, afirmišući univerzalne vrijednosti sadržane u Povelji o ljudskim pravima; odnosno, u odgojnom smislu, umjesto drugom dati prednost trećem stadiju moralnog razvoja, po poznatoj Kolbergovoj ljestvici.
3. Različitim strategijama suprotstaviti se dominaciji elektronskih medija i pokušati motivisati učenike za kreativno čitanje književnih djela.

U ostvarenju ovih ciljeva grupa autora (profesora ili magistara književnosti, nastavnika u školskoj praksi, lektora sa dugogodišnjom praksom i jednim od vodećih grafičkih dizajnera u zemlji) kreirala je čitanke za 5. 6. i 7. razred osnovne škole, za čiji su koncept karakteristična sljedeća rješenja:

- a) grupisanje tekstova u poglavlja po osnovu vrijednosti, a ne žanrovske ili istorijske povezanosti;
- b) insistiranje na razumijevanju leksike i stilskih postupaka, što je preduslov razumijevanju smisla;
- c) funkcionalne i bogato opremljene margine, koje će čitaoca i tumača opskrbiti potrebnim znanjem o kontekstu književnog teksta.
- d) grafičko oblikovanje stranica, s velikim brojem fotografija, s rasporedom koji podsjeća na organizaciju sadržaja na internetu.

U obraćanju korisnicima (đacima, nastavnicima, roditeljima...) na početku čitanke *Svezame, otvori se*, stoji:

“Čitanka je podijeljena u više poglavlja, tako da tekstove u njima povezuju zajedničke teme, o kojima se na času može razgovarati ili pisati. Književna djela uvijek su nastajala u nekoj zajednici i u nekom vremenu, i uvijek su iskazivala čovjekov (umjetnikov) odnos prema životu. (A život je u svemu, i sve je u životu: ljubav i mržnja, sreća i nesreća, pravda i nepravda... pa čak i smrt.)

Poglavlja često počinju ilustracijama koje na prvi pogled nemaju mnogo veze ni sa književnošću ni sa samom najavljenom temom. Ali, kao što mnogi pjesnici vjeruju, “sve je sa svim u vezi”, i upravo je otkrivanje tih veza avantura u koju nas čitanje knjiga poziva. Da, baš tako! – ljepotu i veličinu svemira

*Kako se između više ponuđenih čitanki
nastavnik odlučuje za jednu?
Najbolja mu je ona na koju je navikao?
Ili ona koja je najmanje zahtjevna?
Ili ona koja je najbolja u svojoj ideološkoj zadaći
– afirmaciji nacionalizma?*

možemo otkriti u knjigama – razmišljajući o smislu pročitanog.

Uvodni tekst otkriva u kakvoj su vezi ilustracije sa temom poglavlja. On je često provokativan, postavlja zanimljiva pitanja i očekuje iskrene i pametne odgovore. Za pronalaženje takvih odgovora neće biti dosta nekoliko minuta, neće ni cijeli školski čas, ali cijela školska godina možda hoće. Ako se o pitanjima bude razmišljalo, i razgovaralo u školskom dvorištu, na odjeljenskoj zajednici, u porodici, na internetu.

(U sreću se uzda ljud.) Naslovi poglavlja su ponekad čudni, u frazama na koje smo navikli promijenjena je jedna riječ ili samo jedno slovo. I to će biti jedan zadatak za razgovor u školskoj klupi: kako se smisao promijenio tom jedva primjetnom promjenom, i u kakvoj je vezi takav naslov sa sadržajem poglavlja.

Književna djela, rekli smo, uvijek su u vezi sa svijetom u kojem nastaju. Pored njih, u čitanci, pronaći ćeš uokvirene slike i tekstove koji se trude dopuniti tvoje znanje o pokrenutoj temi. Nekada su te dopune vezane za književne pojmove i u njima se objašnjavaju termini koje ćeš tako lakše razumjeti i kojima ćeš se onda češće koristiti. A nekada su čitave male priče, koje nas iz književnog teksta odvođe u druge oblasti znanja.

Naravno, čitanke nema bez književnih djela. U ovoj ih ima, što cijelih (pjesama, priča, basni...) što odlomaka (pripovijetki, romana...) preko četrdeset! Sva se neće čitati, i o svima se neće raspravljati na časov-

vima. O kojima i kada hoće, odlučiće Tvoj nastavnik ili Tvoja nastavnica. Ali na njihovu odluku može uticati i Tvoja želja!

Jedan od ciljeva naše čitanke je da naučiš što više riječi, da razumiješ lakše druge šta govore, i da Tebi bude lakše izražavati misli i osjećaje. Nekada se to može grimasom ili dodirrom, ali nekada, zaista, nema drugog načina nego riječima, i rečenicama. Što su one jasnije i ljepše, tvoja misao će potpunije i brže stići do onoga kome se obraćaš."

Udžbenik je na konkursu Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke dobio visoke ocjene recenzenata i početkom školske 2008/09. godine našao se na tržištu. Međutim, škole su se (nastavnici? stručni aktivni? direktori? kantonalni ministri?) svejedno opredijelili za tradicionalne, na koje su navikli. Samo zanemarljivo mali broj njih odlučio se koristiti *Svezamovu* čitanku. Zašto? Kako se između više ponuđenih čitanki nastavnik odlučuje za jednu? Najbolja mu je ona na koju je navikao?

Ili ona koja je najmanje zahtjevna?

Ili ona koja je najbolja u svojoj ideološkoj zadaći – afirmaciji nacionalizma?

Svezame, zatvori se

Prilika da se na ovo pitanje pokuša odgovoriti ukazala se nakon što sljedeće, 2009., godine udžbenik istog tima, *Svezame otvori se 6*, nije dobio pozitivnu ocjenu. U tekstu *Svezame zatvori se* razobličen je jedan mehanizama državnog aparata – pozicija *stručnog recenzenta*. Recenzent, pozivajući se na autoritet zasnovan na tituli (konkretno akademskoj, doktorskoj) prosuđuje neobjektivno, neargumentovano i ideološki *podobno*. To čini u jednom komplikovanom sistemu bodovanja, prezentiranog javnosti uopštenom tabelom, koja ostavlja utisak egzaktnosti i objektivnosti, a u suštini je pokriće za manipulaciju.(1)

Oni koji nakon objavljivanja takve tabele imaju priliku birati jedan od dozvoljenih udžbenika, izabraće onaj s vrha liste, ne sumnjajući na korumpiranost ili nestručnost *stručnjaka*. Ukoliko su nastavnici ti koji biraju udžbenike, a to nije uvijek i svugdje praksa(2), oni najčešće nemaju vremena da analiziraju *ponudu*, jer im se za taj posao ostavlja nerealnih dva dana ili manje. Podrazumijeva se da uvid u rukopise kojima je trijaža prethodno presudila niti nemaju.

Takav alibi, a to je za ovaj tekst od presudne važnosti, nastavnici nisu imali 2010. godine.

Imali li su dovoljno vremena da upoznaju i ocijene alternativni udžbenik (jer je čitanka *Svezame otvori se 5* dvije godine bila dostupna i vidljiva). Pred njima su bila dva koncepta: jedan kla-

(1) Na niz protesta u javnosti nakon objavljivanja rezultata konkursa 2009, u kojima su najglasniji bili izdavači nezadovoljni procedurom, federalna ministrica obrazovanja (Meliha Alić) prihvatila je prijedlog da se broj recenzenata sa tri poveća na pet, kako bi se, kobajagi, smanjila vjerovatnoća da recenzenti mogu uticati na odabir i/ili eliminaciju rukopisa (jer najbolja i najgora ocjena neće ulaziti u konačan zbir). Međutim, time je nažalost izbjegnuta rasprava o važnijim pitanjima: o lošem planu i programu, o lošem i neadekvatnom upitniku (istom za sve predmete), o nepostojanju stručnog organa koji bi ocijenio rad recenzenata i razmotrio eventualne žalbe.

Od izdavača se novim pozicijama tražilo da pročita i prihvati sve primjedbe i zahtjeve svih pet recenzenata, uslovljavajući time odobrenje za štampu. Recenzentima je data moć da mijenjaju sadržaj koji kao autori neće potpisati; time je iskomplikovano pitanje autorskih prava. Istovremeno, izdavači su bili dužni organizovati sastanak autora sa svim recenzentima; na sastanku se imalo proći kroz cijeli prema njihovim zahtjevima korigovani rukopis, da bi se oni, svih pet, potpisalo na svaku od (npr. 150!) stranica.

Ovaj mučan i besmislen posao, potreban samo valjda ministarstvu, da bi odgovornost za greške i propuste skinulo sa sebe na recenzente i izdavače, trajao je nekoliko dana, što zbog obimne građe, što zbog usklađivanja termina (dva recenzenta nastanjena izvan Sarajeva, isto kao i nekoliko autora).

(2) Ko bira udžbenike? Ministar, ili ministarstvo, odlukom; direktor škole, partijskom direktivom, ili iz komercijalnih razloga; aktiv, na insistiranje najstarijeg, najuticajnijeg nastavnika; najzad, nastavnik samostalno.

sičan, zastario, decenijama nepromijenjen, i jedan moderan, vizuelno i sadržajno prilagođen generaciji kojoj se obraća, djeci na čiji su odgoj elektronski mediji i gledanje utjecali više nego knjige i čitanje.

Pa ipak, koncept *Svezame, otvori se* većina nastavnika u školama koje rade po *federalnom* nastavnom planu i programu ponovo nije prihvatila. Odbili su mijenjati navike i prilagoditi svoje metode promijenjenim okolnostima. Reagovali su konzervativno, inertno i konformistički.

U vezi s tim moguće je postaviti sljedeća pitanja:

Kakve vrijednosti zastupaju ljudi koji predaju književnost u osnovnim školama?

Da li im je fakultet dao odgovarajuća znanja, i koliko su ona dovoljna da odgovore interesima djece odrasle pred televizijskim i kompjuterskim ekranima?

Šta su njihovi konkretni uspjesi, u karijerama koje traju 30 ili 40 godina? Gdje je u ovom društvu ta armija školovanih čitalaca, gdje su ti ljubitelji i poštovaoci lijepe riječi kojoj su oni *usadili* čitalačke navike i razvili literarni ukus?

Na čijoj su oni uistinu strani, u svođenju obrazovanja na indoktrinaciju?

Gdje i kako brane djecu, u javnosti, od gluposti, laži i netačnosti u čitankama po kojima rade?

Gdje njihova stručnost i njihovo iskustvo kao moralni primjer i uzor pokazuje mladima šta su vrijednosti građanskog društva?

Gdje su njihovi stručni časopisi, gdje su *književni* a ne birokratski izvještaji o njihovim dostignućima, gdje su njihove uzorne školske interpretacije, gdje školski literarni časopisi koje oni uređuju?

Gdje možemo čuti njihov odgovor na devastaciju književnosti, a da ih ne prisluškujemo ispred zatvorenih vrata učionica?

Nigdje, odgovor je na zadnje, i neka prethodna pitanja. Osim administrativne i birokratske odgovornosti, vezane za normu, raspored, formalnu provedbu nastavnog plana i programa, druge odgovornosti ovaj esnaf nema. Slobodan je da formira vrijednosti, u mjeri u kojoj književnost to može (a ta mjera nije mala) a istovremeno pošteđen kritike i rasprave u polju književnosti i ideologije, jer u to polje ne zalazi, zaštićen kao kornjača tvrdim oklopom državnog ideološkog obrazovnog aparata.

Međutim, i tu ova rasprava nalazi uporišta, u procesu recenziranja i odabiranja udžbenika moguće je *uhvatiti* nastavnika književnosti u govoru izvan učionice, u objavljivanju vrijednosti za koje se zalaže, koje brani i koje *preslađuje* na učenike.

<p>Klaudija Mlakić Vuko Azra Rizvanbegović Amer Tikveša Nenad Veličković</p> <p>Recenzenti: Muris Bajramović Senita Đapo Rizo Džafić Sanjin Kodrić</p> <p>Jezički savjetnik: Srđan Arkoš</p>	<p>Sevlid Hurtić</p> <p>Glavni urednik Muamer Spahić</p> <p>Recenzenti Stanka Vujičić Muris Bajramović Senita Đapo Rizo Džafić Sanjin Kodrić</p>
--	--

Staka Vujičić(3), nastavnica osnovne škole iz Sarajeva, članica petočlanog recenzentskog tima na konkursu Federalnog ministarstva za odabir udžbenika (književnosti, čitanki) u ljeto 2010. godine odbila je potpisati odobrenje čitanci *Svezame, otvori se 7*, smatrajući je neprikladnom aktuelnoj školskoj praksi.

Odbijajući svaku raspravu s autorima *Svezama*, i priliku da obrazloži svoj oštar sud (na sastanku upriličenom s tim razlogom), pozivajući se na svoje radno iskustvo u razredu i poznavanje djece (kao da u autorskom timu nije bilo nastavnika s istim kvalifikacijama), ona je potvrdila ocjene izrečene u pismeno dostavljenoj recenziji i taj *formular* ovlasila da govori u njeno ime. Potvrđene, njene pismene izjave, komentari i ocjene pojavljuju se u javnom prostoru kao dokument velike važnosti, iz najmanje dva razloga.

Prvo, jer takvih dokumenata najčešće nema. Nije lako crno na bijelom imati u tom obimu zbir stručnih stavova jednog *prosvjetnog radnika* i *pročitati* kojim se to on vrijednostima upravlja i kako gleda na nastavu književnosti.

Drugo, i možda važnije: njena recenzija može se ovdje čitati kao stav najmanje jedne polovine nastavnika književnosti u nastavi po tzv. federalnom planu i programu. Opravdanje za ovakvo uopštavanje je u sljedećem:

a) čitanku koju ona ocjenjuje negativno odbija koristiti većina nastavnika, a

b) čitanku koju ona favorizuje (NAM, Tuzla) bira da po njoj izvodi nastavu pomenuta polovina.

Sprega ova dva izbora (*ne-Svezam*, da-NAM) dovoljna je osnova da se u daljoj raspravi njeni argumenti čitaju kao argumenti i njenih kolega – istomišljenika.(4)

Na konkursu 2010. godine, najviše bodova na toj listi dobila je *Čitanka 7*, autorica Azre Verlašević i Vesne Alić, izdavač NAM, Tuzla.

Najbolje rangirana čitanka u procesu ocjenjivanja 11 pristiglih rukopisa(5), prema anketi OS-

(3) U Izvodu iz baze podataka sa Liste recenzenata Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, traženog i dobijenog za potrebe ovog teksta, o njoj se može saznati ovo: zvanje – nastavnik; predmet – bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost; radovi – udžbenik "Moja lektira"; trenutno zaposlenje JU "Fatima Gunić"; radno iskustvo – 35 godina radnog iskustva kao nastavnik bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika.

(4) Istina: mnogi od njih ne odlučuju nikako, ili ne odlučuju sami; odlučuju direktori i ministri u njihovo ime. Međutim, oni sami o tome čute, ne protestuju, ne brane svoja prava da sami biraju čitanke po kojima će raditi. Ukratko, i njima, kao i njihovim kolegama koji su odlučili da vjeruju zvaničnim rezultatima i rang-listi, konformizam je alibi.

(5) Tabela objavljena na sajtu Ministarstva, nakon sjednice Vijeća za usklađivanje udžbeničke politike u Federaciji Bosne i Hercegovine održane 31. 5. 2010. godine u Sarajevu.

NAPOMENA: Udžbenici označeni crvenom bojom su odobreni.

ČITANKA VII/9 (maksimalan broj bodova 105)

R/B	NAZIV IZDAVAČA	NAZIV RUKOPISA	ŠIFRA IZDAVAČA	ŠIFRA MINISTARSTVA	RECENZENTI	MJESTO	OCJENA	KONAČNA OCJENA	%
1	"Vrijeme" Zenica "Nam" Tuzla	ČITANKA	BOSNA 4	METAFORA	STAKA VUJIČIĆ	SARAJEVO	33,21		
					MURIS BAJRAMOVIĆ	ZENICA	31,11		
					SENITA ĐAPO	SARAJEVO	34,42		
					REZO DŽAFIĆ	BIHAĆ	24,86		
					SANJIN KODRIĆ	SARAJEVO	25,40		
2	"Sarajevo Publishing" Sarajevo	ČITANKA	100	PERSONIFIKACIJA	STAKA VUJIČIĆ	SARAJEVO	31,18		
					MURIS BAJRAMOVIĆ	ZENICA	33,58		
					SENITA ĐAPO	SARAJEVO	34,42		
					REZO DŽAFIĆ	BIHAĆ	27,77		
					SANJIN KODRIĆ	SARAJEVO	25,46		
3	"Sezam" Sarajevo	ČITANKA	BJELAŠNICA	DRAMA	STAKA VUJIČIĆ	SARAJEVO	31,45		
					MURIS BAJRAMOVIĆ	ZENICA	33,38		
					SENITA ĐAPO	SARAJEVO	35,00		
					REZO DŽAFIĆ	BIHAĆ	31,67		
					SANJIN KODRIĆ	SARAJEVO	25,63		
4	"Sarajevo Publishing" Sarajevo	ČITANKA	102	PARABOLA	STAKA VUJIČIĆ	SARAJEVO	28,37		
					MURIS BAJRAMOVIĆ	ZENICA	27,45		
					SENITA ĐAPO	SARAJEVO	31,74		
					REZO DŽAFIĆ	BIHAĆ	31,15		
					SANJIN KODRIĆ	SARAJEVO	30,42		
5	"Svjetlost" Sarajevo	ČITANKA	KATALONJA 65	INTONACIJA	STAKA VUJIČIĆ	SARAJEVO	31,94		
					MURIS BAJRAMOVIĆ	ZENICA	25,18		
					SENITA ĐAPO	SARAJEVO	34,35		
					REZO DŽAFIĆ	BIHAĆ	24,58		
					SANJIN KODRIĆ	SARAJEVO	16,85		

CE-a, u školama na teritoriji Federacije koristi se više nego sve ostale četiri zajedno.(6)

Po mišljenju recenzentice u svojstvu predstavnice esnafa, ovaj "rukopis posjeduje razloge da se prihvati kao pozitivan rad s obzirom na sve elemente koji čine cjelovitu recenziju. Međutim, ako se uzmu neki drugi elementi kao kriterij za ocjenjivanje rukopisa, onda je jasno vidljivo postojanje određenih propusta, posebno u odnosu na pedagoško-psihološki i didaktičko-metodički nivo analize. Iz navedenih razloga rukopis se ocjenjuje negativno."

Esnaf na ovaj način odstupa od kriterija utvrđenih radnim listovima po kojima je svaki recenzent bio dužan ocijeniti rukopise, i na osnovu kojih se izvodi konačna ocjena i rang-lista. Bez obzira što ni po jednom kriteriju rukopisu ne daje ocjenu jedan, esnafova je konačna ocjena – negativno. Takođe, esnaf ovim dovodi u pitanje cjelokupnu proceduru; osporava svrishodnost radnih listova, i kriterijima Federalnog ministarstva suprotstavlja vlastite, neke druge elemente.

Koji su to drugi elementi – iz esnafske recenzije nije jasno. Esnaf ne daje primjere propusta u

pedagoško-psihološkom i didaktičko-metodičkom nivou analize *Sezamove* čitanke, ne dokažuje i ne obrazlaže svoje tvrdnje. U recenziji, u kojoj odgovara na 34 pitanja, svrstana u sedam kategorija, ukupno su tri primjedbe jasne. (Tako da se navode brojevi stranica onoga što se smatra spornim u rukopisu. O tome više kasnije.)

Arogantno presuđivanje, kritiziranje bez argumentacije, nedosljedno i pristrano bodovanje, pogrešno prosuđivanje, previdi i neznanje demonstrirani u ovom recenziranju (za koji je recenzentici, predstavnici esnafa, ukupno isplaćen honorar u visini oko 3.000 KM!) nisu ono što recenzija treba biti: stručna, objektivna i argumentovana ocjena nečijeg rada.

Zašto je honorar ipak isplaćen?

Tehnički, zato što Ministarstvo nema mehanizme da izdavače i autore, a potom i nastavnike,

(6) Rezultate ankete za potrebe ovog teksta dostavila je kancelarija OSCE-a u Sarajevu. U dva kantona, Goraždanskom i Tuzlanskom, odakle ima najmanje odgovora na anketu, sve škole, po odluci ministarstava, rade po čitanci Alić/Verlašević.

→ Pronađite u rječniku značenje riječi *melanholija* i ustanovite kako ritam pjesme “Ima l’ jada k’o kad akšam pada” utječe na raspoloženje slušalaca?

O SAZU I SEVDALINCI...

Saz je stari žičani muzički instrument s dugom drškom. U našim krajevima u 14. i 15. stoljeću sijelo se nije moglo zamisliti bez saza i sevdalinke. Saz je postepeno potiskivan harmonikom, koja nije bila primjerena načinu pjevanja sevdalinke, što je utjecalo na izmjenu načina njezina pjevanja.

đake i roditelje zaštititi od neznanja i zloupotrebe ovlaštenja; suštinski, zato što je *esnaf* svojim metodom rada reprezent poželjnih vrijednosti koje Ministarstvo svojom udžbeničkom politikom želi afirmisati.

Argumente za dosad izrečene tvrdnje ponudiće uporedna analiza dviju recenzija: one koja čitanci NAM-a daje 33,27 bodova, i one koja čitanci *Sezama* daje 21,45 bodova.

Drška bez metle

Ocjenjujući **naučno-stručnu vrijednost rukopisa**, odgovarajući na pitanje da li su a) *sadržaji rukopisa zasnovani na provjerenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa*, *esnaf Sezamu* daje ocjenu 2, uz obrazloženje: “Rukopis je zasnovan na općeprihvaćenim teorijama, ali za učenike predstavlja neselektivno sticanje znanja.” Ne navodi primjere, niti obrazlaže ovakvu ocjenu.

NAM-u daje ocjenu 5: “Sadržaji rukopisa su zasnovani na općeprihvaćenim teorijama, činjenicama. Za učenike predstavlja izvor znanja i pruža informacije iz različitih oblasti.”

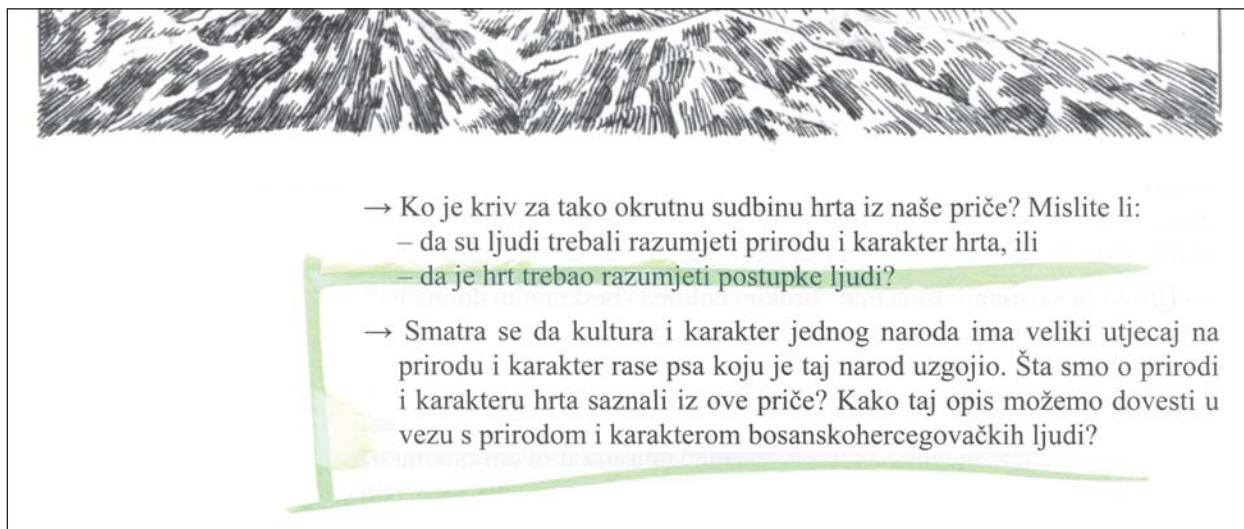
Na str. 22. u NAM-ovoj čitanci stoji: “Saz je stari žičani instrument s dugom drškom. U našim krajevima u 14. i 15. stoljeću sijelo se nije moglo zamisliti bez saza i sevdalinke.”

Recenzentica očito ne zna da saz nema dršku, nego *vrat*. Također ne vidi očigledan anahronizam: saz se pojavljuje u BiH u 15. vijeku, dolaskom Osmanlija. Prije toga je na Mediteranu korišten instrument iz iste porodice, leut. Ali leut nije dio tradicije na kojoj se gradi bošnjački identitet pa je kao takav u *poželjnoj* čitanci suvišan.

Na str. 56. u NAM-ovoj čitanci stoji: “*Naučili smo: Stećak je vrsta bosanskog kamenog nadgrobnog spomenika iz srednjeg vijeka. Stećci su obično ukrašeni uklesanim prizorima iz života i lova, s viteških turnira ili natpisima na glagoljici ili bosančici. Među najljepše stećke spadaju oni u Radimlji kod Stoca. Natpisi na stećcima ili mramorovima najznačajniji su spomenici narodnog jezika u Bosni i Hercegovini. Većina stećaka ispisana je bosančicom.*”

Ova tvrdnja nije zasnovana na općeprihvaćenim teorijama, činjenicama, tumačenjima. Naprotiv: stećak nije bosanski kamen. Ima ga najviše u Hercegovini, a izvan granica BiH u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori. Natpisi na stećcima nisu napisani samo glagoljicom i bosančicom nego i ćirilicom. Među “najljepšima” – onima u Radimlji, upravo ih je pet napisanih ćirilicom.⁽⁷⁾ Ovakav način predstavljanja činjenica

(7) Vidi: Marko Vego, *Kulturni karakter nekropole Radimlje kod Stoca*, Radovi sa simpozijuma Srednjovjekovna Bosna i Evropska kultura”, Zenica, 1973, str. 307 i dalje.

nije izvor znanja za učenike, nego naprotiv, istorijski falsifikat koji je oruđe indoktrinacije.

Na str. 92. NAM-ove čitanke, u interpretaciji Sijarićeve pripovijetke *Hrt* veli se:

“Smatra se da kultura i karakter jednog naroda ima veliki utjecaj na prirodu i karakter rase psa koju je taj narod uzgojio. Šta smo o prirodi i karakteru hrta saznali iz ove priče? Kako taj opis možemo dovesti u vezu s prirodom i karakterom bosanskohercegovačkih ljudi?”

Ni ova izjava nije zasnovana na *općeprihvaćenim teorijama i činjenicama*. Citirana glupost nije samo smiješna, nego i rasistička; bilo bi zanimljivo čuti objašnjenje autorica čitanke, i *esnafa*, koje osobine njemačkog naroda ima njemački ovčar, koje osobine Hrvata (ili Dalmatinaca?) dalmatiner, šta su od Bosanaca (Bošnjaka?) preuzeli tornjak i barak, je li irski seter sličniji Ircima katolicima ili protestantima, da li su različite religije uticale na razlike između afganistanskog i ruskog hrta?

U istoj *interpretaciji* NAM-ovi učenici se instruiraju:

“Zamolite nekog lovca da vam održi kratak čas iz kinologije. Neka dovede u školsko dvorište svog lovačkog psa, a ako to nije hrt, neka donese i fotografiju hrta. Pokušajte saznati odgovore na sljedeća pitanja: Kako sokoli pomažu hrtovima u lovu?”

Po kojoj kinološkoj, ili lovačkoj, ili književnonaučnoj teoriji sokolovi pomažu hrtovima u lovu? Kruže iznad lovišta, pa kad opaze divljač navode hrta na njeno skrovište? Ili je ovo primjer za tvrdnju, uz ocjenu 5, *“da svi sadržaji omogućuju primjenu znanja u svakodnevnom životu, jer su u skladu sa psihofizičkim razvojem učenika”*?

Esnaf ne zna da su to dvije sasvim različite vrste lova, i da je pitanje besmisleno.

Ocjenjivanje po prvom radnom listu završava odgovorom na pitanje: *d) da li se u rukopisu udžbenika pojavljuju ozbiljne materijalne greške ili greške druge prirode koje su takvog karaktera da se rukopis smatra nekoalitetnim:*

Esnaf tvrdi (i daje peticu): *“U rukopisu se ne pojavljuju greške koje utiču na kvalitet. Preporučujem da naziv pjesme – Pjesma o kuji bude preformulisan u Pjesma o keruši, strana 49.”*

Sudeći po *esnafu*, greške koje utiču na kvalitet nisu smještanje sijela, saza i sevdalinke u 14. vijek, niti je problematična tendenciozna zamjena ćirilice bosančicom. Iz perspektive ideologije koja promovise NAM-ovu čitanku, materijalne greške ovog tipa su dodatni kvalitet, jer afirmišu predrasude o prošlosti bošnjačkog naroda. Kvalitet udžbenika ne umanjuje ni činjenica da se uz biografsku napomenu o Svetozaru Ćoroviću daje slika Alekse Šantića (str. 106.). Iako su

О ПИСЦУ...

Светозар Ћоровић (1875–1919) рођен је у Мостару и за ту је средину остао везан и својим животом и својим дјелом. Иако скромног образовања, брзо је израстао у даровитог прозног писца. Почео је писати још од своје четрнаесте године и даноноћно је писао цртице, приповијетке, романе и драме. Најпознатија дјела су му збирке приповједака *Из Херцеговине*, *Јарани*, *Комшије* и *У ћелијама*, цртице *У часовима одмора*, романе *Мајчина сулџанија*, *Сџојан Муџикаша* и *Женидба Пере Каранијана*, драме *Зулумћар* и *У вихору*. Писао је о ондашњој херцеговачкој касаби, људима и животу.

106

recenzenti obavezni da postojanje materijalnih grešaka u rukopisu posebno istaknu, *esnaf* to propušta da učini.

Zaista je važnije zove li se kučka kuja ili keruša nego da li je Svetozaru Ćoroviću na slici pravo ime Aleksa Šantić!

Ime oca u sina

Na 34. stranici NAM-ove čitanke, u vezi s putopisom Isidore Sekulić govori se o Sjevernom polu: "Kao što znate, crveni se vršak metalne igle na kompasu uvijek okreće prema Sjevernom polu, jer ga on privlači svojim magnetom."

Osim što nije jasno rečeno da geografski i magnetni pol nisu jedno te isto, izmišlja se nekakav magnet na Sjevernom polu. To je besmislica, jer se cijela Zemlja ponaša kao magnet, i okretanje igle u kompasu posljedica je djelovanja silnica u njenom magnetnom polju. Korak dalje od neznanja je izmišljanje:

Na 116. stranici u bilješci o piscu životopisa Džejmsa Kuka, autorice čitanke navode: "Nikolaj Ćukovski (1882-1969) bio je jedan od najpopularnijih dječijih ruskih pisaca. Bio je i esejist i književni kritičar. Pravo ime mu je Nikolaj Vasiljevič Kornejčukov, ali ga je izmijenio. Poštovali su ga i spominjali mnogi poznati pisci, a među njima i Vladimir Majakovski, Boris Pasternak i dr."

Opisivač Kukovih putovanja Nikolaj Ćukovski rođen je 1904. Nije mijenjao ime. Međutim, pod prezimenom Ćukovski na internetu je dostupan njegov otac – Kornej Ivanovič Ćukovski, koji ime jeste promijenio, ali u – Nikolaj Vasiljevič Kornejčukov. Autorice od dostupnih podataka o ocu sklapaju biografiju o sinu ne vodeći računa o činjenicama.⁽⁸⁾ Za takvo povezivanje podataka i činjenica *esnaf* NAM-u daje ocjenu 5.

Strategija indoktrincije

Ocjenjujući da li c) *Rukopis omogućava stjecanje trajnog znanja, potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja*, *esnaf* kaže: "Rukopis potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategi-

(8) Корне́й Ива́нович Чуко́вский (имя при рождении – Никола́й Васи́льевич Корнейчуко́в, 19 (31) марта 1882, Санкт-Петербург – 28 октября 1969, Москва) – русский и советский поэт, публицист, критик, также переводчик и литературовед, известен в первую очередь детскими сказками в стихах и прозе. Отец писателей Николай Корнеевича Чуковского и Лидии Корнеевны Чуковской.

Никола́й Корне́евич Чуко́вский (1904-1965) – русский советский писатель, переводчик. Сын писателя Кorneя Чуковского.

(Извор: http://ru.wikipedia.org/wiki/Чуковский,-_Корней_Иванович, 31.10.2010. 10.40)

→ Ipak, ima nešto po čemu su slični zapisi iz *Ljetopisa* i ovi odlomci iz pjesme. Šta je to?

O LJETOPISCU...

Mula Mustafa Bašeskija (1732–1809) bošnjački je ljetopisac rođen u Sarajevu. O njemu znamo samo ono što je sam o sebi zabilježio u svom *Ljetopisu*. Bio je narodni pisar, vjeroučitelj u mektebu, službenik Gazi Husrev-begovog vakufa te imam jedne sarajevske džamije. Pisarska djelatnost navela ga je da počne pisati svoj *Ljetopis*, a započeo ga je sjećanjem na događaje koji su se zbivali deset godina ranije. Za Bašeskiju kažu da je pisao na turskom, a mislio na bosanskom jeziku. Isticao je da je bosanski jezik ljepši od arapskog, turskog ili perzijskog jezika.

ja učenja i na razvoj kritičkog mišljenja." I čitanci daje 5.

Na stranici 33, bilješku o autoru, ljetopiscu, Bašeskiji, autorice zaključuju izjavom: *Za Bašeskiju kažu da je pisao na turskom, a mislio na bosanskom jeziku. Isticao je da je bosanski jezik ljepši od arapskog, turskog ili persijskog jezika.* Kasnije, u interpretaciji odlomka iz jednočinke *Jazavac pred sudom* Petra Kočića, učenike upućuju na zadatak: *O Kočićevom jeziku dosta je pisano, a u namjeri da se ukaže na čvrstu povezanost pisca s jezikom rodnoga tla. U tome jeziku postoji mnoštvo riječi čije značenje nećete pronaći u rječnicima. Potražite te riječi.* (Str. 142.)

Prvo: šta učenici da rade s riječima koje nađu i ne razumiju, a nema ih u rječnicima, i nisu objašnjene u čitanci? Kakva je to metodička praksa, i kakva strategija učenja?

Drugo, i važnije:

Bašeskija piše na turskom, ali MISLI na bosanskom. Kočić, međutim, misli na istom jeziku na kojem i piše, ali taj jezik nema ime. To je *jezik rodnog tla*. Bašeskija misli na bosanskom, a Kočić na *rodnotloskom jeziku!*

Uistinu ovakav način prezentacije činjenica omogućava stjecanje trajnog neznanja. Strategija koju primjenjuju autorice čitanke, a *esnaf* nagrađuje peticom, strategija je indoktrinacije; s pozicija bošnjačkog nacionalizma sasvim je

pedagoški naglašavati bosanski jezik kao jezik pa makar i *nepisanja*, a prećutkivati *srpski* kao jezik i mišljenja, i pisanja i govorenja. Iako su hrvatski, srpski i bosanski jezik ravnopravni, postojanje drugog se prećutkuje.

U vezi je s ovom bošnjačko-srpskom strategijom (ideološkom, a ne pedagoškom i metodičkom!) i *etnička klasifikacija* pisaca:

Vojislav Ilić rođen je u Beogradu. (...) Mehmedalija Mak Dizdar jedan je od najvećih bosanskohercegovačkih i bošnjačkih pjesnika. (...) Duško Trifunović rođen je u Sijekovcu kod Bosanskog Broda. (...) Hamza Humo, jedan je od najznačajnijih bosanskohercegovačkih/bošnjačkih liričara. (...) Miroslav Antić rođen je u Kikindi. (...) Ćamil Sijarić bosanskohercegovački i bošnjački pripovjedač, romansijer i pjesnik. (...) Svetozar Ćorović rođen je u Mostaru i za tu sredinu ostao vezan i svojim životom i svojim djelom. (...) Zija Dizdarević, bosanskohercegovački i bošnjački pripovjedač. (...) Ranko Pavlović rođen je 1943. u Šnjegotini kod Teslića. (...) Hamdija Šahinpašić jedan je od glasovitih čuvara bošnjačkog usmenog pjesništva. (...) Petar Kočić rođen je u Stričićima, selu nedaleko od Banjaluke. (...) Mula Mustafa Bašeskija bošnjački je ljetopisac rođen u Sarajevu. (...) Isidora Sekulić srpska je spisateljica koja je govorila sedam jezika i izvanredno poznavala književnost i umjetnost.

О Роми, одакле сте,
Са шаторима покрај сретних путева”?

→ Шта о догађајима из прошлости ромског народа сазнајемо из ромске химне *Ђелем, ђелем*?

→ Шта ти о томе говоре стихови:
“Имао сам некада велику породицу,
Али Црне легије су их убиле”?

→ Роми су међусобно веома сложни и никада нису водили освајачки рат. Заједнице Рома бирају свога кнеза који о њима брине.

→ Шта о слози и жељама ромског народа сазнајеш из ових стихова:
“Сада је вријеме, устаните Роми сви,
Дићи ћемо се високо, ако се потрудимо”?

Za бошњаčke pisce u pravilu se ističe nacionalnost, za srpske, osim u jednom primjeru, to se prećutkuje? Šta je razlog ovakvoj strategiji? Je li za *esnaf* ovo primjer prilagođavanja nastavne materije uzrastu?

Komentarišući etičke aspekte rukopisa (radni list 7) *esnaf* kaže: “Rukopis objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture i civilizacije i religije etničkih i religijskih grupa.” (Zapravo je tekst u upitniku drugi: Rukopis objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture, religije i civilizacije, te etničke i religijske grupe. *Esnafovo*: “religije etničkih i religijskih grupa” nije sasvim jasno.

Međutim, NAM-ova čitanka ne prikazuje objektivno kulture:

U dijelu koji se bavi epskom književnošću sva djela su iz bošnjačkog korpusa. Kao primjer narodnog pjevača spominje se Hamdija Šahinpašić, iz Pljevalja. O tzv. Vukovim pjevačima nema niti slova. Spominje se Fortis, koji je zapisao Hasanagicu, ali o Vuku Stefanoviću Karadžiću, koji je prikupio stotine pjesama, ne kaže se ništa. Bošnjačkoj književnosti posvećeno je daleko više prostora.⁽⁹⁾

O drugim književnostima prije 19. vijeka u NAM-ovoj čitanci ne kazuje se ništa, ali *esnaf* svejedno tvrdi: “Rukopis odražava bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva i omogućava

sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa.”

NAM da ništa ne znam

Ni na druge *manjinske* književnosti u BiH autorice Alić i Verlašević ne troše prostor u čitanci, osim na Rome i Jevreje. Na stranicama 23-25 posvećuje se pažnja Romima. Pod naslovom *Narodi i običaji* daje se romska himna *Ђелем, ђелем*:

Idem, idem na daleki put / I upoznajem sretne Rome / O Romi odakle ste, / Sa šatorima pokraj sretnih puteva // O Roma, o narode romski // Imao sam nekada veliku porodicu, / Ali Crne legije su ih ubile. / Pođite sa mnom Romi iz cijeloga svijeta / Za Rome su putevi otvoreni / Sa- da je vrijeme, ustanite Romi svi, / Dići ćemo se

(9) Nastavni plan i program za sedmi razred ne bavi se istorijom književnosti, i nema razloga da se u rukopisu čitanke nađe sadržaj predviđen za srednju školu: *U starijoj bošnjačkoj književnosti (tj. u književnosti do 19. stoljeća) posebno mjesto pripada stvaralaštvu na orijentalnim jezicima (turskom, arapskom i perzijskom), a pogotovo tzv. divanskoj poeziji – osobenoj pjesničkoj pojavi utemeljenoj na sufijskom, islamsko-mističkom doživljaju svijeta i života. Ova je književnost svoj procvat doživjela u periodu od 15. do 17. stoljeća, a obuhvata veliki broj stvaralaca. Oni su u svoju poeziju često unosili i duh te ton usmene / narodne pjesme svog zavičaja. Taj je duh prisutan u nekim pjesmama Muhameda Nerkesija, Der-viš-paše Bajezidagića, Alaudina Sabita Užičanina, Habibe Sto-čević-Rizvanbegović i drugih. (44)*

Dvojac Alić-Verlašević u interpretacijama djela pokazuje nezavidnu nesposobnost analize, razumijevanja i objašnjavanja književnih tekstova.

visoko ako se potrudimo // O Romi, o narode romski.

Autorice u interpretaciji pitaju: "Šta o događajima iz prošlosti romskog naroda saznajemo iz romske himne *Đelem, đelem?* Šta ti o tome govore stihovi: "Imao sam nekada veliku porodicu, Ali Crne legije su ih ubile."

Ne saznajemo ništa. Nema podataka, poetski jezik ne nudi istorijske činjenice. Međutim, za razliku od dvanaestogodišnjaka, autorice znaju da su Romi bili žrtve genocida u Drugom svjetskom ratu, i da su Crne legije bile posebne jedinice ustaške vojske. Ali iz nekog razloga propuštaju da to đacima objasne. Objektivnost u vezi s masovnim ubijanjem *nižih rasa* rezervisana je u ovom udžbeniku za Jevreje. U interpretaciji odlomka iz *Dnevnika Ane Frank* Verlašević i Alić učenike upućuju da razgovaraju s *nastavnikom/nastavnicom historije o Drugom svjetskom ratu, o stradanju Jevreja i o zloglasnom koncentracionom logoru Auschwitzu (Aušvic)*. (Str. 42.)

Kad je tema Bašeskija, učenici se ne upućuju izvan razreda; nego nauče i šta je *muharem*, i *tamuz*, i *mubarek*, i *zilhidže*, *paša*, *kaligraf* i *fanatik*... Jednaka temeljitost izostane kad je tema fašizam. Nakon odlomka iz *Ljetopisa Mula Mustafe Bašeskije* učenik je naučio mnogo o istoriji Sarajeva, nakon odlomka iz *Dnevnika Ane Frank*, skoro ništa o istoriji fašizma. Smrt 6.000.000 lju-

di u logorima ne zaslužuje istu pažnju kao i smrt 15.000 Sarajlija. U čemu je tu didaktičko-metodička poenta? Zašto ne naučimo ništa o rasnim zakonima, ništa o getu, racijama, plinskim komorama, o *mješancima*? Antifašizam nije vrijednost koju udžbenik NAM-a ističe.

Na 45. stranici, u bilješci o pjesniku Nerkesiju stoji: *Muhamed Nerkesi Sarajlija rođen je u Sarajevu oko 1586. godine, a poginuo je nesretnim slučajem paviši s konja 1635. godine.*

A u bilješci o Ziji Dizdareviću: *Bosanskohercegovački i bošnjački pripovjedač Zija Dizdarević (1916-1942) rođen je u Vitini kod Ljubuškog, a odrastao u Fojnici.* (97)

Nije pao s konja, pa mu smrt ne zaslužuje pomen.

Zašto je Aušvic podoban da se spomene u ovoj čitanci, a Jasenovac nije?

Zato što bi u idiličnu tradiciju sijela i sevdalinke uveo međunacionalne sukobe, i zato što bi u kontekst tronacionalne Bosne i Hercegovine uveo ideje komunizma i jugoslavenstva?

Zato se valjda u bilješci o Nikoli Šopu ističe da se rodio "u bosanskom kraljevskom gradiću Jajcu", ali se ne spominje zasjedanje Avnoja.

Red aćenja red tumačenja

U radnom listu 4 (Didaktičko-metodički aspekt, na pitanje da li rukopis ostvaruje ciljeve i

НОВИ КЊИЖЕВНИ ПОЈМОВИ

Још понешто о **метафори**: Метафора је стилска фигура пренесенога значења, она настаје замјењивањем једнога појма другим на темељу неке заједничке особине предмета или појава на које упућује. Када пјесник каже “човјек је лава”, он пореди човјека и лаву на темељу њихове заједничке особине – унутрашње енергије која покреће човјека као што лава покреће вулкан.

zadaće odgovarajućeg nastavnog predmeta), *esnaf* odgovara: “*Ostvareni su ciljevi nastave književnosti.*” (ocjena: 5)

Dvojac Alić-Verlašević u interpretacijama djela pokazuje nezavidnu nesposobnost analize, razumijevanja i objašnjavanja književnih tekstova. Značenja velikog broja riječi, figura, izraza, ostavljaju đacima neprotumačena. Autorice se ne bave smislom djela, izbjegavaju razjašnjavanje nejasnoća, ne nude rješenja ključnih pjesničkih i pripovjedačkih postupaka.

U analizi Dizdareve pjesme *Zapis o zemlji* autorice ne vide treći glas koji izvještava o dijalogu *vrlog pitca* i *zapitanog*; ne bave se problemom *negativnog drugog*, na čijem se prisustvu gradi identitet Bosne. Učenicima se nudi gotov zaključak: *Završnim stihovima, odgovorom ‘zapitanog’, dobili smo jaku poentu / ideju pjesme: Bosna je prkosna i ponosna zemlja. Bosni je, kako kaže pjesnik u komentaru ove pjesme, ‘bilo suđeno da sanja o pravdi, da radi za pravdu i da na nju čeka, ali da je ne dočeka’.* (58)

Pjesmu *Bakine naočari* Nikole Šopa čitaju autorice kao nostalgiju za prošlim danima, a ne kao glas grižnje savjesti unuka koji je baki zadavao brigu. (71) *Lampa u prozoru* Enesa Kiševića je, po autoricama čitanke, *vjerna slika svevremenih teških uvojeta u kojima ljudi žive*. Tema pjesme nisu teški uvjeti, nego altruizam.

U interpretaciji Ujevićeve pjesme *Dažd* autorice ignorišu stihove *I mučilo nas/ što naši mrtvi nisu s nama / da vide Zagreb, / ljupku Hrvatsku*. (Koji mrtvi, zašto *ljupka Hrvatska*?) Pjesma se inače ne daje u cijelosti, pa je očekivanje da se rastumači njen smisao – nerealno.

U Krležinoj pjesmi *U nama vrije vrutak vruće lave* (također odlomku iz veće cjeline) autorice ne protumače važan stih *Čovjek je sazdan od trideset i tri luka*. (Čovjekova kičma ima 33 pršljena, kičma je stub, čovjek je uspravan, uspravnost je pobuna, pobuna je snaga; TO bi bio smjer tumaćenja, kad bi ova čitanka vodila interesa o stvarnim potrebama i interesima učenika vezanim za književnost.) Umjesto toga, autorice nude svoje rješenje: “*Kada pjesnik kaže ‘čovjek je lava’, on poredi čovjeka i lavu na temelju njihove zajedničke osobine – unutrašnje energije koja pokreće čovjeka kao što lava pokreće vulkan.*” (82)

Kako lava pokreće vulkan? Gdje ga pokreće? Da li na sličan način voda pokreće česmu, a vrela pura šerpu?

Iako Sijarić u priči *Hrt* jasno kaže: “*Nešto carsko, što mogu da imaju samo dobri konji, lavovi i hrtovi, imao je u svome držanju, ali i nešto što imaju nevjeste kad se tek dovedu*”, autorice ne povezuju sudbinu hrta sa sudbinom nevjeste, i priču čitaju kao da je pisana za kinološki časopis.

→ Za romane Zane Greya tvrdi se da su puni autentičnih detalja iz života na Divljem zapadu Sjedinjenih Američkih Država. Šta saznajemo o prirodi i karakteru indijanskih plemena iz ovog odlomka: "Prvi od četiri Indijanca, suhonjav, divlji ratnik, sjajan jahač, pružao je u svom izazovnom držanju i svojoj umjetnosti jahanja tako divan cilj, da je na sebe privukao takoreći svu vatru. Odjahao je u smrt, ali su njegova tri druga pojurila kroz ulaz u sigurnost"?

NOVI KNJIŽEVNI POJMOVI

Zaneu Greyu pripisuje se utemeljenje modernog **vestern romana**. Ipak, Grey nije bio taj koji je izumio vestern roman uopće, bio je to čovjek po imenu Owen Wister iz Pennsylvanije, koji je neko vrijeme živio u

I *Ibrahimbegov čošak* Svetozara Ćorovića autorice ne interpretiraju u cijelosti, nego iz odabranog odlomka sugerišu kao osnovni problem u priči gubitak porijekla. (A ne slab karakter junaka koji se ne snalazi u promijenjenim društvenim okolnostima.) Po njima, pripovijetka *Ibrahim-begov čošak* priča je o potomku nekada moćne begovske porodice koji prkosno brani posljednje ostatke svog porijekla i gospodstva – na ulicu istureni čošak roditeljske kuće. (103) Kako Ibrahim-beg rješava ovu svoju životnu dramu? Ako je izgubio svoje porijeklo, da li je s njim nestao i Ibrahim-begov ponos? (106) pitaju Alić i Verlašević učenike, iako ponos nije vrijednost koju priča afirmiše.

Međutim, kako se porijeklo može izgubiti? Realno, moguće je izgubiti privilegije zasnovane na porijeklu, ali autorice propuštaju da o tome obavijeste učenike: kakva su prava imali begovi, a kakva kmetovi.

Interpretaciju odlomka iz romana *Grmljavina stada* Zejna Greja (Zane Gray) autorice počinju rečenicom: "Po američkom zapadu često je prašila i treštala grmljavina stada bizona, krava, divljih konja. Ta su stada za Indijance predstavljala život."

Kako grmljavina može prašiti? Šta su to stada divljih konja, i u čemu se razlikuju od krda? (Ovo je, valjda, primjer stila koji odgovara materiji i uzrastu učenika, i zaslužuje peticu u *esnafskoj* recenziji!)

Cijela *interpretacija* je niz nebitnih pitanja, koja ne otvaraju raspravu o etičnosti postupaka književnih junaka iz odlomka. Kauboji napadaju u zoru na indijanski logor, pale šatore i otvaraju vatru bez obzira što tom vatrom ugrožavaju indijanske žene i djecu.

Autorice čak izdvajaju jedan odlomak, postavljajući pitanje: Šta saznajemo o prirodi i karakteru indijanskih plemena iz ovog odlomka: "Prvi od četiri Indijanca, suhonjav, divlji ratnik, sjajan jahač, pružao je u svom izazovnom držanju i u svojoj umjetnosti jahanja tako divan cilj, da je na sebe privukao takoreći svu vatru. Odjahao je u smrt, ali su njegova tri druga pojurila kroz ulaz u sigurnost." (126)

Kao što su bili pozvani da o karakterima pasa sude po karakteru naroda koji ih je odgojio tako se sada učenici navode da iz opisa jednog Indijanca izvuku znanje o prirodi i karakteru indijanskih plemena. Kojih plemena? Da li autorice misle da su sva plemena suhonjava, divlja, izazovna, i divan cilj?

Posljednji primjer ima veze s onim što upitnik Ministarstva naziva *Etički aspekt rukopisa*. Tu *esnaf*, u komentaru o tome da li a) *Rukopis upućuje na moralne vrijednosti, postignuća i posljedice naučnog i tehnološkog razvoja*, veli: "Rukopis upućuje na moralne vrijednosti i posljedice naučnog i tehnološkog razvoja" (ocjena 5).

FILM I STRIP...

- Kada govorimo o povezanosti stripa i likovne umjetnosti, neophodno je ponešto reći i o odnosu stripa i filma. Ova dva vida umjetnosti povezuju slični **pripovjedni i slikovni oblici**. Treba imati na umu da je strip spoj slike i riječi, a film spoj slike i zvuka, dakle strip i film razlikuju se, prije svega, u načinu izražavanja.
- S druge strane, i u stripu kao i u filmu imamo **kadar, okvir** (kvadrat), **plan, ugao posmatranja, osvjetljenje, montažu** i druga filmska izražajna sredstva.

U obradi odlomaka iz Bašeskijinog ljetopisa Alić i Verlašević osvrću se na hićaju *Ženski jezik*, u kojoj se afirmišu stereotipi o ženama kao glupačama i jezičarama. Postavljaju pitanje: *U kojoj je mjeri prihvatljivo ovakvo razumijevanje "ženskog jezika"?* (32) Na kakvu se mjeru misli? Umjesto da pokrenu raspravu o stereotipu, i uopšte o položaju žena u prošlosti, autorice navijaju za tradiciju, pokušavajući opravdati rodno nekorektan tekst. Iz istog razloga je i tumačenje Hasanaginice nejasno. Barata se pojmovima ženski stid i muški stid (13), iako oni nisu nigdje objašnjeni (a teško je zamisliti savremeni naučni rad u kojem bi i bili). Osmišljavajući čas (što bi trebalo da bude zadatak metodičke pripreme nastavnika, i čemu je mjesto u priručniku za nastavnike, a ne u čitanci), autorice traže od učenika:

"Grafički prikazite Hasanaginicina osjećanja bola od početka pa do kraja balade. Objasnite i riječima uzlaznu i/ili silaznu putanju njezinih osjećanja."

Kako se ovaj zadatak može ispuniti? Šta bi bila putanja osjećanja?

Tumačeći Cesarićevu *Vočku poslije kiše*, autorice kažu: *"Vočka brižno, poput majke, čuva svoje kapi."* (47) Kakve kapi majka čuva? Mlijeka? Zašto bi samo majka bila brižna? Ne ističući ništa od ovoga recenzastavnica, u vezi s rodnim aspektom čitanke koju ocjenjuje tvrdi: *"Rukopis podržava ravnopravnost polova"*, (ocjena: 4).

Primjeri dobrog štila

Komentarišući stil NAM-ove čitanke *esnaf* u svojoj recenziji ocjenjuje: *"Sintaksičke konstrukcije su prilagođene uzrastu učenika. Definicije jasno formulisane i obrazložene. (...) Stil rukopisa odgovara materiji i uzrastu učenika."* Slijede primjeri stila koji po *esnafu* zaslužuje peticu:

"Mak Dizdar jednom je prilikom zabilježio kako sevdalinka 'blista čista kao biser' izvađen iz školjke s dna tajanstvenog mora. Potražimo taj blistavi biser i u ovoj sevdalinci." (21)

(Ako je cijela sevdalinka biser, kako se može tražiti biser u biseru?)

Kada govorimo o povezanosti stripa i likovne umjetnosti, neophodno je ponešto reći i o odnosu stripa i filma. Ova dva vida umjetnosti povezuju slični pripovjedni i slikovni oblici. Treba imati na umu da je strip spoj slike i riječi, a film spoj slike i zvuka, dakle strip i film razlikuju se, prije svega, u načinu izražavanja. (150)

(Zašto kada govorimo o povezanosti A i B trebamo nešto reći o odnosu A i C?)

Prvo: koja dva vida umjetnosti, šta je to umjetnosti, i koje uopšte dvije umjetnosti kad su pomenute tri?

Drugo: film nije spoj slike i zvuka. (Šta bi, po toj jasnoj i obrazloženoj definiciji bio nijemi film?)

"Zlatna je boja simbol jeseni; kada sve požuti, lišće opadne, nebo postane modroplavo, tada svi možemo vidjeti i doživjeti Humin akvarel." (61.)

→ **Глума** је облик умјетничког сценског изражавања. Помоћу глуме глумци изражајним средствима (говор, покрет, мимика...) тумаче различите ликове, најчешће из драмске књижевности.

→ **Говор** је једно од основних изражајних средстава сценских извођача (глумица и глумаца). Када се глумци / глумице сценски изражавају путем говора, они своју пажњу посебно усредсређују на говор ликова.

→ **Костимографија** је умјетничка дисциплина која се бави сценским костимом за потребе филма, позоришне представе и осталих сценских умјетности. Костимографијом се баве **костимографи / костимографкиње**. Они истражују основне податке о земљи, људима, стилу одијевања и опћенито начи-

Zamišljamo: kada sve požuti – kuće, auti, ljudi – onda lišće opadne. Ili se ovim primjerom *jasnog stila*, htjelo reći kada sve lišće požuti, opadne? Što svejedno nije manja glupost, jer lišće ne žuti odjednom, i ne opada sve odjednom. Zlatna boja nije simbol jeseni, može samo asociirati na jesen. Nebo ne postaje modroplavo zbog opadanja lišća. I Humin akvarel možemo vidjeti i doživjeti nevezano za opadanja lišća i promjenu boja na nebu.

“Oslo je glavni grad Norveške u čijim se granicama nalaze prostrani otvoreni prostori i brojni parkovi koji svojim zelenilom i prozračnošću otkrivaju bezmjernu ljepotu i snagu prirode.” (36)

Šta su prostrani otvoreni prostori u gradu, koji nisu parkovi, a na kojima priroda ostvaruje bezmjernu ljepotu i snagu?

“Uzmite kartu Evrope, pronađite granice Norveške, pronađite Oslo. Koje boje preovladavaju na karti Norveške? Šta to znači?” (37)

Učenici uzmu: na jednoj je Norveška plava, na drugoj zelena, na trećoj žuta? Šta to, zaista znači? Da se na kartama jedna zemlja može prikazati različitim bojama?

“Govor je jedno od osnovnih izražajnih sredstava izvođača (glumica i glumaca). Kada se glumci/gлумице сценски изражавају путем говора, они своју пажњу посебно усредсређују на говор ликова.” (147)

Ako publika zviždi, onda obraćaju pažnju i na zviždanje publike. A ako ne znaju tekst, onda obraćaju pažnju i na govor suflera. Itd. Šta znači ova rečenica, kad se očisti od nezgrapnih sintagmi poput *putem govora*? Da se glumci izražavaju govorom, tako što se usredsređuju na govor? “Dječakovo sjećanje toga kada je uvjerio Bajru, čistača obuće, da ga nakratko zamijeni.” (121) Valjda *sjećanje na Bajrin pristanak* da ga zamijeni...

Pošteno, pa ko koga prevari

Usporedba dviju recenzija nastavničkog esnafa, jedne kojom ocjenjuje čitanku NAM-a i druge kojom ocjenjuje čitanku *Sezama*, otkriva neke očigledne pristranosti: uz potpuno iste komentare, dakle za isti kvalitet, ma šta to *esnafu* ovdje značilo, udžbenici dobijaju različite ocjene, ili iste, ako je *Sezam* korektniji.

Sezam: *Rukopis podržava ravnopravnost polova.* (ocjena: 4)

NAM: *Rukopis uvijek ne podržava ravnopravnost polova.* (ocjena: 4)

Sezam: *Rukopis odražava bogatstvo različitosti...* (ocjena: 4)

NAM: *Rukopis odražava bogatstvo različitosti...* (ocjena: 5)

Sezam: *Izbjegnute su niječne definicije i niječna pitanja.* (ocjena: 4)

d) Da li se u rukopisu udžbenika pojavljuju ozbiljne materijalne greške ili greške druge prirode koje su takvog karaktera da se rukopis smatra nekvalitetnim? (postojanje materijalnih grešaka u rukopisu posebno istaknuti i u kom obimu su one zastupljene!!!)?

1 2 3 4 5

komentar Udžbenik daje omere za primjenu mojih
~~oli je nepostojanje informacija nepravilno~~
~~tekst i umnogje kvaliteta rukopisa.~~

NAM: Izbjegnute su niječne definicije i niječno sročena pitanja. (ocjena: 5)

Sezam: Primjetno je da tuđica i nepotrebnih riječi stranog porijekla nema. (ocjena: 4)

NAM: U rukopisu su izbjegnute nepotrebne tuđice. (ocjena: 5)

Međutim, potpuna slika o ovoj bahatoj i nestručnoj recenziji dobija se tek nakon uvida u komentare koje *esnaf* daje Sezamovoj čitanci:

Na pitanje koliko su sadržaji rukopisa zasnovani na provjerenim i općeprihvaćenim teorijama, činjenicama, i tumačenjima zakonitosti, pojava i procesa, *esnaf* odgovara:

“Sadržaj je zasnovan na općeprihvaćenim teorijama, ali za učenike predstavlja neselektivno sticanje znanja.” (ocjena: 2) *Esnaf* ocjenjuje po kriteriju koji sam uvodi, a ne po onome koji predviđa procedura. Taj kriterij nije jasan, a tvrdnja nije obrađena: šta znači “neselektivno sticanje znanja”. Ko određuje šta je selektivno a šta nije? Ko određuje stepen dopuštene korelacije, i šta s kontekstom koji se mora poznavati da bi se razumjelo djelo?

“Naučne teorije u nekim elementima dobro su postavljene, a s druge strane veći broj nastavnih jedinica je opširan i previše opterećen nepotrebnim činjenicama.” (ocjena: 3) Ta ocjena je *esnafski* odgovor na pitanje da li je rukopis zasnovan na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razu-

mjeti, a čija je praktična primjena nužno primjerena stepenu njegovog psihofizičkog razvoja.

Ponovo: pita se jedno, a odgovara drugo. Da li *esnaf* ovakvu dijalošku metodu prakticira i u radu s učenicima?

Na pitanje da li su u rukopisu pojedinačni podaci i činjenice povezani, *esnaf* odgovara: “Povezivanje podataka i činjenica nije obrađeno na najbolji način. U dijelovima teksta, čarolija riječi – 15, 31, 85. str. sadržaj služi sam za sebe.”

Na pomenutim stranicama učenicima se daju objašnjenja ukupno 17 stilskih figura, na način da učenici sami provjere sposobnost njihovog prepoznavanja. Većina tih figura je u programu za 5, 6. i 7. razred, osim što se sve nalaze u izabranim tekstovima. Kako onda ova vježba služi samo za sebe? Ocjena je proizvoljna.

Na pitanje ima li u rukopisu materijalnih grešaka, *esnaf* odgovara da “brojnost informacija umanjuje vrijednost rukopisa.” Ista *falinka* (brojnost informacija) smanjuje *Svezamove* ocjene i u nizu drugih pitanja. Očigledno je metod gluhih telefona utrenirana *esnafska* praksa.

Na pitanje da li rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa, *esnaf* odgovara: “Bojim se da neki elementi ovako koncipiranog udžbenika smanjuju motivaciju za učenjem.”

Upravo je obiman *vanprogramski* sadržaj namijenjen samostalnom radu učenika. Obavješte-

e) U iznošenju sadržaja u rukopisu se koriste i jasna sredstva (vizuelno-grafički prikazi i drugi prilozi).

1 (2) 3 4 5

komentar Likovni prilozi nisu u ulogu pojačani -
već nadležni je ponuditi me i ne može biti -
prilozi 14. strane "LAMPÄ U PROZORU" a fotografije
izjednačene, 19. strane "VOŠKA POSLIJE KINE" nestaju i
fotografije "AL NEKE SE SUNCE HALKO SKIJE" (KARO GREI
OBJAVLJIVAJU PRIRODNE POJAVE)

f) Rukopis posjeduje jasnu metodičku koncepciju prezentacije programskog sadržaja koja mora proizlaziti iz strukture, metodologije i unutrašnje logike nauke iz koje se uzima sadržaj.

nja na marginama prate interpretaciju, i pomažu učeniku da shvati smisao djela. Zašto bi ovakvo metodičko rješenje smanjivalo motivaciju učenika?

Naprotiv, u ovoj raspravi pokazano je da problem s motivacijom ima čitanka koju protežira *esnaf*. Takve su čitanke u upotrebi već petnaest godina, ako ne računamo period prije rata, i šta su rezultati? Uistinu, *esnaf* ovdje ne brani interese djece, i njihovu *motivaciju*, već svoje navike, svoj osvojeni teren na kojem gospodari svojim autoritetom baziranim na iskustvu rada u razredu.

Rezultati tog rada nisu mjereni ni upoređivani s drugima, jer za to valjda nema ni sredstava, ni kadrova, ni interesa. Predratna praksa testiranja đaka je zapuštena, a nije jasno ni kako bi se obnovila. Opšta neobrazovanost, nezainteresiranost za čitanje, pad prodaje knjiga, marginalizacija kulture, sve su to posljedice, između ostalog, *rada u razredu*.

Izjavljujući da se "*interpretativnim pitanjima nije u većoj mjeri ostvarila motivacija za učenje i shvatanje suštine datog teksta*", *esnaf* ne samo što tvrdi suprotno od drugih recenzenata nego i pokazuje da joj nije jasno šta interpretacija jeste. Upravo su brojna pitanja fokusirana na tekst tako da se učenici upoznaju s njegovim smislom. *Esnaf* ponovo reaguje samoodbrambeno, jer rukopis *Svezame*, *otvori se* doživljava kao napad na vlastitu praksu.

Ta praksa je, sudeći po simpatijama za čitanku NAM-a, praksa kojoj književnost nije cilj nego sredstvo; interpretacija za nju nije tumačenje djela, nego hvaljenje književnosti, koja je valjda sušta ljepota, mudrost, vrlina...

Osim što je naivno, ovakvo razumijevanje je i opasno, jer tamo gdje bi trebalo da se pobuni protiv ideološke zloupotrebe, ono joj ide naruku.

Esnaf "odrezuje" da se interpretativnim pitanjima nije ostvarila motivacija za učenje; za učenje čega? Kad bi *esnaf* bio jasniji, bilo bi ga lakše uhvatiti u laži, ili u neznanju.(10) Jer, interpretacije u *Sezamovom* rukopisu čini niz jasnih pitanja koja učenike vode razumijevanju smisla teksta. Prilozi na margini, koje *esnaf* odbacuje kao suvišne ilustracije(11), često imaju upravo tu funkciju – da učenicima pruže potrebne informacije ili im daju korisna uputstva.

Umjesto da istakne takav metod kao vrlinu rukopisa(12), *esnaf* ga srozava do dvojke.

(10) Uz još neke netačne tvrdnje, koje mogu doći ili iz neznanja ili iz zlonamjernosti, poput "*Korelacija je rezultat slučajnosti.*" (ocjena: 2); "*Definicije nedovoljno artikulirane.*" (ocjena: 2); "*Psihološke i lingvističke zakonitosti narušene usljed brojnih stručnih nepreciznosti.*" (ocjena: 3)

(11) "Ilustracije se opisuju, ali nemaju većeg efekta na funkcionalnost sadržaja, nego su tu kao neki 'ukras' teksta." (Ocjena: 2)

(12) Strategija autorskog tima bila je da učenicima ponudi poznato vizuelno okruženje, i organizaciju građe po uzoru na internetske sajtove.

Enes Kišević (1947.) je književnik i profesionalni glumac. Diplomirao je na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu. Poznati je kao pjesnik nego kao glumac. Autor je brojnih književnih djela, od kojih ćemo izdvojiti neke s interesantnim naslovima: *Sijeda djeva, I misla te kao ne biti.*

Enes Kišević
LAMPA U PROZORU

Čim nevrjeme udari neko,
Otuje, kiše il' snijezi zaspu
Moja majka posklanja cvijeće s prozora
Pa u okvir okna okači lampu.

– Kome to svijetli? – bunovan pitam.
A majčin glas obavri crni sum drveća:
– Po ovom mraku beskućnik, sine,
Bolje vidi lampu od cvijeća.

Svjetionik

Svjetionik je visoka vitka građevina koja pomoću svjetlosnih signala omogućava brodovima snalaženje pri plovidbi. Koristi se za označavanje opasne obale, grebena ili plitke vode, kao i sigurnih ulaza u luku. Još u starom vijeku ljudi su na vidljiva mjesta postavljali svjetla ili lomače da bi moreplovcima tokom oluje pokazivali put. Najviši svjetionik na svijetu izgrađen je na otoku Faros kod Aleksandrije, a bio je visok oko 50 metara.

Ljudi koji nadgledaju svjetionik žive u istoj zgradi ili blizu nje. Svjetionici polako izumiru jer njihov posao zamjenjuju moderni navigacijski uređaji.

Razgovor o pjesmi
Razmisli malo o naslovu pjesme. Šta u Tvojoj kući obično stoji u oknu prozora?
Za pretpostaviti je da nekad možda stoji i lampica, u kojim slučajevima?
Zašto pjesnik ne govori o uličnoj svjetiljci ili kućnoj sijalici?
Šta je glavni motiv ove pjesme? A tema?
Ko se sve u pjesmi dovodi u vezu s lampom?
Šta je svrha majčinog postavljanja lampe u prozor?
Zašto lampu postavlja samo kad je nevrjeme?
Kakav je sinov odnos prema lampi?
Iz majčinog postupka sin nešto nauči, šta?
Da li bismo i mi trebali preuzeti takav odnos prema ljudima?
Lampa je ovdje znak za nešto, šta bi to bilo?
Pjesnik pita majku: "Kome to svijetli?"
Da li svijetli majka ili lampica?
Koji je on stilska figura u tom pitanju upotrijebio?
Pjesnik kaže: "crni sum drveća". Da li zvuk može imati boju?
Pronađi u interpretaciji pjesme Džadž Tina Ujevića (str. 23) šta je to si-
nestezija, pa razmisli da li se i ovdje radi o istoj stilskoj figuri.

14

Esnafu smeta to *šarenilo* u kojem tekst nije jedini grafički sadržaj na stranici:

"Likovni prilozi nisu u ulozi pojačivača sadržaja, a ponekad i ne prate sadržaj – primjer 14. strana, 'Lampa u prozoru' a fotografija svjetionika, 18. strana 'Voćka poslije kiše' a naslovljena fotografija 'Al nek se sunce malko skrije' (Kako Grci objašnjavaju prirodne pojave)." (ocjena: 2)

Upravo suprotno: svjetionik na margini je asocijacija na lampu u prozoru. Majka u Kiševićevoj pjesmi *špašava život izgubljenima*, to je poruka pjesme, a ne, kao *vjerna slika svevremenih teških uvjeta u kojima ljudi žive*, što tvrde autorice NAM-ove čitanke. Likovni prilog ovdje ima jasnu i direktnu vezu s tekstom; ali *duogodišnje iskustvo* rada u razredu *esnafu* ne pomaže da to prepozna.

Isti je slučaj i s člankom uz Cesarićevu pjesmu *Voćka poslije kiše* (u kojoj se slavi Sunce, izvor životne energije, kao preduslov rađanja i rasta). Sličnost motiva u Cesarićevoj pjesmi i grčkom mitu (*nestanak sunca*) iskorištena je u Sezamovoj čitanci da se učenici upute na priču o Heliju. Za *esnaf* je to promašaj!

Kakav problem ovdašnje obrazovanje ima s grčkom mitologijom je tema za raspravu na drugom mjestu. Ovdje, ukratko: jer nudi obilje mitova i motiva koji diskredituju *našu* tradiciju kao ekskluzivno *našu*. Važnija je *naša* usmena poezija, a u njoj najvažnija *naša* sevdalinka (ko-

ja se na ovaj ili onaj način obrađuje u gotovo svakom starijem razredu osnovne škole).

Cijeli *vizuelno-grafički aspekt rukopisa esnaf* odlučno odbacuje: *"Izbor i sadržaj ilustracija nije na zavidnom nivou, neznatan ih je broj i ne prate uvijek sadržaj teksta, stiče se loša slika i daje negativan signal odgoju."* (ocjena 2)

Još jedna laž! Ilustracija ima više nego u bilo kojem drugom rukopisu. Osim, ako *esnaf* ne smatra da je *ilustracija = crtež*, i to crtež originalno izrađen za čitanku.

Pitanje je, međutim, zašto bi baš takav crtež davao *pozitivan signal odgoju*. Zašto su reprodukcije ulja, akvarela, crteža i skica velikana svjetske i domaće umjetnosti, fotografije, plakati, kopije dokumenata, kadrovi iz filmova, naslovnice knjiga i drugi grafički prilozi (što sve čitanka *Svezame, otvori se* sadrži, i više od bilo kojeg drugog rukopisa) negativan signal odgoju?

I šta je uopšte taj *signal odgoju*? Kome se taj signal daje? U kojoj se metodičkoj, pedagoškoj ili

psihološkoj literaturi može obavijestiti o toj signalizaciji?

Ocjenjujući kvalitet prezentacije programskih sadržaja, *esnaf* odgovara: "Autoru / autorici nije baš jasna metodička koncepcija prezentacije programskih sadržaja." (ocjena: 3)

S koje pozicije se to tvrdi, koja metodička pravila nisu poštovana, čija su to pravila? Naprotiv, *esnafu* nije jasno šta je zadatak recenzenta: da na osnovu jasnih kriterija, utemeljenih u stručnosti, argumentima ukaže na vrline i mane rukopisa.

On to ne čini.

Bez jagnjadi nema jagnjetine

On to ne čini jer to niko od njega ne očekuje, jer se od recenzenta očekuje da bude cenzor. Zaista, ovakav način odabira udžbenika, bez obaveze ocjenjivača da argumentuju svoje tvrdnje, bez stručne rasprave, bez jasnih standarda, bez mehanizama protiv korupcije, ne služi nikome osim strankama koje upravljaju obrazovnim sistemom (postavljajući ministre obrazovanja, direktore škola i sastavljajući nastavne planove i programe). Kako? Tako što im, pod prividom poštenog nadmetanja, omogućava da ostvare dvostruku korist: da zauzmu veliki dio tržišta i afirmišu vrijednosti vlastite ideologije.

Esnaf; ovdje predstavljen recenzijama nastavnice bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika s 35

godina radnog staža i jednim objavljenim radom, u ovakvoj je strategiji bitna poluga ideološkog državnog obrazovnog aparata. U vezi s pitanjima postavljenim na početku ove rasprave, a iz analize *kvaziargumentacije* kojom je izabrao čitanku NAM-a a odbacio čitanku *Svezama*, o tom se *esnafu* na kraju može reći ovo:

Vrijednosti koje zastupa su iracionalnost, narcizam i poslušnost, karakteristična za birokratske karaktere. Fakultet mu je dao odgovarajuće autoritativno neznanje; nesposoban je za kritičko promišljanje i dosljednost u argumentaciji. Nezainteresovan je za razumijevanje i tumačenje književnih tekstova, ovisan o autoritetima i utemeljen u frazama i kanonu.

Zadovoljan je ulogom svodnika u procesu podvođenja djece vladajućoj ideologiji, istovremeno nesvjestan svoje uloge u procesu indoktrinacije. Budući da nema obrazovnih i odgojnih rezultata kojima se može pohvaliti, vjeruje da su nemjerljivi i smatra se bezgrešnim.

Pruski odrešito odbacuje svaku prijetnju vlastitoj ispra(z)nosti, braneći se šutnjom.

Do daljnjeg, u ovakvom odnosu snaga, čitanka *Svezame*, *otvori se* ostaje više provokacija nego udžbenik.

Lawrenc Kohlberg:

Šest stupnjeva moralnog razvoja pojedinca

A. Pretkonvencionalni nivo

1. Orijehtacija prema kazni i nagradi

Osoba nastoji izbjeći kaznu. *Moral* je sveden na ponašanje koje obezbjeđuje ugodu. Nemoralno je ono zbog čega smo kažnjeni, moralno je ono zbog čega smo nagrađeni. Karakterističan za period upućenosti djeteta na majku. Rano djetinjstvo.

2. Orijehtacija na sebe.

Egoistička faza. Osoba postaje svjesna i drugih individua, koje također imaju vlastite, drugačije potrebe, često u sukobu s njenom. Pošto svako ima pravo na svoje, jer je to pošteno, moral se shvata relativno. Ispravno je ono što je u mom interesu, jer to važi za sve, pa i za mene.

B. Konvencionalni nivo

3. Orijehtacija na bližnje

Osoba postaje svjesna kolektivnih vrijednosti, ali su one ograničene na porodicu ili prijatelje (istomišljenike). Ugoda se postiže ponašanjem koje je ugodno i kolektivu, a ne samo pojedincu. Za treću stepenicu moralnog razvoja karakteristično je da se podudara sa religijskim *zlatnim pravilom*; moralno je staviti se u *cipele drugog* i pokušati razumjeti njegov interes.

4. Orijehtacija na društvo/zajednicu zakona

Moral se doživljava kao odanost zakonima. Moralan je onaj ko poštuje i brani zakon. Zakoni su u interesu zajednice, i u interesu pojedinca. Pojedincu je ugodno pod zaštitom zakona, i on brani zakon jer tako brani sebe. Svijest prepoznaje svoj kolektiv u zajednici pojedinca koja je pravna i ekonomska, a ne rodna i plemenska.

C. Postkonvencionalni nivo

5. Orijehtacija na individualna prava

Društvo može imati zakone koji nisu u interesu pojedinca. (Npr: totalitarizam.) Osoba postaje svjesna činjenice da društvo čine pojedinci, koji su u društvu svojom voljom i izborom, u nekoj vrsti ugovora. Pojedinaac se treba ponašati u interesu društva, ali i društvo u interesu pojedinca. Moral se prepoznaje kao niz vrijednosti koje ne moraju biti propisane zakonom.

6. Orijehtacija prema univerzalnim etičkim principima

Pojedinaac se zalaže za promjenu društva, za društvo koje će biti uspostavljeno na vrijednostima koje su opšte.

b) Ostvarena je korelacija sa gradivom drugih predmeta (likovna i muzička kultura).

komentar _____ 1 2 3 4 5
Korelacija je rezultat slučajnosti.

Komentar recenzentice:
Korelacija je rezultat slučajnosti.

Komentar učenika/ce:

Posebno mi se dopada to što nas udžbenik podstiče da učimo i o nekim drugim kulturama i običajima; što nam daje u potpunosti jasna objašnjenja svih pojmova, riječi i sl., što nam pomaže da dopunimo znanje iz nekih drugih predmeta; a posebno mi se sviđa to što udžbenik mogu koristiti učenici bez pomoći starijih. Udžbenik sadrži veliki broj ilustracija, koje će se djeci sigurno dopasti i sadrži poruke koje djeci pokazuju pravi put u život. Udžbenik podstiče učenika na razmišljanje i istraživanje, i zajednički rad.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

Posebno mi se dopada to što nas udžbenik podstiče da učimo i o nekim drugim kulturama i običajima; što nam daje u potpunosti jasna objašnjenja novih pojmova, riječi i sl.; što nam pomaže da dopunimo znanje iz nekih drugih predmeta; a posebno mi se sviđa to što udžbenik mogu koristiti učenici, bez pomoći starijih. Udžbenik sadrži veliki broj ilustracija, koje će se djeci sigurno dopasti, i sadrži poruke koje djeci pokazuju pravi put u život. Udžbenik podstiče učenike na razmišljanje i istraživanje, i zajednički rad.

SMRADNI LISTOVI

Kako izvršna vlast osigurava legitimitet interesima nacionalizma u obrazovanju?

Federacija Bosne i Hercegovine
Federalno ministarstvo obrazovanja
Ministru Damiru Mašiću, gđi Jasmini Oruč, gđi
Nadiji Bandić, ostalima kojih se tiče
Sarajevo, 23. 2. 2012.

Nenad Veličković, književnik, doktor književnoistorijskih nauka, docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu

Autorski tim:

Namir Ibrahimović, prof. književnosti, nastavnik bhs jezika i književnosti

Sanja Jurić, prof. književnosti, nastavnica bhs jezika i književnosti

Klaudija Mlakić Vuković, prof. književnosti, nastavnica bhs jezika i književnosti

Željko Malinović, prof. književnosti, nastavnik bhs jezika i književnosti

Azra Rizvanbegović, prof. književnosti, nastavnica bhs jezika i književnosti

Amer Tikveša, prof. književnosti, novinar

Dijana Pupiće, prof. književnosti, lektorica u ministarstvu saobraćaja

Saradnici:

Srđan Arkoš, prof. književnosti, lektor u penziji

Emir Vučijak, izdavač

Poštovani,

Hvala Vam za priliku da učestvujemo u naporima koji će dovesti do kvalitetnijih udžbenika u FBiH. Proces recenziranja u tom smislu je važna etapa i vjerujemo da nakon četvorogodišnjeg iskustva u kreiranju čitanki, i rasprava koje smo vodili tokom cijelog procesa, objavljenih tekstova i stručnih radova na ovu temu, možemo biti od koristi u cijelom tom poslu.

Prije svega, smatramo da je ovakav način recenziranja odraz nepostojanja obrazovne strategije i opšte loših zakonskih rješenja u polju obrazovanja, ali je donekle opravdan nepostojanjem obrazovnih standarda.

Dosadašnja praksa pokazala je sljedeće:

- recenzenti nemaju ujednačene kriterije: često daju činjenično suprotne izjave i ocjene, a ne postoji mehanizam da se utvrdi ko jeste a ko nije u pravu, i ko je sve od učesnika u konkursu na taj način favorizovan ili oštećen
- recenzenti imaju cenzorske ovlasti, što je suprotno načelima demokratskog društva i uopšte pluralnosti u obrazovanju
- mehanizam "potpisivanja svake stranice" osim što je birokratski, teorijski je neprimjenjiv (šta ako dva recenzenta insistiraju na različitim rješenjima istog problema?)

- širokim ovlastima koje se daju recenzentima guši se autorska sloboda i dovodi u pitanje autorsko pravo
- ne postoji instanca supervizije, niti se ostavlja dovoljno vremena da se ocijeni rad recenzenata. Nema “osigurača” protiv korupcije. Većim brojem recenzenata se ova činjenica samo zamagljuje a ne rješava. **Nakon odluke da se bira samo jedan udžbenik, pritisak na recenzente biće još veći, jer će profit od prodaje biti veći.** Zbog toga je neophodno:

1. učiniti proces ocjenjivanja transparentnim, pravičnim i stručnim
2. osigurati mehanizam provjere objektivnosti i stručnosti recenzenata
3. upozoriti recenzente na sankcije koje se na njih mogu primijeniti u slučaju nesavjesnog i nestručnog recenziranja

Radni listovi s pitanjima po kojima su recenzenti ocjenjivali rukopise bili su uopšteni. **Nemoguće je na isti način i potpuno istim parametrima ocijeniti čitanku i zbirku iz matematike.** Iz nejasnosti i uopštenosti proizlaze nejasni kriteriji i velika sloboda recenzentima da proizvoljno tumače postavljena pitanja i slobodno pristrano ocjenjuju. U tom smislu u radnom listu treba:

1. Izbjeći uopštavanja i prilagoditi pitanja konkretnom predmetu.
2. Izbjeći nepreciznosti tako što će se postaviti jasna pitanja, tako da se odgovor može argumentovati primjerom/primjerima iz rukopisa.
3. Dati jasnu skalu bodovanja, s instrukcijom. (Šta je ocjena 5, šta 2, šta 1...)

U nastavku ćemo analizirati **Uputstvo za stručnu ocjenu rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti.**

Na svaki član *Uputstva* daćemo komentar, s primjedbom na postojeće rješenje i s prijedlogom izmjena, polazeći od pretpostavke da se radni list mora prilagoditi predmetu; konkretno, da se mora prilagoditi ocjeni kvaliteta *čitanke*. Nakon ovako obavljene analize ponudićemo prijedlog radnog lista za recenzente.

A. ANALIZA VAŽEĆIH RADNIH LISTOVA

U P U T S T V O

ZA STRUČNU OCJENU RUKOPISA UDŽBENIKA, RADNIH UDŽBENIKA I DRUGIH NASTAVNIH SREDSTAVA BOSANSKOG, HRVATSKOG, SRPSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI

Recenzent treba stručno da ocijeni rukopis udžbenika, radnog udžbenika i drugog nastavnog sredstva (u daljem tekstu: rukopis) s obzirom na zahtjeve nastavnog plana i programa, koncepciju udžbenika i uputstva za stručnu ocjenu rukopisa. Svaki recenzent ocjenjuje rukopis sa stanovišta struke kojom se bavi.

Stručna ocjena (recenzija) treba da je sveobuhvatna, korektna, obrazložena i jasna.

S obzirom da su izdavači uz rukopis morali priložiti i izjavu lektora o jezičkoj uređenosti teksta, recenzent je obavezan lektorirati rukopis u skladu sa književnojezičkom politikom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovo uputstvo se sastoji iz četiri dijela:

- I općih podataka o rukopisu,*
- II analize i ocjene rukopisa,*
- III prijedloga,*
- IV općih napomena.*

I. OPĆI PODACI O RUKOPISU

- *Za svaki rukopis se navodi šifra, naziv rukopisa, vrsta škole i razred, kao i obim rukopisa (broj strana i ilustrovanih priloga). Navodi se, također, kada je rukopis predat na recenziranje i datum kada je predata recenzija.*

Primjedba:

Cijela ova "tajnost" je nepotrebna:

- a) *zato što se šifre lako "probiju"*
- b) *zato što se radi o javnom poslu, od javnog značaja; transparentnost je bolja od tajnosti*
- c) *zato što je, s obzirom na dizajnerska rješenja, sasvim jasno ko je izdavač udžbenika ako se uspoređi s izdanjima iz prethodnih godina*

II. ANALIZA I OCJENA RUKOPISA

- *Analiza i ocjena rukopisa mora da bude detaljno urađena, dokumentovana i potkrijepljena sugestijama i primjerima.*

Detaljnju i argumentovanu ocjenu po ovom uputstvu recenzent radi za sve rukopise bez obzira da li se opredjeljuje za pozitivnu ili negativnu ocjenu.

Primjedba:

Nepotrebna napomena. Dovoljno je da za svaki rukopis mora primijeniti iste kriterije i pos-

U Nastavnom planu i programu za 9. razred nisu zastupljene autorice, i u izboru autora ne vodi se računa o manjinama, izbor pojedinih djela motivisan je ideološki i neprikladan uzrastu, itd.

tupke. Ocjena (negativna ili pozitivna) je **posljedica**, ne utiče na postupak.

Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa

U ovom dijelu recenzent treba da ukaže na sljedeće:

- *da li rukopis obuhvata nastavnu građu određenog nastavnog predmeta i da li je kompozicija rukopisa u funkciji ostvarivanja zadataka nastave;*

Primjedba:

Nejasno! *Kompozicija rukopisa* ne zna kako će nastavnik planirati i izvoditi nastavu.

Treba:

Da li je sadržajna jedinica u rukopisu u funkciji ostvarivanja nastavnog plana i programa.

(Nastavni plan i program je referenca na koju udžbenik odgovara, a ne nastava. Izvođenjem nastave bavi se priručnik za nastavnike.)

Dodati:

Kompozicija rukopisa omogućava đacima laku i brzu *navigaciju* kroz sadržaj. Kompozicija rukopisa prepoznaje tematske ili idejne cjeline i grupiše građu tako da olakšava razumijevanje književnih tekstova, i lakše usvajanje novih pojmova i znanja.

- *u čemu se sastoje eventualna odstupanja (rukopisom nisu obuhvaćeni sadržaji iz Okvirnog nastavnog plana i programa ili predlaže da se unesu*

neki sadržaji koji nisu u nastavnom planu i programu, niti u rukopisu) i da li za to postoje pedagoški, psihološki, didaktički, stručni ili neki drugi opravdani razlozi;

Primjedba:

Nepotpuno, pogrešno: Rukopis **može dopuniti sadržaj** predviđen nastavnim planom i programom, a tamo gdje u NPP-u postoje očigledni propusti, treba da ga koriguje.

(Konkretno, u Nastavnom planu i programu za 9. razred nisu zastupljene autorice, i u izboru autora ne vodi se računa o manjinama, izbor pojedinih djela motivisan je ideološki i neprikladan uzrastu, itd. Također, Analiza nastavnih planova i programa Kantona Sarajevo, koju je obavila Radna grupa, na inicijativu ministra Suljagića, pokazala je da nastavni plan i program nije sasvim usklađen sa zakonom.)

Recenzent treba da ocijeni da li je predložena dopuna sadržaja u skladu s programom, s odgovornim i obrazovnim ciljevima; ili, kako je navedeno: da li za to postoje pedagoški, psihološki, didaktički, stručni ili neki drugi opravdani razlozi.

Ukoliko dopuna predstavlja konstruktivan prilog, ili ukoliko ispravlja propust u nastavnom planu i programu, treba biti pozitivno ocijenjena, ukoliko promašuje ciljeve recenzent može tražiti da se ta jedinica izbacila iz rukopisa.

Naučnostručna vrijednost rukopisa

- *Recenzent je dužan da utvrdi da li su sadržaji rukopisa u funkciji razumijevanja najnovijih naučnih dostignuća i njihovog daljeg razvoja. Pri tome posebno treba obratiti pažnju na sljedeće:*

Primjedba:

Šta su za oblast književnosti najnovija naučna dostignuća? Postmodernisti, novi historicisti, marksisti..?

Treba izbaciti.

Dodati:

Recenzent je dužan u ocjeni navesti literaturu koju smatra recentnom, i na osnovu koje procjenjuje vrijednost rukopisa po ovom elementu.

- *na ispravnost činjenica, korištenu terminologiju, definicije pojmova, izvođenje generalizacija i slično;*

Primjedba:

Nejasno: šta kad se obrati pažnja?

Treba:

- da li je korištena terminologija i objašnjenje pojmova usklađena s našim školskim teorijama književnosti? (Navesti kojim; Lešić, Solar, Živković...)
- da li su činjenice tačne?
- da li su književni tekstovi korektno preneseni, i da li su navedeni izvori odakle su preuzeti?

- *da li su pojedinačni podaci i činjenice povezani u uže i šire sisteme, odnosno da li je sadržaj strukturiran isticanjem kategorijalnih pojmova i u funkciji formiranja sistema pojmova;*

Primjedba:

Ovo je nejasno, uopšteno i neprimjenjivo na književnost: na koje se uže i šire sisteme misli u nastavi književnosti??

Treba:

IZBACITI!

- *da li sadržaj daje osnove za profesionalnu orijentaciju (omogućava li primjenu znanja, da li je u skladu sa vrijednostima i potrebama društva i njegovog daljeg ukupnog razvoja);*

Primjedba:

Ovo nema veze s naučnom vrijednošću rukopisa!!!

Treba:

IZBACITI!

- *da li se u rukopisu pojavljuju ozbiljne materijalne greške.*

Primjedba:

Pleonazam; ako činjenice nisu tačne, onda su se pojavile ozbiljne materijalne greške.

Treba:

IZBACITI!

Precizirati šta su u odnosu na uzrast za koji se udžbenik piše očekivane intelektualne operacije.

Pedagoško – psihološki aspekt rukopisa

U ovom dijelu recenzent treba da ocijeni:

- da li je nastavna materija po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika, primjerena njegovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou;

Primjedba:

Neprecizno! Koja literatura definiše odgovarajući odnos dužine rečenice i uzrasta učenika?

Prema kojem učeniku se određuje *odgovarajući obim*?

Treba:

- da li je jezik rukopisa jasan i đacima razumljiv
- da li rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini (uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika)
- u kojoj je mjeri rukopis opterećen činjenicama, novim pojmovima, definicijama i terminima i da li je obezbijeđen potreban nivo refundiranosti teksta;

Primjedba:

Nejasno: Prema čemu se određuje opterećenje? Šta je opterećenje u ovom smislu?

Treba:

Da li su činjenice, novi pojmovi, definicije i termini u funkciji

a) razumijevanja književnog djela

b) ispunjavanja zahtjeva nastavnog plana i programa

(Ako nisu, treba ih izbaciti.)

- da li i u kojoj mjeri rukopis otvara mogućnost za produktivno učenje i različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika;

Primjedba:

Uopšteno! Precizirati šta su u odnosu na uzrast za koji se udžbenik piše *očekivane intelektualne operacije*.

Treba:

Naprimjer, za deveti razred, u vezi s književnošću:

- da kontekstualizuje temu i ideju djela u vlastiti život
- da prepozna i razumije prenesena značenja u literarnom tekstu
- da dovede u vezu književne postupke s učincima koje proizvode
- da prepozna stilske karakteristike književnih djela
- da li su u rukopisu korištene različite vrste definicija i pitanja i koliko ona doprinose boljem razumijevanju sadržaja rukopisa, njegovoj aplikativnosti i praktičnoj usmjerenosti;

Primjedba:

Ponavlja se. Izbaciti.

- *da li rukopis doprinosi pobuđivanju i održavanju motivacije za učenje.*

Primjedba:

Uopšteno! Pod učenjem se ovdje smatra čitanje, razumijevanje, tumačenje književnih tekstova.

Treba:

Da li rukopis motiviše učenike da čitaju i tumače književne tekstove i da razmišljaju i diskutuju o pročitanoj?

Dodati:

Vodi li rukopis računa o različitim stepenu interesa i razvijenosti đaka u istoj generaciji; da li je složenost građe prilagođena različitim mogućnostima i interesima đaka?

Didaktičko-metodički aspekt rukopisa

Prilikom ocjenjivanja didaktičko-metodičkih vrijednosti rukopisa, recenzent je dužan da u recenziji konstatuje:

- *da li strukturni element rukopisa odgovara zakonitostima i strukturi procesa obrazovanja;*

Primjedba:

Uopšteno i nejasno! Šta je ovdje konkretno, u vezi s književnošću, proces obrazovanja? Na kakve se zakonitosti i na kakvu strukturu procesa misli?

Treba:

Da li rukopis u svojim sadržajnim jedinicama omogućava nastavniku da ostvari ciljeve postavljene nastavnim planom i programom.

- *da li izbor i raspored gradiva odgovara principima naučnosti, sistematičnosti izlaganja sadržaja i koliko je ostvareno načelo njegove korelacije sa gradivom drugih nastavnih predmeta (muzičke i likovne kulture);*

Primjedba:

Uopšteno! Za dio koji je određen nastavnim planom i programom rukopis nije odgovoran. Odgovoran je samo za slobodan izbor odlomaka iz dužih formi, i za izbor djela koja nisu predviđena planom i programom.

Treba:

- da li slobodno izabrani tekstovi odgovaraju principima naučnosti ili su u službi indoktrinacije?
- da li rukopis daje informaciju o cjelini djela iz kojeg je uzet odlomak?

Još: zašto samo muzičke i likovne kulture? Književnost je u korelaciji i sa ostalim predmetima.

Treba izbaciti pojedinačno nabranje predmeta.

- *koliko su pojedini dijelovi (definicije, pravila i dr.) istaknuti i na koji način, ima li obuhvatnih, rekapitalucionih, sistematizirajućih dijelova i koliko su uspješno dati;*

Lektura nije aparat jezičke politike; njen zadatak je osigurati jasnoću i razumljivost teksta, a ne nametati standard.

- *da li je uspješno usklađen vizuelno-grafički dio rukopisa i da li su ilustrovani prilozi povezani sa tekstovima u smislu cjeline;*

Primjedba:

Nejasan prvi dio: Kako se procjenjuje uspješnost usklađenosti???

Treba: izbaciti prvi dio.

Drugi dio uopšten:

Treba specificirati:

da li likovni prilozi

- doprinose razumijevanju književnog djela;
- podržavaju književnu interpretaciju;
- podstiču čak na kritičko mišljenje; itd.

Ukratko: Jesu li likovni prilozi u vezi s temom, idejom i uopšte sadržajem književnog teksta.

- *kakav je odnos između teorijskog i praktičnog dijela u sadržaju pojedinih nastavnih tema i rukopisa u cjelini;*

Primjedba:

Nejasno: Šta je u čitanci/udžbeniku književnosti praktično a šta teorijsko? Kakav treba da bude? Prema čemu se daje ocjena?

Treba izbaciti!

- *da li je obim didaktičke aparature prilagođen sposobnostima učenika određenog uzrasta;*

Primjedba:

Nejasno, uopšteno! Nije uzrast jedini faktor koji određuje sposobnosti!

Treba:

- da li rukopis koristi raznovrsna grafičko-didaktička sredstva (boje u funkciji naglašavanja i razlikovanja, veličinu i oblik slova, adekvatne ilustracije)

- da li rukopis književnim djelima pristupa na zanimljiv, zabavan (i duhovit!) način

- *koliko rukopis podstiče učenike da koriste literaturu i posmatraju procese i pojave i sl.*

Primjedba:

Nejasno. Ko određuje mjeru podsticanja? Koliko podsticanja je dovoljno, koliko suviše?

Treba:

- da li rukopis podstiče čak na istraživanje, upućujući ih na teme od važnosti za njih
- da li rukopis upućuje čak na korištenje različitih izvora znanja (biblioteka, internet, galerije i muzeji, eksperti, odrasli...)
- da li rukopis upućuje čak na međusobnu saradnju

Jezički aspekt rukopisa

- *S obzirom da su izdavači uz rukopis morali priložiti i izjavu lektora o jezičkoj uređenosti teksta, recenzent je obavezan lektorirati rukopis u skladu sa književnojezičkom politikom u Federaciji Bosne i Hercegovine.*

Primjedba:

Neprovodivo!

- a) nisu svi recenzenti lektori

- b) posao lektorisanja više udžbenika je obiman i ne može se obaviti u kratkom vremenu kvalitetno
- c) lektura nije aparat jezičke politike; njen zadatak je osigurati jasnoću i razumljivost teksta, a ne nametati standard
- d) jezička politika u Federaciji je rezultat ideoloških ciljeva i kao takva često nepotrebno isključiva

Treba izbaciti, ili:

Recenzent je obavezan provjeriti da li je rukopis u skladu s izjavom o jezičkoj uređenosti teksta.

U ocjenjivanju jezičkog aspekta rukopisa recenzent treba, također, ocijeniti:

- *da li su zastupljene terminološke višestrukosti;*
- *da li se u rukopisu vodilo računa o psihološkim i lingvističkim zakonitostima usvajanja terminologije;*

Primjedba:

Uopšteno, nejasno: Šta su te zakonitosti u vezi s književnom građom?

Treba izbaciti ili:

- da li se književnoteorijski pojmovi objašnjavaju na primjerima iz izabranih književnih djela
- da li se novi pojmovi objašnjavaju na razumljiv način, uz navođenje adekvatnih primjera

- *da li su sadržaji izloženi jasno i da li je izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika;*

Primjedba:

Nepotrebno, pokriveno prethodnim.

- *da li je rukopis tako jezički oblikovan da omogućava uspješan transfer znanja;*

Primjedba:

Nepotrebno: pokriveno prethodnim.

Također, *transfer znanja* nije jednosmjernan.

- *da li stil rukopisa odgovara materiji nastavne discipline i učenicima tog uzrasta.*

Primjedba:

Prvi dio je obuhvaćen ranijom analizom.

Drugi treba konkretizovati:

- da li je stil rukopisa blizak generaciji kojoj se obraća; koristi li uz književna djela koja se bave savremenim temama dječiji i omladinski žargon, jezik medija, dijalekat, i sl.?

Dodati:

Doprinosi li rukopis izborom tekstova i načinom interpretacije oslobađanju đaka od jezičkih inhibicija i tabua, poziva li ih da jezik cijene prema njegovim izražajnim mogućnostima, navodi li ih da se izražavaju slobodno, podstiče li ih na kreativno izražavanje...

Kako se može procijeniti odražavanje u rukopisu?

Vizuelno-grafički aspekt rukopisa

Ukoliko su date ilustracije uz tekst rukopisa, recenzent treba posebno da ocijeni:

- da li vizuelno-grafički prilozi ispunjavaju zahtjeve u pogledu informativne i estetske vrijednosti i da li su funkcionalni;

Primjedba:

Neodrživo! Da li su svi recenzenti pozvani da daju stručno mišljenje o estetskoj vrijednosti?

Treba izbaciti taj dio, ili angažovati stručnjaka za oblast grafička umjetnost i dizajn.

- da li su vrste ilustrovanih priloga usklađene sa prirodom nastavnog predmeta i psihofizičkim karakteristikama učenika određenog uzrasta;

Primjedba:

Uopšteno. Zna se predmet! Šta je priroda nastavnog predmeta?

Treba:

Da li su likovni prilozi u funkciji razumijevanja književnog teksta i ostvarivanja obrazovnih ciljeva? Ranije navedeno.

- da li vizuelno-grafičke priloge prate odgovarajuće legende i potpisi.

Primjedba:

Umjesto vizuelno-grafički, treba likovni. (I tekst je vizuelno-grafički prilog.)

Izbaciti. Pokriveno je prethodnim.

Etički aspekt rukopisa

Budući da se etički zahtjevi temelje na istinitosti, provjerljivosti i objektivnosti udžbeničkih sadržaja, načelima demokracije, općim pravima čovjeka i vladavini prava, ocjenjivač je dužan da u recenziji konstatuje:

- da li rukopis upućuje na moralne strane, postignuća i posljedice naučnog i tehnološkog razvoja;

Primjedbe:

Nejasno je moralne strane. Uopšteno.

Treba:

da li rukopis upućuje na univerzalne ljudske vrijednosti

Nejasno: Kako čitanka može upućivati na posljedice tehnološkog i naučnog razvoja? Nauka je posebno poglavlje radnog lista, ovdje suvišno.

Treba izbaciti.

- da li rukopis odražava bogatstvo različitosti boscanskohercegovačkog društva, omogućava sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje pravo na različitost;

Primjedba:

Neprecizno: kako se može procijeniti odražavanje u rukopisu?

Treba:

Da li su u rukopisu zastupljeni tekstovi autora i autorica koji pripadaju različitim društvenim grupama?

- *da li se u rukopisu vodilo računa o podržavanju ravnopravnosti spolova na prikladan način, služeći se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja;*

Primjedba:

Rodna korektnost ne manifestuje se samo u jeziku.

Treba dodati:

- *Da li je u rukopisu zastupljen proporcionalan broj tekstova autorica i tekstova čije su junakinje ženskog spola?*
- *da li su u rukopisu objektivno i vjerodostojno prikazane različite kulture i civilizacije, te etničke i religijske grupe.*

Primjedba:

Suvišno: Pokriveno ranije. (Odražava bogatstvo...)

Recenzent rukopisa može po sopstvenoj procjeni dopisati još neke elemente koji nisu obuhvaćeni ovim uputstvom.

Primjedba:

Načelno dobro, ali to bi recenzenti trebali reći prije postupka ocjenjivanja, i unijeti u Radne listove, kako bi svi ocjenjivali prema istim indikatorima.

Nakon što su svi pozvani da to učine, u vrijeme i na način na koji mi to ovdje činimo, ovo je nepotrebno.

III. PRIJEDLOG

Ovo je posljednji dio recenzije u kojem je recenzent, na osnovu elemenata iz analize i ocjene rukopisa, dužan da se pridržava sljedećih preporuka:

- *Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa*
Sadržaj rukopisa u najvećoj mogućoj mjeri treba biti usklađen sa Okvirnim nastavnim planom i programom.
UKOLIKO TO NIJE SLUČAJ, OBRAZLOŽITE!
Svaka predložena ocjena mora imati argumentovani komentar, a posebno detaljno u slučaju kada se recenzent odluči za negativnu ocjenu!!!

Primjedba:

Nepotrebno ponavljanje. Obrazloženja treba dati u samom procesu, uz konkretan indikator i uz odgovarajući primjer, a ne na kraju.

Izbaciti.

- *Ukoliko se u rukopisu uoče sadržaji koji su u suprotnosti sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, posebno u pogledu nacionalnih i vjerskih, ljudskih i manjinskih prava, osnovnih sloboda i odnosa među spolovima i odgoju za demokratsko pravo, uočeni nedostaci se trebaju argumentovano obrazložiti.*

Primjedba:

Zašto se ovo izdvaja iz procesa ocjenjivanja? Zašto se ne ocijeni (i zar se već nije ocijenilo) u poglavljima o NPP-u i etičkom aspektu rukopisa?

Zar se ne podrazumijeva da recenzent mora argumentovati svoju ocjenu?

Prijedlog:

Upisati u radni list, kao konkretan indikator.

- *Također, ukoliko recenzent posumnja da je ponuđeni rukopis plagijat nekog udžbenika, radnog udžbenika ili drugog nastavnog sredstva, bilo da je iz Bosne i Hercegovine, ili iz inostranstva, takvu sumnju treba potkrijepiti izvornim podacima o autoru, nazivu udžbenika, radnog udžbenika ili drugog nastavnog sredstva i izdavaču.*

Primjedba:

Važno, ali na pogrešnom mjestu, i bez jasnih sankcija.

Treba:

Ukoliko se sumnja recenzenta pokaže opravdanom, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH za takav rukopis neće dati odobrenje za upotrebu.

- *Posebno istaknuti da li postoje materijalne greške ili greške druge prirode koje su takvog karaktera da se rukopis smatra nekvalitetnim istaknuti sve greške i obrazložiti!*

Primjedba:

Ovo treba biti sastavni dio ocjene po svakom indikatoru!

Treba:

Izbaciti.

- *Na osnovu svega navedenog, recenzent je dužan da u pisanoj formi obrazloži svoju ocjenu, a u rukopisu crvenom olovkom naznači uočene greške koje će i pismeno obrazložiti u radnim listovima.*

Primjedba:

Nepotrebno izdvajati. Zar se ne podrazumijeva da recenzent mora argumentovati svoju ocjenu?

Treba:

Sve primjedbe navesti u Radnom listu, i vezati uz brojčanu ocjenu.

IV. OPĆE NAPOMENE

- *Mišljenja stručnog tima recenzenata sa utvrđenim ocjenama svih aspekata rukopisa, s obrazloženjem koje mora sadržavati jasne razloge donošenja konačne ocjene, dostavljaju se Koordinaciji. Sva mišljenja stručnih timova recenzenata čine Izvještaj o recenziranju rukopisa, koji usvaja Koordinacija i isti upućuje izdavaču.*

Na mišljenje stručnog tima recenzenata, izdavač ima pravo prigovora u roku od osam dana od dana dostavljanja Izvještaja o recenziranju rukopisa.

Primjedba:

Šta sadrži Izvještaj o recenziranju rukopisa?

Treba:

Izdavač može opravdano prigovoriti i podnijeti kvalitetnu žalbu na odluku samo ako ima uvid u cijeli provedeni postupak. Neophodno

je da svi rukopisi koji su učestvovali na konkursu, i sve recenzije, budu dostupni svim izdavačima!

Vrijeme da se analizira ovaj obiman materijal treba biti najmanje petnaest dana.

Zbog uštede, sve materijale treba dostaviti izdavačima u pdf-formatu, mailom.

Obaveza recenzenta je da na zahtjev izdavača pruži dodatnu argumentaciju za svoju ocjenu.

- *Prigovor se dostavlja u četiri primjerka Koordinaciji putem Ministarstva.*

Koordinacija imenuje Stručnu komisiju za razmatranje prigovora za svaki pojedinačni predmet, koja je sastavljena od tri člana (jedan univerzitetski nastavnik i dva nastavnika u osnovnoj ili srednjoj školi za određeni nastavni predmet ili područje, odnosno dva nastavnika razredne nastave, ovisno od razreda i predmeta za koji je udžbenik, radni udžbenik ili drugo nastavno sredstvo napisano), sa najmanje deset godina radnog iskustva u nastavi.

Primjedba:

Zašto tri člana, i zašto dva nastavnika, a niti jedan iz nevladinih organizacija koje se bave obrazovanjem, i niko iz PPZ-a, Ministarstva i Koordinacije?

Treba:

Stručnu komisiju formirati prema vrsti prigovora i ne ograničavati na tri člana.

Stručna komisija za razmatranje prigovora dostavlja svoje mišljenje Koordinaciji u roku od 15 dana od dana dostavljanja prigovora od strane Koordinacije. Mišljenje mora sadržavati odgovore na sve aspekte prigovora i svoj obrazložen prijedlog mjera koje će poduzeti Koordinacija.

- *Koordinacija, nakon razmatranja Prijedloga Stručne komisije za razmatranje prigovora, u roku od 60 dana od dana dostavljanja prigovora, donosi konačnu odluku o prigovoru i utvrđuje Konačni izveštaj o recenziranju rukopisa i dostavlja ga izdavačima, objavljuje ga na službenoj web-stranici Ministarstva.*

Primjedba:

U konkretnom slučaju, za narednu šk. godinu (2012/2013) koji je kalendar?

Treba:

Objaviti kalendar sa utvrđenim datumima svake od faza izbora. Nema razloga da se to ne definiše i za ubuduće. (Npr. septembar: raspisivanje konkursa, decembar: prijem rukopisa, mart: objavljivanje rezultata, maj: donošenje konačne odluke; avgust: dostavljanje udžbenika nastavnicima.)

- *Izdavač je obavezan, ukoliko ima odobrenih udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, u roku od deset dana od dana prijema Konačnog izveštaja o recenziranju rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih*

Izdavač se može kvalitetno i opravdano žaliti na odluku samo ako ima uvid u cijeli provedeni postupak. Neophodno je da svi rukopisi koji su učestvovali na konkursu, i sve recenzije, budu dostupni svim izdavačima!

sredstava dostaviti po jedan probni primjerak udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava stručnom timu recenzenata kako bi se moglo utvrditi jesu li njihove primjedbe, prijedlozi i sugestije ugrađene u odštampani tekst.

Tek nakon što recenzenti utvrde da su njihove primjedbe, prijedlozi i sugestije ugrađene u tekst udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, recenzenti i autor parafiraju svaku stranicu udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava čime potvrđuju njenu ispravnost. Zajednički izvještaj recenzenata o ispravnosti udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava dostavlja se Koordinaciji u roku od deset dana od dana štampanja probnog primjerka udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava.

Primjedba:

Komplikovana i skupa procedura. Recenzenti ma se daju cenzorske ovlasti! Moguća je povreda autorskog prava. Obaveza izdavača je da otkloni sve negativne primjere, a njegovo pravo da odluči hoće li usvojiti sugestije.

Treba:

Otklanjanje grešaka nadgledaju i provode stručne službe Ministarstva.

Odgovornost mora preuzeti onaj ko raspisuje konkurs. Posao recenzenata završava se nakon predaje Radnih listova, osim ukoliko se u pos-

tupku žalbe ne traži njegova dodatna argumentacija.

B. RADNI LISTOVI RECENZENATA

Prijedlog

Uvodne napomene

Odluku o odobravanju udžbenika (čitanke) donosi Koordinacija ministara (Vijeće za udžbeničku politiku) sačinjena od ministara obrazovanja šest federalnih kantona i federalnog ministra obrazovanja, na osnovu rang-liste koju pripreme uposlenici Federalnog ministarstva, sačinjene izvođenjem matematičkog zbira ocjena pet (ranije troje) recenzenata.

Članovi Koordinacije nisu nužno stručni za oblast udžbeničke politike.

Uposlenici Ministarstva uglavnom administriraju proces.

I jedni i drugi prihvataju sud recenzenata kao stručan, neupitan, istinit i objektivan, i zbog toga u cijelom postupku odabira udžbenika ne postoji institucija supervizije.

Međutim, analiza rada recenzenata, koju smo provodili u posljednje tri godine, pokazala je:

- a) recenzenti ne prosuđuju uvijek objektivno
- b) recenzenti ne ocjenjuju rukopise uvijek stručno

c) recenzenti često ne argumentuju svoje ocjene primjerima

Također, ovdje izvedena analiza Radnog lista po kojem presuđuju recenzenti pokazala je da su indikatori za procjenu valjanosti rukopisa

- a) nejasni (ne razjašnjavaju vlastitu terminologiju i ne upućuju na standarde, zakone, stručnu literaturu i sl.)
- b) uopšteni (ne odnose se na konkretne predmete)
- c) nepotpuni (ispušteni su neki bitni aspekti kvaliteta)

Sve ovo omogućava i dozvoljava recenzentima da ocjenjuju paušalno, i da za ocjene ne navode konkretne argumente potkrijepljene primjerima iz rukopisa.

Tako se otvara prostor manipulaciji i zloupotrebi cijelog postupka odabira udžbenika. Dodjeljivanjem brojčanih ocjena, bez navođenja primjera, moguće je kvalitetan udžbenik oštetiti i neodobriti, a nekvalitetan promovisati i nametnuti. To je neprihvatljivo iz najmanje dva razloga:

- a) kratkoročno: udžbenici se prodaju kao nastavno sredstvo a u suštini su visokoprotivna roba kojom stranka na vlasti finansira svoju infrastrukturu. (Novcem svih poreskih obveznika!!)
- b) dugoročno: generacije djece trpe indoktrinaciju, obrazujući se daleko ispod evropskih standarda!

Reforma obrazovanja je dug proces, i ne može se provoditi parcijalno i nesinhrono. Sve dok je NPP loš, autori i recenzenti zajedno, pa ni Koordinacija ministara (Vijeće za udžbeničku politiku), ne mogu učiniti mnogo. Nastavni plan biće uvijek loš onoliko koliko je zakon o obrazovanju daleko od potreba i mogućnosti djeteta. A potrebe i mogućnosti djeteta biće u drugom planu i nebitne onoliko koliko ideologija na vlasti obrazovanje koristi kao aparat vlastitih interesa.

To, međutim, ne znači da se loša praksa ne može i ne treba mijenjati, tamo gdje je prepoznata i gdje se nude bolja rješenja. U tom smislu predložimo korekciju Radnih listova za recenzente:

Nakon što se recenzente ugovorom obaveže na objektivnost i stručnost, uz upozorenje na moguće sankcije zbog nesavjesnog rada i zloupotrebe službenog položaja, potrebno je osigurati provjerljivost njihovih ocjena; potrebno je, drugim riječima, u radne listove uvrstiti tabele argumentacije ("dokaznice") za ocjenu po svakom indikatoru kvaliteta.

Predložimo da se argumentacija daje u sljedećoj tabeli:

Šifra pitanja	Broj str.	Poz./neg. primjer	Ključne riječi u primjeru, ili citat	Obrazloženje
<p>Legenda:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Šifra pitanja; Npr: 2.4. Prvi broj označava poglavlje, druga broj indikatora. (2.4. Da li rukopis zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritičko mišljenje? (U rukopisu nema primjera indoktrinacije.) ● Br. str.; navodi se broj stranice u rukopisu s koje se navodi primjer. ● Poz./neg.; daje se kvalifikacija primjera, da li je pozitivan ili negativan. ● Ključne riječi u primjeru ili citat; navodi se sadržaj primjera, ili se upućuje na njegovu suštinu. ● Obrazloženje: recenzent obrazlaže zašto je primjer negativan ili pozitivan. 				

Ocjena po svakom indikatoru, od 1 do 5, daje se prema broju navedenih primjera, i prema sljedećoj skali:

ako je odgovor na pitanje:

da, potpuno (bez negativnih primjera) – **ocjena 5**

ako je odgovor na pitanje:

uglavnom da, uz rijetke izuzetke – **ocjena 4**

ako je odgovor na pitanje:

polovično, ujednačen je broj negativnih i pozitivnih primjera – **ocjena 3**

ako je odgovor na pitanje:

uglavnom ne, više je negativnih nego pozitivnih primjera – **ocjena 2**

ako je odgovor na pitanje:

ne, dominiraju negativni primjeri (bez dobrih primjera) – **ocjena 1**

Uz ovakvu argumentaciju, nemoguće je da po istom pitanju dva recenzenta daju kontradiktorne ocjene; jednostavnim uvidom u broj navedenih primjera može se utvrditi koji recenzent nije u pravu, a upoređivanjem kompletnih radnih listova i šta je razlog neslaganja – previd, nestručnost, površnost ili korupcija.

Na ovaj način administratori procesa i Koordinacija ministara (Vijeće za udžbeničku politiku) imaju trenutni uvid u kvalitet rada recenzentata i više vremena da reaguju u svim sumnjivim slučajevima. U konačnom, transpa-

rentnost i argumentiranost ocjenjivanja znatno će otežati eventualne manipulacije.

U nastavku, a u vezi s provedenom analizom postojećih radnih listova, predlažemo njihovu korigovanu verziju, za udžbenik maternjeg jezika i književnosti (čitanku):

0. Diskvalifikacija

0.1. Da li je rukopis plagijat?

0.2. Da li rukopis zagovara mržnju, netoleranciju, antidemokratske vrijednosti?

1. Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa

1.1. Da li sadržaj rukopisa obuhvaća sve Planom i programom predviđene pisce i tekstone? (tabela)

1.2. Da li su u rukopisu sadržani svi Nastavnim planom i programom predviđeni pojmovi? (tabela)

1.3. Da li su književni tekstovi obrađeni (interpretirani) u skladu s odgojnim i obrazovnim ciljevima i principima, definisanim u Okvirnom zakonu o obrazovanju? (tabela)

1.4. Da li rukopis nudi rješenja koja predstavlja konstruktivnu dopunu, u smislu da

obogaćuje Nastavni plan i program, ili koriguje njegove nedostatke i propuste?

2. Naučno-stručna vrijednost rukopisa

- 2.1. Da li su korištena terminologija i objašnjenja pojmova usklađeni s našim školskim teorijama književnosti? (Navesti kojim; Lešić, Solar, Živković...) (tabela)
- 2.2. Da li su činjenice tačne? (U rukopisu nema materijalnih grešaka.) (tabela)
- 2.3. Da li su književni tekstovi korektno preneseni, i da li su navedeni izvori odakle su preuzeti? (tabela)
- 2.4. Da li rukopis zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritičko mišljenje? (U rukopisu nema primjera indoktrinacije.) (tabela)
- 2.3. Da li rukopis sadrži indeks imena i pojmova? (tabela)

3. Pedagoško-psihološki aspekt rukopisa

- 3.1. Da li rukopis omogućava individualizaciju nastavnog procesa u cjelini (uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika)? (tabela)

- 3.2. Da li kompozicija rukopisa prepoznaje tematske ili idejne cjeline i grupiše građu tako da olakšava razumijevanje književnih tekstova, i lakše usvajanje novih pojmova i znanja? (tabela)
- 3.3. Da li rukopis ponuđenim književnim djelima i odlomcima iz književnih djela pomaže đacima da razumiju svijet u kojem žive? (tabela)
- 3.4. Da li rukopis motiviše učenike da čitaju i tumače književne tekstove i da razmišljaju i diskutuju o pročitanoj? (tabela)
- 3.5. Da li rukopis sadrži tekstove i interpretacije različitog stepena složenosti prilagođene đacima različitih interesa i mogućnosti? (tabela)

4. Didaktičko-metodički aspekt rukopisa

- 4.1. Da li rukopis izborom književnih tekstova, njihovim interpretacijama i drugim pratećim sadržajima omogućava nastavniku da ostvari obrazovne ciljeve definisane u Okvirnom zakonu? (tabela)

- 4.2. Da li rukopis daje informaciju o cjelini djela iz kojeg je uzet odlomak i upoznaje učenike s kontekstom o kojem djelo govori? (tabela)
- 4.3. Da li je ostvarena korelacija s drugim predmetima? (tabela)
- 4.4. Da li su likovni prilozi u vezi s temom, idejom i uopšte sadržajem književnog teksta? (Tako što prate i dopunjavaju književnu interpretaciju, ili podstiču li čak na kritičko mišljenje...) (tabela)
- 4.5. Da li rukopis književnim djelima pristupa na zanimljiv, zabavan (i duhovit!) način, blizak generaciji kojoj se obraća, tako što poziva na igru i koristi raznovrsna grafičko-didaktička sredstva (boje u funkciji naglašavanja i razlikovanja, veličinu i oblik slova, adekvatne ilustracije)? (tabela)
- 4.6. Da li rukopis podstiče čak na istraživanje, upućujući ih na teme od važnosti za njih, na korištenje različitih izvora znanja (literatura, internet, eksperti) i na međusobnu saradnju? (tabela)
- 4.7. Da li se novi pojmovi objašnjavaju na razumljiv način, uz navođenje adekvatnih primjera iz odabranih književnih djela? (tabela)
- 5. Jezički aspekt rukopisa**
- 5.1. Da li je rukopis u skladu s izjavom o jezičkoj uređenosti teksta? (tabela)
- 5.2. Da li su zastupljena oba pisma i terminološke višestrukosti? (tabela)
- 5.3. Da li je jezik rukopisa jasan i đacima razumljiv? Da li književne tekstove prati rječnik đacima nepoznatih riječi? (tabela)
- 5.4. Da li je stil rukopisa blizak generaciji kojoj se obraća; koristi li uz književna djela koja se bave savremenim temama, dječiji i omladinski žargon, jezik medija, dijalekat, i sl.? (tabela)
- 5.5. Da li rukopis izborom tekstova i načinom interpretacije oslobađa čak jezičkih inhibicija i tabua, poziva li ih da jezik cijene prema njegovim izražajnim mogućnostima, navodi li ih da se izražavaju slobodno, podstiče li ih na kreativno izražavanje? (tabela)

5.6. Da li se u obraćanju đacima vodilo računa o ravnopravnosti spolova, i da li su podjednako korišteni oblici za oba roda?

6. Etički aspekt rukopisa

6.1. Da li rukopis upućuje na univerzalne ljudske vrijednosti? (Život, sloboda, jednakost, pravda...)

(tabela)

6.2. Da li su u rukopisu zastupljeni tekstovi autora i autorica koji pripadaju različitim društvenim grupama i da li odabir teksto-va i način interpretacije afirmiše pluralnost ideja i svjetonazora?

(tabela)

6.3. Da li je u rukopisu zastupljen proporcionalan broj tekstova čije su autorice žene i čije se teme odnose na pitanja roda?

(tabela)

6.4. Da li rukopis poštuje autorska prava? (Navodi imena autora, izvore, korektno prenosi tekstove...)

(tabela)

Na kraju, uz ponovljenu zahvalnost za pruženu priliku da učestvujemo i na ovaj način u reformi obrazovanja, molimo vas da nas izvijestite o sudbini ovog prijedloga:

- ko ga je i kada razmatrao?
- kakve je primjedbe na njega imao?
- šta je u vezi s njim predložio ili odlučio?

S poštovanjem,
u ime gore potpisanih,
Nenad Veličković

Napomena:

Predlažemo da zbog uštede u vremenu i papiru recenzenti koriste radne listove u wordu, kako bi kasnije bili (pdf) dostupni javnosti.

c) U rukopisu su jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično.

1 2 3 4 5

komentar definicije nedovoljno artikulirane.

Komentar recenzentice:
Ilustracije nedovoljno artikulirane.

Komentar učenika/ce:

Dopalo mi se to što ima puno slika, kvizova i zanimljivog sadržaja. Dopalo mi se to što se malo više govori o crtanim i filmskim junacima. I još to što je kvalitetnija i ne razdvajaju se stranice. Sve je super.

I dopalo mi se to što u nekom dijelu teksta objasne šta je.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

Dopalo mi se to što ima puno slika, kvizova, i zanimljivog sadržaja. Dopalo mi se to što se malo više govori o crtanim i filmskim junacima.

I još to što je kvalitetnija, i ne razdvajaju se stranice.

Šta Ti se nije dopalo u udžbeniku?

Sve je super 😊

I dopalo mi se to što u nekom dijelu teksta objasne šta je.

SUDIJE U DRESU POBJEDNIKA

(o recenzijama i duperrecenzijama)

Kako ignorisanje i arogancija postaju argumenti moći.

1. Hronologija

Nakon tromjesečnog postupka recenziranja rukopisa čitanke za 9. razred osnovne škole, u organizaciji Federalnog ministarstva nauke i obrazovanja, ovlaštenog za taj posao od tzv. Koordinacije kantonalnih ministara, izdavači, a među njima i NIK Sezam, izdavač serijala čitanke *Svezame, otvori se*, dobili su privremenu rang listu i odgovarajuće recenzije, koje su potpisali recenzenti:

Marica Petrović

Alma Balgija

Halida Kurtović

Nusret Omerika

Radojka Hadžiselimović

Nakon uvida u sadržaj formulara (tzv. radnih listova) po kojima su recenzenti ocjenjivali pobjednički rukopis (izdavač *Vrijeme* iz Zenice) i rukopis čitanke *Svezame, otvori se* (između ostalih) izdavač NIK Sezam uputio je prigovor na rad recenzenata sa zahtjevom za tzv. *superrecenziju*, jer:

U recenziranju udžbenika BHS-1 recenzenti nisu uradili svoj posao. Njihove namjerne ili nenamjerne pogreške u recenziranju mogu se svrstati u sljedeće kategorije:

1) Recenzenti umanjuju ocjenu rukopisu i kao objašnjenje koriste argumente koji se ne odnose na postavljeno pitanje

Na nekoliko mjesta u upitniku, za osporavanje rukopisa recenzenti koriste argumente i stavove koji nisu u vezi s postavljenim pitanjem. Naprimjer: Na pitanje *Da li su činjenice koje se navode u rukopisu tačne i zasnovane na naučnim teorijama?* recenzenti odgovaraju: *Sve činjenice navedene u rukopisu su tačne i zasnovane na naučnim teorijama. Činjenice na strani 101 i 120 izbjegli. Str. 101 – (Poziva li Tebe ova pjesma na pobunu? Bojiš li se Ti tihog ispuhivanja?) Pitanja postaviti drugačije jer su osjetljiva za analizu.* Umjesto da traže činjenice koje nisu zasnovane na naučnim teorijama, kao razlog smanjenja ocjene traže drugačije postavljanje pitanja u interpretaciji književnog djela. Ili predlažu izbjegavanje pitanja u interpretaciji: *Zadnje pitanje izbjegli: (Ako škola ne daje odgovore na osnovna pitanja – kako kaže autor – zašto idemo u školu?) Značaj škole autor/ica čitanke ne treba dovoditi u pitanje i sumnju.* Umjesto da pokažu koja činjenica nije zasnovana na naučnim teorijama, recenzenti iznose svoj proizvoljni stav o tome treba li propitivati obrazovni sistem. Na istom mjestu kažu da je "razgovor o odlomku nedorečen" – što nema veze s kriterijem po kojem vrednuju. Pored toga uvode dodatni zahtjev, kojeg nema

ni u konkursu niti u radnom listu: *Obratiti pažnju na inkluziju u nastavi*. Recenzenti sami uvode novi kriterij i snižavaju bodove na osnovu njega. Nejasno je, naravno, kako misle da inkluzija bude zastupljena u čitanci, kojem obliku poteškoća da se udžbenik prilagodi.

2) Recenzenti umanjuju ocjenu iako priznaju da rukopis ispunjava sve uvjete koji se traže u određenom dijelu radnog lista

Na devet mjesta recenzenti umanjuju ocjenu iako ističu da rukopis sadrži sve što se traži u tom dijelu recenzentskog upitnika. Navodimo nekoliko njihovih komentara koje su, umanjujući ocjenu, naveli kao "objašnjenje":

Rukopis potiče aktivno učenje povezujući različite oblasti života, nauke, umjetnosti sa programskim sadržajima, upućuje na istraživanje i razvija kritičko mišljenje.

Rukopis u potpunosti otvara mogućnost za produktivno učenje te različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika ovog uzrasta.

On posjeduje i sadržaj, i pojmovnik, i indeks imena i pojmova.

Svi književno-teorijski pojmovi se objašnjavaju na primjerima iz izabranih književnih djela.

Rukopis u potpunosti izbjegava nepotrebnu upotrebu tuđica, te za strane i manje poznate riječi daje

objašnjenja ili prevod istih. Prevodi postoje čak i za potpuno usvojene riječi, str. 112, 174...

3) Recenzenti se kriju iza formulacije skoro u potpunosti ili u velikoj mjeri, ne navodeći primjere za nedostatke, ali snižavaju ocjenu

Svoju nižu ocjenu recenzenti opravdavaju formulacijama *mali nedostaci, skoro u potpunosti*, koje su zamjena za citiranje problematičnog dijela u rukopisu *Svezame, otvori se*. Nedostatak argumenata za snižavanje ocjene i skrivanje iza "skoro" u recenziranju pojavljuje se šest puta. Ističemo neke od njih:

Rukopis skoro u potpunosti zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritično mišljenje.

Rukopis omogućava nastavniku da skoro u potpunosti ostvari ciljeve postavljene Okvirnim nastavnim planom i programom, osim u dijelu koji se odnosi na Medijsku kulturu.

Skoro svi novi pojmovi se objašnjavaju na veoma razumljiv način uz navođenje adekvatnih primjera.

Rukopis odražava skoro u potpunosti različitosti bh. društva, omogućava sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje pravo na različitosti.

Rukopis skoro u potpunosti podržava ravnopravnost spolova, služi se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja...

4) Recenzenti su kontradiktorni

Ponekad se stiče dojam da su pojedine dijelove upitnika popunjavale različite osobe. Kako drugačije objasniti kontradiktornost da na jednom mjestu recenzenti tvrde da *inovacije u izrazu i stilu mogu zbuniti prosječnog učenika*, a na drugom *rukopis je u svom konceptu usmjeren na prosječnog učenika*. Recenzenti tvrde kako *rukopis nije usklađen sa uzrasnim sposobnostima učenika*, a onda uvjeravaju kako za *svakog prosječnog učenika ovaj rukopis nudi mogućnost samostalnog rada*.

U recenziranju ne može stajati i jedno i drugo (međusobno se isključuje) – recenzenti moraju objasniti zašto su napisali ovakve komentare.

5) Recenzenti pogrešno citiraju dijelove iz udžbenika ili ne čitaju pažljivo zadatke za ilustracije

Zlonamjernim se može smatrati pogrešno citiranje iz rukopisa te onda na osnovu tog citata ispisivati prigovore i snižavati ocjene. U upitniku za recenziranje rukopisa recenzenti sugeriraju: *Valja izbjeći zadnje pitanje jer upućuje na negativne osobine (Šta više voliš? Ili da te ismijavaju ili da ti ismijavaš?... ili ...ili...)*. A u rukopisu stoji: *Šta ti se češće u životu događa...*

Recenzenti navode da *ilustracije se opisuju po potrebi nazivom (potpisom) i popratnim tekstom*, a

poslije tvrde *sve ilustracije su ili potpisane ili popraćene tekstom, ali ne uvijek jasno*.

No, to nije sve. Recenzenti tvrde da *ilustracija na str. 159 ne služi u ostvarivanju obrazovnih ciljeva*." Na 159. stranici postoji šest ilustracija; ne zna se na koju ilustraciju recenzenti misle.

U tekstu ispod ilustracija jasno je vidljiv obrazovni cilj: *Bog vina, plodnosti i ludosti. Prepoznaj na ovim slikama različite slikarske tehnike: mozaik, crtež, ulje. Možeš li ih prema stilu i tehnici razvrstati hronološki u tri grupe, po starosti? Zajednički svi ma je lik koji prikazuju. Objasni razlike na slikama: šta su umjetnici isticali? Možeš li na osnovu tih istaknutih osobina otkriti o kome se radi?* (Ilustracije su uz interpretaciju odlomka iz Davičove poeme *Hana*.)

6) Recenzenti se miješaju u autorski rad

Iako to ni na jednom mjestu upitnik ne traži od njih, recenzenti interveniraju u sadržaj rukopisa. Kažu: *na str. 9 dodati: Uloga i vrijednost imperativa u pjesmi; na str. 92 dodati: Uloga deminutiva u tekstu u karakterizaciji lika Jačice: kravica, šipčica, ptičica ...; Uloga augmentativa; stilske figure; lirski elementi u tekstu; (obratiti pažnju na međupodručnu korelaciju; jezik – književnost – kultura izražavanja); na str. 144 – dodati: Kompozicija pjesme; odustvo velikog slova i znakova interpunkcije*. Recenzenti mogu predlagati, savjetovati, iznositi

svoje stavove, ali ne mogu umanjivati ocjene za nešto što oni smatraju da treba – izlaze iz okvira ovlaštenja.

7) Recenzenti zahtijevaju sadržaj i snižavaju ocjenu ako ga nema iako to konkursom i upitnikom nije predviđeno

ONPP i Konkurs za izbor udžbenika ne zahtijevaju da odlomci iz lektire budu sastavni dio čitanke. Također, ne postoji pravilnik koji propisuje obavezne sadržaje čitanke, ali recenzenti smatraju da određeni sadržaji trebaju biti, i ako ih nema (kao što je slučaj s rukopisom *Svezame, otvori se*), umanjuju ocjenu. Citiramo stav recenzenata: *Lektira je poseban dio programa i obrađuje se na posebnim časovima. Smatramo da u rukopisu čitanke treba biti ponuđen dio za lektiru kako bi se pružila dobra i jasna motivacija za čitanje i druženje sa knjigom.*

Također, potpisnici recenzentskog upitnika snižavaju ocjenu i zato što su zanemareni učenici sa preprekama u učenju; za svakog prosječnog učenika ovaj rukopis nudi mogućnost samostalnog rada, bez objašnjenja kako i na koje učenike s poteškoćama obratiti pažnju pri izradi čitanke.

8. Recenzenti potpuno ignoriraju veliki broj ponuđenih originalnih programskih i metodičkih sadržaja i rješenja.

Dužnost im je bila da ih zapaze i ocijene, makar i u zaključku recenzije.

Istovremeno, ocjenjujući prvoplasirani udžbenik, recenzenti su previđali materijalne greške, tolerirali plagijat, uprkos velikom broju negativnih primjera davali visoke ocjene, uz potpuno iste komentare davali više ocjene nego čitanci *Svezame, otvori se 9*, umjesto primjera davali uopćene kvazinaučne formulacije...

Pristranost, insinuiranje, puritanstvo, nestručnost, tendencioznost, neobjektivnost, zlonačajnost, malicioznost, pedantnost u nevažnom i površnost u bitnom su postupci kojima su se služili u procjeni vrijednosti našeg rukopisa.

Zahtijevamo:

- a) **superrecenziju udžbenika *Svezame, otvori se 9* (šifra rukopisa BHS-1) uz uporednu analizu recenzija našeg i prvoplasiranog udžbenika**
- b) **da se posao superrecenzije povjeri nekome ko će taj zadatak obaviti odgovorno i profesionalno**
- c) **da se ustanove motivi za nestručne, površne tendenciozne i neobjektivne recenzije**

Recenzenti: 1. umanjuju ocjenu rukopisu i kao objašnjenje koriste argumente koji se ne odnose na postavljeno pitanje; 2. umanjuju ocjenu iako priznaju da rukopis ispunjava sve uvjete koji se traže u određenom dijelu radnog lista; 3. kriju se iza formulacije “skoro u potpunosti” ili “u velikoj mjeri”, ne navodeći primjere za nedostatke, ali snižavaju ocjenu;

- d) da se ispita odgovornost stručnih službi koje nisu prepoznale ovu praksu, uprkos činjenici da na nju ukazujemo već nekoliko godina
- e) da se konačno rješenje o upotrebi udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole izda tek po okončanju procedure u vezi s ovim prigovorom a u skladu sa čl. 12 Odluke o postupku pripremanja i odobravanja udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne i srednje škole

Nakon četrdeset dana (početkom avgusta), objavio je na press-konferenciji federalni ministar nauke i obrazovanja Damir Mašić, sa još dva člana koordinacije, konačnu rang-listu, načinjenu nakon tzv. *superrecenzije* koju su potpisali:

**Edina Nizić
Ljubica Šantić
i Nedžad Ibrahimović**

Odmah nakon objavljivanja rang-liste, u javnosti se oglasio jedan od *superrecenzenata*, prof. dr. Nedžad Ibrahimović, pismom u kome je između ostalog rekao:

Podnosilac prigovora na prvoplasirani udžbenik pod šifrom “Puhovac 2”, detaljno je analizirao i, potom, iznio niz relevantnih primjedbi na konkretan didak-

tički i metodički materijal zastupljen u prvonagrađenom udžbeniku. (...) Sve spomenute primjedbe izdavača (“Sezam”) na (prvonagrađeni) udžbenik pod šifrom “Puhovac 2” UTEMELJENE SU. (...) Zbog svega spomenutoga, PREDLAŽEM da se udžbenik pod šifrom BHS-1 (“SVEZAME, OTVORI SE 9”), PREDLOŽI od strane Koordinacije kao zvaničan udžbenik za upotrebu u nastavi jezika i književnosti u devetom razredu osnovne škole.

U slučaju da se drugi (super)recenzenti s ovim prijedlogom ne slože, tražim od Ministarstva održavanje javne rasprave u vezi s tim. Rasprava bi se svela oko pitanja kakvu nastavu književnosti imamo i kakvu bismo željeli imati u našim osnovnim školama? Povod bi bili, naravno, udžbenici koji su bili u razmatranju.

Istovremeno, na adresu izdavača NIK Sezam stigao je dopis Federalnog ministarstva s prilogom: *Ocjena opravdanosti prigovora NIK Sezam na recenziju čitanke BHS-1 i prvoplasirane čitanke BHS-11, koji potpisuju dvije superrecenzentice, Edina Nizić i Ljubica Šantić.*

Recenzentice odgovaraju na svaku od ukupno 70 tačaka prigovora (39 na ocjenu rukopisa *Svezame, otvori se* (BHS-1) i 31 na ocjenu rukopisa *Vrijeme* (BHS-11).

Odgovori se mogu podijeliti u nekoliko kategorija.

4. kontradiktorni su; 5. pogrešno citiraju dijelove iz udžbenika ili ne čitaju pažljivo zadatke za ilustracije; 6. miješaju se u autorski rad; 7. zahtijevaju sadržaj i snižavaju ocjenu ako ga nema iako to konkursom i upitnikom nije predviđeno; 8. potpuno ignoriraju veliki broj ponuđenih originalnih programskih i metodičkih sadržaja i rješenja.

1. Neargumentovanost

U trinaest (13) *odgovora*, superrecenzentice odbijaju prigovor kao neosnovan **bez ikakvog obrazloženja**. To u pravilu čine kada se uz primjere koji su problematični postavljaju i pitanja o motivima za očigledne pogreške recenzenata. Umjesto da odgovore, u ime Ministarstva koje ih je angažovalo na odgovoran javni posao, na sljedeća pitanja:

- a) Po kojem konceptu škole nije dozvoljeno propitivati ulogu škole, kvalitet obrazovanja?
  - b) Zašto se recenzenti služe nejasnim, logički i sintaksički problematičnim formulacijama?
  - c) Zašto feminizam nije vrijednost koju treba predstaviti u bh. obrazovanju?
  - d) Zašto se u udžbeniku za deveti razred u BiH ne smije osuditi trgovina ženama?
  - e) Po kojem metodičkom i pedagoškom standardu učenicima ne treba ukazivati na loše primjere?
  - f) Zašto su slikari Karači i Rubens nepoželjni u udžbeniku za deveti razred?
  - g) Zašto je problematiziranje rodnih stereotipa u školama u Federaciji BiH neprihvatljivo?
- superrecenzentice arogantno i s pozicija moći, bez rasprave i bez argumentacije, odbacuju udžbenik koji se za sve navedeno zalaže.

2. Pristranost

Umjesto da objektivno ocjenjuju rad recenzenata, što se prigovorom traži, one u trinaest (13) *odgovora* zaštitnički i pristrano staju na njihovu stranu i praktikuju isti nestručan i tendenciozan metod. Ne bave se navodima Prigovora, i ne potvrđuju ili ne osporavaju njegovu argumentaciju, nego uzimaju sebi u zadatak da u rukopisu traže dodatne potvrde za izrečene stavove recenzenata, pribavljajući sebi argumente tako što sadržaje rukopisa izvlače iz konteksta i tumače izvan njega.

Tako će nekoliko puta polemisati s autorima o stvarima koje nisu predmet Prigovora a svaki put izbjegavati polemiku tamo gdje se na nju u prigovoru poziva!!

Pri svemu tome, u cijelom svom *Odgovoru*, superrecenzentice se nigdje ne pozivaju na literaturu, savremena istraživanja, najnovije spoznaje. (Zapravo, ne pozivaju se ni na šta.)

U jednom slučaju idu čak tako daleko da zataškavaju očiglednu intelektualnu krađu autorica prvoplasiranog rukopisa, na koju Prigovor upućuje.

Mane udžbenika, koje su pozvane da ustanove i potvrde, one prikrivaju optužujući oštećenu stranu za pristranost. Tako na kraju nisu pristrani oni koji su jedino imali mogućnost da to budu, oni koji su ocjenjivali i donosili odluke,

nego oni koji traže da se cijeli proces obavi transparentno, pod jednakim uslovima za sve, uz jednake kriterije.

3. Nedorečenost

U petnaest (15) odgovora superrecenzentice ocjenjuju navode Prigovora osnovanim, ali ne mijenjaju ocjenu! One odgovornost vraćaju nazad recenzentima, od kojih traže da pojasne svoje odluke. Kako se proces *superrecenzije* mogao zaključiti bez traženog pojašnjenja?

Zašto se, međutim, to pojašnjenje uopšte traži? Zašto superrecenzentice ne donose odluke na osnovu dokumenata kojima raspolažu? Zašto ne traže objašnjenja i od druge strane (autora prigovora)?

4. Insinuacija

U dvadeset (20) odgovora superrecenzentice optužuju autore Prigovora da *iznose svoj subjektivan, ničim objektivno argumentovan, stav* (i dalje *copy-paste* preuzimaju odgovarajući tekst navoda) ignorišući primjere i obrazloženja koja jasno ukazuju na sporna mjesta u recenzijama.

Takvom praksom, ukoliko je nadležna ministarstva ne ospore, ukida se mogućnost bilo kakvog prigovora, jer se svaki može bez obrazlo-

ženja proglasiti subjektivnim i neargumentovanim.

Šta je primjer ako ne objektivna činjenica i šta je pitanje koje ukazuje na problem u vezi s tom činjenicom ako ne argument u raspravi?

Osim ovih najčešćih, u *Ocjeni opravdanosti prigovora* Edine Nizić i Ljubice Šantić u nekoliko odgovora koristi se formulacija *neprilagođeno uzrastu*, ali se ne objašnjava kako i zašto. Iza toga se obično krije pokušaj da se izbjegne rasprava o temama koje rukopis *Svezame, otvori se* pokreće: o rodним pitanjima, o nedogmatskom pristupu religioznim temama, o pitanjima indoktrinacije i obrazovanju za univerzalne ljudske vrijednosti.

Kako je *Odgovor* s ovakvim nedostacima, praktično bez argumenata, ignorantski, neutemeljen u nauci i pristran mogao biti prihvaćen kao *superrecenzija*?

Edina Nizić i Ljubica Šantić ne samo da nisu pobile zaključak prigovora izveden iz obimne analize: *pristranost, insinuiranje, puritanstvo, nestručnost, tendencioznost, neobjektivnost, zlonamjernost, malicioznost, pedantnost u nevažnom i površnost u bitnom su postupci kojima su se recenzenti služili u procjeni vrijednosti diskvalifikovanog rukopisa* nego su i same ponovile isto.

Ko je u odgovornom ministarstvu bio zadužen da izabere superrecenzente, kakva im je uput-

Superrecenzentice:

1. Neargumentovanost
2. Pristranost
3. Nedorečenost
4. Insinuacija

stva dao, pod čijom su kontrolom radili, ko je bio ovlašten da ocijeni stručnost i objektivnost njihovog rada?

Ko su stručnjaci stalno zaposleni u ministarstvima nauke, koje su njihove ovlasti, kome oni odgovaraju i zašto o svemu ovome nisu obavijestili nadležne (ministre, prije svega, koji zastupaju interese svih građana i koji su dužni braniti osnovne principe građanskog društva – pravičnost, transparentnost, jednakost)?

Najzad, zašto bi, i to je pitanje koje se postavlja ministarstvima koja organizuju lakrdiju izbora čitanki (i uopšte udžbenika), dvije nastavnice donijele odluku u ime svih nastavnika i nastavnica koje će koristiti jedan jedini izabrani udžbenik?

Zašto recenzentske timove ne čine stručnjaci i eksperti za svaku od oblasti koje se ocjenjuju?

U nastavku:

Prigovor na recenziju i komentari na Odgovor superrecenzentica(1)

Radni list 1.

1. Medijska kultura

Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa za predmetnu oblast koja se recenzira.

Ocjena: 3

Obrazloženje: U rukopisu postoje značajna odstupanja koja se mogu otkloniti, a vezana su za nedostatak sadržaja iz oblasti Medijske kulture. Od predviđenih sadržaja za ovu oblast samo se na str. 45, 62, 126-129 govori o mogućnostima koje nudi internet, ali nigdje nije sistematično obrađen ovaj sadržaj.

Prigovor:

1.1. Nastavni plan i program je u vezi s internetom zastario i potcjenjivački u odnosu na učenike. (Vidi Analizu NPP-a Ministarstva obrazovanja Kantona Sarajevo iz 2011)

Autori čitanke su ga modernizovali i konkretizovali, i to je provedeno kroz svih pet razreda. Stručni tim recenzenata to ili ne zna ili ignoriše, i birokratski kažnjava rukopis.

Također, medijska kultura nije samo internet, i kazna je prestroga za nedostatak sadržaja.

Superrecenzentice ignorišu postojanje analize NPP-a, ne prihvataju činjenicu da je *Svezame*, otvorio se ispravio nedostatke tog plana, da je

(1) Radi lakšeg praćenja tekst Prigovora na komentare i ocjene recenzenata proširen je ovdje *presudama* superrecenzentica i našim komentarima *presuda*.

Šta je super u ovakvoj superrecenziji, koja se ni po čemu ne razlikuje od recenzije?

površan i banalan pristup medijskoj kulturi proširio; ukratko, očigledna poboljšanja smatra manom i prigovor smatra neosnovanim.

Niti na jedan argument iz prigovora ne daju komentar. Postupaju isto kao i recenzentski tim: superiorno birokratski.

2. Lektira

Obrazloženje recenzenata: Lektira je poseban dio programa i obrađuje se na posebnim časovima. Smatramo da u rukopisu čitanke treba biti ponuđen dio za lektiru kako bi se pružila dobra i jasna motivacija za čitanje i druženje sa knjigom.

Prigovor:

1.2. Rukopis se ne može kazniti zato što nekog sadržaja koji nije obavezan – nema. Lektirska djela nisu obavezna. Razlog zašto ih nema: autori smatraju da broj odlomaka u čitanci treba biti minimalan, jer su mogućnosti razumijevanja djela u cjelini (preko odlomka) limitirane, i traže glomazan interpretacijski aparat.

Superrecenzentice odbijaju prigovor kao neosnovan i dodaju:

Kao razlog za izostavljanje sadržaja iz lektire autori navode da broj odlomaka u čitanci treba biti minimalan, ali rukopis dopunjavaju sadržajima koji su preobimni. Npr. J. Hašek, Dobri vojnik Švejk, (Odlomak je na 11 stranica rukopisa).

Superrecenzentice ignorišu suštinu prigovora, da lektirski sadržaj nije obavezan i da su bodovi neopravdano oduzeti. Umjesto toga, spočitavaju autorima čitanke da sami sebe pobijaju uvrštavanjem odlomka iz romana koji nije u lektiri.

S tim u vezi, minimalan broj nije isto što i nula; autori ne isključuju mogućnost i potrebu da se duža djela predstave odlomcima, ali osporavaju praksu da takvih djela bude mnogo. I još: 11 stranica je praćeno velikim brojem ilustracija tako da je obim odlomka manji; superrecenzentice manipulativno formulišu svoj iskaz.

Je li ovo primjer superrecenzentskog ocjenjivanja: polemisati s autorima o stvarima koje nisu predmet prigovora. A izbjegavati polemiku tamo gdje se na nju u prigovoru poziva!! (Npr. u vezi s analizom NPP-a.)

1.3. Primjedba recenzenata da odlomak *Putopis na Facebooku* (str. 62-63) ne odgovara ciljevima NPP-a je proizvoljna. Njome se omalovažavaju i nastavnici/nastavnice i učenici/učenice 9. razreda koji znaju šta je satira, i sposobni su je prepoznati u navedenom tekstu. On se također tiče njihovog iskustva i angažuje ih za raspravu o nastavnim ciljevima ekskurzije.

Superrecenzentice ne pobijaju niti jedan argument iz prigovora nego dodaju:

Djeca ovog uzrasta su povodljiva i traže negativne uzore.

Da li je sljedeća priča putopis?

Putopis na Facebooku

Medo je na Facebooku stavio na glasanje ko je ispao najveća faca na ekskurziji u Italiji.

Jedan je prelazio s balkona na balkon, s osmog sprata na deveti.

Dvojica su izvalili vrata od sobe iz baglama i igrali na njima ping-pong.

Jedan se napio i povratio razrednici na nove italijanske cipele.

Jedan je krao nutelu u samoposluzi, pa kad su ga uhvatili, udario je čuvara u cjevanicu i pobjegao.

Dva dečka i dvije cure su igrali poker u skidanje.

Jedan učenik je skupio osamnaest pepeljara, osam šolja za kafu i pet peškira.

Dvojica su se pobila zbog toga što je jedan sipao so u kafu, a kafa je koštala 4 eura.

Jedna cura se izgubila u Veneciji, ali ju je našla policija. (Legenda se nije htjela javiti na mobitel jer joj je bilo žao kredita.)

Dva dečka su pljuvala u gondole.

Jedan razred se potukao jastucima, dvije sobe su se preko balkona špricale fantom.

Neko je nastavniku matematike podmetnuo jaje pod guzicu na doručku.

Jedna soba je od toalet papira pravila logorsku vartu, pa je gasila ventilatorom, pa se upalio protivpožarni alarm.

U jednoj sobi su pušili pa kad je pokucala razrednica svi su se zaključali u WC, a neko je bacio ključ u šolju.

A jedna se učenica napila votke i likera da nije mogla da hoda, i onda su je dovezli u hotel u kolicima iz supermarketa.

Jedna druga se zaljubila u kelnera, i htjela je da se otruje kao Julija, pa je popila neke tablete, i onda je imala proliv do kraja ekskurzije.

A jednu curu je u disku dečko bacio prejako, pa je preornula sto i polupala sve sa stola, i onda je plakala zbog fleke na haljini.

Dvije cure su se izgubile na benzinskoj pumpi.

62

Na osnovu kojeg pedagoško-psihološkog istraživanja se ovo tvrdi? Kad je neki sadržaj u čitanci primjer a kada uzor? Treba li izbaciti iz programa basnu *Lisica i gavran*, jer predstavlja negativan uzor? Šta je s kampanjama protiv droge i alkoholizma u školama, treba li njih zabraniti, jer su djeca povodljiva? Kako je odgoj uopšte moguć bez negativnih primjera?

Odbacivanje prigovora kao neosnovanog nije obrazloženo, arogantno je i proizvoljno.

1.4. Značaj škole ne dovode u pitanje autori čitanke nego nobelovac Orhan Pamuk! Primjedba recenzenta je izraz nepoštovanja nastavnika/nastavnica i učenika/učenica, čiju sposobnost kritičkog mišljenja (a na što rukopis poziva) potcjenjuje.

Superrecenzentice dodaju ocjeni recenzenata: *Autori su u 37 poglavlja odabrali baš ovo, da su pitanja Odakle im? Kako je koriste (moć) u razgovoru o odlomku sugestivna.*

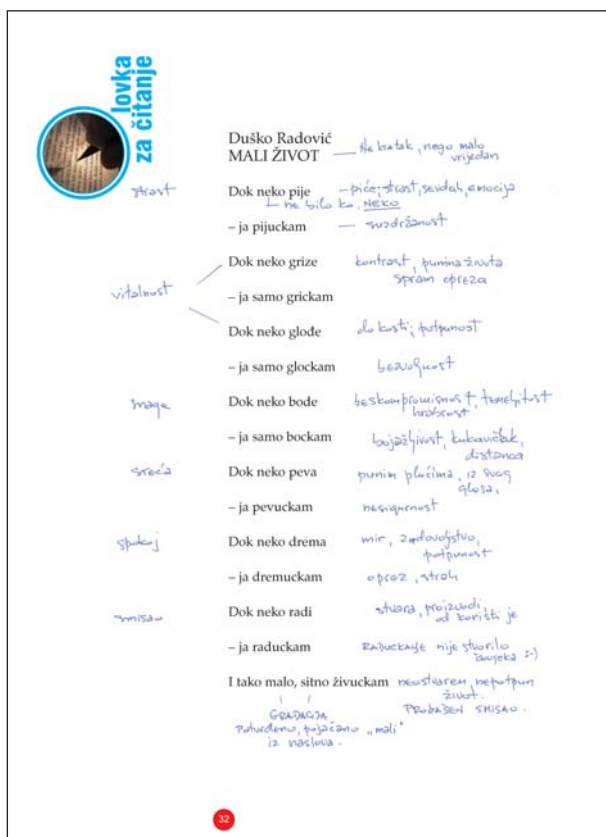
Ni superrecenzentice ne argumentuju zašto je odlomak problematičan. Postupaju jednako kao i

recenzenti, iako je suština cjelokupnog Prigovora upravo nedostatak argumentacije u ocjenjivanju. Pitanja u razgovoru o odlomku jesu sugestivna (ako se pokaže da su takva neproduktivna lako ih je preformulisati), a takva su jer hoće ohrabriti đake da na času govore o onome zbog čega je upravo ovaj odlomak uvršten u čitanku – o odnosu nastavnika prema svom poslu, predmetu i đacima.

Ni nakon superrecenzije nije jasno zašto je to nepoželjno i zašto udžbenik s takvom namjerom treba kazniti.

Šta je *super* u ovakvoj *superrecenziji*, koja se ni po čemu ne razlikuje od recenzije?

1.5. Pjesma Adise Bašić (iz nagrađene zbirke) je razumljiva učenicima devetog razreda. Postavlja pitanje o potrebi i mogućnostima *pobune*, tj. preispitivanja ograničenja i smisla slobode. I to je zadaća poezije. Recenzenti bi morali dokazati zašto je ova tema neprimjerena uzrastu đaka i ciljevima obrazovanja i odgoja za univerzalne vrijednosti!

Superrecenzentice ponovo ignorišu Prigovor i još uvijek ne znamo zašto je pjesma Adise Bašić *neprijemljiva uzrastu*. (Nejasno je na kakvu se primjerenost misli: moralnu, jezičku, tematsku, spoznajnu..?) Umjesto toga one dodaju: *Razgovor o pjesmi sadrži pitanje "Bojiš li se tihog ispuhivanja" koji može kod učenika izazvati različite asocijacije.*

Kakve asocijacije, i zašto bi to bilo negativno? Je li ovo primjer superrecenzentske jasnoće?

Pitanje koje vide problematičnim se odnosi na citat iz pjesme, u kojoj ta sintagma ima jasno značenje. Da li se superrecenzentice zalažu za praksu da sva djela o kojima razgovor može izazvati različite asocijacije treba izbaciti iz čitanki?

Ili izbjegavaju polemiku o tretiranju vjere kao teme u nastavi i udžbenicima, pa ovakvim kvazirazlozima nastoje *pokriti* svoju u biti cenzorsku presudu?

1.6. Recenzenti moraju objasniti šta bi bila "inkluzija u nastavi" a u vezi s čitankom.

O ovom dijelu prigovora se superrecenzentice ne izjašnjavaju!

1.7. *Olovka za čitanje* je grafički jasno izdvojen sadržaj, koji ima drugi nastavni cilj – demonstrira kako se pjesma može analizirati i ohrabruje učenike da to čine. Primjedba recenzenta da "ne daje mogućnost za samostalnu spoznaju književnog djela" je maliciozna i tendenciozna, osim ako nije izraz manjkavosti pedagoškog i metodičkog znanja.

Superrecenzentice ignorišu objašnjenje dato u Prigovoru: da se *Olovkom za čitanje* učenici žele ohrabriti da samostalno pristupaju tekstu. Potom tvrde:

Autori demonstriraju kako se pjesma može analizirati, dakle da učenici to ne znaju, ali traže od učenika ovog uzrasta da "lektorišu" i prepravljaju rečenice Edhema Mulabdića.

Logički je netačan zaključak superrecenzentice, osim što je cijela prva polovina rečenice nejasna. Tendencija rukopisa je jasna, u oba slučaja, i u vezi s analizom i u vezi s Mulabdićem učenici se ohrabruju da samostalno, olovkom u ruci, rade na tekstu. Zašto je to intencija koju treba kazniti?

Superrecenzentice polemišu s autorima i ponovo se pozivaju na uzrast učenika.

Ovo je očito jedan od ključnih manevara protivnika čitanke *Svezame, otvori se*: poteže se ta

Recenziranje udžbenika je ozbiljan posao, najmanje koliko i pisanje udžbenika. Zato se od recenzenta očekuje odgovornost za sudove koje donosi.

Recenzenti navode neadekvatan primjer za snižavanje ocjene i demonstriraju *nesvijest* o tome kako prepoznati indikatore za ocjenjivanje. **Superrecenzentice** bez obrazloženja odbacuju ovaj članak prigovora kao neosnovan.

d) *Da li se u rukopisu pojavljuju ozbiljne materijalne greške ili greške druge prirode koje su takvog karaktera da se rukopis smatra nekoalitetnim (postojanje i obim materijalnih grešaka u rukopisu potrebno je posebno istaknuti);*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: U rukopisu se pojavljuju materijalne greške;

str. 74 – godina rođenja E. Mulabdića,

str. 51- nenaučna, pučka etimologija (gostioničar),

*str. 149 – termin *sevdalinka* se ne palatalizira.*

Postoji manji broj grešaka koje su ili pravopisne prirode ili se radi o štamparskim greškama.

*Krivo i nepotrebno tumačenje termina: *pričest*, *otadžbina*, *oturati*, *objed*...*

U cijelom rukopisu dopuniti biografije, jer nisu navedene godine smrti autora/ica.

Prigovor:

Očigledni tipfeleri i pravopisne začkoljice nisu ozbiljne materijalne greške. Recenzenti navode pogrešne primjere za sniženu ocjenu.

Rubrika *Djetinjstvo riječi* je autorski prilog Srđana Arkoša, lektora pedagoškog zavoda u pen-

ziji. Potrebno je da recenzenti obrazlože šta je u tekstu *Gostioničar* "nenaučna, pučka etimologija". (Kako bi, po njima, za uzrast devetog razreda trebala izgledati očekivana "naučna i nepučka etimologija"?!)

Recenziranje udžbenika je ozbiljan posao, najmanje koliko i pisanje udžbenika. Zato se od recenzenta očekuje odgovornost za sudove koje donosi. Recenzenti znaju šta je to *pučka etimologija*, ili *narodna etimologija*: pojava u kojoj se etimološki nejasna riječ povezuje s poznatom radi razjašnjenja. Pučka etimologija, naprimjer, "razjašnjava" da je mjesec *rujan* dobio naziv po pridjevu *rujan* (kao *rujno vino*, *rujna zora*), iako riječ *rujan* (*septembar*) potječe od stare slavenske riječi *rjuj* 'rika' jer je to mjesec *svadbenog zova* jelenskog, i po tom su stari Slaveni dali ime tom mjesecu. Recenzenti sigurno ne znaju da naše tumačenje *djetinjstva riječi gostioničar* nije, kao što tvrde, pučka etimologija. Recenzenti se u to mogu uvjeriti pogledaju li u prvi tom *Etimološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* Petra Skoka, gdje će pod natuknicom *gost* naći etimologiju ove riječi i riječi iz nje izvedenih, ili provjere u knjizi Milana Šipke *Priče o rečima*, CPL – Beograd, Prometej – Novi Sad, 1998., gdje se također može (na str. 147) saznati da se u našem tumačenju riječi *gostioničar* ne radi o pučkoj etimologiji.

Svi navedeni termini *pričest, otadžbina, oturati, objed* preuzeti su iz Hrvatskog enciklopedijskog rječnika, Zagreb 2004., Pranjković, Anić i dr. i prilagođeni uzrastu učenika/učenica.

Netačna je tvrdnja da se riječ *sevdalinka* ne *palatalizira*, zapravo *sibilarizira*. Provjeriti u Pravopisu bosanskoga jezika Senahida Halilovića. Autorski tim odustao je od navođenja datuma smrti pisaca iz nekoliko razloga: najvažniji su da se radi o podacima koji se mogu *u radnom vijeku udžbenika* promijeniti (živi autori mogu umrijeti), da taj podatak sam po sebi nije bitan, da su pisci "živi" po svom djelu itd. Šta je recenzentima uporište za njihov zahtjev?

Superrecenzentice konstatuju na početku da je prigovor "manjim dijelom osnovan", a na kraju predlažu da se odbaci kao neosnovan, jer:

Međutim, na str. 161 uz romansu Ljubavna priča o donu Nunecu i dona Klari stoji definicija serenade. Također, podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivno argumentovan stav, da podatak o datumu smrti pisca "sam po sebi nije bitan".

Definicija serenade je tačna i ne radi se materijalnoj grešci, ali superrecenzentice i same čine ono što je suština ovog članka Prigovora: umanjuju bodove po osnovu koji nije tema radnog lista. Istovremeno, definicija romanse data je na sljedećoj stranici u rukopisu, uz drugu romansu.

Umjesto da objektivno ocjenjuju rad recenzentata, što se prigovorom traži, one zaštitnički i pristrano staju na njihovu stranu i praktikuju isti nestručan i tendenciozan metod.

Iako su za izostavljanje datuma data tri vezana argumenta, superrecenzentice izdvajaju i osporavaju samo jedan, jer nije objektivno argumentiran. Koja je njihova objektivna argumentacija da podatak o smrti pisca sam po sebi jeste bitan? Ovakav način zanovijetanja u procesu superrecenzije je sraman. Superrecenzentice uopšte ne shvataju svoj zadatak i ne bave se ocjenom rada recenzentata, kojima 'nedostatak objektivne argumentacije' nigdje ne zamjeraju.

e) *Da li rukopis zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritičko mišljenje; (ako u rukopisu ima primjera indoktrinacije, navesti ih!)*

Ocjena: 4

Rukopis skoro u potpunosti zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritično mišljenje.

Prigovor:

Šta znači skoro u potpunosti? Gdje su negativni primjeri? Recenzenti zlonamjerno, neodgovorno, tendenciozno umanjuju ocjenu, bez argumenata!

I ne radi se o *kritičnom* nego o kritičkom mišljenju. To bi barem jedan od pet recenzentata koji potpisuju ovu ocjenu trebalo da razlikuje!

ДИЈЕТЕ ЈЕ ОТАЦ ЧОВЈЕКОВ

Послије подне пошоше у варош лијепом улицом, с десне стране, све су куће свијетлиле као о празнику, блиставе капи су падале из одука и ударале весело по каменој калдрми. Јожа је пратио мајку кад се враћала кући. У срцу зажели да се сакрије и наглас заплаче. Сретали су га другови; срео га је и онај друг који га је пред школом питао – Зар није то твоја мајка? Јожа се више није стидио, гласно би кликнуо: – Гледајте, ово је моја мајка!

Хоџа је уз своју мајку, али на његовој души лежао је гријех, који га притискиваше на земљу, тако да су његове ноге биле уморне и отежале. Хоџа је уз своју мајку као Јуда уз Христа.

Изван вароши, мајка се поздравил са сином, а Јожа је намјеравао клекнути пред њом и сакрити своју главу у њено крило: – Мајко, затајих те! – Али није клекнуо. Кад је мајка већ била далеко викнуо је: – Мајко!

Мајка се осврну.

– Збогом, мајко! – викну и тако се опростише. Из даљине видно је како је мајка лагано газила по каљавом друму, њено тијело било је погнуто, као да је на плећима носила тешко бреме.

Јожа отиђе кући и сједи у угао на велики свежањ који је мајка донијела, рукама сакри лице и заплака.

Гријех је лежао на његовој души и све сузе нису га могле опрати, склизнуше поред њега као низ тврди камен...

123   Ć i t a n g k a

Superrecenzentice odbacuju prigovor kao neosnovan, uz dopunu:

Izbor tema kojima se želi postići razvoj kritičkog mišljenja nije uvijek prilagođen uzrastu učenika. Npr. str. 123. Vježba za slikarske detektive.

Iznose li superrecenzentice objektivnu argumentaciju da zadatak nije prilagođen učenicima? (Ne, iako isto zamjeraju autorima udžbenika!) Zašto je upućivanje učenika da se obavijeste o jednoj epizodi iz Novog zavjeta, Judinoj izdaji, neprilagođeno uzrastu četrnaestogodišnjaka? Umjesto da konstatuju da recenzenti rade mimo radnih listova i proizvoljno umanjuju ocjenu, superrecenzentice primjenjuju isti metod i nude još jedan pogrešan i neobrazložen primjer!

Radni list 3.

Pedagoško-psihološki aspekt rukopisa

a) *Nastavna materija je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika, primjerena njegovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou (da li je jezik rukopisa jasan i učenicima razumljiv).*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Nastavna materija u rukopisu je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenica i obimu u potpunosti prilagođena uzrastu učenika, u potpunosti primjerena njihovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou. Jezik rukopisa je veoma jasan i učenicima razumljiv. Inovacije u izrazu i stilu mogu zbuniti prosječnog učenika. Zapostavlja se iskustveni sklop.

Prigovor:

Recenzenti ne navode niti jedan primjer!

Ovdje tvrde da *Inovacije u izrazu i stilu mogu zbuniti prosječnog učenika.*

Koje inovacije i kako mogu zbuniti učenike? Šta je iskustveni sklop, i gdje se i kako zapostavlja? Superrecenzentice odbacuju prigovor kao neosnovan i dodaju konstataciju:

Svi učenici nemaju potrebna znanja da bi odgovorili na pitanja kao što su npr. na str. 105. Šta povezuje Mekmarfija (Let iznad kukavičjeg gnijezda) i Čarnojevića? Ili str. 180. Šta kritikuje ova karikatura,

inspirisana čuvenim serijalom Leteći cirkus Monti Pajtona?

Superrecenzentice ponavljaju praksu na koju je dat prigovor, da se sadržaji rukopisa izvlače iz konteksta i tumače izvan njega. Pitanjem o Mekmarfiju i Čarnojeviću završava se cijeli jedan tekst u margini, koji učenike motiviše da pogledaju film i promise/razgovaraju o ludilu. (Što je opet vezano uz odlomak iz *Dnevnika o Čarnojeviću*.)

Jasno je da svi učenici nemaju isto znanje, i da ih ima koji na ovaj zadatak neće odgovoriti; ali on nije obavezan! Praktično, superrecenzentice osporavaju pravo autorima udžbenika da jedan dio prostora (na margini) posvete učenicima koji žele i mogu više. Postoji li neko pedagoško-psihološko i metodičko uputstvo da takvu praksu treba suzbijati?

Primjedba u vezi s karikaturom je neutemeljena, izraz je ili gluposti ili zlonamjernosti superrecenzentica. Karikatura prikazuje bebu, u materici, koja je predebela, i jasno ukazuje na problem pretilosti, važan upravo i za populaciju kojoj se rukopis obraća. Nikakvo posebno predznanje ovdje nije potrebno.

I ponovo, superrecenzentice se ne bave Prigovorom, i ne potvrđuju ili ne osporavaju njegove navode, nego uzimaju sebi u zadatak da u rukopisu traže potvrde za izrečene stavove re-

Komedija apsurdna samo na prvi pogled nema veze s realnošću. Uistinu, kao i svaka komedija, i ona kritikuje mane pojednaca i društva. Šta kritikuje ova karikatura, inspirisana čuvenim TV serijalom *Leteći cirkus* Montija Pajtona?

Договорство ријечи

Гробље
Пријети се: ријечи с истим коријеном чине породичну ријеч. Па добро. Да ли ријечи *гробље*, *гробље*, *гробља*, *гробљив*, *гробљивин* припадају истој породици? *Гробље* не, а остале три да? Да видимо. Шта све значи глагол *гробљивити*? 1. узимати на силу, отимати, 2. хапавати нешто, 3. припити, надити, захапавати, 4. сакупљати. Отуд су *гробље*, *гробљар*, *гробљак*, *гробљивост*, *гробљивина*. Довуни колико можеш овај низ. А шта значи именица *гробље*? Уређен простор гдје се уклапају, сахрањују мртви, гдје је мноштво гробова. Од именице *гроб* су потекле ријечи *гробар*, *гробарина*, *гробарина* (таква за гроб), *гробарина* (бавити се гробарским послом), *гробарина*. Гробља су тиха и тужна мјеста гдје леже они што их је *угрابل* смрт. Можда већ знаш да су *гробље* и *гробљив* ријечи из истог *извор*. А *извор* им је индоевропски коријен **grob-*, од којег је глагол **grob-*. Тако, *гробље* можемо доживјети као мјесто гдје су укопан и људ и од нас и од живота *угрابلени*.

Унијели су ме у аутобусе, али шофер није хтио возит док за мене не купе карту. Бриљани му је казао: "Нећу ти за њу платити пуну карту, јер није жива. Њу ми можеш наплатит једино као пртљагу." Било је повуци-потегни док се нису сложили да за мене узме дјечју карту.

Кад смо дошли на *гробље*, оставили су ме код оне жене која је продавала цвијеће и замолили је да припази на мене, а да они иду до управе *гробља* на *pizza*. Како сам била гола, затражила сам од госпође да ми да нешто да се умотам, а она се онесвијестила. Баш кад сам обукла њезину робу, дошла су четворца, питали ме је 'а' то та, и кад сам ја рекла да је, бацили су је на колиџа и одвели до заједничке *гробнице*.

5. 9. 1996.

Јутрос сам се пробудила испод пет посто. Неки су тражили тридесет, неки чак два посто, али ја нисам ни у сну помислила да идем повнше пет посто. Јелена је направила питу зелјаницу, Даринка стој на рукама, а Лидија шкандал. Из стана, испод мога, доирули су чудни звуци. Чинило се као да се ради о труљењу кромпира. Спустила сам се до сусједа и замолила га да утиса кромпир. Он је раширио очи и онда ме упитао: "Шта да утисам?" Ја сам га пољубила у чело и рекла: "Бит ће све у реду", јер док ја будали објасним, оде дан. А још су стари Латини говорили: *Иниер лаудам фуиш иенијурум*, или у слободном преводу.

Кад сам се вратила у стан, затекла сам Кароту пред огледалом како стише приштиће. Било ми је жао гледат дијете како се мучи, узела сам велика клијента и стегла јој образ, па је зачас све шта је имало исцурит, исцурило. Она се башила на под и стала уринкат, али

169

ценzenata. Šta su superrecenzenti – objektivne sudije ili advokati jedne strane?

b) *Rukopis teži individualizaciji nastavnog procesa, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis je u svom konceptu usmjeren na prosječnog učenika, kojih i jeste najveći broj, pa se u tom smislu ovdje ne može govoriti o individualiziranom pristupu, mada rukopis nudi sadržaje za učenike koji mogu i žele više. Pod individualizacijom nastave dr. H. Muminović (Mogućnosti efikasnijeg učenja u nastavi) podrazumijeva prilagođavanje nastave (metode, sredstva, tehnike, nastavne aktivnosti) individualnim sposobnostima, sklonostima, interesovanjima i nivou aspiracija učenika, osobinama učenika i tempu rada. U tom pogledu su zanemareni učenici sa preprekama u učenju. Za svakog prosječnog učenika ovaj rukopis nudi mogućnost samostalnog rada.

Prigovor:

U čemu je konkretno nedostatak rukopisa? Udžbenik je za prosječne, a i za natprosječne, ali nije za učenike sa smetnjama u razvoju? Gdje je u konkursu traženo da čitanka zadovolji i potrebe učenika sa smetnjama u razvoju?

Recenzenti očekuju od udžbenika da preuzme posao nastavnika. Citat koji navode odnosi se na nastavu a ne na nastavna sredstva!

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ali ne mijenjaju ocjenu!

Predlažu mjere: da recenzenti pojasne zbog kojih je razloga ocjena umanjena. Tog pojašnjenja, međutim, u odgovoru na Prigovor nema.

Zašto recenzenti imaju pravo i mogućnost objašnjavati svoje odluke nakon superrecenzije, a autori čitanke nemaju? Kako se proces superrecenzije mogao zaključiti bez traženog pojašnjenja?

c) *Rukopis potiče aktivno učenje, upućuje na primjenu različitih strategija učenja i na razvoj kritičkog mišljenja.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis potiče aktivno učenje povezujući različite oblasti života, nauke, umjetnosti sa programskim sadržajima, upućuje na istraživanje i razvoj kritičko mišljenje.

Prigovor:

Zašto je ocjena 4 ako rukopis ispunjava uslov? Recenzenti bezrazložno, neargumentovano i zlonamjerno umanjuju ocjenu.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi prethodni stavak.)

e) *Da li su činjenice, novi pojmovi, definicije i termini u funkciji razumijevanja književnog djela i ispunjavanja zahtjeva Okvirnog nastavnog plana i programa;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Sve date, navedene činjenice, novi pojmovi, definicije i termini u rukopisu su u potpunosti u funkciji razumijevanja književnog djela i potpuno ispunjavaju zahtjeve Okvirnog nastavnog plana i programa, osim u dijelu koji se odnosi na oblast Medijske kulture.

Na str. 9 dodati: Uloga i vrijednost imperativa u pjesmi.

Na str. 43 (Koji je momenat najbližije opisan?) pitanje postaviti preciznije, a na str. 92 dodati: Uloga deminutiva u tekstu u karakterizaciji lika Jačice: kravica, šipčica, ptičica...; Uloga augmentativa; Stilske figure; Lirski elementi u tekstu; (obratiti pažnju na međupodručnu korelaciju; jezik-književnost-kultura izražavanja).

Na str. 144 – dodati: Kompozicija pjesme; odsustvo velikog slova i znakova interpunkcije.

Prigovor:

Primjedbe zadiru u kompetencije autora čitanke. Kao preporuke su dobrodošle, ali ne mogu biti razlog za snižavanje ocjene, osim ako u čitanci nisu ispunjeni NPP-om traženi ciljevi.

Zbog nedostatka medijske kulture rukopis je već "kažnjen". Ovdje je bilo potrebno navesti primjere u kojima činjenice, novi pojmovi, definicije i termini NISU u funkciji razumijevanja književnog djela. Ocjena je snižena bez argumenata.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

f) *Da li i u kojoj mjeri rukopis otvara mogućnost za produktivno učenje i različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis u potpunosti otvara mogućnost za produktivno učenje te različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika ovog uzrasta. Rukopis je avangardan, ide ispred svoga vremena, ali nije usklađen sa uzrasnim sposobnostima učenika.

Prigovor:

Nedostaje primjer da udžbenik "nije usklađen sa uzrasnim sposobnostima učenika".

Recenzenti su kontradiktorni, jer su već tvrdili da "Za svakog prosječnog učenika ovaj rukopis nu-

di mogućnost samostalnog rada" i "Nastavna materija u rukopisu je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenica i obimu u potpunosti prilagođena uzrastu učenika, u potpunosti primjerena njihovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou."

Još jedan primjer tendencioznog zlonamjernog diskvalifikovanja autora rukopisa i njihovog truda!

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

Radni list 4

Didaktičko-metodički aspekt rukopisa

a) *Da li rukopis u svojim sadržajnim jedinicama omogućava nastavniku da ostvari ciljeve postavljene Okvirnim nastavnim planom i programom.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis omogućava nastavniku da skoro u potpunosti ostvari ciljeve postavljene Okvirnim nastavnim planom i programom, osim u dijelu koji se odnosi na Medijsku kulturu.

Zapaženi su nedostaci koji se mogu dodati ili otkloniti na str.: 9, 41, 43, 73, 92, 101, 120, 141, 144 i 176.

Prigovor:

Ponovo se udžbenik kažnjava zbog nedostatka medijske kulture. (Zapravo, jednog manjeg

Da imaš POJMOVNIK

● **Alegorija** – prozorna metafora koja zna obuhvatiti i cijelu sliku, pjesmu ili priču. Zanimana je na poseban način značenju tako da jedna stvar (predmet, situacija, priroda) označava drugu. Alegorijskom slikom se često na skriven način likuju poslovnjima ljudske mase ili društvene pojave. Česta je u basnama, poslovnicama i zagovorkama. Najtipičje, ličica je uvijek mlado, sve plavičje, magarac, krdavoglav, pas vješan...

*Udri se neko. Svanu se rudi.
Plovi iz laka jadrana lada.
Jaha, što dugo stajalo u daku,
Svo zadržano u ranama na lada.
Mare, ko mati, tuđe je na krilu.
Ladja je, kapo. Niti ni je lada.
(Dobriša Cezarić, Na novu plavičbu)*

● **Alliteracija** – ponavljanje istih suglasnika u sličnim. Često je povezana s asonancijom, a zajedno stvaraju poseban efekt. Neke leži poznate besjake i igre riječi su također osmišljene na principu alliteracije. Njihov jezik obično. Riječi koje igraju. Pitar Pitar plitk petlja; Dje saz trnoga; da preloje preloje. Evo je i u posloj:

*U nima svije orvati orvati lere
(Miroslav Krleža, Čovjek je lera)*

*Mre i motri, lako moka biva
Vile, crveni se crveni znanca.
(Anton Gustav Matić, Isvajanje svie)*

*U vrtu ispod aprilskog sunca
povija polude prvi pupak
(Anton Branko Šimić, April)*

● **Analiza** – ponavljanje iste riječi ili grupe riječi na početku dvaju ili više rečenica, stihova. Uvijek je specifičan ritam teksta i stvara prepoznatljiv početak stih ili rečenice. Naprimjer:

*I nima sestre ni brate
I nima oca ni majke
I nima druge ni druge...
(Tin Ujević, Sodištajenje jadrana)*

*Ova gori orvati rana?
ona pliti: lekt lada!
Ova mrezi: jet zaban!
ona ljete: puak krvi!
(Mikšer Kikunović, Sve)*

● **Anegdota** – kratka duhovita priča o znamenitim ljudima ili događajima. Anegdote spadaju u osuenu književ-

nost, no to ne znači da su nastajale prije početka pismenosti ili među nepismenim svijetom. One, kao i vicevi, koji također spadaju u osuenu književnost, nastaju i danas te uvijek imaju određenu poenu. Evo jedne:

Tin Ujević je spisan u pisku na klipi i plitko ga je prebudio. Kad je vidio da se nali u ponatnom pisku, počeo se izvijaati. Ujević se rekao da se ne treba izvijaati, ali da je bio od da prvi prebudi piskom, piskom pri tome na žepku koji je spisan ispod lekt klipi.

be, različita bolantra, vještice, vile, vučkolci, čarobnjaci, zmajevi. U njoj se svim pakosnim silama često suprotstavljaju običan i pošten čovjek kojemu savjetima i moćima pomažu dobi duhovi, vile i ostala neostarna bića. Likovi nese opla imena. To su zar i carica, carević, dječijaka, mladić, bobani... U bajkama se često ponavljaju tipični motivi: fantastična bića – vile, zmajevi, krilata bića, čarobni predmeti (šarpić, zlatnik, posuda, kamen), koprji, šum, dvorac i drugi.

● **Balada** – epsko-lična vrsta pjesme sa suvremenim događajima i tragizmom zavjetkom. Epski elementi u baladi su: događaji, nacija i likovi, a ispevana je najčešće episkim dštemenom. U lični elementi u baladi su: emotivnost i lirčnost, melodičnost i ritam. U baladi su prisutni i dramski elementi: dijalogi, dramska kompozicija i tragičan zavjetak. Za razliku od episkih pjesama, balade govore o odnosima među ljudima u posebnom okruženju i nesretnoj sudbini pojedinca. Balada u modernij smjetnosti označava i kratku ličnu pjesmu koja govori o nekome tuđom ili tragičnom događaju ili pjesmu sjetnog kosa koja jednostavnom meklijom pivu o osjećanjima običnih ljudi ili keratava prona protiv društvene nepravde ili rata. Puzate bonaskobnogočake balade su Sert Omer i Mervin i Haunagizna.

● **Basna** – književna vrsta u kojoj životinje, glavni likovi basne, nastupaju kao tipovi ljudi odredenih karakternih osobina. Basne su zasnovane na alegoriji bez koje je nemoguće shvatiti njihovu pronesu značenje; ponetu koju uvijek nese;

*Ercep, Gavro i lada
Ugrabiči negje komat mesa; sjidlo je gajom na staba. Opeti je lada pu, a lada da se domogne mesa, stade jvat staba i pređe ga ladašiti govoreći mu lada je vika i ljepa priča, a lada kosa i kosa je lada. "Dobijaj ti da ladašiti kralji pričaju, a to bi lada i lada, samo kad bi jati imao i glas. Otkalo se dostalo kao obična i njima priča."*

● **Animalitika** – književna vrsta koja govori u životinjama; ime je dobila po latinskoj riječi *animus* što znači životinja. Primjer takvog književnog djela je roman *Divji konj* Božidara Premerjaka.

● **Antiteza** – navođenje suprotnih pojmova radi stvaranja kontrasta. Česta je u poslovnicama (*Šit glazbom ne zjvraj!*) i izrekama iz svakodnevnog života (*Žuti žutaji, a crveni putajaj*). Dusebna vrsta antiteze koja se sastoji iz pitanja, igre pogadajanja i odgovora, naziva se slavenskom **antiteza** jer je specifična za narodne pjesme slavenskih naroda. Duzati primjer je početak balade *Haunagizna*:

*Šta se bježi a gori zaban?
A! je svijeg, a! su labudovi?
Da je svijeg, ne! bi djevin.
Labudovi su! bi polje!
Nif je svijeg, a! su labudovi,
Nego later ege Haunage
(Narodna balada, Haunagizna)*

● **Arhazmi** – zastarjele riječi koje se u suvremenom jeziku rijetko koriste. Tipični su za narodnu književnost (hat, sanal, dimal, haraja).

*Ova je epef, kao prvi
abibna, malo jada draz...
(Dobriša Cezarić, Učka poslije lica)*

*Svojega dala, vrede ti merka
koz Basna mja vredi se trka
(Branko Ćopić, Basnasti trka)*

● **Asonacija** (latinski *assonare*: znači sklapanje zvucati) – nastaje ponavljanjem istih samoglasnika kako bi se postigla određena zvučna atmosfera ili glasoviti efekt. Naprimjer:

● **Bajka** – priповijetka fantastičnog sadržaja s duhovnim zbivanjima. U bajkama sudjeluju izmišljene (neostvarne) oso-

Komentar recenzenta: U rukopisu su nedovoljno jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično: str. 131, 90... Treba povećati font slova jer nisu prilagođeni percepciji. Obratiti pažnju na inkluziju u nastavi.

Prigovor:
Navod recenzenata je neistinit, ili najblaže proizvoljan. Pojmovi na navedenim stranicama su istaknuti bojom podloge i položajem na stranici. Za ovakvo rješenje opredijelio se grafički urednik, docent na Akademiji likovnih umjetnosti u Sarajevu Asim Đelilović; očekujemo od recenzenata da navedu stručnu literaturu koja definiše šta je "dovoljno" a šta "nedovoljno" jasna istaknutost!

Šta tačno znači obratiti pažnju na inkluziju u nastavi?

Recenzenti *inkluziju* koriste kao argument za snižavanje ocjena; utoliko bi bilo neophodno da daju jasno objašnjenje šta se od čitanke u vezi s tim očekuje!

Superrecenzentice odbacuju prigovor kao neosnovan, uz dopunsku konstataciju: *Veličina slova u dijelu Da imaš pojmovnik nije u skladu s članom 22 odluke o postupku pripremanja i odobravanja udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne i srednje škole.*

Umjesto da konstatuju kako recenzenti ocjenjuju izvan okvira radnog lista br. 4, superre-

segmenta, jer medijska kultura podrazumijeva i film, pozorište i sl.)

Argumentacija je nepotpuna: potrebno je za svaku navedenu stranicu navesti koji cilj nije ostvaren, ali i zašto bi baš na toj stranici morao biti, i šta je problem s drugim koji jesu.

Recenzenti nisu pozvani niti ovlašteni da mijenjaju koncepciju rukopisa, osim ako ona ne zadovoljava konkursom predviđene zahtjeve. Njihove su ideje i rješenja dobrodošla, ali ne mogu biti ultimativni, niti razlog za snižavanje ocjene.

Zapaženi su nedostaci koji se mogu dodati ili otkloniti... Kako se nedostaci mogu dodati da bi udžbenik bio bolji?

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

c) *U rukopisu su jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično.*

Ocjena: 4

cententice ponovo traže argumentaciju za opravdanje postojeće ocjene. Ne odgovaraju na primjedbe u Prigovoru, ali birokratski nalaze da veličina fonta u dodatku nije u skladu s članom odluke...

Pojmovnik nije u skladu s odlukom, ali je u skladu sa štamparskom praksom da se dopunski i pomoćni tekstovi (fusnote, bilješke, napomene...) daju manjim fontom. Pojmovnik nije obavezan sadržaj, nego pomoć učeniku jer mu na jednom mjestu daje njemu prilagođenim jezikom objašnjenja svih književnoteorijskih pojmova s kojima se sreo od petog do devetog razreda. Što bi trebala biti pomoć u pripremi za srednju školu.

Umjesto da istaknu to kao kvalitet, što su recenzenti propustili, superrecenzentice time opravdavaju ocjenu recenzenata ponavljajući praksu protiv koje se ulaže prigovor.

Pitanje je s kakvim su instrukcijama superrecenzenti radili. Zašto postoji odluka za veličinu slova a ne i odluka za metod recenziranja i superrecenziranja?

d) *Rukopis ostvaruje ciljeve i zadaće odgovarajućeg nastavnog predmeta.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis skoro u potpunosti ostvaruje ciljeve i zadaće odgovarajućeg nastavnog

predmeta. Preambiciozno je zamišljen i teško ostvarljivo.

Prigovor:

U čemu se sastoji preambicioznost i šta znači da je teško ostvarljivo? Recenzenti se služe nejasnim, logički i sintaksički problematičnim formulacijama. Kako se rukopis ostvaruje?

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

e) *U iznošenju sadržaja u rukopisu se koriste i jasna sredstva (vizuelno-grafički prikazi i drugi prilozi);*

Ocjena: 4

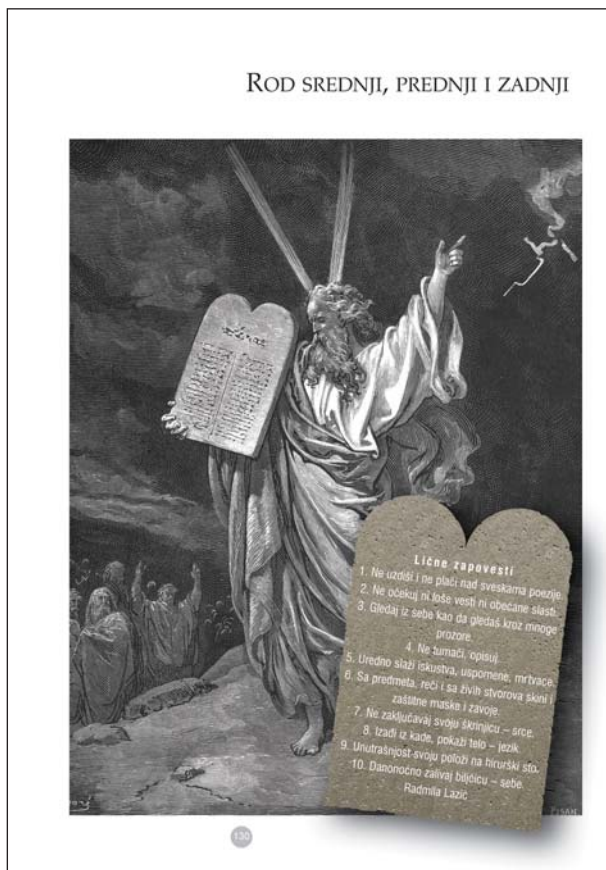
Komentar recenzenata: Rukopis obiluje i koristi se jasnim sredstvima kao što su slike, crteži, ilustracije, fotografije. U rukopisu su neprihvatljive ilustracije na str. 134 i 176, na str. 130 – neprihvatljiva je parodija za Mojsijeve zapovjedi, a na str. 176 imamo primjer koji nije za čitanku. Nemoguć je ovakav način interpretacije u multietničkoj učionici! Valja izbjeći zadnje pitanje jer upućuje na negativne osobine (Šta više voliš? Ili da te ismijavaju ili da ti ismijavaš?... ili ...ili..).

Prigovor:

Na str. 130. je ilustracija pjesme Radmile Lazić. Pjesma je *feministička*, kao i veći dio opusa ove pjesnikinje, i to je razlog zašto su je autori uvrstili u čitanku. Primjedba recenzenata, osim

ROD SREDNJI, PREDNJI I ZADNJI

što pokazuje da ne znaju šta je parodija (radi se o fotomontaži, s ciljem da se naglasi poenta pjesme i feministička perspektiva!) ukazuje na konzervativizam recenzenata, i na ideološke motive kojima se rukovode. Neophodno je da obrazlože zašto misle da feminizam nije vrijednost koju treba predstaviti u obrazovanju!

Na str. 176. je pjesma Predraga Lucića. Recenzenti ne objašnjavaju šta je problematično u "načinu interpretacije". Posebno nije jasno kako dovode u vezu način interpretacije i multietničnost; na koju se stručnu literaturu pozivaju, na koja istraživanja?

Zadnje pitanje u interpretaciji tiče se poente pjesme, i njenog cjelokupnog smisla. Recenzenti ga navode pogrešno i mijenjaju smisao. Pitanje ne glasi "Šta više voliš?" nego "Šta ti se češće u životu događa?" Inputiranje s ciljem diskreditacije, to je primjer nestručnosti i neobjektivnosti recenzentskog tima!

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

f) *Rukopis posjeduje jasnu metodičku koncepciju prezentacije programskog sadržaja koja mora proizlaziti iz strukture, metodologije i unutrašnje logike nauke iz koje se uzima sadržaj;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Rukopis posjeduje veoma jasnu metodičku koncepciju prezentacije programskih sadržaja uz male nedostatke.*

Prigovor:

Recenzenti nisu naveli primjer nedostataka, zbog kojih su umanjili ocjenu.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

g) *Rukopis uz osnovni tekst treba da sadrži predgovor (u kojem je iznesena koncepcija rukopisa na učenicima razumljiv način), sadržaj te abecedni sadržaj pojmova i/ili imena (za svaki nedostajući element, ocjena se umanjuje za po jedan poen).*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Rukopis sadrži predgovor ali je koncepcija udžbenika neprilagođena uzrastu. On posjeduje i sadržaj, i pojmovnik, i indeks imena i pojmova.*

Prigovor:

U okviru kampanje protiv industrije seksa u izlog najprometnijeg belavinskog tržišnog centra postavljene su djevojke i uz njih istaknute cijene, oznake dobi, težine, visine, dimenzija i zemlje porijekla. Kupci su preko interneta birali ponudenu robu klikom na sliku djevojke i automatski potpisivali peticiju za zakon protiv trgovine ljudima.

Sinatraš li ova kampanju uspjehom? Kako se smjeti u Tvom okruženju bore za ljudska prava?

nema. I mogao bih, o Šer-Ane, odmah poviti svoju šiju i reći: gospodaru, eto sablje a evo glave, kriv sam – neka se izvrši božja pravda.

Četif koji su četifili pokvario bih im svojim glasom – pa čak i kad bih ih upitao trebaju li im marama, a kamoli da kažem: nema Urfe ili gore od toga: vuk je noćas u toru – Kulaš je noćas, gospodaru, u konaku. Ali ja ćutim, i gnjev na sebe ne navlačim – a, Šer-Ane, ne daj bože i sablju. Kao sjenka izlazim, i kao sjenka lijepim se uz vrata ostalih odaja – i ništa drugo noćas ja nijesam do jedna sjenka, koja, eto čuda, ima svoju glavu i svoju dušu, da bi, Šer-Ane, patila.

Otvarao sam redom odaje. I zbog nečeg što je u meni, a što nije ni strah ni gnjev, niti što drugo, a nešto opet jeste, ja pred svakom odajom govorim: brate... Kulašu, javi se da te vidim. Ali se, Šer-Ane, ništa ne vidi, do prazna odaja i prazna noć. Uprazno govorim. Puste su odaje.

Razgovor o odlomku

Odlomak počinje Alijinim razmišljanjem o mraku i svjetlu. Koji svoj osjećaj time ističe? Zašto se tako osjeća? Šta je Alijin posao? Radi li ga savjesno? O čemu se sve dvoumi? Kako su raspoređeni odnosi moći u ovom odlomku? Ko kome zapovijeda, ko se koga boji? Ko je u tim odnosima najslabiji? Zašto, završavajući kojim svojim osobinama? Zašto se Šijarić odlučio da povijeri pripovijedanje Aliji? Kako bi se priča mogla ispričati iz neke druge perspektive: npr. Duzelina? Na kraju Alija priznaje da je sjenka koja ima glavu i dušu, da bi mogla da pati. Zašto pati? Kaže: *I zbog nečeg što je u meni, a što nije ni strah ni gnjev, niti što drugo, a nešto opet jeste, ja pred svakom odajom govorim: brate... Kulašu, javi se da te vidim. Šta je to nešto? O čemu Alija sanja, šta bi ga oslobodilo patnje?*

134

Iako je jasno naznačeno da *Ocjena se umanjuje za nedostajući element* recenzenti, uprkos tome što konstatuju da svi elementi postoje, umanjuju ocjenu! Pri tome kao razlog navode neprilagođenost uzrastu, iako su već istakli da je rukopis u tom smislu ispunio kriterije.

Ovo je primjer očigledne namjere da se rukopis diskvalifikuje, što je pokazatelj ili nestručnosti ili nečasnosti.

Superrecenzentice odbijaju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, uz dopunu:

U predgovoru se ponavlja tekst 'Naravno čitanke nema bez književnih djela...' Veličina slova u dijelu Da imaš pojmovnik nije u skladu s članom 22 odluke o postupku pripremanja i odobravanja udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne i srednje škole.

Superrecenzentice ne razmatraju suštinu prigovora i staju na stranu recenzenata nastojeći naći dodatne razloge za umanjenju ocjenu, iako ti razlozi nemaju veze sa kriterijem po kojem se rukopis ocjenjuje.

i) *Jesu li likovni prilozi u vezi sa temom, idejom i uopće sadržajem književnog teksta;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Likovni prilozi tematski, idejno ili sadržajno nisu uvijek usklađeni za književne tekstove. Na primjer, str. 134 i 176.*

Prigovor:

Na str. 134 je slika kampanje protiv trgovine ženama. Tema je u vezi sa sadržajem odlomka (harem, žena kao svojina). Recenzenti pogrešno zaključuju, ili iz neznanja ili iz prikrivenog ideološkog zahtjeva da se patrijarhat kao čuvar tradicije ne dovodi u pitanje. Od njih se očekuju da se o tome jasno očituju: zašto se u udžbeniku za deveti razred u BiH ne smije osuditi trgovina ženama!

Likovni prilog na str. 176 je u vezi s tekstom pjesme, jer ističe poentu i poziva učenika/učenicu da se identifikuje s akterima i moralno opredijeli.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

j) *Da li je dostavljeni DVD ili CD usklađen s Okvirnim nastavnim planom i programom i očekivanim ishodom odgojno-obrazovnog rada (Napomena: Ukoliko uz udžbenik nije dostavljen CD*

ili DVD, ocjena za Didaktičko-metodički aspekt rukopisa se dobija s jednim elementom manje);

Ocjena: 4

Prigovor:

CD se nije tražio konkursom, nije bio obavezan, i ne može se rukopis kažnjavati zbog toga. Potrebno je ispitati kako se ovaj uslov našao u upitniku, i radi li se o primjeru "namještanja" i korupcije.

Superrecenzentice konstatuju:

Navodi prigovora u odnosu na ovaj stavak nisu tačni, jer u zajedničkoj recenziji Radni list stavak 4 j) ocjene za ovaj stavak nema.

U zbir ocjena (38) uračunata je ocjena 4 za stavak j ali je zbir podijeljen s jednom ocjenom manje!!! Iako je ovdje račun u korist čitanke *Svezame, otvori se*, superrecenzentice propuštaju da konstatuju pogrešku.

Radni list 5

Jezički aspekt rukopisa

a) Da li se književno-teorijski pojmovi objašnjavaju na primjerima iz izabranih književnih djela;

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Svi književno-teorijski pojmovi se objašnjavaju na primjerima iz izabranih književnih djela. Str. 75 – Autor je imao pravo izbora odlomka iz romana, stoga bez potrebe ukazuje na "loš stil".

Prigovor:

Recenzent smanjuje ocjenu po osnovu koji nema veze s postavljenim kriterijem.

Na 75. str. je odlomak iz djela *Zeleno busenje*, koji je izabran zbog univerzalnih vrijednosti koje zastupa. Recenzent je mogao dokazati da Mulbdićev stil nije loš (što nije učinio) i tražiti da se onda materijalna greška otkloni, a bodove oduzeti u kriteriju predviđenom za to. Međutim, argument da se ne treba ukazati na negativan primjer je neprihvatljiv. Po kojem metodičkom i pedagoškom standardu učenicima ne treba ukazivati na loše primjere?

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

b) Sadržaji su izloženi jasno i izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija je prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika;

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Svi sadržaji su veoma jasno izloženi, a izbor opće i specijalne leksike i sintaksičke konstrukcije su prilagođeni uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika. U cijelom tekstu izjednačiti upitne i neodređene zamjenice: tko – ko, netko – neko.

Prigovor:

О Д А Ч Е Ђ А Д О З Н А Ч Е Ђ А

Иво Андрић
А. Г. МАТОШ
(Одломак из есеја)

Догматичан, скептичан и критичан; како гдје, како када и како с ким: истинољубива контрадикција; иако не консеквентност, али консеквентна. Воли сваку манифестацију снаге и израз осјећања: љубав, буњу, огорчење, незадовољство, одушевљење, све на пошљедњу потенцију, све у великом до гротескног. Снаге земље и народа, исконске и здраве и слатке болести нашега вијека, ништа му није страна.

Воли живој и умјетничкој. Поштовалац личне храбрости, обожаватељ свих вриједности, старих као и нових, гријешан и болан, али никад буржоа. И што је најљепше на њему: заклетни непријатељ Господина Глупа и Господина Хуље мрзи њихов "блатомир" и неслажбе из – резерве, увијек на билеги, никад пасиван, никад неутралан, увијек активан, увијек zaangażован: *pro* или *contra*.

Одан грјеху хеленском безбрижносту, вјерује у љепоту као они "који вјерују у љепоту, јер не вјерују ни у што друго".

Атавизми су многи и комплицирани. У неумјереном је тајна љепота. Експеси имају виши смисао.

Има за собом живот страдања и подвига до невјеројатности, а свијез је, борбен, спреман на дјело, подухеће и авантуру, нимало блазиран, спремији и ведрији него који овог нараштаја, а има – немало – двоје наше године.

Не зна економије мисли ни ријечи, не штеди ни себе ни друге; расипа се, казује; има неодољиву потребу да саопштава и изаваја. Ноћи су отроване дебатама; стиче се противнике, што значи непријатеље, полемике су жучне; клевете, подваливања, тучњава, што не доказује перо ни псовка доказује штап, а он је увијек хоран да напада и да се брани, да шета, да пије, да пјева, да дискутира до промуклости; сви су животни интереси у њему на максимуму.

Матош има често криво, али га се не може тући истом логиком као и обичне грађане, јер он има *грандиозно* криво.

Иво Андрић (1892.) рођен је у Доњу на Лашви код Травника. Нобелову награду за књижевност добио је 1961. године. Књижевно стваралаштво почео је поезијом, писао есеје и критике, а славу и углед стекао приповијестима и романима. Нека од његових дјела су *На Дринам хурира*, *Травничка хроника*, *Проклећа авлија*, *Госпођица*, *Мост на Жели*, *Одморница*, *Лашва*, *Аска и оук...*

Есеј је књижевна врста у којој се ишло животно или научно питање обрађује на умјетнички (жив, сликовит, увијерљив и стилски дојеран) начин. У есеју се види пишчева способност да у обради одређеног знаменитог питања оствари власити умјетнички дојам.

Претеривознате ријечи:
дисурвно – бесмислено
атавизам – заостатак из протиних времена, оно што је вријеме прегатило
бакррес – графички поступак уреливања пртежа у бакрену плочу најријеје челичном иглом, а потом резбарским днјетом; отисак добијен таквим поступком
безбрижност – немале брига
блает(а) – мета, домет, ниша
блазиран – равнодушан, неосјељив од засићености
босм – особа, интелектуалац, умјетник који се истиче начином живота; несрећан, дуготалачки, понекад и неодољоран човек
буржоа – становник града, мадографанин, физистар; грађанин, грађанство; буржој
грандиозно – раскошно, сјајно, узвишено, величанствено

171   С и т а н г а

Zašto je ocjena smanjena? Primjedba koja se navodi nema veze s kriterijem; za koji uzrast je *tko*, a za koji *ko*?

Zahtjev je neutemeljen. Izjavom o jezičkoj usklađenosti autori su objasnili svoj koncept.

(Izjava lektora o jezičkoj uređenosti čitanke:

Jezik u čitanci – bosanski, hrvatski, srpski – tretirao se kao jedan jezik, sa tri različita standarda. Nastojalo se poštovati jedan standard u jednoj sadržajnoj cjelini, ali i tada tako da se poštovao princip i-i umjesto ili-ili. Drugim riječima, nastojalo se da se standardi približe jedan drugome, tolerirajući uzajamno prožimanje jezičkih različitosti.

Za ovakav pristup odlučili smo se i poštujući želju autora čitanke, da ponude udžbenik koji će promovisati toleranciju, komunikativnost i zajedništvo kao kulturne vrijednosti bosanskohercegovačkog društva.) Recenzenti su bili dužni osporiti ovaj koncept, pa onda zahtijevati ujednačavanja. Međutim, recenzenti bi se u tom slučaju morali pozvati na zakon ili neki drugi akt kojim se reguliše ovo pitanje. Njihovo poimanje ispravne jezičke politike ne treba da bude obavezujuće za sve.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

c) *Tekstovi u rukopisu omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi, ne narušavajući pri tome razumljivost.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Tekstovi u rukopisu u potpunosti omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi, ne narušavajući pri tome razumljivost. Dosljedno koristiti terminološke višestrukosti, str. 39, 150, 156,184... (glazbenika/muzičara, učinak/utisak...)

Prigovor:

Zašto je ocjena smanjena ako tekstovi "u potpunosti omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi, ne narušavajući pri tome razumljivost"?

Šta znači dosljedno *koristiti terminološke višestrukosti*? Kako recenzenti misle da se to može praktično ostvariti, a bez narušavanja stila? Na koji pozitivan primjer se pozivaju postavljajući taj uslov?

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

d) *U rukopisu se izbjegavaju nepotrebne tuđice, a za korištene strane i manje poznate riječi postoji prevod istih.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis u potpunosti izbjegava nepotrebnu upotrebu tuđica, te za strane i manje poznate riječi daje objašnjenja ili prevod istih. Prevodi postoje čak i za potpuno usvojene riječi, str. 112, 174...

Prigovor:

Recenzenti pohvaljuju rješenje rukopisa, a oduzimaju bodove. Zašto? I ovo je primjer neobjektivnosti, čiji je cilj diskvalifikacija rukopisa.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

e) *U rukopisu se izbjegavaju niječne definicije i niječno sročena pitanja.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: U rukopisu nema niječnih definicija ili niječno sročenih pitanja, osim što pitanja treba drugačije formulirati, str. 43, 101.

Prigovor:

Ponovo, iako je kriterij zadovoljen, recenzenti smanjuju ocjenu uvodeći dodatne zahtjeve.

Nije objašnjeno šta je na navedenim stranicama konkretno pogrešno, i zašto.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

f) *U kojoj mjeri jezički izraz zadovoljava potrebe imanentnog poučavanja učenika standardnom jeziku?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Nema ni pokušaja konkretizacije trostandardnosti u jezičnoj situaciji u BiH. To je postignuto izborom tekstova, ali su komentari neprilagođeni.

Prigovor:

Primjedba nije jasna.

Šta je konkretizacija trostandardnosti? Taj zahtjev ne postoji u kriterijima za ocjenjivanje.

Umjesto toga, recenzenti treba da odgovore konkretno: gdje u rukopisu jezički izraz ne zadovoljava potrebe imanentnog poučavanja standardnog jezika.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

g) *Da li se novi pojmovi objašnjavaju na razumljivo način uz navođenje adekvatnih primjera.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Skoro svi novi pojmovi se objašnjavaju na veoma razumljivo način uz navođenje adekvatnih primjera.*

Prigovor:

Nedostaju primjeri zbog kojih je ocjena smanjena. Ovo je još jedan u nizu primjera koji ukazuju na činjenicu da recenzenti nisu savjesno do kraja obavili svoj posao. Ko je pozvan da ih na to upozori, ili da ih zbog toga pozove na odgovornost?

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

Radni list 6

Vizuelno-grafički aspekt rukopisa

a) *Da li su likovni prilozi u funkciji razumijevanja književnog teksta i ostvarivanja obrazovnih ciljeva?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Skoro svi likovni prilozi su u funkciji što potpunijeg razumijevanja književnog teksta i ostvarivanja obrazovnih ciljeva.*

Ilustracija na str. 159 ne služi u ostvarivanju obrazovnih ciljeva.

Prigovor:

Na str. 159. je, u vezi s odlomkom iz Davičove poeme *Hana*, šest reprodukcija umjetničkih slika iz baštine svjetskog slikarstva. Razlog da ih se uvrsti u rukopis je, osim korelacije s likovnom umjetnošću, motiv na njima, Dionis – bog plodnosti i vina. Vino je motiv kojim se potentira odlomak, a u vezi s erotikom. Sve to je naznačeno jasno u interpretaciji. Dakle, recenzenti ili ne razumiju Davičovu pjesmu, ili ne žele da se o erotici i vinu (kao simbolu) govori u školi. Međutim, taj prigovor trebali su uputiti sastavljaču NPP-a, koji je erotsku pjesmu uvrstio u program, a ne puritanski se obrušiti na Karačija i Rubensa!

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

c) *Ilustracije u rukopisu imaju jasnu funkciju i razvojno su primjerene.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Sve ilustracije u rukopisu nemaju jasnu funkciju i razvojno su primjerene: str. 114, 115, 180.

Prigovor:

Na stranicama 114-115 je strip koji ima jasnu funkciju: osim što uvodi u čitanku taj žanr (medijska kultura!) on je tematski povezan s osnovnim motivom odlomka iz Pamukovog romana, tako što prikazuje lošu školsku praksu.

Na str. 180 je ilustracija u vezi s *Letećim cirkusom Montija Pajtona*, a primjer je karikature, kojom se objašnjava pojam komedije, kao oblika kritike.

Dakle, u oba slučaja recenzenti pokazuju nerazumijevanje i površnost pri procjeni funkcije ilustracija.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

d) *Ilustracije se opisuju po potrebi nazivom (potpisom) i popratnim tekstom.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Sve ilustracije su ili potpisane ili popraćene tekstom, ali ne uvijek jasno. Str. 134. Ovu fotografiju i popratni tekst izbaciti! Fotografija odvlači pažnju od glavnog motiva interpretacije. Zahtjeve nastavnog sadržaja uskladiti sa ON-PP.

Prigovor:

Na str. 134 je već spomenuta ilustracija u vezi s trafikom. Potpisana je i jasno objašnjena popratnim tekstom. Recenzenti tvrde neistinu.

Ilustracija se nalazi u poglavlju koje se bavi rodnom tematikom. Recenzenti su dužni objasniti zašto im je problematiziranje rodnih stereotipa neprihvatljivo, ili šta je u rukopisu u vezi s tim pogrešno.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

e) *Da li vizuelno-grafički izgled rukopisa podstiče na razvijanje pozitivnog odnosa prema nauci, tehnicima, esteticima i obrazovanju kod učenika?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis u potpunosti podstiče na razvijanje pozitivnog odnosa prema nauci, tehnicima, esteticima i obrazovanju učenika.

Prigovor:

Zašto je onda ocjena 4? Ovo je još jedan primjer neobjektivnosti!

Superrecenzentice odbijaju prigovor kao neosnovan i tačno konstatuju:

U recenziji radni list 6 stavak e) ocjena je 5.

Radni list 7

Etički aspekt rukopisa

a) *Rukopis upućuje na univerzalne ljudske vrijednosti;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis upućuje na univerzalne ljudske vrijednosti, ali je dijelom subjektivan., str. 75, 101, 120, 176 ...

– str. 75 – *Autor je imao pravo na izbor odlomka. Mogao je izabrati odlomak bez “lošeg stila”. Nije čitanka mjesto za ukazivanje na loš stil.*

– str. 101 – *Pitanja postavljena u pjesmi su osjetljiva za analizu imajući u vidu inkluziju u nastavi.*

– str. 120 – *Značaj škole autor/ica ne treba dovoditi u pitanje, sumnju.*

– str. 130 – *Neprihvatljiva je parodija za Mojsijeve zapovjedi.*

– str. 176 – *Primjer nije za čitanku. Nemoguć je ovakav način interpretacije u multietničkoj učionici. Potrebno je izbjeći zadnje pitanje jer upućuje na negativne osobine (Šta više voliš? Ili da te ismijavaju ili da ti ismijavaš?... ili... ili...).*

Prigovor:

Recenzenti ponavljaju primjedbe koje su već dali i zbog čega su oduzeli bodove.

To što je udžbenik subjektivan nebitno je u procjeni da li udžbenik upućuje na univerzalne ljudske vrijednosti. Recenzenti ponovo uma-

njuju ocjenu postavljajući zahtjeve izvan pitanja u radnom listu.

Na str. 75. je primjer u vezi s Mulabdićem i upravo je odabrani odlomak rijedak primjer iz romana koji afirmiše univerzalne vrijednosti!

Na str. 101. ponavlja se loš argument u vezi s pjesmom Adise Bašić, i opet bez veze s ocjenom etičkog aspekta.

Na str. 120. ponavlja se loš argument u vezi s odlomkom iz romana Orhana Pamuka, iako izbor odlomka i interpretacija upravo ističu univerzalne ljudske vrijednosti.

Na str. 130. ne radi se o parodiji; ističe se univerzalna poruka pjesme Radmile Lazić.

Na str. 176. ponavlja se loš argument, i previđa zalaganje za vrijednosti (poštovanja, solidarnosti, dobronamjernosti...)

Umanjena ocjena po ovom kriteriju svjedoči o tome da recenzentima nije cilj istaći vrijednosti udžbenika nego ga diskvalifikovati bez argumenata.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

b) *Rukopis njeguje bosanskohercegovački identitet.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis skoro u potpunosti njeguje bosanskohercegovački identitet.

Prigovor:

Kada autori unaprijede NPP i uvrste autorice, recenzentski tim ih ne nagradi. Kada ne uvrste lektiru, koja također nije predviđena NPP-om, recenzenti oduzmu bodove. Ovakva nedosljednost ukazuje na to da recenzenti imaju jasnu tendenciju diskvalifikovanja udžbenika.

Nedostaju primjeri zbog kojih je ocjena umanjena.

Kako se to identitet njeguje skoro u potpunosti?

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

c) *Rukopis odražava bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućava sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje pravo na različitost.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis odražava skoro u potpunosti različitosti bh. društva, omogućava sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje pravo na različitosti (str. 176).

Prigovor:

Zašto je onda ocjena umanjena? Gdje su negativni primjeri?

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

d) *Rukopis podržava ravnopravnost spolova na prikladan način služeći se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja i da li je u rukopisu zastupljen proporcionalan broj tekstova autorica i tekstova čije su junakinje ženskog spola;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Rukopis skoro u potpunosti podržava ravnopravnost spolova, služi se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja. S obzirom da su programski sadržaji određeni Okvirnim nastavnim planom i programom koji ne poznaje autorice, nego samo autore, stoga autori rukopisa nisu krivi za ovaj segment. Želimo da naglasimo da je ovo jedini rukopis koji je ipak ovome posvetio pažnje tako što je ubacio nekoliko djela autorica. Od (trinaest (13) tekstova izvan ONPP samo su četiri (4) autorice, a ostalih devet (9) su autori.

Prigovor:

Zašto je ocjena 4, ako rukopis zadovoljava kriterij i čak je jedini koji je vodio računa o zastupljenosti ženske perspektive?

Nedostaju primjeri zbog kojih je ocjena umanjena.

Kada autori unaprijede NPP i uvrste autorice, recenzentski tim ih ne nagradi. Kada ne uvrste lektiru, koja također nije predviđena NPP-om, recenzenti oduzmu bodove. Ovakva nedosljednost ukazuje na to da recenzenti imaju jasnu tendenciju diskvalifikovanja udžbenika.

O tome koliko recenzenti doslovno razumiju kriterij ravnopravnosti spolova svjedoči njihova statistika: "trinaest (13) tekstova izvan ONPP samo su četiri (4) autorice, a ostalih devet (9) su autori."

Slika je drugačija ako se gleda dalje od spola autora/autorica:

Od pomenutih 14 tekstova u sedam su junakinje žene, ili su one tema ili se ističe ženska perspektiva. Ostali su također uvršteni kao ispravak lošeg NPP-a, jer govore o nepravdi prema Romima i o hendikepiranim.

Superrecenzentice ocjenjuju prigovor osnovanim, ne mijenjaju broj bodova, traže pojašnjenje recenzenata. (Vidi stavak 3b.)

e) *Rukopis objektivno i vjerodostojno prikazuje kulturu, religije i civilizacije, te etničke i religijske grupe.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Rukopis u nedovoljnoj mjeri na objektivna i vjerodostojna načina prikazuje kulturu, religije i civilizacije te etničke i religijske grupe: str. 134, 101, 120, 176... Treba otkloniti i ispraviti činjenice, pitanja, naslove i ilustracije!*

Prigovor:

Recenzenti se PONOVO pozivaju na iste primjere, bez dokaza da udžbenik ne zadovoljava kriterij.

Indirektna optužba, da rukopis ne prikazuje objektivno i vjerodostojno *kulture, religije i civilizacije te etničke i religijske grupe* je ozbiljna i zahtijeva iznimno uvjerljivu argumentaciju!

Na str. 134. je ilustracija kampanje protiv *trafikinga*. Šta u vezi s tim treba otkloniti ili ispraviti? Šta tu nije objektivno i vjerodostojno?

Na str. 101. je pjesma Adise Bašić; koja je religija i na koji način u toj pjesmi prikazana neobjektivno?

Na str. 120. je odlomak iz djela *Istanbul*. Koju kulturu, religiju i civilizaciju te etničku i religijsku grupu nobelovac Orhan Pamuk ne prikazuje DOVOLJNO objektivno i vjerodostojno.

Recenzenti su ocjenu u ovom bitnom kriteriju donijeli površno, ne udubljujući se u motive autora rukopisa. Time su demonstrirali nesposobnost da prepoznaju etičke vrijednosti, što je jedan od ključnih problema njihovog ukupnog angažmana.

Superrecenzentice odbacuju ovaj članak Prigovora kao neosnovan, bez obrazloženja!

* * *

Slijedi drugi dio prigovora, na recenziju *prvo-plasiranog* rukopisa, pod šifrom *Puhovac 2* (BHS-11).

**Prvoplasirana čitanka, šifra Puhovac 2
Prigovor na ocjenu recenzenata**

Radni list 1.

Odnos rukopisa i Okvirnog nastavnog plana i programa za predmetnu oblast koja se recenzira.

Ocjena: 5

Recenzenti tvrde:

- a) *rukopis je u potpunosti usklađen sa Okvirnim nastavnim planom i programom*
- b) *rukopis posjeduje dobar uvodni dio kojim se autor na eksplicitan način obraća učenicima i objašnjava šta ih očekuje u ovom udžbeniku*

Recenzenti hvale i *Lektirni kutak* iako naglašavaju da:

- c) *nedostaje prijedlog kako valjano obraditi lektiru, ali to i nije bilo predviđeno Okvirnim nastavnim planom i programom*
- d) *interesantno je objašnjena Medijska kultura.*
- e) *autor je koristio mnogo imena vrsnih naših i svjetskih teoretičara književnosti*

Prigovor:

Sve navedene tvrdnje recenzenata nisu tačne.

a) Čitanka umjesto odlomka iz drame Nedžada Ibrišimovića *Zmaj od Bosne*, nudi odlomak iz pri-povijesti *Zmaj od Bosne* Nedžada Ibrišimovića.

Superrecenzentice odbijaju prigovor kao neosnovan jer:

“U ONPiP piše – 26. N. Ibrišimović: Zmaj od Bosne, odlomak.”

Superrecenzentice ne daju tumačenje o tome da li je u NPP roman ili drama N. Ibrišimovića. Radi li se o propustu, ili je svejedno obrađuje li se jedno djelo ili drugo. U NPP-u se naslov djela nalazi između dvije druge drame, u dijelu sadržaja koji se odnosi na dramu. U NPP-u je predviđena drama a ne pripovijest. Superrecenzentice pred svim ovim dostupnim i provjerljivim činjenicama žmire i opravdavaju grešku autora rukopisa i previd recenzenata.

b) Autori/autorice se u uvodu ne obraćaju učenicima/učenicama na eksplicitan, nego na nejasan način. Primjer:

“Tumačenje teksta... je etapa u kojoj tragaš za smislom i mogućim značenjima književnog teksta koji se obrađuje, etapa u kojoj sučeljavaš vlastiti doživljaj teksta s ponuđenim interpretacijskim alatima. Pokušali smo te potaknuti da o svakom književnom djelu razmišljaš kao o tekstu otvorenom za brojne interpretacije koje poštuju postojanje razlika među čitaocima. Ponudili smo i zadatke različitog nivoa složenosti, i dodijelili ti nevidljivog tumača teksta koji će ti ponekad ponuditi lepezu odgovora i potaknuti te na razmišljanje u pravcu bogatijeg razumijevanja književnosti.”

Kreativni rad...

Mehmed-paša Sokolović podizao je brojne zadužbine, džamije, česme, podigao je i nekoliko mostova u Bosni i Hercegovini i jedan u Crnoj Gori. Jedan od tih mostova u Bosni i Hercegovini jeste i tematska ošnova romana *Na Drini ćuprija* Ive Andrića. Saznaj koji je to most. Posluži se romanom i/ili enciklopedijama.

Napiši esej kojemu će inspiracija biti sljedeća Sokolovićeva rečenica iz drame *Veliki vezir*: "A zgarista i zapuštene oranice nisu ni jedno carstvo učinili srećnim."

Mala napomena: drama *Veliki vezir* sigurno zaslužuje mjesto u tvom Dnevniku čitanja.

O književniku...

DERVIŠ SUŠIĆ (1925–1990) bosanskohercegovački je prozaišt. U vrijeme kada je pohađao Učiteljsku školu u Sarajevu, Sušić odlazi s grupom učenika u partizane, što će značajno utjecati na njegov književni svijet i tematsku zaokupljenost. Nakon rata radio je kao učitelj u Srebrenici i Tuzli, te kao novinar *Oslobodenja*, *Zadugara* i povremeno saradnik drugih listova. Bio je upravnik Narodne biblioteke u Tuzli i društveno politički radnik u Sarajevu. Dobitnik je Dvadesetsedmajulske nagrade, Nagrade ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a. Napisao je sljedeća djela: *Jabučani*, *S proleterima*, *Momče s vrgorca*, *Ja, Danilo, Danilo u stavu mirno*, *Teferić*, *Kurir*, *Drugarica istorija*, *Pobune*, *Uhode*, *Hodža strah*, *Zestine*, *Tale*, *Parergon*, *Zar i mir*, *Veliki vezir*, *Nevakat*, *Listopad*, *Jesenji cvat*, *Drame*, *Cvijet za čovjekoljublje*. Djela Derviša Sušića fokusiraju kolektivnu bosansku sudbinu, povijesne udese Bosne i duhovnu fizionomiju bosanskog čovjeka. Prevedena su na mnoge strane jezike.

101

Derviš Sušić

Nevakat
(roman)

DERVIŠ SUŠIĆ (1925–1990) bosanskohercegovački je prozaišt. U vrijeme kada je pohađao Učiteljsku školu u Sarajevu, Sušić odlazi s grupom učenika u partizane, što će značajno utjecati na njegov književni svijet i tematsku zaokupljenost. Nakon rata radio je kao učitelj u Srebrenici i Tuzli, kao novinar *Oslobodenja*, *Zadugara* i povremeno saradnik drugih listova. Bio je upravnik Narodne biblioteke u Tuzli i društveno politički radnik u Sarajevu. Dobitnik je Dvadesetsedmajulske nagrade, Nagrade ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a. Napisao je sljedeća djela: *Jabučani*, *S proleterima*, *Momče s vrgorca*, *Ja, Danilo, Danilo u stavu mirno*, *Teferić*, *Kurir*, *Drugarica istorija*, *Pobune*, *Uhode*, *Hodža strah*, *Zestine*, *Tale*, *Parergon*, *Zar i mir*, *Veliki vezir*, *Nevakat*, *Listopad*, *Jesenji cvat*, *Drame*, *Cvijet za čovjekoljublje*. Njegova su djela prevedena na mnoge jezike.

● Djela Derviša Sušića usredsređuju se na kolektivnu bosansku sudbinu, na povijesne udese Bosne i duhovnu fizionomiju bosanskog čovjeka. Pročitaj roman do kraja i ouci ovu tematsku orijentaciju našeg pisca.

Nevakat

(Odlomak)

Milostiva!

Prikupite hrabrost i pripremite se za tešku vijest: Agan Babunić je oputovao u Bosnu. Ni moje riječi, ni svi sjajni argumenti gospodina Goldfajera, ni Vaše suze, nisu ga mogli zaustaviti.

Poznavao sam ga kao čovjeka savršenih manira, riječi sadržajne i svježe i pogleda smjelog kako pred sjećivima, tako i pred bilo kojom krunisanom glavom. Samo je u trenutku, kad mi je izricao kratku poruku za vas, njegov pogled pobjegao zemlji, a riječ posmula. Rekao mi je doslovce: "Pozdravite Katerin i recite joj da me ne čeka." To je sve.

On je već prešao Savu i zagazio u tu Bosnu, čudnu zemlju iz koje dobijamo kontraktorne vijesti o ljepotama i nevoljama svake vrste.

Preporučujem Vam da oputujete iz Beča bar na godinu. Tako ćete lakše savladati bol. Kad pomislim koliko patite i koliko smo mi prijatelji neprijatno iznenađeni njegovim odlaskom, spreman sam da ustvrdim da je gospodin Agan Babunić prema nama bio bezrazložno nepažljiv, a prema Vama grub. Ta me ocjena goni da se sve češće pitam – ko je on ustvari?! Šta i Vi i prijatelji znate o njemu osim da je gord i ljubazan, obrazovan i hrabar, radoznao i suzdržan, i da ga više interesira vođenje velikog seljačkog domaćinstva i prosječne banke, nego opera, balovi i dvoboji? Šta znate više? Ništa. Ili veoma malo. On je uspio da od nas sazna sve što je želio...

152

c) *Lektirni kutak* kao dio u udžbenika je potpuno nepotreban jer autori nikako ne pomažu učniku da razumije književno djelo koje je predviđeno kao lektira u IX razredu. Naime, oni samo navode biografiju pisca, kratak (ponekad i neprilagođen uzrastu) tekst o samom djelu te jedan odlomak. Biografije pisaca kopiraju iz prethodnog sadržaja, tako da se one u ovom dijelu ponavljaju, što je nepotreban gubitak prostora. Iza dobre namjere, koju recenzenti vide, stoji loša realizacija. Šta je zadaća recenzenata: da cijene dobre namjere ili kvalitet rukopisa?

d) Dio *Medijska kultura* nudi niz podataka koji ni na koji način nisu prilagođeni uzrastu i ne razlikuju se ni po čemu od bilo koje knjige koja suhoparno govori o filmu. Uostalom, šta znači da je nešto interesantno i kako se to procjenjuje?

Superrecenzentice jednim odgovorom odbijaju kao neosnovane sva tri stavka Prigovora uz obrazloženje:

"Podnosilac prigovora u navedenim stavcima iznosi svoj subjektivan, ničim objektivno argumentovan, stav o tome šta je jasno a šta nejasno, šta je potrebno a šta nepotrebno..."

Naprotiv, argumenti su navedeni: ponavljanje sadržaja, površnost u vezi s lektirnim kutkom, nejasna uputstva: kako se sučeljava doživljaj teksta sa interpretacijskim alatima? Šta to znači? Kako to učenik treba da shvati? U jednoj rečenici tri puta se ponavlja imenica tekst...

Šta je za superrecenzentice argument, i šta je objektivno, ako navedeni primjeri nisu?

e) U literaturi, koja je navedena na kraju rukopisa, navedeno je samo jedno ime vrsnog teoretičara književnosti – Zdenka Lešića; nejasno je gdje su u rukopisu recenzenti prepoznali *mnogo imena naših i svjetskih teoretičara*. No, ni pozivanje na prof. dr. Zdenka Lešića ne može pomoći pred primjerima nejasne definicije književno-teorijskih pojmova:

“Lirska pjesma kraće je književno djelo napisano najčešće u stihu. Iskazuje različita osjećanja i misli. U nekim su pjesmama jače iskazana osjećanja, a u nekima misli. Najčešća je pojava da su i osjećanja i misli međusobno čvrsto isprepleteni.” (Str. 46.)

“Proza je tekst koji se razvija kontinuirano, prelazne rečenice iz reda u red je slobodno i nije uvjetovano unutaršnjim zahtjevima teksta. Po tome je prozni tekst srodan linearnom toku žive riječi u kojem se rečenice također slobodno nižu jedna iza druge.” (Str. 59)

“U romanima retrospekcija često ima oblik prisjećanja glavnog junaka vlastite prošlosti.” (Str. 64.)

Recenzentima je promaklo da se, iako nije u programu, u rukopisu nalazi narodna romansa *Djevojka svezala hvalisava momka*, koja je verzija romanse *Hadži Musić Meho*, iz Čitanke izdavača NAM-a za sedmi razred, Tuzla, 2010. godine. Šta je obrazloženje autora rukopisa da đaci obrađuju isti motiv u 7. i 9. razredu, a da uz pjesmu stoji potpuno ista ilustracija? (Dakle, riječ je ili o istom izdavaču ili o plagijatu!) Zar ne postoje romanse s drugim motivima, i izvan bošnjačke usmene tradicije? Zašto se raznolikost bosanskohercegovačkog društva ne prikazuje na bogatstvu usmene tradicije i drugih naroda i manjina? Šta je razlog da se, kao primjer lirske pjesme, ponovo daje sevdalinka?

Superrecenzentice konstatuju:

“Podnosilac prigovora tvrdi da je navedeno 'ime vrsnog teoretičara književnosti Zdenka Lešića' a za definicije iz Teorije književnosti istog autora tvrdi da su nejasne.

Naime, u teoriji književnosti, Z. Lešić piše: 'Prozni tekst se razvija kontinuirano. Prelazne rečenice iz reda u red je slobodno i sasvim arbitrarno, više određeno nekim slučajnim okolnostima (dužinom tiskanoog retka) nego unutaršnjim zahtjevima teksta. Po toj svojoj kontinuiranosti prozni tekst je srodan linearnom toku žive riječi, u kojoj se rečenice također nižu jedna za drugom. I latinski izraz proza – oratio, 'izravni govor' sugerira tu srodnost proze i žive riječi.' Ova definicija je data u rukopisu BHS-11 na str. 59.”

Superrecenzentice lažu. Na str. 59. data je definicija navedena u Prigovoru:

“Proza je tekst koji se razvija kontinuirano, prelazne rečenice iz reda u red je slobodno i nije uvjetovano unutaršnjim zahtjevima teksta. Po tome je prozni tekst srodan linearnom toku žive riječi u kojem se rečenice također slobodno nižu jedna iza druge.”

Parafraziranjem Lešićeve definicije i njenim skraćivanjem izgubljena je jasnoća. Po čemu je prozni tekst srodan linearnom toku žive riječi: po tome što rečenice prelaze iz reda u red slobodno?

Da li superrecenzentice a preko njih i nadležna ministarstva podržavaju praksu ovakvog pla-

<p>Književni pojmovi...</p> <p>📖 Lirska pjesma kraće je književno djelo napisano najčešće u stihu. Iskazuje različita osjećanja i misli. U nekim su pjesmama jače iskazana osjećanja, a u nekima misli. Najčešća je pojava da su i osjećanja i misli međusobno čvrsto isprepleteni. Lirska pjesma prožeta osjećanjima ljubavi prema zavičaju, domovini, njezinim ljepotama, ljudima itd. zove se rodoljubiva, domoljubna ili patriotska (lat. <i>patria</i> – domovina) pjesma.</p>	<p>Šta se postiže uzrečicom “da prostiš”?</p> <ul style="list-style-type: none"> ⊙ Šta pjesnik postiže zastarjelim riječima (arhaizmima) u govoru “vrli pitac” (kto, rekti)? ⊙ A kakvim mu tonom “zapitani” odgovara? Šta “zapitani” priznaje? S kojim ciljem “zapitani” preuzima uzrečicu “da prostiš”? Ima li ta uzrečica isti ton, intonaciju u njegovu odgovoru? ⊙ Osim ritma, jezički izraz ima i svoju melodičnost. Melodičnost pjesničkog izraza zapravo je njegova intonacija. Šta je intonacija? To je različita visina govora, govorna melodija. Riječ, rečenica, stih, strofa pa i cijelo književno djelo ima svoju melodičku visinu kojom se iskazuju različite misli i osjećanja. ⊙ Monotona intonacija, bez promjene visine govora, dosadna je, neuočljiva i ne iskazuje istinske osjećaje i misli. Odgovarajuća intonacija doprinosi osjećajnosti i doživljenosti pjesnikovog izraza. Često od intonacije zavisi i pravilan doživljaj riječi, stiha, pjesme.
--	---

gijatorskog odnosa prema literaturi? Je li ovo primjer koji treba dati učenicima u vezi s tačnim citiranjem i korektnim navođenjem izvora?

Radni list 2.

Naučnostručna vrijednost rukopisa

a) Da li je korištena terminologija i objašnjenje pojmova usklađeno sa provjerenim i općeprihvaćenim teorijama?

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Korištena terminologija i objašnjenja pojmova su u potpunosti usklađena sa provjerenim i općeprihvaćenim teorijama. Objašnjenja su kvalitetna, ali su primjeri izostali.

Prigovor:

Objašnjenja nisu kvalitetna. Naprimjer:

“Lirska pjesma kraće je književno djelo napisano najčešće u stihu. Iskazuje različita osjećanja i misli. U nekim su pjesmama jače iskazana osjećanja, a u nekima misli. Najčešća je pojava da su i osjećanja i misli međusobno čvrsto isprepleteni.” (Str. 46.)

“Proza je tekst koji se razvija kontinuirano, prelaženje rečenica iz reda u red je slobodno i nije uvjetovano unutarnjim zahtjevima teksta. Po tome je prozni tekst srodan linearnom toku žive riječi u kojem se rečenice također slobodno nižu jedna iza druge.” (Str. 59.)

“U romanima retrospekcija često ima oblik prisjećanja glavnog junaka vlastite prošlosti.” (Str. 64.)

I još:

Lirske pjesme ritmičnost ostvaruju kroz strofe i stihove (između ostalog).

Uspavanke imaju stišanu melodiju i ritam koji predočava ljuljanje kolijevke.

Romansa je pjevana na sličan način kao i balada, ali vedrijim tonom.

Historijski/povijesni roman prikazuje radnje iz bliže ili dalje prošlosti u odnosu na vrijeme pisanja. U njemu se prikazuju historijski događaji i obično autentični likovi kao nosioci historijskih ideja.

Superrecenzentice konstatuju da:

“Podnosilac prigovora u ovom staoku iznosi svoj subjektivan, ničim objektivno argumentovan stav, da objašnjenja nisu kvalitetna.”

Kad Prigovor nudi detaljnu argumentaciju, superrecenzentice bez kontrargumentacije proglašavaju prigovor neosnovanim. Kad argumentacija u Prigovoru izostane, jer su primjeri takvi da je očigledno (pogotovo bi stručnjacima to moralo biti!) u čemu je problem, superrecenzentice odbijaju prigovor jer nije objektivno argumentovan.

Nije li njihov posao bio, kad im je skrenuta pažnja na primjere, da provjere zaključke recenzije i pruže odgovor na pitanje: s kojim su provjerenim naučnim teorijama usklađene navedene izjave. Šta bi Prigovor uopšte tu imao

Tumačenje teksta...

- ⊙ Pjesma početka gradi jednu sveobuhvatnu viziju svijeta u koju sabire vrijeme i prostor. U šta je zagledan lirski subjekt dok gradi tu viziju? Ko gospodari tim prostorom.
- ⊙ Oko lirskog subjekta postepeno se “spuštaju” i izoštravaju detalji te vizije. Prepozna taj hod u sljedećim stihovima:

“...On
stvorio je Svemir, u Svemiru sedam milijardi
svjetova, u svakom svijetu mnoštvo naroda, bezbroj
jezika, i po jednu, jednu – Veneciju.”
- ⊙ Stihovi koji slijede očituju sve bogatstvo i darežljivost Univerzuma. Koji “darovi” čine da ljudi “budu bogatiji i bolji”?

da argumentuje, kad je teret dokaza na recenzentima?

One to ne čine, nego odbacuju Prigovor. Time prihvataju i podržavaju vrijednosne i stručne nalaze recenzentata i metod kojem je cilj diskvalifikacija s pozicija moći, bez navođenja primjera i bez korektne argumentacije.

Šta je za superrecenzentice kvalitet, npr., objašnjenja: *U nekim su pjesmama jače iskazana osjećanja, a u nekima misli. Najčešća je pojava da su i osjećanja i misli međusobno čvrsto isprepleteni.*”

Kako se misli jače iskazuju, i o kakvoj čvrstoj isprepletenosti se radi? Koja teorija književnosti barata tim terminima? Jesu li Ajvanho i Robin Hud autentični likovi, koje istorijske ideje oni nose? Da li je za ritam bitno kroz šta se ostvaruje (kroz strofe i stihove) ili kojim elementima jezičkog izraza se gradi? U čemu je jasnoća priloga “kroz” u ovom iskazu?

b) *Da li su činjenice koje se navode u rukopisu tačne i zasnovane na naučnim teorijama?*

Ocjena 5.

Komentar recenzentata: Sve činjenice koje se navode u rukopisu su u potpunosti tačne i zasnovane na naučnim teorijama koje učenik može u potpunosti razumjeti, a praktična primjena nužno je primjerena stepenu učeničkog psihofizičkog razvoja. Veoma uspješno i pregledno izvedene su generalizacije.

Prigovor:

Sljedeće činjenice nisu tačne:

Knjiga o Njemačkoj Miloša Crnjanskog nije esej kako se tvrdi u rukopisu (str. 123.) nego knjiga eseja. Esaj pod tim imenom ne postoji. Knjiga nikada nije štampana nakon 1931. i nejasno je zašto je autori/autorice navode kao podatak koji se tiče učenika.

Metaforu zovemo skraćenim poređenjem jer se u njoj izostavljaju riječi: poput, kao, nalik... (Str. 30.) Netačno – u metafori, za razliku od poređenja nema često ni riječi s kojom se poredi.

Praktična primjena nije nužno primjerena stepenu učeničkog psihofizičkog razvoja u, recimo, ovim primjerima:

Pjesma početka gradi jednu sveobuhvatnu viziju svijeta u koju sabire vrijeme i prostor. Kolika je pro-težnost vremena, a kolika prostora u toj viziji? U šta je zagledan lirski subjekt dok je gradi? Ko gospodari tim prostorom? (Str. 49 – tumačenje teksta Zašto tone Venecija, Abdulaha Sidrana.)

Tvrđnja da je većina stećaka ispisana bosančicom nije zasnovana na naučnim teorijama. Naprotiv, paleografski pristup, koji je ovdje mjerodavan, ne tvrdi ništa slično. Vidi radove:

Đorđić, Mošina, Gabrić-Bagarić, Nakaš. (U navedenoj literaturi ne vidi se na koga se autori/autorice pozivaju u vezi s gornjom tvrdnjom.)

Superrecenzentice neupućene u naučnu literaturu pozivaju se na Wikipediju:

Po raznim brojanjima, stećaka ima oko 60.000, no onih s natpisima je daleko manji broj. Marko Vego je u svojoj reprezentativnoj zbirci epigrafike naveo oko 400 natpisa. Manji je broj iz 12. i 13., dok je većina iz 14. i 15. vijeka. Osim najstarijih, najveći je dio pisan bosančicom, a gnomskim iskazima o životu i ljudskoj sudbini neki dosižu i umjetničku vrijednost (koja je inspirirala Maka Dizdara, bosanskohercegovačkog pjesnika i sastavljača antologije starih bosanskih tekstova).

Pri tome ne navode link na kojem se njihov citat može provjeriti (sic!). Ko je autor citiranog članka i koje su njegove stručne i naučne reference u poređenju s navedenim autorima?)

I još: Koja i zašto je baš *ta* Wikipedija korištena?)

c) *Da li su književni tekstovi korektno preneseni i da li su navedeni izvori odakle su preuzeti?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: *Skoro svi književni tekstovi su korektno preneseni uz navođenje izvora odakle su preuzeti.*

Prigovor:

Recenzenti izmišljaju – pobjednički rukopis ne nudi izvor ni za jedno književno djelo – ne piše iz kojeg izdanja je preuzet tekst.

Također, potpuno neprofesionalno, rukopis preuzima biografije pisaca s Wikipedije, a da to nigdje ne navodi. Recenzenti ne sankcionišu eklatantan primjer intelektualne krađe!

Primjer:

U rukopisu:

*“Silvije Strahimir Kranjčević (1865-1908) hrvatski je i bosanskohercegovački pjesnik rođen u Senju gdje je pohađao školu, ali je zbog svoje buntovne naravi napustio gimnaziju prije mature. Kratak boravak u Rimu, gdje je trebao postati svećenik, ostavio je trajni neizbrisivi trag u njegovoj osjećajnosti i njegovu pjesništvu. U Zagrebu je završio jednogodišnji učiteljski tečaj i s diplomom učitelja odlazi na službu u Bosnu i Hercegovinu. Mostar, Livno, Bijeljina i Sarajevo gradovi su u kojima je živio i pjesnički sazrijevao. Prvu pjesmu *Zavjet* objavio je u časopisu *Hrvatska vila* neposredno prije odlaska u Rim. Objavio je zbirke pjesama: *Bugarkinje, Izabrane pjesme, Trzaji i Pjesme* (str. 35 u rukopisu).*

U Wikipediji:

Silvije Strahimir Kranjčević (Senj, 17. februar 1865. – Sarajevo, 29. novembar 1908.), hrvatski i bosanskohercegovački pjesnik, najznačajniji pjesnik realizma u Hrvatskoj, te političar pravaške provenijencije.

O književniku...

VASKO POPA (1922–1991) srpski je pisac rođen u Grebencu kod Vršca. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Vršcu, nakon kojih je upisao Filozofski fakultet u Beogradu. Studije je nastavio u Bukureštu i Beču, a nakon rata diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Njegova prva zbirka pjesama *Kora* stavlja se na početak poslijeratne moderne srpske poezije, a imala je veliki utjecaj na mlađe naraštaje pjesnika na području bivše Jugoslavije. Poslije *Kore* Popa je objavio sljedeće zbirke pjesama: *Nepočin polje*, *Sporredno nebo*, *Uspravna zemlja*, *Vučja so*, *Kuća nasred drumu*, *Živo meso*, *Rez*, kao i ciklus pjesama *Mala kutija*.

Silvije Strahimir Kranjčević je rođen u Senju, gdje pohađa školu. Zbog svoje buntovne naravi napušta gimnaziju bez mature. Elitni zavod Germanico-Hungaricum u Rimu, gdje je trebao postati svećenik, napušta vrlo brzo jer u sebi ne osjeća svećenički poziv. Taj kratki boravak u Rimu ostavio je ipak trajni, neizbrisivi trag u njegovoj osjećajnosti i njegovu pjesništvu. U Zagrebu završava jednogodišnji učiteljski tečaj iz slovničko-historijske grupe, i s diplomom učitelja "na građanskih kolah" odlazi službovati u Bosnu i Hercegovinu, jer u Kهنovoj Hrvatskoj za njega nije bilo mjesta. Mostar, Livno, Bijeljina, Sarajevo su njegove životne postaje i gradovi u kojima nije samo ostvarivao svoju egzistenciju nego i pjesnički sazrijevao.

Prvu pjesmu objavio je u časopisu "Hrvatska vila" (Zavjet, 1883.), mjesec-dva prije odlaska u Rim.(2)

Biografije su preuzete s Wikipedije i za Vojislava Ilića, Tina Ujevića, Antuna Branka Šimića, Vaska Popu, Puškina, Nazora...

Superrecenzentice odbacuju navode Prigovora kao neosnovane, uz obrazloženje:

U rukopisu podnosioca Prigovora na str. 126 piše: Ideja vodilja Wikipedije je veoma plemenita: njen krajnji cilj je sabrati sve znanje svijeta i staviti ga na raspolaganje svim ljudima na planetu. Wikipedia je

djelo dobrovoljaca... (i doslovce bilo tko može preuređivati bilo koji wikipedijski članak. Nastaje dobrovoljnim anonimnim radom amatera, potpuno je besplatna, nema niti jedne reklame, – izostavljeno iz citata, sic!) *a kvalitetom je ravna najboljim sovjetskim enciklopedijama.*

Konstatujemo: navedeni dobrovoljci mogu koristiti iste izvore koje su koristili i autori rukopisa BHS-1.

Superrecenzentice opravdavaju intelektualnu krađu, dovodeći u istu ravan autore Wikipedije (besplatna, volonterska, otvorena) i autore udžbenika (nije besplatan, podlozan kontroli kvaliteta i nepromjenjiv).

Pri tome ne navode koje su to iste izvore koristile poznate autorice i nepoznati volonteri, i ne konstatuju da ti izvori, koji god bili, nisu navedeni, što je suština prigovora!

Otvoreno pristrane i uporne u svom nastojanju da odbiju sve prigovore na kvalitete *njihove* čitanke, superrecenzentice pretpostavku sučeljavaju argumentu. Je li to referenca *stručnosti* na osnovu koje im je povjeren zadatak superrecenziranja?

d) *Da li se u rukopisu pojavljuju ozbiljne materijalne greške ili greške druge prirode koje su takvog karaktera da se rukopis smatra nekvalitetnim*

(2) (http://bs.wikipedia.org/wiki/Silvije_Strahimir_Kranj%C4%8Devi%C4%87)

wikipedija, o Vasku Popi:

Rođen je 29. juna 1922 u Grebencu kod Vršca. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Vršcu. Posle toga upisao se na Filozofski fakultet u Beogradu. Studije nastavlja u Bukureštu i Beču.

Njegova prva zbirka pesama "Kora" (1953) uz "87 pesama" Miodraga Pavlovića smatra se početkom srpske posleratne moderne poezije. Ta knjiga je pokrenula rasprave književne javnosti i ostavila veliki uticaj na mlađe naraštaje pesnika.

Posle Kore, Popa je objavio sledeće zbirke pesama: "Nepočin polje" (1956), "Sporodno nebo" (1968), "Uspravna zemlja" (1972), "Vučja so" (1975), "Kuća nasred drumu" (1975), "Živo meso" (1975), "Rez" (1981) kao i ciklus pesama "Mala kutija" (1984),

(postojanje i obim materijalnih grešaka u rukopisu potrebno je posebno istaknuti)?

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: U rukopisu nema materijalnih grešaka niti grešaka druge prirode zbog kojih bi se rukopis smatrao nekoalitetnim.

Prigovor:

Na str. 10 u odlomku iz pjesme *Lipa Naza* traži se od učenika/učenica da prepoznaju gradaciju iako je u pjesmi nema.

Na strani 34, tvrdnja da je *opkoračenje* stilaska figura također je materijalna greška:

(Brojna prenošenja rečeničkoga niza preko metričkih granica (cezura i kraja stiha) doprinose da se stihovi izgovaraju ushićeno, 'u jednom dahu'. Kako se zove ova stilaska figura?)

U *Teoriji književnosti* Zdenka Lešića koju rukopis navodi kao izvor literature (Sarajevo Publishing, 2005) stoji: *Opkoračenje se definiše kao prenošenje rečeničkog niza preko metričkih granica (cezura i kraja stiha, str. 213.)*. Slično je i u *Rečniku književnih termina*.

Uz odlomak iz Pamukovog *Istanbula* je i usvajanje pojma *autobiografski roman* (str. 110), čime se sugerira da je *Istanbul* roman. Niti ONPP-om nije predviđeno da se u IX razredu rade biografski romani niti ijedno od ponuđenih djela jeste biografski roman.

Superrecenzentice konstatuju da je prigovor neosnovan, uz konstataciju:

Naime, u pjesmi Lijepa Naza gradacija (pojačavanje predodžbe) data je u stihovima: tri bi momka premamila, i Aliju Sarajliju i Mehmeda Kujundžiju... Također, u prvoplasiranom udžbeniku, na str. 34. piše 'Dio rečeničkog niza (dio stiha) može se prenijeti ili u naredni stih, narednu strofu. Oba dijela rečeničkog niza ili oba dijela stiha tada izgovaramo bez pauze jer čine jednu misaonu cjelinu. Ovo prenošenje rečeničkog niza preko metričkih granica (cezura i kraja stiha) zove se opkoračenje.'

Iako Prigovor ukazuje na dvije greške, **superrecenzentice** se bave samo jednom. Prigovor ukazuje na to da pobjednički rukopis *opkoračenje* proglašava stilskom figurom, a superrecenzentice nalaze na drugom mjestu korektnu definiciju *opkoračenja*. Da li je *opkoračenje* figura, pa prema tome da li je pitanje postavljeno pogrešno, to i dalje ne znamo. Superrecenzentice ponovo advokatišu u korist favorizovanog udžbenika, ignorišući činjenice iz Prigovora.

O kakvom se pojačavanju predodžbe radi u stihovima *tri bi momka premamila, i Aliju Sarajliju i Mehmeda Kujundžiju*? U čemu je Mehmed *pojačan* u odnosu na Aliju? Zašto su tri momka slabija od jednog? Je li bolje (*jače*) biti *kujundžija* nego Sarajlija?

Zapis o zemlji

Motivacijski kutak...

- ⊙ Stećak je vrsta bosanskog kamenog nadgrobnog spomenika iz srednjeg vijeka. Stećci su obično ukrašeni uklesanim prizorima iz života, iz lova, s viteških turnira ili sadrže natpise na glagoljici ili bosančici. Među naše najljepše stećke spadaju oni u Radimlji kod Stoca. Natpisi na stećcima ili mramorovima najznačajniji su spomenici narodnog jezika u Bosni i Hercegovini. Većina stećaka ispisana je bosančicom. Ovo je jedan od zapisa sa stećka: "Se leži Helja, mnoge zemlje obideh i domo i pošteno postah i na svojih baštin legoh."
- ⊙ Koju želju svakog čovjeka iskazuje ovaj zapis?
- ⊙ Riječi "na svojih baštin" govore nam o snažnom vezivanju bosanskog čovjeka za svoju zemlju.

Superrecenzentice rastežu definicije stilskih figura za interes rukopisa koje neobjektivno štite. Nabranje nije gradacija. Da su u pjesmi data nakon *tri momka* tri imena sa tri zanimanja uz svako ime, poredana po stepenu bavljenja ljepotom, imali bismo primjer gradacije. (Figure na kojoj se često gradi cijela struktura lirske pjesme, ili zapleta epske...)

Najzad, ne znamo ni da li je Istanbul roman ili nije.

e) *Da li rukopis zastupa načela objektivnosti, istinitosti i razvija kritičko mišljenje? (Ako u rukopisu ima primjera indoktrinacije, navesti ih!)*

Ocjena 5

Komentar recenzenata: Rukopis u potpunosti zastupa načela objektivnosti, istinitosti te razvija kritičko mišljenje, a to se uspješno realizira u etapi Kreativni rad.

Prigovor:

Rukopis ne zastupa načela objektivnosti.

Naprimjer, navodi činjenicu da je Nedžad Ibrišimović bio kandidat Društva pisaca za Nobelovu nagradu za književnost, a to propušta da kaže za Miroslava Krležu koji je bio kandidovan dva puta. I inače, biografije bošnjačkih pisaca imaju drugačiji tretman, iscrpnije su i navode detalje kojima se ističe kvalitet. (Zašto se to ne radi sa svim piscima?)

U etapi *Kreativni rad* se ne vidi razvijanje kritičkog mišljenja, kako tvrde recenzenti. Evo nekoliko zadataka za učenike iz te etape:

- *Pjesmu pročitaj glasno.*
- *Sidranove pjesme s ovom tematikom nose pečat njegova snažnog emocionalnog i moralnog (etičkog) angažmana. Potraži njegovu zbirku pjesama Sarajevski tabut i prepoznaj/izdvoji pjesme u kojima u naglašeno emocionalnom tonu Sidran propituje prisustvo moralnih vrijednosti u savremenom svijetu.*
- *Tvrđava je savremeno djelo čija se radnja može desiti u ma kojem društvu i bilo kada. Pronađi roman i pročitaj ga a svoje utiske zabilježi u Dnevnik čitanja.*
- *Protumači naslov novele (Mrak na svijetlim stazama)*
- *Jačica Šafran jedan je nesrećni i odgurnuti čovjek izložen podsmijehu i poniženju onih koji nisu razumjeli njegovu prirodu i/ili nisu suosjećali s njegovim siromaštvom.*
- *Šta ovu novelu čini snažnom antiratnom prozom (Bitka kod Bistrice Lesne)?*

Također, primjer indoktrinacije, koju recenzenti ne prepoznaju, jeste cijeli *motivacijski kutak* uz pjesmu *Zapis o zemlji*. Ne spominje se da na stećcima ima ćirilice, a tvrdi se, bez uporišta u nauci, da su stećci obično ukrašeni uklesanim prizorima iz života (što nije tačno, samo je vrlo

i kida rešetke da čelom rušim dvorce”

⊙ U poemi je ljubav predočena u raskošnom bogatstvu slika, a naglašena je i zvukovna komponenta stiha. Kako zvukovna vrijednost sljedećih stihova dočarava ljubavno uzbuđenje lirskog subjekta:

“Od nje mi gore oči – žarulje sred rulje,
od nje zru more i mreže, ribe i ribolovci”?

⊙ Poema u neobičnim asocijacijama dočarava “rasprskavanje” ljubavi spajajući međusobno vrlo udaljena značenjska polja i tako obogaćujući prostore imaginacije.

• Kako to čini na zvučnom planu u stihu:

“i cvrkuću zlikovci ko vrapci i osnovci.”

• a kako na vizuelnom planu u stihu:

“i nebo s kog sam prstom tanjir sunca skino”?

Iz riznice značenjā...

sentimentalno – pretjerano osjećajno

socijalno – društveno

žudnja – čežnja

asocijacija – sposobnost mišljenja u povezivanju jedne pojave s drugom

29

mali broj stećaka ukrašen) i da je većina ispisa-na bosančicom, pri čemu se ne objašnjava šta je bosančica.

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da biografije bosnjačkih pisaca imaju drugačiji tretman.

Izjava je laž. U navodu Prigovora dati su objektivni parametri – količina i vrsta informacija, dužina teksta, i sl. Superrecenzentice ih ničim ne pobijaju i umjesto toga svoju neobjektivnost pripisuju autorima Prigovora.

O ostalim navodima Prigovora se ne izjašnjavaju, iako oni pružaju niz primjera sugestivnih pitanja kojima se ne razvija kritičko mišljenje. Isto tako, ukazivanje na indoktrinaciju nije razmatrano.

Radni list 3.

Pedagoško-psihološki aspekt rukopisa

a) *Nastavna materija je po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika, primjerena njegovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou (da li je jezik rukopisa jasan i učenicima razumljiv).*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Nastavna materija je u potpunosti po svom sadržaju, načinu prezentiranja, dužini rečenice i obimu prilagođena uzrastu učenika, primjerena njihovom spoznajnom sklopu i iskustvenom nivou. Jezik rukopisa je jasan i učenicima razumljiv.

Prigovor:

Netačno. Navodimo primjere nejasnog, nerazumljivog i lošeg stila:

i. *Balada o Morićima potresno slika neodvojivost pojedinca, porodice i društva. Polazeći od pojedinca (majka, braća Morići, Dizdar-aga...), balada prelazi na sliku obiteljskih odnosa (obostrana ljubav i briga majke i sinova), da bi to zaokružila slikom odnosa društva prema obiteljskim vrijednostima kao što su međusobna ljubav i briga (odnos vlasti prema braći Morić i njihovoj majci). (Str. 15.)*

ii. *Koji stih sevdalinke dramatično kontrastira ovim slikama? U sevdalinci ljepota “dunjaluka” snažno kontrastira smrti. Čemu kontrastira “svilen gajtan” u stihu balade: “Oko vrata svilen gajtan”? (Str. 16.)*

iii. *Pjesma dočarava Romima magnetično privlačnu jednostavnost života u prirodnom ambijentu. On je umirujući dekor koji je harmoniziran željom svake majke da djetetu omogući udobnost i sigurnost. (Str. 21.)*

iv. *Poema neobičnim asocijacijama dočarava “rasprskavanje” ljubavi spajajući međusobno vrlo udaljena značenjska polja i tako obogaćuje prostor imaginacije. (Str. 29.)*

v. Tumačenje *teksta*... je etapa u kojoj tragaš za smislom i mogućim značenjima književnog *teksta* koji se obrađuje, etapa u kojoj sučeljavaš vlastiti doživljaj *teksta* s ponuđenim interpretacijskim alatima. Pokušali smo te potaknuti da o svakom književnom djelu razmišljaš kao o *tekstu* otvorenom za brojne interpretacije koje poštuju postojanje razlika među čitaocima. (Str. 5.)

vi. (...) u modernoj poeziji poeme često gube narativne elemente a jačaju lirsku komponentu. Poema je izrazito lirska te se približava lirskoj ljubavnoj pjesmi. Prisjeti se: Lirska pjesma u kojoj pjesnik iskazuje intimna osjećanja ljubavi, čežnje, radosti ili bola zbog neuzvraćene ili nesretne ljubavi zove se lirska ljubavna pjesma. (Str. 28.)

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz komentar:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav o 'nejasnom, nerazumljivom, lošem stilu'.

Rečenica u kojoj se ista imenica ponovi tri puta je superrecenzenticama primjer dobrog stila. Rečenicu *Poema neobičnim asocijacijama dočarava "rasprskavanje" ljubavi spajajući međusobno vrlo udaljena značenjska polja i tako obogaćuje prostor imaginacije* superrecenzentice smatraju uzornom (ocjena 5) i primjerenom *spoznajnom sklopu* četrnaestogodišnjaka. Itd.

Niti jedan od šest ponuđenih primjera superrecenzentice ne analiziraju, nego ponovo optužuju autore Prigovora za subjektivnost, iako su podvlačenjem oni ukazali na problematično mjesto i pružili argument.

Umjesto da prihvate ili ospore ponuđenu argumente superrecenzentice ih namjerno previđaju i izjavljuju da je nema.

b) *Rukopis teži individualizaciji nastavnog procesa, uključujući i prilagođenost za samostalan rad učenika.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: (...) Za svakog prosječnog učenika ovaj rukopis nudi mogućnost samostalnog rada. Autor/ica je ponudila 8 etapa u procesu obrade svake nastavne jedinice što je dobar put za učeničku komunikaciju s tekstem. Učenici kroz etape, prelazeći iz jedne u drugu postepeno savladavaju sadržaje na jednostavan i zanimljiv način.

Prigovor:

Etape u obradi teksta ne pomažu da učenik radi samostalno. Već smo naveli nekoliko rečenica koje učenici ne mogu razumjeti ne samo što nisu prilagođene uzrastu već što svojom konstrukcijom ne daju precizno značenje. Također, etape su formalno navedene, u rukopisu se često miješaju etape *tumačenje teksta* i *kreativni rad* jer je interpretacija teksta prisutna i u je-

dnoj i drugoj etapi. Naprimjer, u *kreativnom radu* su i sljedeća pitanja koja ili ne trebaju uopće biti postavljena učenicima ili mogu biti sastavni dio tumačenja teksta:

- *Kakva je Ujevićeva vizija pjesništva?* (Str. 30.)
- *Izdvoji osnovne i sporedne motive u pjesmi* (Str. 35.)
- *Prokomentiraj stihove s početka ovog odlomka* (Str. 60.)
- *Šta o Ahmetu Šabi saznaješ iz sljedeće njegove rečenice: "Volio sam sve što nije rat, volio sam mir"?* (Str. 64.)

S druge strane, kreativni rad često traži od učenika da pročitaju knjigu, napišu pismeni sastav, pogledaju link na *Youtubeu*.

Superrecenzentice ne odgovaraju na ovaj navod iz Prigovora, nego prenose na njega zaključak iz prethodnog stavka. Iako navod prigovora ukazuje na netačnu tvrdnju recenzenata, time se one na bave. Iako je njihova zadaća morala biti da ocijene rad recenzenata, one to sistematično izbjegavaju. Prigovor nudi polazne tačke za analizu većih cjelina pobjedničkog rukopisa, iz koje bi se vidjelo zašto on ne zaslužuje maksimalne ocjene, ali one ne idu tim tragom i ne bave se analizom rukopisa nego u pravilu diskvalifikacijom Prigovora.

e) *Da li su činjenice, novi pojmovi, definicije i termini u funkciji razumijevanja književnog djela i ispunjavanja zahtjeva Okvirnog nastavnog plana i programa;*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Činjenice, novi pojmovi, definicije i termini su u funkciji razumijevanja književnog djela i razvijaju sposobnost argumentiranja i zaključivanja, sposobnost kritičkog promatranja i analitičkog pristupa datoj pojavi. U potpunosti ispunjavaju zahtjeve Okvirnog nastavnog plana i programa.

Prigovor:

U rukopisu se ne govori o poziciji pripovjedača iako je to zahtjev ONPP-a.

Superrecenzentice odbacuju navod prigovora kao neosnovan, uz obrazloženje:

O poziciji pripovjedača u rukopisu BHS-11 govori se npr. na str. 68 u dijelu Književni pojmovi. Pričanje u 1. i 3. licu: U proznim tekstovima priča se može pričati i u prvom licu (koristi se njemački termin ich-form) i u 3. licu (er-form).

Superrecenzentice ponovo natežu činjenice u korist "svog" rukopisa. Pričanje u 1. i 3. licu nije isto što i pozicija pripovjedača u priči. Ne pominju se ni pripovjedač ni priča, a cijela opaska data je bez adekvatnog primjera i bez veze s tekstom.

O književniku...

BRANISLAV NUŠIĆ (1864–1938) veoma je snažan i uspješan srpski dramatičar čija se djela neprekidno izvode i na domaćim i mnogim stranim pozornicama. Pisao je romane, putopise, priče, feljtone, autobiografska sjećanja, tragedije i komedije. Napisao je sljedeća djela: roman *Opštinsko dete*; komedije *Narodni poslanik*, *Sumnjivo lice*, *Protekcija*, *Put oko sveta*, *Gospođa ministarka*, *Beograd nekad i sad*, *Ožalošćena porodica*, *Dr. Pokojnik* i dr. Nušić je dao bogatu i raznoliku sliku srpskog društva u svojim djelima. Građanski, malograđanski i seoski svijet, intelektualci, službenici, oficiri i političari našli su u Nušićevom djelu osvjetljenu svoju intimnu sliku koju su brižno skrivali na dnevnom svjetlu. On je uvijek nasmijavao i razveseljavao svoju publiku, ali su u osnovi ovih djela dublja životna iskustva, filozofski aspekti pogleda na svijet i umjetnička zrelost u kritičkom stavu.

- f) Da li i u kojoj mjeri rukopis otvara mogućnost za produktivno učenje i različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika;

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis otvara mogućnost za produktivno učenje i različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika. Kod učenika razvija intelektualne operacije otkrivanja logičko-sadržajne strukture djela i uočavanja psihološko-spoznajne usmjerenosti fragmenata teksta. Iz svakog književnog teksta koji predstavlja jedinstvenu duhovnu pojavu nudi se dublje pronicanje u suštinu, ali nikad i ne dovršava razumijevanja smisla i oblika.

Prigovor:

Na koji način ovi dijelovi rukopisa otvaraju mogućnost za produktivno učenje i različite vrste intelektualnih operacija u skladu sa uzrasnim i spoznajnim sposobnostima učenika:

- Pjesma *Moj dom uzvišenim tonom dočarava izrazito intimni doživljaj domovine. Domovina se poistovjećuje sa čovjekovim najintimnijim prostorom – njegovim "domom". Gdje se "uznosi" ova vizija domovine u završnim stihovima pjesme?* (Str. 34.)
- Meša Selimović u *Tvrđavi* veli kako samo "neiskustvo i ludost" čovjeku "daju krila", i da je "naj-

veća mudrost u životu" da "čovjek pronade pravu ludost". Kako razumijevaš ovu misao? (104)

- *Građanski, malograđanski i seoski svijet, intelektualci, službenici, oficiri i političari našli su u Nušićevom djelu osvjetljenu svoju intimnu sliku koju su brižno skrivali na dnevnom svjetlu.* (121)
- *Discipliniran u upravljanju svojim osjećanjima vitez Ajvanho predstavlja vjernog podanika koji prerasta u simbol odanosti kralju.*

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz komentar:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav.

Ponovo, umjesto da odgovore na jasno postavljena pitanja u Prigovoru, superrecenzentice ta pitanja proglašavaju stavom i izbjegavaju konkretne odgovore. Da li je ovakva arogancija ono što je izdavač platio da bi superrecenzija ocijenila istinitost navoda u recenziji. Kako se oni mogu ocijeniti ako im se uopšte ne prilazi? Šta se očekuje od učenika kao odgovor na pitanje gdje se uznosi vizija domovine? Šta su očekivani odgovori na ostala u Prigovoru izdvojena pitanja? Zašto je superrecenzenticama bilo teško navesti te odgovore i tako argumentima osporiti Prigovor?

Radni list 4**Didaktičko-metodički aspekt rukopisa**

c) *U rukopisu su jasno istaknuti novi pojmovi, definicije, pravila i slično.*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Svi novi pojmovi, definicije, pravila su jasno istaknuti – odštampani su na lijevoj ili desnoj margini i dati su u okviru. U rukopisu nedostaju sistematizirajući dijelovi kojima bi bili obuhvaćeni novi književno-teorijski pojmovi.

Prigovor:

Nisu svi pojmovi jasno istaknuti; naprimjer, na strani 53. Treba istaći *vrste strofa*, a ne pojam *strofa* kako stoji u rukopisu. Ponegdje rukopis na istoj strani nudi istu definiciju i u etapi *tumačenje teksta* i na margini. (Naprimjer: pojam *kontrast*, str. 43, *aliteracija*, str. 41.)

Također se nude različite definicije istog pojma; tako je, na strani 84, novela *kratko prozno djelo sažete radnje čija fabula govori o isječku iz nečijeg života*. A na strani 106. novela je *kraća pripovjedna vrsta, sažete radnje, čija fabula govori o isječku iz nečijeg života*.

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz komentar:

U prvoplasiranom rukopisu na str. 53. stoji: Strofa koja broji tri stiha naziva se trostih ili tercina a stro-

fa od četiri stiha četvorostih ili katren. Vrste strofa su istaknute.

Tercina i katren nisu sve vrste strofa, i sadržaj ne odgovara naslovu. Iza naslova strofa očekuje se definicija strofe.

O drugom dijelu prigovora superrecenzentice se ne izjašnjavaju. Po njima su različite definicije istog pojma ili udvajanje (a to je bio prigovor čitanci *Svezame, otvori se!*) nisu problematične.

e) *U iznošenju sadržaja u rukopisu se koriste i jasna sredstva (vizuelno-grafički prikazi i drugi prilozi);*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: U rukopisu se ne koriste i jasna sredstva (vizuelno-grafički prikazi i drugi prilozi). To su uglavnom ilustracije bez imena autora. Oni nisu tehnički dobro odštampani (str. 48 – preko margine, ali i na drugim stranicama), a grafička rješenja likova književnika su neuspjela. Nepotrebni su ornamenti na svakoj strani, uz svaki naslov i podnaslov itd.

Prigovor:

Ako postoji ovoliko nedostataka, zašto je ocjena 4, a ne niža? S druge strane, recenzenti ne navode još nedostataka u vizuelno-grafičkim prikazima:

Zagledao se u lepu
u oblu plavooku
u lakomisleni beskrajnost

U beonjaču se njenu
sav premetnuo

Jedino ga ona razume
zagrljaj njen jedini ima
oblik njegove želje
mutave i bezdane

Senke je njene sve
u sebi zarobio

Slepo je zaljubljen
i nikakve druge lepote
osim one koju voli
i koja će mu doći glave
ne vidi.

Str. 41 – Na margini bi neki crtež trebao predstavljati kamen bjelutak iako je dominantna boja crna, a oblik ne odgovara bjelutku.

Str. 37 – Kakve veze ima muškarac koji na žici ide ka zvijezdama sa Šimićevom pjesmom *Opmena*?

Str. 33 – Zašto je Kranjčevićeva pjesma *Moj dom* ilustrirana golubom u ruci?

Str. 29 – Kako ilustracija usamljenog vojnika s puškom na ramenu u olujnoj noći pomaže učenicima da razumiju pjesmu *Kolajna* Tina Ujevića?

Superrecenzentice odbijaju prigovor kao neosnovan, uz opasku:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav o nedostacima u vizuelno-grafičkim prilozima.

Superrecenzentice ne odgovaraju na pitanja, iako su postavljena jasno i na način da dovode u pitanje grafička rješenja.

f) *Rukopis posjeduje jasnu metodičku koncepciju prezentacije programskog sadržaja koja mora proizlaziti iz strukture, metodologije i unutrašnje logike nauke iz koje se uzima sadržaj;*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis u potpunosti slijedi jasnu metodičku koncepciju prezentacije programskih sadržaja – od motivacije preko iznošenja sadržaja do interpretacije – što proizilazi iz strukture,

metodologije i unutrašnje logike nauke iz koje se uzima sadržaj. Dokazuje se kao funkcionalno komunikativno sredstvo u nastavi, a ovakva čitanka je kompleksno i komplementarno nastavno sredstvo, primarni izvor znanja.

Prigovor:

Motivacija je često formalna i nejasna (npr. str. 39., *Bjelutak*), a interpretacije ne nude jasno tumačenje djela.

Uprkos svim zastarjelim teorijama da nema jednog tumačenja, zadaća je udžbenika književnosti da ga ponudi. (Vidi S. Petrović, *Interpretacija u kritici i nastavi*, u *Priroda kritike*, Beograd 2003.) Kakav je to metodički postupak koji cijele strofe i sintagme ostavlja neprotumačene i kukavički šalje učenike da se sami domišljaju? (Upor. tumačenje *Hane* u ovom rukopisu.)

Recenzenti uporno ponavljaju zahtjev iz radnog lista, bez navođenja konkretnih primjera koje smatraju pozitivnim. Uopćenim pohvalama pribavljaju alibi za najvišu ocjenu, iako je jasno da se metodička koncepcija *ne slijedi u potpunosti*.

Dnevnik o Čarnojeviću nije uopće interpretiran. Pogrešno je prepričan, učenik ne zna ko je Čarnojević niti zašto se roman zove tako, kakve veze ima s dnevnikom, i sl.

Na str. 90. od učenika se traži da uporedi dramski i istorijski tekst, ali na primjerima koji se ne

(слика: Ујенић)

Колајна V

Ове су ријечи црне од дубине,
ове су пјесме зреле и без буке.
Оне су, тако, шикнуле из тмине,
и сада стреме к'о пружене руке.

Нисам ли пјесник, ја сам барем патник
и каткад су ми драге моје ране.
Јер сваки јецај постати ће златник,
а моје сузе дати ће ђердане.

Но оне само имати ће цијену,
ако их једном, у перли и злату,
колајну видим славно објешену,
љубљено дијете, баш о твоје врату

Тин Ујенић

odnose na isti događaj. Kako učenik može ispuniti zadatak, osim da prepozna formalne razlike?

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav o tumačenju djela.

U Prigovoru se navodi literatura na kojoj autori temelje svoj stav: tekstove Svetozara Petrovića. Superrecenzentice to ignorišu i stav proglašavaju proizvoljnim. U Prigovoru se daju jasni primjeri koji osporavaju uopštene navode recenzenata, ali superrecenzentice to ignorišu i ponovo ne odgovaraju niti na jedno postavljeno pitanje!

g) *Rukopis uz osnovni tekst treba da sadrži predgovor (u kojem je iznesena koncepcija rukopisa na učenicima razumljiv način), sadržaj te abecedni sadržaj pojmova i/ili imena (za svaki nedostajući element, ocjena se umanjuje za po jedan poen).*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis uz osnovni tekst sadrži predgovor (u kojem je iznesena dobra koncepcija rukopisa na učenicima razumljiv način). Sadržaj i Indeks pojmova je vrlo pregledan.

Prigovor:

Rukopis ne sadrži ni indeks imena, ali recenzenti ne umanjuju ocjenu.

Rukopis sadrži predgovor, ali nije iznesena koncepcija rukopisa na učenicima zanimljiv način.

Superrecenzentice navod Prigovora odbijaju kao neosnovan, uz objašnjenje:

“Rukopis posjeduje indeks pojmova na str. 156 a indeks imena nije obavezan jer u radnom listu piše i/ili imena. Konstatujemo i da: Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da koncepcija udžbenika nije iznesena na učenicima zanimljivo način.”

h) *Rukopis upućuje na različite izvore znanja (biblioteka, internet, multimedijalni prilozi, itd.)*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis u dobroj mjeri upućuje učenike da dodatne informacije traže na internetu (str. 12), u biblioteci (str. 16), da potraže i pogledaju video i audiozapise (str. 90, 116, 153).

Prigovor:

Upute su nepraktične. U rukopisu su kopirani linkovi. Učenici ovog uzrasta sposobni su i sami pronaći sadržaj, uz druge načine navigacije. Recenzenti žele stvoriti utisak da je ovo kvalitet rukopisa, pa internet izdvajaju, iako se i tu radi o videozapisu. Dakle, zašto najviša ocjena, ako se učenici ne upućuju na druge izvore znanja, osim dva navedena, i to na nepraktičan način?

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da su upute za učenike nepraktične.

Superrecenzentice se bave samo jednom od dvije primjedbe date u navodu Prigovora i tvrde da su linkovi od preko stotinu znakova praktični (sic!). Drugu, ozbiljniju, da nema upućivanja na različite izvore znanja, ignorišu. Šta je s kinotekom, pozorištem, muzejom, starijim osobama u svom okruženju, itd.?

i) Jesu li likovni prilozi u vezi sa temom, idejom i uopće sadržajem književnog teksta?

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Većina likovnih priloga odgovara temi, ideji ili sadržaju književnog teksta.

Na str. 13 i 14 (uz narodnu baladu Smrt braće Morića) crteži zarobljenih muškaraca, tj. crtež muškarca koji udara u saz, u potpunosti odudaraju od vremenskog okvira balade i načina oblačenja muškaraca tog vremena. S obzirom na njihov položaj i materijalni status treba ih takve i predstaviti, a ne kao puku sirotinju. Likovni prilog na str. 29 na kojem je predstavljen vojnik tematski odudara od Ujevićeve pjesme Kolajna V.

Prigovor:

Recenzenti ublažavaju izrazito loš aspekt rukopisa!

Ilustracije i likovni prilozi najčešće nisu u vezi s tekstom, zbunjujući su, bez komentara, objašnjenja i potpuno neiskorišteni u metodičkom smislu.

Uz navedene, evo još primjera:

Str. 48: Zaleđeno more i zarobljena gondola u Veneciji kao ilustracija za pjesmu *Zašto tone Venecija* učenike može dovesti u zabludu, recimo, da je Venecija na sjeveru Evrope.

Str. 53: Ilustracija glava dvojice muškaraca s otvorenim ustima gdje jedan *izbacuje* leptiriće, a drugi strelice naivno pojednostavljuje Nazorovu pjesmu *Značenje riječi* koja stoji uz karikaturu.

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav o lošem aspektu rukopisa.

Taj je stav i ranije argumentovan, ovdje su dodana još dva primjera, ali se njima superrecenzentice ni sada ne bave. Tvrđnja iz Prigovora, da *Ilustracije i likovni prilozi najčešće nisu u vezi s tekstom, zbunjujući su, bez komentara, objašnjenja i potpuno neiskorišteni u metodičkom smislu* potkrijepljena je primjerima i superrecenzentice su bile obavezne pokazati analizom da ilustracije

jesu u vezi s tekstom, da imaju komentare, da jesu iskorištene metodički.

Upravo bi tu njihova stručnost došla do izražaja. Ali one govore s pozicije moći a ne s pozicije struke.

Radni list 5

Jezički aspekt rukopisa

a) *Da li se književno-teorijski pojmovi objašnjavaju na primjerima iz izabranih književnih djela?*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Svi književno-teorijski pojmovi objašnjavaju se na primjerima iz izabranih književnih djela. U tekstu su zastupljene i terminološke višestrukosti: str. 78, 88, 119...

Prigovor:

Recenzenti su već ranije naveli kako su primjeri izostali (*Objašnjenja su kvalitetna, ali su primjeri izostali*); sad tvrde suprotno.

Netačno je da su svi pojmovi objašnjeni na primjerima: izostali su za rimu (str. 53), asonancu (str. 41), etičku i socijalnu karakterizaciju lika (str. 79).

Superrecenzentice konstatuju da navodi podnosioca nisu osnovani uz obrazloženje:

Na str. 41. prooplasiranog rukopisa piše: "Asonanca je glasovna figura koja nastaje ponavljanjem istih samoglasnika u stihu, rečenici ili sintagmi. Prepo-

znaj asonancu u sljedećim stihovima: Senke je njene sve u sebi zarobio."

Navedeni primjer je primjer i za aliteraciju (7 samoglasnika *e* naspram tri suglasnika *s*) i stoga zbunjujući. Međutim, ako se ovakvo nategnuto obrazloženje superrecenzentica prihvatiti, zašto navodi nisu osnovani u vezi s rimom i karakterizacijom lika?

Superrecenzentice diskvalifikuju cijeli navod na osnovu jednog nedovoljno dobrog primjera. Proglašavaju prigovor neosnovanim iako ne pobijaju njegove argumente, koji su jasni i konkretni.

b) *Sadržaji su izloženi jasno i izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija je prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika;*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Svi sadržaji su izloženi veoma jasno, a izbor opće i specijalne leksike i sintaksičkih konstrukcija je u potpunosti prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika.

Prigovor:

Tvrđnja recenzenata ne stoji.

Sljedeći sadržaji (uz već naveden primjere lošeg stila) nisu izloženi jasno, i nisu prilagođeni uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika:

DERVIŠ SUŠIĆ (1925–1990) bosanskohercegovački je prozai-
st. U vrijeme kada je pohađao Učiteljsku školu u Sarajevu, Sušić
odlazi s grupom učenika u partizane, što će značajno utjecati na
njegov književni svijet i tematsku zaokupljenost. Nakon rata ra-
dio je kao učitelj u Srebrenici i Tuzli, te kao novinar *Oslobođenja*,
Zadrugara i povremeno saradnik drugih listova. Bio je upravnik
Narodne biblioteke u Tuzli i društvenopolitički radnik u Saraje-
vu. Dobitnik je Dvadesetsedmojulske nagrade, Nagrade ZAVNO-
BiH-a i AVNOJ-a. Napisao je sljedeća djela: *Jabučani*, *S prolete-
rima*, *Momče s vrgorca*; *Ja, Danilo*, *Danilo u stavu mirno*, *Teferić*,
Kurir, *Drugarica istorija*, *Pobune*, *Uhode*, *Hodža strah*, *Žestine*,
Tale, *Parergon*, *Žar i mir*, *Veliki vezir*, *Nevakat*, *Listopad*, *Jese-
nji cvat*, *Drame* i *Cvijet za čovjekoljublje*. Djela Derviša Sušića
fokusiraju kolektivnu bosansku sudbinu, povijesne udese Bosne i
duhovnu fizionomiju bosanskog čovjeka. Prevođena su na mnoge
strane jezike.

- i. *Djela Derviša Sušića fokusiraju kolektivnu bosansku sudbinu, povijesne udese Bosne i duhovnu fizionomiju bosanskog čovjeka.* (Str. 101.)
- ii. *Možeš li zamisliti susret romana i lirike?* (Str. 121.)
- iii. *Miroslav Krleža je zabilježio: 'Crnjanski pjeva mutno, ali sugestivno.' Koliko ti je prihvatljiv ovaj Krležin kritički stav?* (123)
- iv. *Pojam lirski roman upućuje na približavanje romana strukturi lirike, odnosno na upotrebu nekih oblikovanih postupaka karakterističnih za liriku u proznom tekstu.* (123)
- v. *Motiv tvrdave je stalno mjesto u romanu, a prepoznajemo ga u njegovom:*
  - *prostornom određenju (stvarna tvrdava, završni prostor...)*
  - *metaforičkom određenju (emocionalnom, socijalnom...)*
  - *tvrdava kao metafora čovjekove izdvojenosti i nepokolebljivosti te zaklona koji proizilazi iz čvrstih uvjerenja ('tvrdava uvjerenja')*
  - *tvrdava kao metafora emocionalne sigurnosti kakvu može pružiti ljubav ('tvrdava ljubavi')*
  - *tvrdava kao metafora beskompromisne i nemilosrdne vlasti nedostupne malom čovjeku;*
  - *tvrdava kao metafora čovjekove unutarnje zatvorenosti i sputanosti* (63)
- vi. *Jezička energija u poemi Hana... (28) Znaju li učenici devetog razreda šta je jezička energija?*

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da sadržaji nisu izloženi jasno i nisu prilagođen uzrastu i optimalnom stepenu spoznajne razvijenosti učenika.

Superrecenzentice ne osporavaju niti jedan od primjera kojima se ukazuje na problematična mjesta u pobjedničkom rukopisu, po ovom kriteriju Radnog lista. Nema odgovora na pitanje kako su i gdje učenici devetog razreda naučili šta je *jezička energija* ili kako se to u poeziji pjeva *mutno i sugestivno*.

c) *Tekstovi u rukopisu omogućavaju sistematsko obogaćivanje rječnika učenika uvođenjem novih riječi, ne narušavajući pri tome razumljivost.*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Tekstovi u rukopisu omogućavaju sistematsko bogaćenje rječnika učenika uvođenjem novih riječi, ne narušavajući pri tome njihovu razumljivost.

Prigovor:

Kako se obogaćuje rječnik ako riječi nisu objašnjenje tačno, jasno i na učenicima razumljiv način? Primjeri loših, nepotpunih i pogrešnih objašnjenja:

Ponor – bezdan, pakao (63)

Nepoznate riječi u tekstu...	
nosa	korepetitor (lat. <i>correpetitor</i>)
pro-	– pozorišni preslišavalac uloge;
vini,	uvježbavač operских horova
ijete	koloratura (ital. <i>coloratura</i>) –
vika	muzički pjevački ukras, finesa
	sopran (ital. <i>soprano</i>) – muzički
oj je	najviši ženski ili dječiji glas
, što	sopranist (ital. <i>soprano</i>) – muzički
žati,	pjevač koji pjeva sopran
	numerološki/numeričan (lat.
aču,	<i>numerus</i>) – koji se tiče brojeva,
e se	brojni
	aspekt (lat. <i>aspectus</i>) – izgled.

Nepoznate riječi u tekstu...	
inj-	
ogu	
nije	
bće,	avenija – pristup, prilaz; drvored;
ima	staza, put obrubljen drvećem i cvi-
po-	jećem
jeli	konak – noćište, prenoćište
žda	neoličeno – neobojeno
ne u	legenda – priča iz života svetaca,
jelu	životopis svetaca; izmišljena priča,
o su	bajka, gatka, basnoslovna priča
lje-	arnautski – albanski
	kaldrma – kamenom popločan

Bezdan – ponor bez dna, široko prostranstvo, beskrajnost, neizmjernost (39 i 49)

Sveprožimajuća – koja se prožima, provlači kroz nešto u cjelini (38)

Kolonijalni (u stihu "kolonijalna Hana" iz Davičove poeme Hana) – (lat *colonialis*) – koji se tiče kolonija ili potječe iz kolonije

Gajtan (umjesto svilen gajtan) – pamučna ili svilena upredena ili pletena vrpca za ukrašavanje odjeće

Domobrani – pripadnici hrvatske vojske u određenom historijskom periodu

Desetnik – podčasnik u domobranstvu

Korumpiran – pokvaren, izopačen, podmićen, potplaćen, potkupljen...

obzorje – obzor, vidik, krug koji ograničava vidik

Ovnujski rog – šafar, jedan je od najstarijih duhačkih instrumenata na svijetu; pravi se od ovnujskog ili kozjeg roga, a koristi se prilikom nekih praznika i oglašavanja vanrednih događaja. (Da nije tužno bilo bi smiješno: ovnujski rog pravi se od kozjeg! I treba šofar, ne šafar!)

Također, neke nepoznate riječi rukopis uopće ne registrira:

Jobroe, premamila, ikaki, ibrik, pišći, otlen, svilen gajtan, pripeti, doli, Alkantar, Mavri, Bogoslovac, pokrovce, đerdan, perla, lakomisleno, beonjača, mutav, Kanal Grande...

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav o primjerima loših i nepotpunih rješenja.

Naprotiv, objašnjenja su u Prigovoru data. Superrecenzentice ne pokazuju kako se ovnujski rog pravi od kozijeg. Niti kakve veze ima obzorje s krugom koji ograničava vidik. Niti odakle djeca znaju šta je podčasnik. Niti u kojem određenom periodu su pripadnici hrvatske vojske nosili naziv domobrani... Itd. Također, ignorišu primjedbu da veliki broj nepoznatih riječi uopšte nije objašnjen.

d) U rukopisu se izbjegavaju nepotrebne tuđice, a za korištene strane i manje poznate riječi postoji prevod istih.

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Autor/ica rukopisa se potrudio/la da izbjegne nepotrebne tuđice, a za korištene strane riječi ili manje poznate riječi dao/la je prevod ili objašnjenje jasno istaknuto na lijevoj ili desnoj margini.

Prigovor:

Za sljedeće korištene riječi nema objašnjenja: – imaginacija (27), estetika (31), sugerira (80), farsa (100), aspekt (115)...

Superrecenzentice na ovaj navod Prigovora odgovaraju prethodnim odbijanjem.

Nepoznate riječi u tekstu...

flegma – trom i ravnodušan čovjek

rđa – hrđa, nečistoća (rđav – loš čovjek, nešto drugo loše, stvar, pojava i sl.)

kaditi – okaditi, namirisati

prorok – onaj koji proriče sudbinu

hulja – nitkov, nevaljalac,

Nepoznate riječi u tekstu...

sijaset – mnoštvo

staklo murano – staklo porijeklom iz ljevaonice stakla s otoka Murano

bezdan – ponor bez dna, široko prostranstvo, beskrajnost, neizmjernost

f) U kojoj mjeri jezički izraz zadovoljava potrebe imanentnog poučavanja učenika standardnom jeziku?

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: U kreativnom radu i tumačenju teksta dosljedno se provodi upotreba standarda i ovo zadovoljava potrebe imanentnog poučavanja učenika standardnom (književnom) jeziku.

Prigovor:

Tvrdnja nije tačna; evo nekoliko primjera iz kreativnog rada gdje je vidljivo da jezik rukopisa ne vodi brigu o sintaksičkim konstrukcijama i imanentno ne poučava učenike standardnom jeziku:

- i. To (Tvrđava) je *svevremeno djelo čija se radnja može desiti u ma kojem društvu i bilo kada. Pronađi roman i pročitaj ga a svoje utiske zabilježi u Dnevnik čitanja.* (64)
- ii. *Nedžad Ibrišimović je napisao i historijsku pripovijest Zmaj od Bosne koja tematizira historijska zbivanja u vezi s povijesnom ličnošću Husein-kapetana Gradaševića na temelju povijesnih dokumenata koje autor navodi na kraju pripovijesti.* (69)
- iii. *Kakva je Ujevićeva vizija pjesništva? Kako je pjesniku govoriti o vlastitim pjesmama, o poeziji općenito ili o iskustvu stvaranja...* (30)

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da jezik rukopisa ne vodi brigu o sintaksičkim konstrukcijama i imanentno ne poučava učenike standardnom jeziku.

Međutim, kako naprimjer ova konstrukcija imanentno poučava učenike standardnom jeziku:

Nedžad Ibrišimović je napisao i historijsku pripovijest Zmaj od Bosne koja tematizira historijska zbivanja u vezi s povijesnom ličnošću Husein-kapetana Gradaševića na temelju povijesnih dokumenata koje autor navodi na kraju pripovijesti?

Šta je smisao pitanja *Kako je pjesniku govoriti...* Valjda *Kako pjesnik govori o, ili Kako pjesnik može govoriti o...*

Na jasno postavljena pitanja u Prigovoru superrecenzentice izbjegavaju odgovoriti.

g) *Da li se novi pojmovi objašnjavaju na razumljivo način uz navođenje adekvatnih primjera?*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: *Novi pojmovi objašnjavaju se na veoma razumljivo način, a adekvatni primjeri navode su u dijelu interpretacije: na primjer, str. 28, 30, 34...*

Prigovor:

Nedostaju objašnjenja pojmova: *paukova mreža, jezička energija, humanistički racionalan, domovinska ljubav...*

Kreativni rad...

 Nedžad Ibrišimović je napisao i historijsku pripovijest *Zmaj od Bosne* koja tematizira historijska zbivanja u vezi s povijesnom ličnošću Husein-kapetana Gradaševića na temelju povijesnih dokumenata koje autor navodi na kraju pripovijesti. Pročitaj ovaj odlomak iz te pripovijesti i prepoznaj razliku u obradi teme:

“(...) Gradačac i Gradačačka kapetanija pripadali su rodu Huseinovu od davnina, a njegov znamenitiji pred i kapetan grada bio je Čose Ahmed-kapetan, koji je živio stotinu godina prije Huseinova rođenja. On je bio plemenit i pobožan čovjek. (...) Osman-kapetan, otac Huseinov, bio je naočit čovjek, imao je

Superrecenzentice ne razmatraju ovaj navod jer u Prigovoru nisu navedeni brojevi stranica na kojima se navode primjeri. (Sic!)

Ali za jezičku energiju je stranica navedena ranije. Formalizam koji se graniči s cinizmom ovdje je izraz moći koja sebi dopušta nepažnju.

Radni list 6

Vizuelno-grafički aspekt rukopisa

a) *Da li su likovni prilozi u funkciji razumijevanja književnog teksta i ostvarivanja obrazovnih ciljeva?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Skoro svi likovni prilozi, osim onih već spomenutih na str. 13, 14 i 29, u funkciji su razumijevanja književnog teksta i ostvarivanja obrazovnih ciljeva.

Spomenuti likovni prilozi sa str. 13 i 14 stvaraju pogrešnu predodžbu o braći Morić kao sirotanima, sirotinji, obespravljenim pripadnicima raje što je u suprotnosti sa njihovim položajem u tadašnjem društvu: obojica su bili age, serdengečlije kao i otac im, živjeli u velikoj kući sa muškim i ženskim odjeljenjem, prava aginska kuća (izvor: Morići – prilog povijesti Sarajeva, Kreševljaković, H. 1938).

Likovni prilog sa str. 29 nije u funkciji razumijevanja pjesme uz koju je odštampan – Kolajna V, Tina Ujevića.

Prigovor:

Recenzenti tvrde neistinu. Najveći broj likovnih priloga nije u funkciji razumijevanja književnog teksta. Zašto recenzenti poklanjaju veću pažnju ilustraciji u vezi s Morićima, a ne u vezi s poemom *Hana* ili pjesmom *Belutak*? Slika koju traže da se *popravi* odgovara situaciji iz balade; prikazuje kažnjениke.

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da najveći broj likovnih priloga u prvoplasiranom rukopisu nije u funkciji razumijevanja književnog teksta.

Superrecenzentice nisu odgovorile niti na jedno od ranije postavljene pitanja u vezi s funkcijom ilustracija. Takvom praksom, ukoliko je nadležna ministarstva ne ospore, ukida se mogućnost bilo kakvog prigovora, jer se svaki može bez obrazloženja proglasiti subjektivnim i neargumentovanim. Šta je primjer iz rukopisa ako ne objektivna činjenica i šta je pitanje koje ukazuje na problem u vezi s tom činjenicom ako ne argument u raspravi?

b) *Ilustracije i grafičko-tehnička oprema u rukopisu visoke su kvalitete, sadržajno usklađeni s tekstom i pridonose razumijevanju teksta.*

Ocjena: 4

● Zvijezda u rječniku tradicionalnih simbola označava prisustvo Božanstva i najviše postignuće. Simbol je i vječnosti, besmrtnosti, a kao sjaj u tami nebeskog svađa simbolizira i nadu. Kako razumijevaš prepuštanje "svjetlosti zvijezda" u sljedećim stihovima:

"Pusti
da cijelog tebe prođe
blaga svjetlost zvijezda!""?

● Možda ti u razmišljanju pomogne neki od sljedećih odgovora:

- kao prepuštanje duhovnoj energiji svemira;
- kao otvaranje srca za univerzalne vrijednosti;
- kao pronalaženje smisla života u ljubavi prema drugima...

● U strofi koja slijedi opomena prerasta u upozorenje i podsjećanje na ovozemaljsku čovjekovu sklonost ka prolaznim vrijednostima. Koje su posljedice te sklonosti? U kojem se trenutku života čovjek suočava s njima:

"Da ni za čim ne žališ
kad se budeš zadnjim pogledima
rastajao od zvijezda!""?

● Svaka strofa završava istom riječju. Ovo ponavljanje kao da, s jedne strane, nadomješćuje rimu u pjesmi, a s druge potcrtava neka čovjekova stremjenja. Koja je to riječ? Koju čovjekovu potrebu prepoznaješ u toj riječi? Objasni svoj stav na posljednjoj strofi pjesme:

"Na svom koncu
mjesto u prah
priredi sav u zvijezde."

● Stilska figura koja znači ponavljanje iste riječi u različitim gramatičkim oblicima (npr. padežima) zove se **poliptoton**.

● Kojim su vrijednostima odani pjesnici? Kako pjesnik "prelazi sav u zvijezde"?

● Prepoznaj jezičko-stilske osobenosti pjesme:

- Gdje se završavaju misaone cjeline u pojedinim strofama? U kojim strofama prepoznaješ opkoračenje? Gdje je mjesto predaha, odnosno pauza u izgovoru pojedinih strofa?
- Priseti se stilske figure perifrize (perifrazom se neka pojava predstavlja slikovito) i prepoznaj kojim je slikovitim iskazom pjesnik predstavio "umiranje" u sljedećim stihovima:

"Da ni za čim ne žališ
kad se budeš zadnjim pogledima
rastajao od zvijezda!""

● Prepoznaj u pjesmi imperATIVE i kaži koja je njihova uloga.

Književni pojmovi...

□ Pjesme često u sebi nose i neku misao – snažnu i duboku. Ta misao može prožeti cijelu pjesmu, svaki stih u njoj. Takve pjesme zovemo **misaonim refleksivnim pjesmama**. Misaone/refleksivne pjesme iskazuju životne istine opjevane s mnogo emotivnosti i poleta. Svojom sadržinom i pjesničkim porukama snažno utječu na čitaoca.

□ **Perifriza** (grčki *perifrazis* – opisi iskaz) je stilska figura kojom se neka pojava predstavlja slikovito drugačijim iskazom.

□ **Poliptoton** (grčki *polyptoton*) jeste ponavljanje iste riječi u različitim gramatičkim oblicima (npr. padežima: ispod zvijezda, blaga svjetlost zvijezda, pređi sav u zvijezde...)

39

Komentar recenzenata: Osim već spomenutih likovnih priloga, ostale ilustracije i grafičko-tehnička oprema u rukopisu su visoke kvalitete, sadržajno usklađena sa tekstom i pridonosi njegovom razumijevanju.

Prigovor:

Tvrđnja recenzenata je neistinita. Najveći broj likovnih priloga je puka ilustracija i ne doprinosi razumijevanju teksta. Naprimjer:

- na str. 40: Na margini bi neki crtež trebao predstavljati kamen bjelutak iako je crna dominantna boja...
- na str. 37: Kakve veze ima muškarac koji na žici ide ka zvijezdama sa Šimićevom pjesmom *Opomena*?
- na str. 33: U kakvoj je vezi ilustracija *golub u ruci* uz Kranjčevićevu pjesmu *Moj dom*?
- na str. 29: Kako ilustracija usamljenog vojnika s puškom na ramenu u olujnoj noći pomaže učenicima da razumiju pjesmu *Kolajna* Tina Ujevića?

Također, grafička rješenja stranica su loša; ilustracije *ulaze* u tekst, odnosi boje i bjelina su neuravnoteženi, motivi se ponavljaju, isječak iz jedne ilustracije koristi se na sljedećoj stranici kao puko popunjavanje prostora. (Str. 50.)

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da je najveći broj ilustracija u prvoplasiranom rukopisu puka ilustracija i ne doprinosi razumijevanju teksta.

Kako se drugačije može argumentovati grafički loša rješenja stranica ako se navedu nedostaci: *ilustracije ulaze u tekst, odnosi boje i bjelina su neuravnoteženi, motivi se ponavljaju, isječak iz jedne ilustracije koristi se na sljedećoj stranici kao puko popunjavanje prostora?*

Superrecenzentice ponovo umjesto da pobiju argumente zasnovane na konkretnim primjerima pobijaju mogućnost objektivnost prigovora. Kad nema navedene stranice onda je to razlog da se prigovor odbije, a kad se stranica navede onda se o tom primjeru moć ne izjašnjava.

c) *Ilustracije u rukopisu imaju jasnu funkciju i razvojno su primjerene.*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Skoro sve ilustracije u rukopisu, osim onih sa strane 13, 14, 29, imaju jasnu funkciju i razvojno su primjerene.

Prigovor:

Ilustracije nisu razvojno primjerene uzrastu devetog razreda; prejednostavne su, jednoobrazne, i više bi odgovarale udžbeniku za niži uzrast. Ako nisu sve, nego *skoro sve*, zašto ocjena nije snižena?

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da ilustracije nisu razvojno primjerene uzrastu devetog razreda; prejednostavne su, jednoobrazne, i više bi odgovarale udžbeniku za niži uzrast.

Superrecenzentice bukvalno kopiraju navod iz Prigovora i proglase ga *subjektivnim i ničim objektivnim argumentovanim...*

Ne odgovaraju na jasno postavljeno pitanje na kraju prigovora.

d) Ilustracije se opisuju po potrebi nazivom (potpisom) i popratnim tekstom.

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Ilustracije nisu opisane iako kod nekih postoji potreba za tim niti su popraćene tekstom, npr. na str. 23, 24, 29, 33, 42, 85, 108.

Prigovor:

Zašto ocjena nije niža, ako recenzenti navode 7 primjera gdje nema potpisa ispod ilustracije i nije vidljiva funkcionalnost ilustracije uz književni tekst koji se obrađuje?

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da nije vidljiva funkcionalnost ilustracije uz književni tekst koji se obrađuje.

Superrecenzentice mehanički primjenjuju svoj metod *odbijanja bez rasprave*, i ne razumiju suštinu prigovora. Naime, ako postoji čak sedam propusta, zašto je ocjena i dalje 4. Na to pitanje nema odgovora, jer ne postoji namjera da se rad recenzenata dovede u pitanje, uprkos ogromnom broju jasnih primjera i uprkos stručnoj i objektivnoj argumentaciji.

Jedanaest ilustracija u rukopisu ima vezu s islamskom tradicijom gdje je jasno vidljiva nošnja s dimijama, fesovima, turbanima, što je u uskoj vezi s bošnjačkom kulturom i tradicijom. Ilustracije koje bi predstavljale hrvatsku i srpsku tradiciju izostale su.

e) *Da li vizuelno-grafički izgled rukopisa podstiče na razvijanje pozitivnog odnosa prema nauci, tehnicima, esteticima i obrazovanju kod učenika?*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Vizuelno-grafički izgled rukopisa u velikoj mjeri podstiče razvijanje pozitivnog odnosa prema nauci, tehnicima, esteticima i obrazovanju kod učenika. Nedovoljno dobra rješenja treba preispitati i izmijeniti: str. 13, 17, 23, 24, 29, 33, 42, 48, 85, 108.

Prigovor:

Od ukupno 59 ilustracija u udžbeniku, recenzenti kao nedovoljno dobra rješenja navode 10 i daju ocjenu 4. No, niti na jednoj ilustraciji nije vidljivo podsticanje razvijanja pozitivnog odnosa prema nauci i tehnicima (ako se izuzmu nekoliko fotografija i ilustracija iz oblasti medijske kulture).

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da "niti na jednoj ilustraciji nije vidljivo podsticanje razvijanja pozitivnog odnosa prema nauci i tehnicima (ako se izuzmu nekoliko fotografija i ilustracija iz oblasti medijske kulture)".

Superrecenzentice ne pobijaju navod onako kako bi stručna, objektivna i poštena rasprava to očekivala: navođenjem primjera iz kojih je vi-

dljivo da ilustracije doprinose razvoju pozitivnog odnosa prema nauci i tehnicima. Mane udžbenika koje su pozvane da ustanove i potvrde one prikrivaju optužujući oštećenu stranu za pristranost. Tako na kraju nisu pristrani oni koji su jedino imali mogućnost da to budu, oni koji su ocjenjivali i donosili odluke, nego oni koji traže da se cijeli proces obavi transparentno, pod jednakim uslovima za sve, uz jednake kriterije.

Radni list 7

Etički aspekt rukopisa

b) *Rukopis njeguje bosanskohercegovački identitet.*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis u velikoj mjeri njeguje bosanskohercegovački identitet. Rukopis nudi imena karakteristična za naše područje, arhaizme, leksiku, pojedine tekstualne priloge, upute i zadatke u rubrici "Kreativni rad" koji su bitni za učenikovu ličnost i identitet: str. 51, 64, 69...

Prigovor:

Na str. 51. učenik se upućuje da pročita zbirku pjesama *Sarajevski tabut*. Na str. 64. traži se od učenika da pročita *Tvrđavu*. Na str. 69. učenik se upućuje na odlomak iz pripovijesti N. Ibrišimovića o Husein-begu Gradaševiću.

Nije jasno kako su ova tri djela značajna za učenikov bosanskohercegovački identitet. Da li se

pod bosanskohercegovačkim zapravo misli na bošnjački? Nagrađuje li se na ovaj skriveni način upravo ta u rukopisu istaknuta, a u ovom prigovoru prepoznata, pristranost bošnjaštvu? Recenzenti daju maksimalnu ocjenu, ali ne navode pozitivne primjere.

Jedanaest ilustracija u rukopisu ima vezu s islamskom tradicijom gdje je jasno vidljiva nošnja s dimijama, fesovima, turbanima, što je u uskoj vezi s bošnjačkom kulturom i tradicijom. Ilustracije koje bi predstavljale hrvatsku i srpsku tradiciju izostale su, čime rukopis likovnim priložima ne odražava ravnotežu u označavanju bosanskohercegovačkog identiteta.

Superrecenzentice konstatuju:

Naime, autori rukopisa BHS-11 upućuju učenike i na čitanje djela npr. Tin Ujevića – str. 11, B. Nušića – str. 115, AG Matoša – str. 131... I. Andrića, str. 142. (Jedan dio teksta nedostaje?)

Superrecenzentice navode neistinu: na str. 11 učenici se ne upućuju na čitanje Ujevića. Međutim, suština prigovora je bila pitanje zašto recenzenti izdvajaju tri bošnjačka pisca kao reprezentante bosanskohercegovačkog identiteta. Na to pitanje nije odgovoreno. Nije se odgovo-

rilo ni na pitanje kako je moguće dati maksimalnu ocjenu a bez navođenja pozitivnih primjera.

Jasne primjedbe na neproporcionalnost u ilustracijama koje bi predstavljale raznovrsnost identiteta one ignorišu.

c) Rukopis odražava bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, omogućava sticanje znanja o ravnopravnosti pojedinaca i društvenih grupa te unapređuje pravo na različitost.

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Autor rukopisa je pokušao dodavanjem romske narodne pjesme izraziti bogatstvo različitosti bosanskohercegovačkog društva, ali je zanemario druge zajednice u našoj zemlji.

Prigovor:

Nije li bosanskohercegovački identitet upravo u različitosti? Kako rukopis njeguje takav identitet, a da zanemaruje druge zajednice?

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz obrazloženje:

U BiH ima 17 nacionalnih manjina pa bi zaista bilo teško obuhvatiti sve i predstaviti njihovu kulturu i tradiciju.

Tačno, ali između 1 i 17 ima prostora, a on nije iskorišten. Zašto visoka ocjena 4 ako različitost nije predstavljena? Na to pitanje nema odgovora.

d) *Rukopis podržava ravnopravnost spolova na prikladan način služeći se imenicama oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja i da li je u rukopisu zastupljen proporcionalan broj tekstova autorica i tekstova čije su junakinje ženskog spola;*

Ocjena: 4

Komentar recenzenata: Ravnopravnost spolova ispoštovana je upotrebom imenica oba roda, posebno u spominjanju zvanja i zanimanja. U rukopisu nije zastupljena ni jedna jedina autorica, što nije previd autora nego sastavljača Okvirnog nastavnog plana i programa, ali to se moglo ispraviti na način da se dodaju u rukopis i tekstovi autorica.

Prigovor:

Ako je rukopis mogao sadržavati autorice, a nije, kako se ocjena može sniziti samo za jedan stepen? Nije tačna ni tvrdnja da je ravnopravnost spolova ispoštovana upotrebom imenica oba roda:

Uz autore ne stoji autorice na strani 8.

Rukopis govori samo o narodnim pjevačima, ne i pjevačicama (8)

Uz umjetnik ne stoji umjetnica (29)

Uz pjesnika nema i pjesnikinja (38)

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz obrazloženje:

Ocjena i komentar su usklađeni.

Kako se procjenjuje usklađenost ocjene i komentara?

Ukazuje se na pogrešnu tvrdnju u ocjeni, zbog koje bi, ako se greška ispravi, ocjena trebala biti još manja. Ali superrecenzentice se time ne bave.

e) *Rukopis objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture, religije i civilizacije, te etničke i religijske grupe.*

Ocjena: 5

Komentar recenzenata: Rukopis veoma objektivno i vjerodostojno prikazuje kulture, religije i civilizacije, te etničke i religijske grupe. U rukopisu su zastupljeni književno-umjetnički tekstovi svih naroda BiH, kao i onih van BiH, svjetski priznatih pisaca.

Prigovor:

U vezi s romskom pjesmom rukopis iskazuje predrasudu: *U pjesmi je u potpunosti prepoznatljiv način života romskog naroda.* (21) Ne spavaju svi Romi pod šljivom, ne hrane se svi kozjim mlijekom, ne peru se na kiši! Recenzenti ovo previdaju.

Superrecenzentice odbijaju navod Prigovora kao neosnovan, uz izjavu:

Tako se, tri godine nakon što je prokazan, metod recenziranja u korist očigledno nekvalitetnog rukopisa, nečastan, kvazistručan, neznalački i arogantan, ponavlja u prividno dvostepenom postupku.

Podnosilac prigovora iznosi svoj subjektivan, ničim objektivnim argumentovan stav da u vezi s romskom pjesmom rukopis iskazuje predrasude.

Uistinu, ukazuje se na jednu konkretnu predrasudu. Ali superrecenzentice u svom mehaničkom poništavanju svakog prigovora to previđaju. Dakle, romski način života, kako ga vide nadležna ministarstva obrazovanja čijim je pečatom ova superrecenzija ovjerena, jeste spavanje pod šljivom, ishrana kozjim mlijekom i pranje na kiši. (Sic!)

Tako se, tri godine nakon što je prokazan, metod recenziranja u korist očigledno nekvalitetnog rukopisa, nečastan, kvazistručan, neznalački i arogantan, ponavlja u prividno dvostepenom postupku. Iako upozoreni na manipulativni karakter čitave ove nedemokratske i nestručne procedure, po svemu sudeći s one strane važećih zakonskih odredbi, ministri i njihovi *stručni* saradnici nisu učinili ništa da spriječe mahinacije i razvlaste glavne aktere. Time su postali saučesnici u procesu koji prividno primarno brine o interesima djece i roditelja, a suštinski podupire izdavačke lobije i ideologiju koja nastavu književnosti zloupotrebljava čineći je sredstvom indoktrinacije.

Superrecenzenti, dvije nastavnice i jedan univerzitetski profesor, odgovorili su na prigovor

kontradikorno, ali instanca koja bi jednoj strani dala za pravo nije se oglasila. Preko suprotstavljenih mišljenja tzv. *Koordinacija* prešla je bez rasprave i priklonila se *dvotrećinskoj većini*. Nadglasavanjem se postupak skratio, ali po cijenu da je ostao nedovršen. Prozvani recenzenti nisu obrazložili svoje odluke čak ni tamo gdje se prigovoru dalo za pravo, i gdje se njihovo izjašnjavanje u odgovoru superrecenzentica na prigovor tražilo.

Prigovarači su upućeni Rješenjem o izboru udžbenika izdavača Vrijeme/NAM na tužbu u upravnom sporu, bez prava na dalje stručno zanovijetanje.

1. VIZUELNO-GRAFIČKI ASPEKT RUKOPISA

a) Vrste ilustrovanih priloga su usklađene sa prirodom nastavnog predmeta i psihofizičkim karakteristikama učenika određenog uzrasta.

1   ②   3   4   5

komentar

~~Izbor i sadržaj ilustracija nije na zavidnom nivou, ne prati uvijek sadržaj teksta, stiče se loša slika i daje negativan signal odgoju.~~

Komentar recenzentice:

Izbor i sadržaj ilustracija nije na zavidnom nivou, neznatan ih je broj i ne prate uvijek sadržaj teksta, stiče se loša slika i daje se negativan signal odgoju.

Komentar učenika/ce:

Slike, tekstovi, objašnjenja, zanimljivosti, nije naporna, zanimljiva je, ima objašnjenja riječi (nepoznatih), lijepo je dizajniran okvir knjige.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

Slike, tekstovi, objašnjenja, zanimljivosti
nije naporna, zanimljiva je, im objašnjenja
riječi (nepoznatih), lijepo je dizajniran
okvir knjige.

NUŽDA IZ NEHATA

Kako gluhost štiti glupost?

Za Damira Mašića prvi put sam čuo krajem ljeta 2011, kad su mi s nekog radija zatražili izjavu o planu novog federalnog ministra nauke i obrazovanja da racionalizira tržište udžbenika tako što će umjesto nekoliko za svaki predmet odobravati samo jedan. Poziv me zatekao na ulici, ali se sjećam da sam tu ideju nazvao pogrešnom.

Kao urednik Školegijuma, internetskog portala namijenjenog raspravi o javnom obrazovanju, zamolio sam ga za intervju. Razgovarali smo, i upoznali se, u njegovoj kancelariji. Ostavio je utisak poštenog i dobronamjernog nestručnjaka koji želi učiti, čuti i razmotriti sve opcije i donositi odluke u najboljem interesu onih koje na svom ministarskom položaju predstavlja. Pozvao nas je (mene, kolegu Namira Ibrahimovića i ostatak autorskog tima okupljenog oko projekta *Svezame, otvori se*) da prijedlozima doprinesemo najboljem mogućem rješenju.

Nakon toga sreli smo se još dva puta, jednom u kasnu jesen iste godine, u kafani, i jednom u ljeto sljedeće godine, ponovo u njegovoj kancelariji. U međuvremenu smo razmjenjivali mailove i razgovarali nekoliko puta telefonom. Iz tih mailova, koje sam povremeno slao, vidljivo je s kojim sam ga problemima i na koji način upoznao, šta je znao i o čemu je bio obaviješten, na šta je bio upozoren i kakve alternative

su u cijeloj proceduri izbora čitanke za deveti razred postojale.

Sve teme koje su bile predmet razgovora i prepiske ticale su se pravičnosti u ocjenjivanju rukopisa udžbenika i kvaliteta koji bi ti udžbenici trebali zadovoljiti. Od ministra Mašića, kao člana SDP-a (Socijaldemokratske partije, deklarativno *lijeve* i *nenacionalne*, koja je u izbornoj kampanji obećala reforme i u sferi obrazovanja, pod sloganom *Obrazovanje za čovjeka*), očekivao sam da u praksi svoje prethodnice Melihe Alić prepozna manjkavosti, nepravilnosti i prikrivene ciljeve i da u vezi s nalazima preduzme sve što je potrebno da rezultati budu bolji i u skladu izbornim obećanjima.

Nakon godinu dana ove *saradnje* pokazalo se da je cijeli taj napor bio suvišan. Ministar Damir Mašić zaključio je proces izbora udžbenika na press-konferenciji koju je organizovalo njegovo ministarstvo, ne učinivši ništa u vezi s nepravilnostima na koje je bio upozoren. Nije pokrenuo istragu u vezi s mogućom korupcijom, nije u javnosti pokrenuo raspravu o kvalitetu udžbenika i nije se ni na koji način ogradio od odluka koje je tzv. *Koordinacija* donijela. Prosto se sakrio iza tog *tijela* sastavljenog od ministara obrazovanja nekoliko kantona u kojima se nastava izvodi po tzv. federalnom nastavnom planu i programu i u njeno ime obavijestio javnost

o "rezultatima novouspostavljene procedure u oblasti udžbeničke politike", u saopštenju pod naslovom "Jedan udžbenik – jedan razred – jedan predmet", koje ovdje prenosim cijelo (podvlačenja moja):

Povodom usvajanja Konačnog izvještaja o recenziranju rukopisa udžbenika za deveti razred devetogodišnje osnovne škole u Federaciji Bosne i Hercegovine, u organizaciji Koordinacije ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine danas, 14. 08. 2012. godine u Press sali Vlade Federacije Bosne i Hercegovine održana je Konferencija za medije na kojoj su predsjedavajući i dopredsjedavajući Koordinacije, federalni ministar obrazovanja i nauke Damir Mašić i ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta Zeničko-dobojskog kantona Mirko Trifunović, te Selvedin Šatorović, predsjednik Samostalnog sindikata osnovnog odgoja i obrazovanja BiH, prezentirali rezultate novouspostavljene procedure u oblasti udžbeničke politike u Federaciji Bosne i Hercegovine.

S obzirom na to da je dosadašnja udžbenička politika u Federaciji Bosne i Hercegovine bila opterećena mnogobrojnim propustima i nedorečenostima koji su omogućavali zbrku na tržištu, zbrku kod djece i roditelja, neprimjerene postupke prema nastavnici-ma prilikom odabira udžbenika koji će se koristiti, neopravdano visoku cijenu udžbenika kao i mnogobrojne greške u odabranim udžbenicima proisteklim

iz nekovalitetnog udžbenika i neopravdano velik broj odobrenih udžbenika koji je osiguravao opstanak i udžbenicima koji to svojom kvalitetom nisu zaslužili, Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine uspostavila je potpuno novu, transparentniju, efikasniju i kvalitetniju proceduru izrade, odabira i odobravanja udžbenika za osnovnu školu.

Na trinaest sjednica Koordinacije ministara, koliko ih je do sada održano, izmijenjen je cijeli set pravnih akata koji su do tada regulisali ovu oblast, a Odlukom o postupku pripremanja i odobravanja udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava za osnovne i srednje škole, koju su na šestoj sjednici potpisom verificirali svi članovi Koordinacije, definirano je da se na konkursima za pribavljanje udžbenika odobrava samo jedan udžbenik za jedan predmet koji je osvojio najveći broj bodova, ali ne manje od 90% od maksimalnog broja mogućih bodova, što će, pored veće kvalitete udžbenika, bitno smanjiti cijenu udžbenika i na taj način doprinijeti smanjenju troškova koje roditelji svake školske godine moraju podnijeti, posebno u ovo vrijeme iznimno teške ekonomske situacije.

Konkurs za pribavljanje rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole, na koji je dostavljeno 76 naslova od 13 izdavačkih kuća, u potpunosti je proveden u skladu sa novouspostavljenom procedurom, što je zahtijevalo od izdavača maksi-

Laž je da se izbor udžbenika vršio po novoj proceduri. Ona je ostala suštinski ista. Ništa u njoj nije bilo transparentnije i ona nije bila efikasnija.

malne napore kako bi kvalitetu svojih udžbenika podigli do najviših mogućih standarda i na taj način bili izabrani na raspisanom konkursu, te većom odgovornošću recenzenata u procesu stručne ocjene rukopisa.

Vjerodostojnost i eventualna mogućnost određenog propusta osigurana je na način da se izdavačima omogućilo pravo prigovora na odluku stručnog tima recenzenata, koje je iskoristilo 7 izdavačkih kuća dostavivši 17 prigovora o kojim je odlučivala stručna komisija sastavljena od eksperata za određeni predmet ili nastavnu oblast, i to u potpuno drugom sastavu od stručnog tima recenzenata koji je donio prvostepenu odluku. Na ovaj način osiguran je najdemokratskiji pristup proceduri donošenja odluka, tj. opredmećeno je načelo obavezne dvostepenosti pri donošenju odluka kao najviši standard tačnosti, pravovaljanosti i neovisnosti rada imenovanih komisija. Kvalitet udžbenika bio je jedini meritoran kriterij koji je odlučivao o izboru udžbenika.

Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine je 13. 08. 2012. godine na trinaestoj sjednici razmotrila mišljenja članova Stručne komisije za razmatranje prigovora i usvojila Konačni izveštaj o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred i Odluku o usvajanju konačnog izveštaja o recenziranju udžbenika za 9. razred osnovne škole. Nakon što tim recenzenata da stručno mišljenje o pripadajućim nastavnim sredstvima (ra-

dnim svoeskama, zbirkama zadataka i priručnicima) uz najbolje ocijenjene udžbenike, potom utvrdi da li su sve sugestije recenzenata i superrecenzenata ugrađene u probni primjerak udžbenika, te se ispravnost verificira potpisima autora i recenzenata na svakoj stranici udžbenika, izdavač može početi sa štampanjem i distribucijom udžbenika i drugih nastavnih sredstava. Plan je da se u naredne dvije godine u potpunosti realizuje odluka "jedan udžbenik po predmetu i razredu" kada je riječ o devetogodišnjem osnovnom obrazovanju u FBiH, za šta je Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine dobila veliku podršku nastavnika, učenika, predstavnika sindikata, kao i šire društvene javnosti.

Iz analize recenzija i superrecenzije i prigovora na koji ministarstvo nije dalo prihvatljiv odgovor, jasno je da greške u udžbenicima nisu otklonjene. (Vidi: Sudije u dresu pobjednika.) Također, laž je da se izbor udžbenika vršio po novoj proceduri. Ona je ostala suštinski ista. Ništa u njoj nije bilo transparentnije i ona nije bila efikasnija. Naprotiv, bila je komplikovanija, duža, i rezultirala je kašnjenjem – udžbenici se nisu pojavili u prodaji na početku školske godine. Laž je i da se kvalitet povećao. U trenutku dok to izgovara na press-konferenciji, ministar Mašić zna da postoji čitav niz grešaka koje nisu otklo-

njene, jer je na to ukazao jedan od tri superrecenzenta, koji je u svom pismu zatražio javnu raspravu o cijelom slučaju.

Iako su se sve nepravilnosti iz proteklih godina u procesu bodovanja praktično ponovile, što je sve također u prigovoru opširno dokumentovano, odgovornost i stručnost recenzenata nije ni na koji način dovedena u pitanje.

Najzad, cijela procedura nije bila ništa *demokratskija* nego prethodnih godina. Naprotiv, ideja da se odabere samo jedan udžbenik, a u slučaju čitanke onaj koji je snažno ideološki priklonjen bošnjačkim interesima, predstavlja nedemokratski čin i nametanje vrijednosti jedne etničke skupine ostalima.

Damir Mašić, ministar nauke i obrazovanja Federacije Bosne i Hercegovine, odlučio se za lakši put. Umjesto da se bori za kvalitet, pravичnost i transparentnost priklonio se jeftinom populizmu.

U nastavku su mailovi koje je primio i na koje je (ali ne sve) odgovorio. Nikada niti na jedno pitanje u vezi sa konkretnim imenima i odgovornostima. Njegovi odgovori su ovdje izostavljeni jer su nebitni. Sve što je imao da kaže, kao ministar, rekao je citiranim saopštenjem i nastavlja da govori svakog dana iz čitanke iza koje je stao.

(26. 10. 2011.)

Dragi Damire,

Pročitao sam nabrzinu, jer sam bukvalno jedinom nogom već na putu.

Mislim, i to sam negdje napisao unutra, da si upao u Alićkinu matricu i da samo dovršavaš ono što je zamislila SBiH. Ne znam je li to strategija SDP-a. Ako jeste, onda je sve ok.

Ja bih na Tvom mjestu raspisao konkurs, prema važećem planu, za 9 razred. (Tu ima još uvijek grešaka!!!!!! I gluposti!!!) a ovo bih malo usporio, i pokušao umjesto ovoga prvo napraviti standarde.

Ako ovo usvojite, od ovoga će imati koristi samo birokratija, i možda opet izdavači koji zarađuju na nečemu što bi trebalo biti javno dobro. Djeca i nastavnici opet nisu u prvom planu. :(Sad idem, žao mi je što je ovako na frku, a biće mi žao i ako ovo prođe, jer ćemo onda biti "neprijatelji", a od toga ćemo obojica imati samo štete.

Žao mi je što nismo pričali ranije. Ja sam već 4 godine u "ratu" zbog udžbenika, prozivao sam i Kešu i Alićku, tužio recenzenta, pisao analize sistema, znam šta govorim i pišem, i imam argumente za sve to.

Ovo što vidim ovdje je njihova pamet. Ne želim vjerovati da je i Tvoja.

Pozdrav,

Nenad

(13. 02. 2012.)

Dragi Damire,

Nismo se dugo čuli, pretpostavljam da si bio u ministarskoj gužvi.

Kao što sam obećao, javljam se s konkretnim prijedlozima.

Mislim da bi trebalo u narednih nekoliko dana da pozoveš javno, sa sajta Ministarstva, autore udžbenika i izdavače da daju svoje primjedbe i prijedloge na dosadašnji upitnik po kojem su ocjenjivali recenzenti.

Nakon toga svi se možemo javiti i ko god želi može dati svoj doprinos.

Nakon toga možeš pozvati nekoliko ljudi koji su pokazali interes i čije si prijedloge uvažio i predstaviti novi upitnik, koji ćeš uraditi sa svojom službom.

(Stari nije dobar. Objasnio sam Ti zašto. Nema potrebe da ostane takav.)

Na putu sam do nedjelje, ako hoćeš, možemo se poslije toga i vidjeti.

Pozdrav,

Nenad

PS.

Molim Te, potvrdi da si dobio ovaj mail.

(20. 02. 2012.)

Dragi Damire,

Vratio sam se s puta.

Jesi li se posavjetovao sa svojim saradnicima, hoćeš li pozvati izdavače, autore i bivše recenzente da daju svoje primjedbe i prijedloge na postupak ocjenjivanja, i najaviti promjenu upitnika?

Bilo bi dobro da se objavi u wordu postojeći, prema kome su radili recenzenti par zadnjih godina.

Nema puno vremena, ali šta god da se uradi, biće bolje od ovoga sada.

Odluka da se bira samo jedan udžbenik nije dobra; ali "rodilo se, valja ga ljuljati". Možeš izbjeći oštre kritike, prozivanja, afere i skandale samo ako maksimalno sve bude transparentno i ako pravila igre budu jasno postavljena.

Ona sigurno neće odgovarati svima, ali trebaju odražavati vrijednosti za koje se ovo društvo zalaže u svojim dokumentima, i u onome što je potpisalo 2003. kada se opredijelilo za reformu obrazovanja.

U tom smislu trebaš osigurati da se do tih vrijednosti dođe argumentima i stručnošću.

Prosto je neophodno da Ministarstvo otvori raspravu na svom sajtu; a da je moderira neko od Tvojih saradnika, ili čak možda i Ti.

PS.

Postoji li neki pisani dokument, neki zbornik diskusija sa javne rasprave iz Zenice, i ne znam gdje se još vodila..?

Poz.,

Nenad

(22. 03. 2012.)

Dragi Damire,

Pogledao sam na brzinu, jer sada izlazim.

Nažalost, vidim da najvažniji moj prijedlog nije "prošao" – tabela s primjerima kojima se argumentuje ocjena.(1)

Na kraju, formular se ne razlikuje bitno od onoga prije :-). Recenzenti opet imaju mogućnost da muljaju krijući se u nejasna obrazloženja.

Onda osam dana neće biti dovoljno da se pokaže ko i kako "mulja". (Kao V. Spahić, o čemu sam pisao. Inače, jesi li imao vremena da ispitáš tu stvar: ko je Vedada Spahića angažovao i kako su ljudi u Ministarstvu reagovali kad smo pokazali šta je uradio? To je klasičan primjer korupcije i zloupotrebe službene dužnosti...)

Dalje, ima pitanja koja ne počinju sa "da li", nego opet "koliko" ili "kako", i sl.

Opet: nejasno pitanje – nejasna ocjena – namještanje rezultata :-(

I još nešto: vidim da se na jednom mjestu traži nekakav CD. Nisam čitao tekst konkursa; je li tamo stajalo da je to obavezan prilog? Ako nije,

mislim da se ne može po tom osnovu "kažnjavati" onaj ko CD nije priložio.

Zašto se ocjenjuje CD, kao prilog, a ne cijeli sajt, kao prilog, ili priručnik za nastavnike? Ko je ovo ubacio?

Hvala za priliku da kažem šta mislim o *Uputstvu* :-)

Kad pročitam sve skupa pažljivije i kad čujem šta moji saradnici misle, javiću se ponovo.

Srdačno.

Nenad

(22. 06. 2012.)

Dragi Damire,

Upravo mi je javio izdavač da su rezultati konkursa za čitanke upućeni iz Ministarstva prema nama.

Kao što smo i pretpostavljali, "naša" nije dobro ocijenjena.

Za cijeli posao koji već pet godina radimo veoma je važno da dobijemo kopije svih prvoplasiranih čitanke i kopije svih njihovih recenzija (kao što je bila dobra praksa prethodnih godina).

Pišem Tebi s molbom da ako je moguće ubrzaš taj proces, kako bismo materijal za analizu dobili prije godišnjih odmora.

---

(1) Vidi: *Smradni listovi*.

Skrenuo bih Ti pažnju na tekst Srđe Popovića, na Peščaniku, o tome zašto je Tadić izgubio izbore. Bojim se da će se to desiti i ovdje.

Ako to išta znači, ja po kopije mogu otići i u Mostar, sljedeće sedmice.

Srdačno,
Nenad

(24. 06. 2012.)

Dragi Damire,

Rezultati me nisu iznenadili.

“Tradicija” u izboru čitanki se nastavlja, uprkos svim koracima koje si preduzeo.

Da bih složio sve komadiće u mozaik potrebna mi je i informacija o tome ko i kako bira recenzente.

Ko je osoba koja ima te informacije, ko Ti je “podmetnuo” ovaj izbor na potpis?

Molim Te, još jednom, da požuriš koga treba da nam dostavi kopije rukopisa i recenzija.

Nadam se da se čujemo i vidimo uskoro.

Poz.,
Nenad

(25. 06. 2012.)

Dragi Damire,

Hvala Ti što si se javio.

Ne znam koji je najbolji udžbenik, i ne mogu u ovoj fazi ništa tvrditi.

Ono što znam je da su NAM/Vrijeme bili jako loši, ali svejedno imali 50% učenika. Ako se nije ništa bitno promijenilo, tako bi moglo biti i sada.

Zato sam i molio da što prije dobijemo SVE rukopise i SVE recenzije, kao i proteklih godina, da bih to mogao dokazati.

Čitanka kojom konkurišemo nikada nije imala šansu da bude prva, jer je njen sistem vrijednosti, moderan i antinacionalistički, bio uvijek većini recenzenata neprihvatljiv.

Tako da smo znali da ni ovaj put nećemo biti izabrani.

Ali ja ovo radim već pet godina da bih dokazao kako nacionalizam zloupotrebljava obrazovni sistem. Konkretno, bošnjački nacionalizam, iako sam dosta pisao i o druga dva.

Već neko vrijeme razgovaram s prijateljima (svi odreda glasali su za SDP) i nikome od nas nije jasno zašto se vuku ovako loši potezi u obrazovanju. Zašto se nakon dvije godine od izbora ništa bitno i ništa konkretno nije tu promijenilo. Skrenuo bih Ti pažnju na tekst Srđe Popovića, na *Peščaniku*, o tome zašto je Tadić izgubio izbore. Bojim se da će se to desiti i ovdje. Ukratko: koketiranje s desnicom neće privesti nove glasače, ali će otjerati one sigurne. Međutim, ja nisam politički analitičar. Naprotiv, vrlo sam naporan, i vjerujem da iza izbornih programa stoje iskreni ljudi.

U vezi ovoga što si mi napisao: ja pretpostavljam da postoje ljudi koji pripremaju materijale za sjednice, jer se ministri ne bave detaljima.

Ti ljudi koji se bave konkretnim stvarima i znaju ljude na terenu, predlažu recenzente. Ipak je neko složio polnu, stručnu i nacionalnu strukturu. Kako se do toga došlo?

Ne znam šta je tačno superrecenzija i ko to radi. Ali sigurno ćemo, ako bude materijala, a skoro 100% sam siguran da će ga biti, nadići veliku galamu. Prethodnih godina smo mogli pratiti trag i kad smo naišli na Vedada Spahića, protiv njega smo pokrenuli tužbu, koja je gurnuta na dno neke fioke. Sada je teže, i to mi je žao, jer je odgovornost kolektivna. Jedan uporan i "podmazan" recenzent mogao je "prelomiti" ostale. Zato mi je važno da vidim šta su bili čiji argumenti.

I dalje mi je neopisivo žao što nije usvojen moj prijedlog s tabelama uz svaku ocjenu. To bi ubrzalo i skratilo postupak.

Još jednom, hvala za brz odgovor. Nadam se da će i materijali stići brzo.

Srdačno,

Nenad

(29. 06. 2012.)

Dragi Damire,

Ukratko: zapanjeni smo činjenicom da se sve događa ponovo, na isti način. Drskost i nestručnost recenzenata je skandalozna i smiješna. Praviti se da nije tako i izbjegavati raspravu u

javnosti o tome je saučesništvo. Saučesništvo je ne pozvati na odgovornost sve koji su dopustili da se ovo ponovi.

Uprkos mojoj molbi da dobijemo rukopis izabrane čitanke, ona do juče (četvrtak) nije stigla. Ali već i na osnovu formulacija u radnim listovima jasno je da se praksa ponavlja i da se na oduran način favorizuje jedan a diskriminira drugi udžbenik.

Zaista je krajnje vrijeme da se imenuju odgovorni i da se vidi koja su to mjesta u mehanizmu koja generišu problem. Ovdje se ne radi o vuku na grani, nego o stotinama hiljada maraka, koje neko nekome namješta.

Neprihvatljivo je da se i ove godine žmiri i ne bavi se očiglednim primjerima korupcije.

U prošlom mailu naglašavaš: ti nisi odgovoran nego *koordinacija*. Iz slučaja "recenzent Vedad Spahić" znamo da nije odgovorna ni nadležna koordinacija nego ministri, onda znamo da nisu ministri nego recenzenti, a do sada smo vidjeli da recenzenti nikome ne odgovaraju i da niko ne dovodi njihovu stručnost i časnost u pitanje, osim nas, koji na taj problem upozoravamo već tri godine. Zaista će ovaj put neko morati odgovoriti pitanje: šta TOLIKO LJUDI RADI A NIKO NIJE ODGOVORAN!?

Spremni smo u svakom trenutku na televiziji, u medijima, i nadam se pred sudom ponuditi do-

kaze za sve tvrdnje koje već četvrtu godinu ponavljamo.

Pitanje je, želiš li Ti iskreno da se stvari dovedu u red; ja sam stekao utisak da želiš. Mislim da onda ne trebam više ja Tebe vući za rukav i moliti da ne dopuštaš očiglednu korupciju praveći se da je ne vidiš ili pozivajući se na nenadležnost. U obrazovanju i u onome što se tiče prava i šansi djece u ovoj državi svi smo nadležni, a Ti više nego drugi jer je u vezi s udžbenicima Tvoje ministarstvo dobilo neku odgovornost i neke zadatke. Krajnje je vrijeme da se polomi ta trojna osovina: kanton – koalicija – federacija (bez Hrvata) u kojoj kad se pojavi vuk na grani nije niko odgovoran.

Recenziju smo dobili u ponedjeljak; čujemo da je rok da pošaljemo prigovor/žalbu petak (danas). To nije sedam dana. "Pobjedničku" čitanku još nismo dobili, ali već vidimo, iz formulara koje smo uporedili, da se ocjenjivalo neobjektivno i pristrano, na način na koji smo već ukazivali.

Ovdje se, nadam se da to razumiješ, ne radi o tome da naša čitanka prođe; ne tražimo, i mislimo da nije dobro, i to sam već više puta rekao, da bude jedina. Ovdje se radi i o udžbenicima za druge predmete, o lošem sistemu, lošoj praksi, koja dopušta korupciju tamo gdje joj najmanje ima mjesta, u školi. Neko mora odgovoriti na pitanje – zašto naša djeca uče iz loših

udžbenika da bi jedna klika ubirala profit. Ja se nadam da bi to mogao biti Ti – tako što ćeš rasrinkati tu kliku i spriječiti je da to dalje čini.

Najzad, to je Tvoja stranka obećavala u kampanji: državu za čovjeka a ne za profitera, ne za korupciju i ne za neznanje.

Ti kažeš da nisi stručan. Nije tvoj posao ni da to budeš, na način na koji sam ja. Ali neko u Tvom timu mora biti. Šta on radi? Kako pored njega prolaze ove stvari? Hajde da Ti, ja i taj "neko" sjednemo i vidimo kako se i zašto ovo ponovo dešava. Zašto skoro ništa od mojih prijedloga, vrlo argumentovanih, stručnih, konkretnih nije prošlo i ko je u procesu odlučivanja i s kojim argumentima izgurao da se ocjenjuje ponovo s nejasnim i lošim radnim listovima? (Uskoro ću ti poslati i papir na kojem pratim kako se pokušaj da kroz promijenjene radne listove ova praksa spriječi – osujećuje!!)

Ti na tom mjestu predstavljaš i mene. Moji interesi nisu da zaradim na prodaji čitanke, nego da pomoću nje ustanovimo evropske standarde, da poboljšamo kvalitet obrazovanja, da spriječimo diskriminaciju. Ti nam se interesi valjda podudaraju.

Dakle, mi ćemo raditi sve kao i do sada. Argumentovati, objašnjavati, prozivati, koga treba i tužiti. Volio bih da ostanemo u ovoj stvari na istoj strani.

Volio bih uraditi nekoliko intervjua sa ljudima u Ministarstvu, kako bih rasvijetlio mehanizme donošenja odluka, i konkretne odgovornosti. Koja je procedura da to ostvarim?

Pisao sam ovo u ljutini. Pet godina gledam kako birokratija prikriva marifetluke. Izvini, i ako misliš da je ton neprimjeren, slobodno smatraj da pismo nisam ni poslao. (Zato nisam stavio ostale na cc)

Svakako ćemo poslati zvaničan zahtjev da se ocijeni i sankcioniše nestručnost recenzenata, kao i da se rukopisi ponovo ocijene.

Srdačno,

Nenad

(01. 07. 2012.)

Dragi Damire,

Pogledali smo i danas ćemo završiti analizu "pobjedničke" čitanke.

Ako i ovaj put ona "prođe", a pri tome bude jedina, mislim da će obrazovanje u BiH dotaknuti svoje dno.

Ako je to ono što želiš za svoje dijete, onda se očito nismo razumjeli u oktobru, kad smo se upoznali na intervjuu za Školegijum i kada si obećao da će stvari krenuti nabolje.

Formalno, po doktorskoj disertaciji i objavljenim tekstovima i knjigama, broju održanih predavanja i učešću u komisijama i radionicama na temu obrazovanja, ali i suštinski, po angažmanu i uopšte književnom radu, smatram se stručnjakom za ovu oblast (čitanke). I svim svojim profesionalnim i ljudskim kredibilitet-

tom stojim iza tvrdnje da su recenzenti posao obavili pristrano, neprofesionalno i nestručno. U aktima koje imam piše da se konačna odluka o izboru udžbenika ne može donijeti dok se ne riješe svi prigovori. Predviđeni rok je 60 dana. To praktično znači da su šanse da čitanke a pretpostavljam i drugi udžbenici budu u školama na početku školske godine nerealne, osim ako se proces superrecenziranja ne obavi brzo, formalno i samo s jednim ciljem – da se potvrdi ocjena recenzenata i cijeli posao što prije završi, kako se ne bi došlo u tu neugodnu situaciju. Solomonsko rješenje bilo bi da se pozovete na tržište, i propustite u radu recenzenata, pustite izdavače da rizikuju i odobrite sve udžbenike. Ionako se taj posao mora raditi hitno ispočetka na boljim osnovama. Ja na jesen planiram objaviti knjigu, studiju slučaja, o izboru čitanke za devetogodišnje obrazovanje. Volio bih da mogu u vezi s tim uraditi nekoliko intervjua sa ljudima u Ministarstvu, kako bih rasvijetlio mehanizme donošenja odluka, i konkretne odgovornosti. Koja je procedura da to ostvarim?

Do desetog jula sam u Sarajevu, ako imaš želju ili potrebu da razgovaraš o ovome.

Zvaničan prigovor na rad recenzenata šalje izdavač poštom sutra. Ja ću Ti proslijediti e-mail.

Pozdrav,

Nenad

(03. 07. 2012.)

U mailu: Radni list, prigovor na recenziranje.(2)

(03. 07. 2012.)

Dragi Damire,

Drago mi je da smo danas porazgovarali.

Ja sam danas čuo da izdavač treba da plati još 1.200 KM za *superrecenziju*.

To mi se čini kao velika nepravda.

Nismo krivi, radimo u najboljoj namjeri, a plaćamo nastojanje da dođemo do kvaliteta kao da plaćamo kaznu.

Razmišljao sam danas i razgovarao sa saradnicima o trenutnoj situaciji.

Ja mislim da težište rada superrecenzenta treba da bude analiza – ali ne čitanki, ponovo, jer je besmisleno. Ne mogu tri čovjeka za pola mjeseća uraditi ono što petoro nije za dva.

Superrecenzenti treba samo da odgovore, sa da ili ne, da li su recenzenti uradili posao kvalitetno, stručno i objektivno, tj. da li je rang-lista rezultat takvog ocjenjivanja.

Mi smo im ponudili gomilu argumenata da nije tako.

Oni mogu te argumente da ospore ili da prihvate. Ja mislim da ih je nemoguće osporiti, ali već su me nekoliko puta ti ljudi iznenadili neznanjem i drskošću.

Ako kažu da je bilo nepravilnosti u ocjenjivanju, onda se rezultati i tabela moraju poništiti. Nemoguće je ponovo raditi sve, ne mogu se sada dodavati i oduzimati bodovi, na tu novu odluku opet bi se mogli žaliti oni koji bi smatrali da su tako njome oni oštećeni...

Jedino što mi se u ovom trenutku čini realno jeste da se svim izdavačima dozvoli da štampaju udžbenike, ALI!!!

Pod uslovom da rukopise u pdf-u dostave Ministarstvu do 10. avgusta. I da svi budu javni.

Onda nastavnici imaju 15 dana da ih sve pregledaju, i da se odluče koji će koristiti.

Tako se dio odgovornosti prebacuje na njih. Od nastavnika treba tražiti, OD SVAKOG, da napiše i dostavi Ministarstvu obrazloženje zbog kojih kvaliteta je odabrao neki udžbenik.

Dakle, ministarstvo mora jasno reći da udžbenike biraju nastavnici a ne aktivni, ne direktori, ne ministri...

Istovremeno, protiv recenzenta treba pokrenuti postupak za naknadu štete, a nama, koji smo platili nešto što nismo dobili – vratiti novac.

Dakle, Ministarstvo prebacuje odgovornost na recenzente, nakon što je superrecenzija potvrdila da su bili pristrani. U javnosti se pokazuje šta su i kako radili, oduzima im se licenca za

(2) Ovdje je prepis uključen u tekst *Sudije u dresu pobjednika*.

Treba krenuti od nastavnog plana i programa, po trijadama, što je već dobrim dijelom započeto u KS.

recenziranje, traži se odgovornost i naknada štete, ako treba i sudom.

Javnost vidi da se želi korupciji stati u kraj i pozdravlja tu odluku.

Roditelji vide da se neko bori za kvalitet i sami su pozvani da učestvuju u odabiru udžbenika. Izdavači su zadovoljni, sami procjenjuju šta će štampati i ne bune se.

Cijenu knjige određuje Ministarstvo, tako što ne dozvoljava da se pravi nerealan profit. Kalkulacije za udžbenike mogu također biti javne. Kome se ne isplati, neka ne štampa.

Najzad, svima će biti jasno da cijela ova praksa nije dobra, i da se stvari moraju temeljito promijeniti.

Ti uvijek imaš dobro "opravdanje":

Došao si na započet posao, uz kašnjenje, i nastojao si da ga u istom duhu završiš. Evo, izašla je i zadnja grupa udžbenika za deveti razred, i hajmo sada vidjeti kako sve napraviti da bude kvalitetnije i jeftinije.

To znači da treba krenuti od nastavnog plana i programa, po trijadama, što je već dobrim dijelom započeto u KS.

Ovako ne valja, i sada će svi vidjeti da ne valja. I da nije ni ranije valjalo. I da se želi mijenjati nabolje, i da Ti to želiš. Na principima transparentnosti, jednakih šansi, bez korupcije, stručno, uz uvažavanje različitosti, u skla-

du sa zakonom i sa principima reforme obrazovanja.

Tada koordinacija mora biti operativnija, mora se napraviti neki jasan prenos odgovornosti. Mora postojati neki zavod koji će ih sve opsluživati, i koji će raditi na standardima. Najzad, šta rade PP zavodi? Zašto oni nisu uključeni u ovaj posao?

Drugi scenario, koji mi se čini realniji, jeste da superrecenzenti odbiju sve prigovore i stanu uz recenzentski tim.

Tu onda nama ne ostaje ništa nego da tužimo i njih, i da u medijima, ali i u knjigama, i satiri, prokazujemo njihovu "stručnost".

Izvini što sam Ti ponovo oduzeo vrijeme, ako si uopšte izdržao do kraja.

Poz.,
n.

(11. 07. 2012.)

Dragi Damire,

Ja sam još sutra tu, a onda opet u ponedjeljak. Od 19-og nisam do 25-og.

Ima li Lejla već neki uvid u stanje stvari?

Razgovarao sam s nekoliko pametnih ljudi. Svi se slažu da je ovo za Tebe elegantno rješenje.

(Pod uslovom da superrecenzija ustanovi nepravilnosti u radu recenzenata)

1. Poništavaš rang-listu i dopuštaš da svi izdavači štampaju i prodaju udžbenike.
2. Pozivaš ih da uređene verzije za štampu dostave u pdf-u do 15-og.
3. Pozivaš sve nastavnike da od 15-og zatraže od Ministarstva kopije čitanki i sami izaberu po kojoj će raditi.

4. Tražiš od nastavnika da pošalju razloge za svoj izbor (dakle njihovo stručno mišljenje, koje je neophodno za planiranu reformu).

Ostaje, dakle, mogućnost da izdavači lobiraju za svoje čitanke, ali ovaj put je odgovornost na nastavnicima, jer moraju reći zašto su izabrali, npr., NAM-ovu čitanku, uz sve greške koje ćemo mi predstaviti na *Školegijumu*, nakon okončanja superrecenzije...

U najkraćem, pokušao si smanjiti cijenu udžbenika, nisi uspio zbog korumpiranih recenzenta, sada pozivaš u pomoć nastavnike, što je i potrebno, i pošteno, i demokratski, i transparentno. Ti si nakon dugo vremena neko ko im omogućava dovoljno vremena da se upoznaju sa sadržajem i donesu najbolju odluku u interesu svojih đaka...

Istovremeno, nisi ošteti nikoga od izdavača.

Pozdrav,

Nenad

* * *

Na nekoliko posljednjih mailova ministar Damir Mašić nije odgovorio. Neslužbeno, odluka je već bila davno donijeta i s njenom realizacijom čekalo se samo da bi *demokratska* forma bila zadovoljena. U smislu: imali ste priliku žaliti se...

Žalbe su, kako smo vidjeli, bile *neosnovane*.

Sarajevo, 04.10.2012.

**KANTONALNI
SUD U
MOSTARU**

Vaš broj:

Naš broj: S.2503

Upravni spor

TUŽITELJ: 1. **Novinsko-izdavačka kuća „SEZAM” d.o.o. Sarajevo,**
Jovana Bijelića 8, 71 000 Sarajevo
2. **Nenad Veličković,** Prijepoljčeva 22, 71 000 Sarajevo,
oba zastupana po Inji Pašalić, advokatu iz Sarajeva, Prušćakova 9,
71 000 Sarajevo

TUŽENI: 1. **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH,** Ante
Starčevića bb, Mostar, formirač **Koordinacije ministara obrazovanja
i nauke u Federaciji BiH**

PROTIV : Rješenja tuženog bez navedenog broja od 27.08.2012.
(Rješenje u prilogu)

TUŽBA

**sa Prijedlogom za odlaganje izvršenja Rješenja do
donošenja pravomoćne sudske odluke**

**Tužitelji u zakonom propisanom roku, a u skladu sa poukom o pravnom lijeku,
pobijaju Rješenje tuženog bez naznačenog broja od 27.08.2012. iz razloga:**

- Rješenje sadrži nedostatke koji sprečavaju ocjenu njegove zakonitosti
- Rješenje ima nedostatke koji ga čine ništavnim
- U Rješenju nije nikako primijenjen zakon, niti propis zasnovan na zakonu
- U Rješenju nije nikako primijenjen opći akt;
- Rješenje je doneseno od nenadležnog organa;
- U upravnom postupku koji je prethodio osporavanom Rješenju se nije postupilo po pravilima postupka;
- Osporavano Rješenje je doneseno na osnovu nepotpunog i nepravilnog utvrđenog činjeničnog stanja u upravnom postupku koji je prethodio Rješenju,
- osporavano Rješenje je doneseno na osnovu nepravilnog zaključka u pogledu činjeničnog stanja u upravnom postupku koji je prethodio Rješenju;

- Organ koji je donio osporavano Rješenje, rješavajući po slobodnoj ocjeni je prekoračio granice ovlaštenja koja su mu data zakonom i odlučio suprotno cilju u kome je ovlaštenje dato.

DOKAZ: Osporavano Rješenje u prilogu

Prvotužitelj je izdavačka kuća koja se prijavila na "Javni konkurs za pribavljanje rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole" (u daljem tekstu "Javni konkurs"), a koji je raspisan od strane tuženoga na sjednici tuženoga dana 27.12.2011. godine. Konkurs je bio objavljen na web-stranici tuženog.

Prvotužitelj se, kao izdavačka kuća, na ovaj konkurs prijavio s autorskim djelom grupe autora: "Svezame, otvori se 9, čitanka za 9. razred devetogodišnje osnovne škole", udžbenikom za predmetnu oblast bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost, (u daljem tekstu "udžbenik"), pod šifrom: ABECEDA, a u skladu sa tačkom 2., prva alineja raspisanog konkursa.

Drugotužitelj, univerzitetski nastavnik i književnik Nenad Veličković je jedan od koautora citiranog autorskog djela, udžbenika tužitelja, kojemu pripadaju sva materijalna i moralna autorska prava, kao koautoru nad citiranim djelom.

Uz prijavu na "Javni konkurs", te kasnije u upravnom postupku, koji je pratio citirani konkurs tuženog, prvotužitelj je po nalogu tuženog, a u skladu sa odredbama "Javnog konkursa", te "Odluke o visini naknade koju izdavači trebaju uplatiti za troškove rada članova stručne komisije za razmatranje prigovora na mišljenje stručnog tima recenzenata o rukopisima za deveti razred devetogodišnje osnovne škole" (Odluka je bez broja) a od 21.06.2012. godine, uplatio u javni prihod - budžet Federacije BiH ukupni iznos od 3.200,00 KM.

Prvotužitelj je dana 06.03.2012. u budžet uplatio iznos od 2.000,00 KM u svrhu "recenzije udžbenika - čitanka za 9. razred osnovnog obrazovanja", te dana 04.07.2012. iznos od 1.200,00 KM u svrhu "razmatranja prigovora za čitanku za 9. razred osnovnog obrazovanja".

Stoga je osporavanim Rješenjem povrijeđen neposredni lični interes tužitelja zasnovan na nizu pozitivnih propisa, te tužitelji u skladu sa članom 2. ZUS FBiH imaju aktivnu legitimaciju u predmetnom upravnom sporu.

DOKAZ: Tekst konkursa u prilogu
               Prijava na "Javni konkurs" prvotužitelja
               Prepiska prvotužitelja i tuženog u toku postupka
               Kopije uplatnica u prilogu

Nakon prijave na "Javni konkurs", tužitelji su od stane tuženog u skladu sa "Rješenjem o formiranju koordinacije ministara obrazovanja i znanosti u FBiH", objavljenog u Službenim novinama FBiH broj 36/11 od 13.06.2011. godine (u daljem tekstu "Rješenje o formiranju koordinacije"), bili ocjenjivani u upravnom postupku, a koji je u skladu sa tačkom II "Rješenja o formiranju koordinacije"- objavljenog u

službenom listu, a čiji je formirač tuženi, vođen od strane ovlaštene i imenovane službene osobe.

Službena osoba koja je vodila postupak je dana 22.06.2012. godine prvotužitelju dostavila *"Izveštaj o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"* kojim je obavijestila prvotužitelja da je od strane tuženog usvojena *"Odluka o usvajanu Izveštaja o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"*, od 21.06.2012. godine, bez naznačenog broja, te u prilogu dostavila ovu Odluku.

Članovima 2, 3, 4, 5 i 6 (od ukupno 7 članova) citirane Odluke od 21.06.2012., tužitelji su od tuženog bili upućeni u postupak ulaganja prigovora na ovu Odluku, (odnosno na član 1. citirane odluke).

Uz citiranu prvostepenu odluku, dostavljena je i *"Odluka (tuženog) o visini naknade koju izdavači trebaju uplatiti za troškove rada članova stručne komisije za razmatranje prigovora na mišljenje stručnog tima recenzenata o rukopisima za deveti razred devetogodišnje osnovne škole"*, (odluka je bez broja) a identičnog datuma od 21.06.2012.

Tužitelji su postupili u skladu sa prvostepenom Odlukom tuženog, te su nezadovoljni Izveštajem o recenziji, uložili prigovor, tačno onakav kakav je od njih od strane tuženog zahtjevan, sa tačnim iznosom novca koji je u popratnoj odluci zaiskan.

DOKAZ: Dopis voditeljice prvostepenog postupka tužitelju *o usvajanu Izveštaja o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"*, od 21.06.2012. godine, bez naznačenog broja
"Odluka (tuženog) o visini naknade koju izdavači trebaju uplatiti za troškove rada članova stručne komisije za razmatranje prigovora na mišljenje stručnog tima recenzenata o rukopisima za deveti razred devetogodišnje osnovne škole", od 21.06.2012. godine, bez naznačenog broja
 Kopije uplatnica tužitelja u prilogu

Nakon uloženog prigovora, ista službena osoba koja je vodila prethodni postupak dostavila je prvotužitelju dopis naznačen kao *"Konačni Izveštaj o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"* datiran 14.08.2012. godine, opet bez broja.

DOKAZ: Dopis voditeljice prvostepenog postupka tužitelju *o usvajanu Konačnog Izveštaja o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"*, od 14.08.2012. godine, bez naznačenog broja

Upravni postupak je okončan donošenjem osporavanog Rješenja, a u osporavanom Rješenju je navedeno da se radi o konačnom Rješenju, sa uputom o pravnom lijeku da se protiv Rješenja ne može izjaviti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor

podnošenjem tužbe Kantonalnom sudu u Mostaru u roku od 30 dana od dana prijema Rješenja.

Osporavano Rješenje sadrži nedostatke koji sprečavaju ocjenu njegove zakonitosti.

Iz obrazloženja osporavanog Rješenja se ne može ustanoviti na osnovu kog činjeničnog stanja, pa čak ni na osnovu kog pozitivnog propisa je tuženi odlučio.

Rješenje ima nedostatke koji ga čine ništavnim, osporavano Rješenje ne sadrži osnovne elemente koje imperativno propisuje član 204. stav 3. ZUP. Tako u osporavanom rješenju jednostavno ne postoji naziv organa, broj i datum osporavanog rješenja, službena osoba koja je učestvovala u vođenju prvostupanjskog postupka je očigledno vodila postupak i u drugom stupnju, protivno odredbama o obaveznom izuzeću iz člana 42., stav 1. tačka 4. ZUP FBiH, isti upravni organ – tuženi je odlučivao u oba stepena, Rješenje ne sadrži propisano obrazloženje, niti je u skladu sa načelom zakonitosti, pa je tako u potpunosti ignorisan Zakon o upravnom postupku FBiH.

U Rješenju nije nikako primijenjen zakon, niti propis zasnovan na zakonu, niti je primijenjen kakav opći akt.

Rješenje je doneseno na osnovu niza "fantomskih propisa": Protokola o saradnji u oblasti obrazovanja i nauke od 30.05.2011., koji u postupku nije dostavljen tužiteljima, a nigdje nije objavljen, protivno načelu transparentnosti Zakona o organizaciji organa uprave u FBiH

U upravnom postupku koji je prethodio osporavanom Rješenju se nije postupilo po pravilima postupka, i to ne samo da se nije primijenio niti jedan član ZUP-a FBiH, već je sam postupak, uključujući i osnov razreza i visine naknade koja se ima platiti u budžet FBiH, "normiran" ad hoc sa *"Odlukom o usvajanu Izvještaja o recenziranju rukopisa udžbenika za 9. razred devetogodišnje osnovne škole"*, od 21.06.2012. godine, bez naznačenog broja; *"Odluka (tuženog) o visini naknade koju izdavači trebaju uplatiti za troškove rada članova stručne komisije za razmatranje prigovora na mišljenje stručnog tima recenzenata o rukopisima za deveti razred devetogodišnje osnovne škole"*, od 21.06.2012. godine i već pomenutim (tajnim?) *Protokolom o saradnji u oblasti obrazovanja i nauke* od 30.05.2011., Izvršna vlast je ovim sebi uzela ingerencije zakonodavne vlasti.

Osporavano Rješenje je doneseno na osnovu nepotpunog i nepravilno utvrđenog činjeničnog stanja u upravnom postupku koji je prethodio Rješenju. Činjenično stanje u samom Rješenju nije nigdje konstatovano, što je već navedeno u ovoj tužbi.

No, organ uprave - tuženi nije ni utvrđivao činjenično stanje?! Činjenično stanje su utvrđivali recenzenti, pa potom i superrecenzenti, koji su u svojim recenzijama u cijelosti preuzeli nadležnosti upravnih organa i donijeli odluku o predmetnoj upravnoj stvari. Recenzenti, kao kvazi-vještaci, su u najboljem slučaju mogli imati stručno-konsultantsku ulogu u odlučivanju pitanja od tako važnog društvenog značaja kao što je *pribavljanje* (jedinog) udžbenika za cijelu generaciju većine osnovnih škola na teritoriji FBiH.

Recenzenti ni u kom slučaju nisu mogli dobiti ingerencije i nadležnosti organa uprave, niti diskreciono odlučivati o pravnoj stvari, što se tragično desilo u upravnom postupku. Tako je konačno Rješenje doneseno na osnovu "materijalnih i pravnih propisa" koje je napravila izvršna vlast, te činjeničnog stanja koje su ustanovili recenzenti.

Ili kako to zakonodavac kaže, **osporavano Rješenje je doneseno na osnovu nepravilnog zaključka u pogledu činjeničnog stanja u upravnom postupku koji je prethodio Rješenju, a organ koji je donio osporavano Rješenje, nije rješavao po slobodnoj ocjeni već je prekoračio granice ovlaštenja koja su mu data zakonom i odlučio suprotno cilju u kome je ovlaštenje dato.**

Stoga je tuženi - **Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH**, kako osporavanim Rješenjem, tako i cijelim "postupkom", postupio ne samo protivno načelu zakonitosti, već i protivno racio legis Zakona o upravnom postupku FBiH, koji u **članu 1. normira**: "*Po ovom zakonu dužni su postupati organi uprave Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: federacija) i organi uprave kantona-županije...*"

Udžbenička politika može i treba imati poseban tretman u okviru upravnog rješavanja, no i tu je zakonodavac egzakatan, te član 2. ZUP FBiH propisuje:

"Pojedina pitanja postupka za određenu upravnu oblast mogu se samo izuzetno, posebnim zakonom urediti drukčije nego što su uređena ovim zakonom, ako je to nužno za drugačije postupanje u tim pitanjima, s tim da ne mogu biti protivna načelima ovog zakona."

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH je pitanje udžbeničke politike uredilo upravo protivno načelima Zakona o upravnom postupku FBiH.

Ovim ne samo da je postupanje tuženog protivno Zakonu o upravnom postupku FBiH, već je protivno i nizu drugih odredbi pozitivnog pravnog sistema, pa se otvaraju pitanja stvaranja monopola na tržištu BiH, postupanja protivno Zakonu o javnim nabavkama, i mnogim drugim zakonima... no prije svega osporavano Rješenje zadire u sam esencij pravne države i podjele vlasti svakog uređenog pravnog sistema na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.

Osporavano Rješenje nije uvod u anarhiju. Osporavano Rješenje jeste anarhija.

Evidentno, postupanje tuženog još (uvijek) nije uzelo sudske ingerencije.

Bez daljih nepotrebnih obrazloženja, treba na kraju napomenuti i pravnu neozbiljnost i nedosljednost najnovijih nam "zakonodavaca" koju sa sobom nosi činjenica da čak ni svi pobrojani upravni organi iz nonsensnog *Protokola o saradnji u oblasti u obrazovanja i nauke*, nisu potpisali osporavano Rješenje.

Obzirom na nesporni veliki javni interes predmetne materije i činjenicu da samo osporavano Rješenje propisuje da "**važi tri školske godine, uključujući školsku 2012/2013 godinu**" tužitelji smatraju da je u javnom interesu odlaganje daljeg

izvršenje osporavanog Rješenja za naredne dvije godine, od dana ponošenja tužbe, pa do donošenja sudske odluke, a u skladu sa članom 17. ZUS FBiH.

U skladu sa članom 13., ZUS FBiH prvotuzitelj potražuje povrat sredstava uplaćenih po nalogu tuženog u budžet FBiH, kao i pripadajuće zakonske zatezne kamate na ovaj iznos, koje u skladu ZOO i sudskom praksom počinju teći od dana podnošenja tužbe.

Iz svih navedenih razloga, tužitelj predlaže da sud nakon provedenog postupka ili na javnoj raspravi a u skladu sa odredbama Zakona o upravnim sporovima FBiH, donese sljedeću :

P R E S U D U

Tužba se uvažava.

Poništava se Rješenje kojim se odobrava upotreba udžbenika čitanka za 9 razred devetogodišnje osnovne škole autorica Azre Verlašević i Vesne Alić i izdavačkih kuća «Vrijeme» Zenica i «Nam» Tuzla tuženog Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH, bez navedenog broja od 27.08.2012.

Odlaze se dalje izvršenje osporenog upravnog akta, od dana podnošenja tužbe, pa do donošenja sudske odluke.

Obavezuje se tuženi Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke FBiH da prvotuzitelju NIK Sezam d.o.o., Sarajevo izvrši povrat uplaćenog ukupnog iznosa u budžet FBiH, u visini od 3.200,00 KM, sa pripadajućim zakonskim zateznim kamatama od dana podnošenja tužbe pa do isplate, kao i da tužiteljima naknadi troškove upravnog spora sa pripadajućim zakonskim zateznim kamatama počevši od dana presuđenja pa do isplate.

Tužitelji po punomoćniku,

advokat Inja Pašalić

Troškovnik

- sastav tužbe (član 19 ATFBiH)	240,00 KM
- PDV 17 % na iznos od 240,00 KM.....	<u>40,80 KM</u>
	UKUPNO: 280,80 KM

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON
KANTONALNI SUD MOSTAR
Broj: 07 0 U 007582 12 U
Mostar, 23.10.2012.godine

Kantonalni sud Mostar, i to sudija dr. Pobrić Nurko, sa zapisničarem Pehilj Šemsom, odlučujući o tužbi tužitelja Novinsko-izdavačke kuće „SEZAM“ d.o.o. Sarajevo, Jovana Bijelića broj: 8 i Nenada Veličkovića iz Sarajeva, Prijepoljčeva 22, zastupani po punomoćniku Inji Pašalić, advokatu iz Sarajeva, Prušćakova broj: 9, protiv akta od 27.08.2012.godine (akt bez broja), tuženog Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke – Koordinacije ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH, Mostar, Starčevića bb, u pravnoj stvari odobravanja za upotrebu udžbenika, dana 23.10.2012.godine, donio je sljedeće:

RJEŠENJE

Tužba tužitelja se odbacuje.

Obrazloženje

Rješenjem tužene Koordinacije ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH (u daljem tekstu: Koordinacija) od 27.08.2012.godine (rješenje bez broja) odobrena je upotreba udžbenika ČITANKA ZA 9. RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE autorica Azre Velašević i Vesne Alić i izdavačkih kuća „Vrijeme“ Zenica i „Nam“ Tuzla i tim rješenjem navedeni udžbenik odobren je za upotrebu u realizaciji nastave u 9.razredu devetogodišnje osnovne škole.

Protiv navedenog rješenja tužitelji su tužbom pokrenuli upravni spor (prema pogrešnoj uputi o pravnom lijeku), u tužbi su naveli razloge zbog kojih smatraju da je naznačeno rješenje nezakonito, s prijedlogom da sud donese presudu kojom će tužbu urvažiti, navedeno rješenje poništiti, odložiti izvršenje tog rješenja, te obvezati tuženu (tuženog) da prvotužitelju izvrši povrat uplaćenog ukupnog iznosa u budžet Federacije Bosne i Hercegovine, u visini od 3.200,00 KM, sa pripadajućim zakonskim zateznim kamatama od dana podnošenja tužbe pa do isplate, kao i da tužiteljima naknadi troškove upravnog spora sa pripadajućim zakonskim zateznim kamatama počevši od dana presuđenja pa do isplate. (U tužbi je naveden iznos troškova upravnog spora).

Članom 8. Zakona o upravnim sporovima („Sl.novine Federacije BiH“, broj: 9/05), propisano je da se upravni spor može voditi *samo protiv upravnog akta* (stav 1). Upravni akt, u smislu ovog Zakona, jeste akt kojim nadležni organ iz člana 4. ovog Zakona rješava o izvjesnom pravu ili obavezi pojedinca ili pravnog lica u nekoj *upravnoj stvari* (stav 2.). U članu 4. Zakona o upravnim sporovima određeno je da se pod pojmom organ, u smislu ovog Zakona, podrazumijevaju organi uprave i upravne

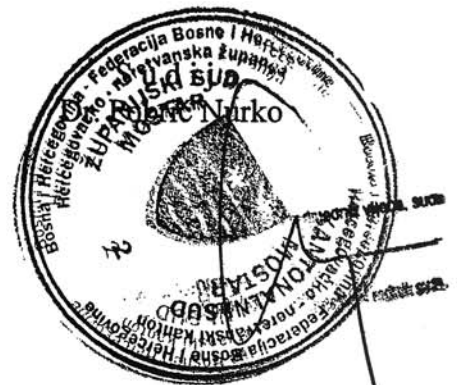

u ustanove Federacije i kantona, gradonačelnik i općinski načelnik i gradske i općinske službe za upravu, kao i institucije koje imaju javna ovlaštenja kada u vršenju javnih ovlaštenja rješavaju u upravnim stvarima. Koordinacija (donosilac spomenutog rješenja) nije organ uprave, kako je to propisano (zakonska definicija) u članu 4. Zakona o upravnim sporovima, pa prema tome, i iz tog razloga Koordinacija ne može donositi upravne akte, odnosno ne može odlučiti u upravnim stvarima. Osim navedenog, potrebno je istaći da je materijalno – pravno obilježje upravnog akta (jedno od obilježja) *rješavanje upravne stvari*. Upravna stvar je uvijek konkretna situacija koju nadležni organ *autoritativno rješava* upravnim aktom. Autoritativnost kao način rješavanja određene konkretne situacije bitan je element pravnog obilježja upravnog akta. Autoritativnost rješavanja u upravnim stvarima podrazumijeva da je u pitanju oblik vršenja državne vlasti, odnosno primjene javnih ovlaštenja. Koordinacija *ne može vršiti ni državnu vlast niti ima javna ovlaštenja*. Ovo znači da u upravnim stvarima mogu rješavati jedino organizacioni oblici u sastavu državne organizacije, kako su ti oblici određeni ustavom i zakonom, a nedržavni subjekti samo kada su im povjerena javna ovlaštenja. Autoritativnost se shvata u smislu opće potčinjenosti državnoj vlasti (u okviru pravnih propisa), a ne kao neka posebna, interna potčinjenost. Rješenje koje je donijela Koordinacija ne predstavlja postupanje po odredbama Zakona o upravnom postupku („Sl. novine Federacije BiH“, broj: 2/98 i 48/99), te svako odlučivanje u vezi s tim, nije odlučivanje u nekoj upravnoj stvari, što je jedno od obilježja upravnog akta. Upravnu stvar, uz ostalo, karakterizira postojanje tzv. nesporne situacije, nespornog odnosa – nema spora između donosioca upravnog akta i stranke (stranaka), jer donosilac upravnog akta nastupa sa pozicije javne vlasti – autoritativno. U konkretnom slučaju, a što se vidi iz navedenog rješenja, tužbe i priloga uz tužbu, u suštini se radi o spornoj situaciji – *međusobnoj suprotstavljenosti pravnih zahtjeva učesnika na javnom konkursu za pribavljanje rukopisa udžbenika za 9.razred devetogodišnje osnovne škole*, pa iz tog razloga tužitelji imaju pravo tražiti pravnu zaštitu, putem tužbe, *pred sudom opće nadležnosti*, u parničnom postupku, a ne putem tužbe u upravnom sporu.

Kako rješenje Koordinacije nije upravni akt, kako je taj akt određen u članu 8. Zakona o upravnim sporovima, a upravni spor se može voditi samo protiv upravnog akta, to je sud odlučio kao u izreci, na osnovu člana 25. stav 1. tačka 2. Zakona o upravnim sporovima.

Zapisničar
Pehilj Šemsa

Pravna pouka:
Protiv ovog rješenja ne može se izjaviti žalba.

b) Ilustracije i grafičko-tehnička oprema u rukopisu visoke su kvalitete, sadržajno usklađeni s tekstom i pridonose razumijevanju teksta.

1 (2) 3 4 5

komentar

Ilustracije i papirno-tehnička oprema u rukopisu imaju neznačajnu funkciju i kvalitet, nisu u funkciji poboljšanja spornoga prikaza znanja, kvalitet su same za sebe.

Komentar recenzentice:

Ilustracije i grafičko tehnička oprema u rukopisu imaju neznačajnu funkciju i kvalitet, nisu u funkciji poboljšanja spornoga(?) prikaza znanja, kvalitet su same za sebe.

Komentar učenika/ce:

U ovom udžbeniku sve mi se svidjelo, posebno dodatna objašnjenja, zapisi o autoru, puno slika, to što svaka boja u krugu označava različite oblasti, to što su naslovi na početku a i ime pisca na početku, što govori o raznim oblastima, o poučnim pričama, ali zanimljivim, kao Čistač obuće. Ovaj udžbenik mi se veoma svidio i voljela bih da nastavnica ovaj udžbenik izabere za iduću godinu.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku? U ovom udžbeniku sve mi se svidjelo. Posebno dodatna objašnjenja o djelu, zapisi o autoru, puno slika, to što svaka boja u krugu označava različite oblasti, to što su naslovi na početku a i ime pisca na početku, što govori o raznim oblastima, o poučnim pričama ali zanimljivim kao čistač obuće. Ovaj udžbenik mi se veoma svidio. I voljela bih da nastavnica ovaj udžbenik izabere za iduću godinu.

ĐACI U RALJAMA BIGOTA

Zašto djeca nemaju pravo glasa?

Kako sada (krajem 2012. godine) stvari stoje, učenici ne biraju udžbenike iz kojih uče. U njihovo ime to čine, svako u okviru svojih nadležnosti, recenzenti i nastavnici. Nastavnici za odluku imaju svega nekoliko dana i najčešće ne uspiju kvalitetno razmotriti ponudu, ukoliko im se ta prilika uopšte pruži, jer su nerijetko prinuđeni poštovati izbor nadređenih. Iz razloga koje ovdje nećemo analizirati, ti nadređeni (predsjednici aktiva ili direktori ili kantonalni ministri) imaju konačnu riječ. Prva pripada recenzentima, koji u ranije opisanoj proceduri stručno ocjenjuju kvalitet i rangiraju odobrene udžbenike prema broju osvojenih bodova.

Na prethodnim stranicama opisano je kako izgleda procedura izbora i odobravanja. U više navrata pokazalo se presudnim mišljenje recenzentata da rukopis (konkretno, čitanke *Svezame, otvori se*) nije prilagođen uzrastu, interesima, željama i afinitetima đaka kojima je namijenjen.

Dva recenzenta čije su recenzije analizirane doslovno su tvrdili -

– za *Svezame, otvori se* 6 Vedad Spahić:

Eksperimentalnost, prezahtjevnost i avangardnost ozbiljno dovode u pitanje mogućnost razumijevanja brojnih sadržaja ovog udžbenika.

Iz prethodnog stava proizilazi neophodnost čestog konsultovanja nastavnika i roditelja vezano za brojne sadržaje udžbenika.

Prilagođenost uzrasnim mogućnostima je krajnje diskutabilna.

– za *Svezame, otvori se* 7 Staka Vujičić:

Bojim se da neki elementi ovako koncipiranog udžbenika smanjuju motivaciju za učenjem.

Interpretativnim pitanjima nije se u većoj mjeri ostvarila motivacija za učenje i shvatanje suštine datog teksta.

Izbor i sadržaj ilustracija nije na zavidnom nivou, neznatan ih je broj i ne prate uvijek sadržaj teksta, stiče se loša slika i daje negativan signal odgoju.

Autoru / autorici nije baš jasna metodička koncepcija prezentacije programskih sadržaja.

Izbor i sadržaj ilustracija nije na zavidnom nivou, neznatan ih je broj i ne prate uvijek sadržaj teksta, stiče se loša slika i daje negativan signal odgoju.

Likovni prilozi nisu u ulozi pojačivača sadržaja, a ponekad i ne prate sadržaj.

Veći broj nastavnih jedinica je opširan i previše opterećen nepotrebnim činjenicama.

Brojnost informacija umanjuje vrijednost rukopisa. Sadržaj je zasnovan na općeprihvaćenim teorijama, ali za učenike predstavlja neselektivno sticanje znanja.

Jasno vidljivo postojanje određenih propusta, posebno u odnosu na pedagoško-psihološki i didaktičko-

Upitnik
za učenike VII razreda devetogodišnje osnovne škole

Zdravo,
Jako nam je bitno da znamo šta Ti misliš o čitanci „Svezame, otvori se“ za VII razred. Tvoje mišljenje će nam pomoći u poboljšanju udžbenika kako bismo i u narednim godinama osnovnoškolcima nudili drugačiju čitanku. Molimo Te da u narednim danima pogledaš i pročitaš udžbenik „Svezame, otvori se“ te da odgovoriš na anketna pitanja. Na kraju molimo istu odgovoriti koji su Ti se posebno dopale: naglaski šta ne treba nikako biti u udžbeniku, ili bez obzira bi bio bolji. Ako Ti se udžbenik sviđa, slobodno ga možeš zadržati.

Autori:
Edina Brulić
Nenad Bračunović
Sergej Avčič
Klaudija Marinko-Vuković
Zeljko Malinović
Ajna Rizvanbegović
Aneta Tomić
Nenad Vukobratović

Prilog za učenicima:
Čitanka sa svim razrednim izmjenjivim sadržajima
SVEZAME, OTVORI SE!

Našimena - Program čitanka možeš zadržati!

-metodički nivo analize. Iz navedenih razloga ruko-
pis se ocjenjuje negativno.

Čitanka *Svezame, otvori se 7* odobrena je za ko-
rištenje u osnovnim školama koje rade po Fe-
deralnom nastavnom planu i programu, ali
prema jednom ispitivanju OSCE-a(1) iz okto-
bra 2010. godine nju je koristilo svega 7,3 %
škola (ukupno 12 škola, od toga 10 u Sarajevu,
u 20 razreda).

U želji da provjerimo koliko su tvrdnje i ocjene
recenzenata usaglašene sa mišljenjima i utisci-
ma samih đaka, u osam osnovnih škola Kanto-
na Sarajevo gdje nastavnici ne koriste *Svezame,
otvori se 7*, zamolili smo 132 đaka da primjerak
te čitanke ponesu kući, pogledaju, pregledaju,
pročitaju, zadrže ako žele i u vezi s njom odgo-
vore na nekoliko pitanja u priloženom anke-
tnom listu.

O metodi ankete

U svaku školu za svako odjeljenje VII razreda
poslano je po šest čitanki. Uposlenici škole su
birali učenike koji će učestvovati u anketi. Za-
moljeni su da anketirani ne budu isključivo
učenici s odličnom ocjenom iz predmeta B/H/S
jezik i književnost. Broj anketiranih učenika
ovisio je o broju odjeljenja u školi. Ukupno su
školama dostavljena 132 anketna materijala.

Vraćeno je 107 popunjenih anketnih listova i
13 udžbenika.(2)

U prilogu su rezultati anketnog upitnika s 18
pitanja: uz 17 pitanja je ponuđena *skala odgovo-
ra*, dok posljednje pitanje pokazuje da li su an-
ketirani učenici zadržali udžbenik. Anketa je
rađena na samom kraju prošle (2011/2012) škol-
ske godine kada su učenici bili zauzeti pisme-
nim i usmenim provjerama znanja kao i zaklju-
čivanjem ocjena. Već cijelu školsku godinu su
koristili jednu od 5 odobrenih čitanki za VII ra-
zred tako da su bili u velikoj mjeri upoznati i sa
sadržajem i *Svezame, otvori se* – tj. sa obaveznim
književnim djelima iz Okvirnog Nastavnog
plana i programa (NPP). To je omogućilo da
upoređuju čitanku koju su koristili sa čitankom
Svezame, otvori se 7.

(1) **5. razred:** 70% Vrijeme/Nam (ne uključuje Kanton 6
pošto nisu još uveli 9. god. za ovaj razred; **6. razred:** 35%
Bosanska Riječ, Tuzla / 33% Vrijeme/Nam (i 19% Klett); **7.**
razred: 52% Vrijeme/Nam i 32% Sarajevo publishing. Uku-
pan broj škola obuhvaćenih u ovom istraživanju je 280 (216
za federalni PP i 64 za PP na hrvatskom jeziku). Jedino
mjesto koje se nije odazvalo je Tuzla. Zahvalnost: Mariama
Cottrant, Diversity and Inclusion Officer, OSCE BiH.

(2) Zahvaljujemo se školama koje su odobrile anketiranje,
učenicima koji su pregledali Čitanku i ispunili anketni
upitnik, direktorima, pedagogima, bibliotekarima i nas-
tavnica/nastavnicama koji su pomogli i nama, autori-
ma i učenicima: OŠ *Hasan Kaimija*, OŠ *Mula Mustafa Ba-
šeskija*, OŠ *Hasan Kikić*, OŠ *Aleksa Šantić*, OŠ *Malta*, OŠ *Ko-
vačići*, OŠ *Grbavica I* te OŠ *Grbavica II*.

za učenike VII razreda devetogodišnje osnovne škole

1. Dopada li Ti se udžbenik *Svezame, otvori se*?

Ne	③	Uglavnom ne	○	Onako	⑪	Uglavnom da	⑲	Da	⑥5
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

2. Čitanka *Svezame, otvori se* drugačija je od čitanke koju koristiš?

Ne	③	Uglavnom ne	⑩	Onako	⑳	Uglavnom da	⑳	Da	③3
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

3. Udžbenik Te ohrabruje na samostalno istraživanje?

Ne	⑦	Uglavnom ne	⑤	Onako	⑳	Uglavnom da	⑳	Da	③8
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

4. Stilske figure, lirske i prozne vrste i drugi književni pojmovi su jasno objašnjeni s navedenim primjerima?

Ne	①	Uglavnom ne	①	Onako	⑫	Uglavnom da	⑲	Da	⑥3
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

5. Pre(ne)poznate riječi Ti pomažu da potpuno razumiješ priču, pjesmu, odlomak?

Ne	○	Uglavnom ne	④	Onako	⑫	Uglavnom da	⑲	Da	⑤0
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

6. Pitanja u Razgovoru o pjesmi/priči/odlomku pomažu Ti da samostalno razumiješ književni tekst, bez pomoći nastavnika?

Ne	④	Uglavnom ne	②	Onako	⑳	Uglavnom da	⑳	Da	③9
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

7. *Svezame, otvori se* Ti pomaže da dopuniš znanje i iz drugih predmeta?

Ne	⑦	Uglavnom ne	⑧	Onako	⑳	Uglavnom da	⑳	Da	③7
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

8. *Svezame, otvori se* povezan je s Tvojim svakodnevnim interesovanjima?

Ne	⑩	Uglavnom ne	⑧	Onako	③2	Uglavnom da	③7	Da	⑲
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	---

9. Čitanka Te potiče da dodatno istražuješ; trudiš se saznati više o nekom autoru nekoj autorici, želiš čitati još njegovih/njenih djela, provjeravaš navedene podatke?

Ne	④	Uglavnom ne	⑧	Onako	⑳	Uglavnom da	⑲	Da	④2
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	---	----	----

za učenike VII razreda devetogodišnje osnovne škole

10. Ovakav udžbenik od Tebe traži da više sarađuješ sa drugim đacima iz odjeljenja?

Ne	12	Uglavnom ne	7	Onako	26	Uglavnom da	31	Da	30
----	----	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

11. Svezame, otvori se poštuje Tvoju ličnost i Tvoje znanje?

Ne	2	Uglavnom ne	1	Onako	9	Uglavnom da	30	Da	63
----	---	-------------	---	-------	---	-------------	----	----	----

12. Udžbenik pozitivno utiče na Tvoja razmišljanja i Tvoje stavove?

Ne	3	Uglavnom ne	4	Onako	15	Uglavnom da	29	Da	54
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

13. Ovaj udžbenik Te potiče da učiš o različitim kulturama?

Ne	4	Uglavnom ne	4	Onako	15	Uglavnom da	29	Da	54
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

14. Ovaj udžbenik Ti pomaže da stekneš širu sliku o književnosti i o svijetu u kojem živiš?

Ne	3	Uglavnom ne	5	Onako	12	Uglavnom da	28	Da	58
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

15. Ovaj udžbenik Te potiče na odgovornost i pomaganje drugima?

Ne	3	Uglavnom ne	10	Onako	20	Uglavnom da	32	Da	41
----	---	-------------	----	-------	----	-------------	----	----	----

16. Na osnovu ovog udžbenika Ti samostalno možeš razumjeti koliko poznaješ gradivo iz književnosti?

Ne	7	Uglavnom ne	1	Onako	12	Uglavnom da	30	Da	58
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

17. Ovaj udžbenik potiče da i Tvoji roditelji budu uključeni u usvajanje gradiva iz književnosti?

Ne	5	Uglavnom ne	9	Onako	24	Uglavnom da	31	Da	47
----	---	-------------	---	-------	----	-------------	----	----	----

18. Želiš li zadržati Svezame, otvori se i koristiti ga za učenje?

Ne	13	Da	92
----	----	----	----

U udžbeniku mi se najviše dopalo što potiče djecu na istraživanje i da odgovore na pitanja o književnosti i što ima dosta slika.

Pitanja su postavljana na osnovu indikatora za izradu novog NPP-a iz dokumenta Analiza novog Nastavnog plana i programa za devetogodišnje obrazovanje iz novembra 2011.

Od ukupnog broja anketiranih, 92 đaka su zadržala udžbenik.

Pojedinačni odgovori

Uz odgovore na postavljena pitanja, đaci su mogli napisati šta im se posebno, a šta nikako nije dopalo u *Svezame, otvori se*:

Šta Ti se nije dopalo u udžbeniku?

- Možda malo manje ilustracija
- Stranice su pretrpane tekstom i slikama, tako da se jako teško snaći; veliki broj teksto-va je napisan ćirilicom pa trošimo više vremena čitajući ga na času nego što je uobičajeno.
- U ovom udžbeniku imam samo jednu zamjerku – to što nema puno ćirilice, jer mislim da ove sljedeće generacije trebaju čitati i ćirilicu, a ne samo latinicu.
- Nije mi se dopalo to što su sitna slova i slike nisu zanimljive.
- U udžbeniku mi se nije dopalo to što na stranicama ima previše teksta, a manje slika. Raspored i svrstavanje djela u oblasti.

- Sitno kucan tekst; neke stranice izgledaju pretrpano.
- Smatram da bi trebao biti pregledniji sadržaj.
- Nije mi se dopalo što npr. anaforu (neku definiciju) nisu pojasnili.
- Font slova i brojeva treba biti veći; neki dijelovi udžbenika su predjetinjasti; u 7. razredu djeca traže da se prema njima ponaša kao prema odraslim ljudima.

Šta mi se posebno dopalo u udžbeniku:

- Najviše su mi se dopali razgovori o priči (odlomku), ilustracije su jasne. Nepoznate riječi su dobro opisane.
- Dopalo mi se likovno rješenje udžbenika, dopalo mi se što se tekstovi koji su zastupljeni dovode u vezu sa temama iz savremenog života.
- U udžbeniku mi se dopalo to što, nakon nekog djela, imaju detaljna objašnjenja nepoznatih pojmova i pitanja o kojima treba razmišljati.
- Raznovrsnost slika, arhaične riječi i njihova objašnjenja, naslovnica, kvizovi...
- Sviđa mi se to što je pregledno, jednostavno i jasno napisano za naš uzrast. Vrlo je zanimljivo i čim sam otvorila ovaj udžbenik, željela sam sve pročitati. Žao mi je što u se-

Dopalo mi se likovno rješenje udžbenika, dopalo mi se što se tekstovi koji su zastupljeni dovode u vezu sa temama iz savremenog života.

- dmom razredu nismo imali priliku raditi po ovom udžbeniku.
- Dopalo mi se što u udžbeniku ima dosta priča. Pogotovo *Hasanaginica*. Dopalo mi se što su izdvojili dio u kojem se kriju glagoli ili pridjevi.
  - U ovom udžbeniku sve mi se sviđelo. Posebno dodatna objašnjenja o djelu. Zapisi o autoru, puno slika, to što svaka boja u krugu označava različite oblasti, to što su naslovi na početku a i ime pisca na početku, što govori o raznim oblastima, o poučnim pričama ali zanimljivim kao *Čistač obuće*. Ovaj udžbenik mi se veoma sviđio i voljela bih da nastavnica ovaj udžbenik izabere za iduću godinu...
  - To što ima puno olakšica, primjera, te je većinu stvari moguće shvatiti i bez pomoći drugih. Posebno mi se sviđelo to što kad se uči nova oblast, da u tekstu ili pjesmi je označen dio na koji se više treba skoncentrisati i dodatno ga obraditi, jer pri tome ne oduzima puno vremena, pri čemu je moguće sve shvatiti i sve završiti na vrijeme. I mislim da ima još jako dodatnih, zanimljivih stvari.
  - To što ima teksta na ćirilici i latinici. Dobro su objašnjene stilske figure, nepoznate riječi i ostalo. Ima dosta dobrih slika i zabavan je. I same korice mi se sviđaju.
  - Udžbenik mi pruža potrebne informacije iz BHS jezika.
  - Posebno mi se dopalo u ovom udžbeniku to što je u označenim rečenicama svake nastavne jedinice dobro i jednostavno objašnjeno šta je potrebno uraditi. Stilske figure su odlično objašnjene, što je jako važno. Na kraju dobro je da su u ovoj čitanci zastupljeni i pripadnici nacionalnih manjina, mislim na Hedinu Tahirović-Sijerčić, Romkinju.
  - To što je prekrasno urađen i napisan; što ima puno zanimljivosti, zato što je poučan (jako)... Jednostavno – predobar je! P.S. Žao mi je što naša generacija nije koristila ovaj udžbenik!
  - Posebno mi se dopada što nas udžbenik podstiče da učimo i o drugim kulturama i običajima; što nam daje u potpunosti jasna objašnjenja novih pojmova, riječi i sl., što nam pomaže da dopunimo znanje i iz nekih drugih predmeta; a posebno mi se sviđa to što udžbenik mogu koristiti učenici, bez pomoći starijih. Udžbenik sadrži veliki broj ilustracija, koje će se djeci, sigurno, dopasti i sadrži poruke koje djeci pokazuju pravi put u život. Udžbenik podstiče učenike na razmišljanje i istraživanje i zajednički rad.
  - Dopalo mi se što ovaj udžbenik je prihvatljiv za uzrast od 12, 13 godina i moderan, bolje snabdjeven slikama.

U ovom udžbeniku mi se dopalo što nije opširan i nejasan; pun je lijepih slika, jasno opisanih pojmova i lako je razumjeti nepoznate riječi; ima jako lijepih članaka koji mi se sviđaju; ova knjiga se mnogo razlikuje od udžbenika koji se koristi u našoj školi; mislim da je knjiga jako lijepa i mnogo može pomoći u lakšem učenju.

- U ovom udžbeniku mi se dopalo to što je svaka priča ili pjesma prikazana ilustracijom i to što su svi predmeti uključeni u čitanci, tj. spominje se ponešto o biologiji, historiji, geografiji i to mi se veoma sviđa.
- Što je maštovit i što nema puno ćirilice. Uglavnom je bolji od našeg udžbenika.
- U udžbeniku mi se najviše dopalo što potiče djecu na istraživanje i da odgovore na pitanja o književnosti i što ima dosta slika.
- U ovom udžbeniku mi se dopalo što nije opširan i nejasan; pun je lijepih slika, jasno opisanih pojmova i lako je razumjeti nepoznate riječi; ima jako lijepih članaka koji mi se sviđaju; ova knjiga se mnogo razlikuje od udžbenika koji se koristi u našoj školi; mislim da je knjiga jako lijepa i mnogo može pomoći u lakšem učenju.
- Sastavljanje korica i estetika otvorenosti i slika.
- Posebno mi se dopalo *Tko želi biti odlikaš*, jer da bi se odgovorilo na pitanja, trebala se pročitati knjiga.
- Knjiga je puna zanimljivosti i stvari koje će nam trebati u budućim razredima i općenito u životu.
- Sve je super. Sviđa mi se to što je u svakom djelu objašnjeno: nepoznate riječi, neki pojmovi, ima slika koje to pobliže objašnjavaju... odlično je! Nemam zamjerke.
- Veoma mi se dopada početna strana knjige (maštovito). Takođe mi se sviđa to što su kružići u kojima je broj strane, obojeni u različite boje sa različitim značenjem. Sviđa mi se što ste na 144. strani dodali filmove koji su veoma popularni u svim generacijama, ali bih voljela da još koju stranicu stavite o tome.
- Knjiga mi se dopada jer je drugačija od ostalih, sviđa mi se jer su definicije i zaključci izdvojeni.
- Dopada mi se zato što je sve lijepo objašnjeno. Posebno mi se svidio način kako je pisano i kako su raspoređena književna djela.

Zaključak

Na postavljena pitanja anketirani đaci su u preko 70% odgovorili sa *uglavnom da i da*, što pokazuje da recenzenti nisu bili legitimni predstavnici njihovih interesa. Drugim riječima, u velikom postotku đaci su potvrdili da:

- Eksperimentalnost, prezahtjevnost i avangardnost ne dovode u pitanje mogućnost razumijevanja brojnih sadržaja ovog udžbenika.
- Prilagođenost uzrasnim mogućnostima nije diskutabilna, naprotiv, funkcionalna je.
- Ne smanjuje se motivacija za učenje.
- Interpretativnim pitanjima ostvarila se motivacija za učenje i shvatanje suštine datog teksta.

Knjiga je puna zanimljivosti i stvari koje će nam trebati u budućim razredima i općenito u životu.

- Izbor i sadržaj ilustracija nije problematičan, ne doprinosi lošoj slici i ne daje negativan signal odgoju.
- Metodika koncepcija prezentacije programskih sadržaja ne ometa komunikaciju i postizanje odgojnih i obrazovnih ciljeva.
- Likovni prilozi prate sadržaj.
- Nastavne jedinice (i ako su opširne) nisu opterećene nepotrebnim činjenicama.
- Brojnost informacija ne umanjuje vrijednost rukopisa.
- Sadržaj ne predstavlja neselektivno sticanje znanja (ma šta to bilo).
- Nije jasno vidljivo postojanje određenih propusta, posebno u odnosu na pedagoško-psihološki i didaktičko-metodički nivo analize.

Parafrazirajući recenzenticu: iz navedenih razloga rukopis je nestručno i tendenciozno ocijenjen negativno.

Rezultati ankete u okviru cijelog slučaja *Svezame*, otvori se pokazuju da đaci mogu i trebaju biti uključeni u proces odabira udžbenika. Oni su, najzad, njihovi krajnji korisnici i imaju pravo reći i pokazati šta o njima misle prije nego što se osude na jednogodišnje izdržavanje nastave. Naravno da u obrazovnom sistemu koji ne vodi primarno računa o njihovim interesima (a u neku ruku ni o pravima) to za sada nije realno moguće.

Jedini koji imaju i stručnosti i interesa da ih u tome pošteno zastupaju jesu njihovi nastavnici. Njima su, u vezi s odlukom Koordinacije ministara da se u školama koristi jedna i jedina Čitanka za deveti razred osnovne škole (*Vrijeme/NAM*) s portala *Školegijum.ba* upućena ova pitanja: *Imaju li nastavnici prava na građansku neposlušnost? Da li je ministarstvo radnom knjižicom kupilo njihovo ćutanje? Kome prije svih treba biti okrenuta njihova lojalnost – vlasti ili djetetu?*

Šta treba učiniti nastavnik i roditelj kad mu nareda da koristi nekoalitetan udžbenik, u kojem se ovnujski rog pravi od kozjeg, u kojem se tuđi tekstovi podmeću kao vlastiti, čiji je stil aljkav, čije su ilustracije ponižavajuće za intelekt četrnaestogodišnjaka, u kojem se djeca tretiraju kao fikusi, u kojem se daju netačni iskazi, u kojem desetine nepoznatih riječi nisu objašnjenje ili su objašnjene pogrešno, u kojem nema niti jedne autorice?

Zašto stručan i savjestan i objektivan nastavnik mora koristiti čitanku odabranu od nesavjesnih, nestručnih i pristranih recenzenata?

Zašto da ljudi koji se ne žele baviti rodnim pitanjima, koji ne razlikuju edukaciju i indoktrinaciju, koji se sapliću o univerzalne ljudske vrijednosti i koji osporavaju nedogmatsko obrazovanje imaju ekskluzivno pravo našoj djeci predstavljati književnost?

Odgovora, za sada, u javnom prostoru nema.

d) Ilustracije se opisuju po potrebi nazivom (potpisom) i popratnim tekstom.

1   ②   3   4   5

komentar _____

Ilustracije se ~~ne~~ opisuju ali nemaju
većeg efekta na funkcionalnost sadržaja
nego su tu kao neki "ukras" teksta.

Komentar recenzentice:

Ilustracije se ~~ne~~ opisuju, ali nemaju većeg efekta na funkcionalnost sadržaja, nego su tu kao neki "ukras" teksta.

Komentar učenika/ce:

Posebno mi se dopalo što je jako dobro objašnjeno, jako puno slika i objašnjenja uz njih te što uz svaku pripovijetku ili sl. dobijamo zadatke za provjeru znanja iz gramatike. Veoma je zanimljivo i to što su neki pojmovi (npr., o Bahu, o Vrtu mira, o ždralovima) izdvojeni i objašnjeni na način koji je nama razumljiv. Udžbenik mi se veoma svidio i voljela bih da smo ga mi imali umjesto našeg.

Šta Ti se posebno dopalo u udžbeniku?

Posebno mi se dopalo to što je jako dobro objašnjeno, jako puno slika i objašnjenja uz njih, te to što uz svaku pripovijetku ili sl. dobijamo zadatke za provjeru znanja iz gramatike. Veoma je zanimljivo i to što su neki pojmovi (npr. o Bahu, o Vrtu mira, o ždralovima i sl.) izdvojeni i objašnjeni na način koji je nama razumljiv. Udžbenik mi se veoma svidio i voljela bih da smo ga mi imali umjesto našeg.

BILJEŠKE

Uz izbor iz sadržaja čitanke *Svezame, otvori se*

Str. 16-77

Razredni almanah

Oblik ponavljanja gradiva, koji podstiče kreativnost, istraživanje razvija svijest o aktivnom i konstruktivnom učešću djeteta u zajednici. Književnost iz čitanke mu se na ovaj način predstavlja kao sadržaj suštinski i čvrsto povezan sa životom.

Viktor duga ruka

Predstavlja se ne samo nepoznata autorica (Branka Vojnović) rukopisom koji nikada nije nigdje objavljen i koji postoji samo u jednom originalnom primjerku nego se djeca primjerom koji im je blizak pokušavaju ohrabriti da i sama ostvare slične kreacije.

Do nove čitanke

Umjesto sadržaja na kraju, poziv djeci da se kroz igru – kviz – podsjetite svih književnih djela s kojima su se susrela u čitanci *Svezame, otvori se* 5.

Stih nad BiH

Primjer za korelaciju s geografijom, ali na principu igre rimovanih zagonetki. Djeca i vizuelno otkrivaju da je sevdalinka vezana za bosanskohercegovačke gradove.

Sadržaj

Ilustracije uz popis jedinica sadržaja predstavljaju jednu umjetnost (arhitekturu) ali svaka pojedinačno sugerise i jedan bitan aspekt nastavne cjeline. Primjer skrivenog (nenametljivog) poziva nadarenim učenicima da promišljaju odnose teksta i slike u vezi sa smislom kojem su skupa podređeni.

Kiša

Uz Ujevićevu pjesmu *Dažd* zadatak, osim što dočarava atmosferu pjesme i objašnjava manje poznatu riječ, upućuje đake na osobine fotografske umjetnosti. Jedan od principa čitanke, da su sadržaji u korelaciji, pri čemu ilustracije doprinose razumijevanju književnog teksta ali i *vođe* čitanku izvan razreda.

Prava i zahvalnost

Poštovanje autorskih prava u čitanci *Svezame, otvori se* podrazumijeva prije svega navođenje imena autora i naziva djela, a potom i izvora odakle je sadržaj preuzet. Također, u vezi s jezičkom politikom djeca se upoznaju i sa fonetskim i sa etimološkim pisanjem stranih naziva i imena.

Uputa za korištenje

Đacima se na početku daju informacije o tome kako da se *snalaze* u mozaički organizovanoj građi. Ujedno se objavljuju i ciljevi koji se na toj građi žele postići.

Olovka za čitanje

Interpretaciji književnog djela u čitanci se posvećuje posebna pažnja. Đaci se ohrabruju na čitanje s olovkom, na užitak koji proizilazi iz potpunog razumijevanja teksta.

Uz tekst: Svezame, zatvori se

Tekst je prvi ranije objavljen u knjizi Nenad Veličković, *Dijagnoza, patriotizam, Fabrika knjiga* 2010.

Str. 82

(... Zabrana se realizuje uskraćivanjem odobrenja za distribuciju u školama, putem nadležnih ministarstava...) Prividan izuzetak je moguć u školama u kojima broj *manjinskih đaka* dozvoljava formiranje posebnih razreda; u tom slučaju se tim razredima radi po *njihovim* udžbenicima, ali i tada su to, opet, udžbenici prepoznati kao najbolji promotori etničkih ciljeva i vrijednosti.

Str. 104

Ocjena Pedagoškog zavoda Kantona Sarajevo ljubaznošću Esme Sarajlić, savjetnice za bosanski jezik i književnost.

Uz tekst: Poglupi po naređenju

Tekst je ranije objavljen u časopisu *Školegijum*, Sarajevo, 2011.

Str. 108

Na više mjesta u tekstovima Studije pominje se sintagma prilagođenost uzrastu. Ta sintagma nema jasno značenje, ne postoji uputstvo, analiza, preporuka ili neki sličan dokument koji bi autorima udžbenika sugerisao šta su potrebe današnje djece, koja su njihova očekivanja od života, škole i okruženja u kojem žive, šta su njihovi generacijski afiniteti, kojom se brzinom i u kojem smjeru razvijaju pod uticajem digitalne tehnike, interneta i televizije. Gdje god ga upotrebljavaju autori čitanke *Svezame*, otvori se treba ga, dakle, uzeti s rezervom; ne radi se o znanju nego o osjećanju, baziranom na nastavničkom i roditeljskom iskustvu.

Str. 109.

Nakon trenutka i kojem nastaje ovaj tekst, ista grupa kreirala je i čitanke za 8. i 9. razred devetogodišnje osnovne škole.

Str. 129

Prema: Kohlberg, Lawrence, The Claim to Moral Adequacy of a Highest Stage of Moral Judgement. THE JOURNAL OF PHILOSOPHY 70, 1973.;

Uz tekst: Smradni listovi

Tekst se ovdje objavljuje prvi put.

Analiza uputstva urađena je brzo, u uvjerenju da će biti osnova za dijalog i nužno poboljšanje postojeće prakse. Njena namjera bila je da ukaže na bitne propuste i da ponudi bolja rješenja. U studiju slučaja uvrštena je uprkos svojim manjkavostima, kao dokument o nastojanju da se proces odobravanja udžbenika učini objektivnijim i pravednijim.

Str. 132

Potpisivanje svake stranice je mehanizam praćenja odgovornosti. Radi se o sljedećem: svaki od pet recenzenata dobija po jedan od svih pristiglih rukopisa čitanke. Na rukopisu on upisuje komentare, bilješke, interevenišu u stil i prelom, i uopšte šara po osobnom nahođenju. Nešto od toga je njegova stručna primjedba praćena zahtjevom da se rukopis *popravi*. Autori su dužni to učiniti u sljedećoj printanoj verziji rukopisa, koju recenzent ponovo pregleda, na zajedničkom sastanku svih pet recenzenata i autora odobrenog udžbenika, na kojoj je njegova zadaća provjeriti da li su promijenjeni oni sadržaji kako je zahtijevao i, valjda, da li ostale stranice nisu u međuvremenu promijenjene mimo njegove želje, volje i znanja. Nadležni u Ministarstvu smatrali su, i još uvijek čini se smatraju, da se na ovaj način dostiže željeni kvalitet.

Str. 140

Analizu nastavnog plana i programa moguće je pročitati na sajtu skolegijum.ba u sekciji dokumenti.

(<http://www.skolegijum.ba/static/pdf/4ecb75813e897.pdf>)

Izjava lektora o jezičkoj uređenosti čitanke

Jezik u čitanci – bosanski, hrvatski, srpski – tretirao se kao jedan jezik, sa tri različita standarda. Nastojalo se poštovati jedan standard u jednoj sadržajnoj cjelini, ali i tada tako da se poštovao princip i-i umjesto ili-ili. Drugim riječima, nastojalo se da se standardi približe jedan drugome, tolerirajući uzajamno prožimanje jezičkih različitosti.

Za ovakav pristup odlučili smo se i poštujući želju autora čitanke, da ponude udžbenik koji će promovisati toleranciju, komunikativnost i zajedništvo kao kulturne vrijednosti bosanskohercegovačkog društva.

Potpisi:

Srđan Arkoš

Nenad Veličković

Str. 143.

Izostavljeno je iz teksta upućenog Ministarstvu, jer se greškom tu našlo. Ovdje bi nepotrebno dovelo čitaoca u zabunu:

Primjedba:

Zašto izabrati udžbenik, pa ga onda diskvalifikovati? Čemu čekanje?

Treba:

Utvrditi nedostatak i reagovati odmah nakon prijema recenzija, na osnovu zapažanja u Radnom listu.

Str. 150

Tekst Smradni listovi izdvojeni je dio prepiske autora s ministrom Mašićem i njegovom savjetnicom Nadijom Bandić, u vezi s formularom po kojem recenzenti ocjenjuju rukopise čitanki. I primjedbe i prijedlog izmjenjenog formulara dati su "iz rukava", s namjerom da se njima proces otvori a ne zaključi. Zbog toga su neke formulacije ostale nejasne. (Autor se trudio da u prvom čitanju zadrži neke nazive, sintagme i izraze i postojećih radnih listova. Tako u prijedlogu (tč. 6.3 na str. 150.) stoji: *Da li je u rukopisu zastupljen proporcionalan broj tekstova čije su autorice žene i čije se teme odnose na pitanje roda.*

Ovdje bi bilo bolje

Da li su u rukopisu podjednako (ravnomjerno) zastupljeni tekstovi autora i autorica, i tekstovi koji se bave pitanjima roda.

Nakon što su analiza i prijedlog poslani (i pročitani) u Federalnom ministarstvu, pomoćnica ministra gđa Nadija Bandić poslala je mail sljedeće sadržine:

"Poštovani g-dine Veličkoviću,

u ime Koordinacije ministara obrazovanja i nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine, posebno ministra Damira Mašića i u svoje lično ime, želim se zahvaliti Vama i Autorskom timu na izuzetno korisnim i konstruktivnim prijedlozima za poboljšanje Uputstva za stručnu ocjenu rukopisa udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika i književnosti. Na sjednici Koordinacije, koja je održana jučer 28. 2. 2012. godine isti su razmatrani i inkorporirani u postojeće

Uputstvo. Nakon što se inoviraju i ostala uputstva, ministri obrazovanja će ih usvojiti i oni postaju obavezni u procesu ocjenjivanja rukopisa udžbenika u Federaciji Bosne i Hercegovine. Nadam se nastavku naše saradnje u ostvarivanju što kvalitetnijeg provođenja udžbeničke politike u FBiH.

S poštovanjem,

Nadija Bandić, pomoćnica ministra"

Kao što se u dijelu prepiske s ministrom Mašićem vidi (Nužda iz nehata), a pogotovo u tekstu *Sudije u dresu pobjednika*, gotovo ništa nije inkorporirano.

Uz tekst: Sudije u dresu pobjednika

Tekst je u verziji bez analize superrecenzija objavljen na sajtu www.skolegijum.ba

Str. 154

Na istom mjestu kažu da je "razgovor o odlomku nedorečen" – što nije element rukopisa koji se na ovom mjestu ocjenjuje. Također, ocjenjuju po kriteriju kojeg u radnom listu nema – Obrati pažnju na inkluziju u nastavi – i snižavaju ocjenu. Nejasno je kakvu inkluziju traže; kojem obliku posebnih zahtjeva čitanka treba da se obrati?

Str. 161 i dalje.

Tekst koji se tiče analize rada recenzenata i koji je bio dostavljen Ministarstvu, ovdje je ukomponovan u širu cjelinu, na način da čitalac može pratiti, porediti i prepoznati sličnost u metodologiji između dvije prividno različite stručne instance. Originalan tekst Prigovora moguće je vidjeti na

<http://www.skolegijum.ba/static/pdf/502dfe2f846f7.pdf>

Javnosti na znanje

(Izdvojeno mišljenje superrecenzenta Nedžada Ibrahimića)

Odgovor na prigovore autora rukopisa Svezame, otvori se 9, na prvonagrađeni rukopis i izvod iz recenzije udžbenika "Čitanka" za 9 razred devetogodišnje škole

NIK SEZAM, kao podnositelj prigovora na prvoplasirani udžbenik pod šifrom "Puhovac 2", detaljno je analizirao i, potom, iznio niz relevantnih primjedbi na konkretan didaktički i metodički materijal zastupljen u prvonagrađenom udžbeniku. Osim metodoloških zamjerki (šta, kako i kojim sredstvima se tumači i analizira; upotreba Wikipedije kao 'pouzdanoga' referentnoga izvora; materijalne greške u vezi s figurom gradacije i, po ONPiP-u, neobavezni žanr biografskoga romana, npr., itd. ...) koje su detaljno deskribirane u *Prigovoru* i, uz to, i sasvim tačne, udžbeniku se spočitava i konceptualna neutemeljenost kako unutar zahtjeva ONPiP-a, tako i multikulturalnoga okružja u kojem se učenici nalaze. Na nekim mjestima prigovori se tiču i ideološke (unutarnje, na razini interpretacijskoga modela i instrumentarija) i ideologijske (izvanjske) namjere autora prvonagrađenoga udžbenika da nastavni materijal i ciljeve prilagodi samo jednom kulturnom i nacionalnom okružju. Na primjer, citiramo:

Prigovori na odabranu čitanku

"Zar ne postoje romanse s drugim motivima i izvan bošnjačke usmene tradicije?" (Prigovor, str. 18.)

"Tvrdnja da je većina stećaka ispisana bosančicom nije zasnovana na naučnim teorijama." (Prigovor, str. 18)

"Navodi se činjenica da je Nedžad Ibrišimović bio kandidat Društva pisaca za Nobelovu nagradu za književnost, a to propušta da kaže za Miroslava Krležu, koji je bio kandidovan dva puta. I inače, biografije bošnjačkih pisaca imaju drugačiji tretman, iscrpnije su i navode detalje kojima se ističe kvalitet. (Zašto se to ne radi sa svim piscima?)" (Prigovor, str. 20)

"Djela Derviša Sušića fokusiraju kolektivnu bosansku sudbinu, povijesne udese Bosne i duhovnu fizionomiju bosanskog čovjeka". (str. 95) – za autora *Prigovora* ovo je primjer lošega stila uz "sadržaje koji nisu izloženi jasno, i nisu prilagođeni stepenu spoznaje razvijenosti učenika". (Prigovor, str. 25)

"Nije jasno kako su ova tri djela (*Sarajevski tabut*, *Tvrđava* i odlomak iz pripovijesti o *Husein-begu Gradašćeviću* –

prim. N. Ibrahimović) značajna za učenikov *bosanskohercegovački* identitet. Da li se pod bosanskohercegovačkim zapravo misli na bošnjački?" (Prigovor, str. 28)

"U vezi s romskom pjesmom rukopis iskazuje predrasude: *U pjesmi je u potpunosti prepoznatljiv način života romskog naroda* (str. 21). Ne spavaju svi Romi pod šljivom, ne hrane se svi kozjim mlijekom, ne peru se na kiši! Recenzenti ovo previđaju." (Prigovor, str. 29)

Na kraju, moramo reći da su sve spomenute primjedbe izdavača ("Sezam") na (prvonagrađeni) udžbenik pod šifrom "Puhovac 2" UTEMELJENE.

Od čega pati većina čitanki

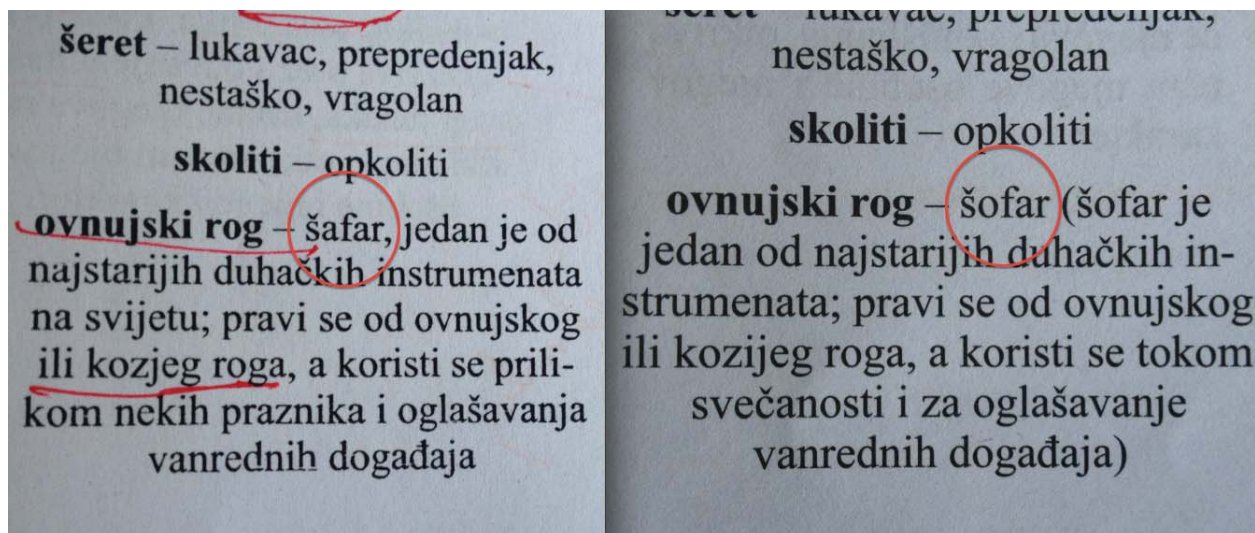
Čitajući, analizirajući i uspoređujući sva četiri dostavljena udžbenika ("Svezame, otvori se 9", šifra BHS-1, udžbenik pod šifrom BHS-10, udžbenik pod šifrom "Puhovac 2", te udžbenik pod šifrom BHS-7), došao sam do sljedećih zaključaka:

Razina književnoteorijskih i književnohistorijskih znanja na kojima se većina udžbenika temelji je vrlo niska; definicije književnoteorijskih pojmova su zastarjele a metodološki instrumentarij (pitanja u vezi s nastavnim jedinicama) koji prati tekstove (nužan za njihovu preciznu kulturološko-kontekstualnu analizu) je neprecizan, proizvoljan i sasvim arbitraran. Zbog toga će većina đaka steći dojam da se o književnosti, i umjetnosti uopće, može govoriti proizvoljno i *po prilici*, to jeste, ovisno o trenutnom raspoloženju.

Ideološki (metodološki, aspektualni, idejni) i ideologijski (konceptualni, ciljani, vaspitno-obrazovni) temelji većine ponuđenih udžbenika su, blago rečeno, sasvim suspekti – oni niti otvaraju mogućnosti širenja učeničke slobode (misli, kreativnosti, polemichnosti itd.) niti vaspitaju, obrazuju (uče) i pripremaju učenike za život u raznolikostima demokratske zajednice.

Grafičko-dizajnerski izgled većine udžbenika je monoton, prejednostavan i bukvalan. Ne potiče učeničku maštu, ne razvija njihovu kreativnost i intelektualno ih ne provocira. Udžbenici su i iz toga razloga odveć dosadni i sasvim neinventivni.

Udžbenik pod šifrom BHS-1 ("Svezame, otvori se 9") je u svemu ovome izuzetak. Zašto?

Utemeljen je na recentnim književno-naučnim znanjima. Na razini svoje obrazovne (konceptualne) namjere kod učenika podržava i razvija opći i osobni kritički stav (prema društvu, prema "vrijednostima", prema "veličinama" itd. ...)

Bogat je informacijama iz svijeta umjetnosti i "polja kulture" – višak kulturoloških informacija po sebi nije nedostatak udžbenika, naprotiv.

Od nastavnika maternjega jezika iziskuje promjenu modela nastave književnosti u tom smislu da se nastavnik mora postaviti kao su-čitalac, suradnik i sugovornik u nastavi, a ne, kao što je uobičajeno, kao alijenirani centar birokratske (sistemske, državne) moći.

Udžbenik je iznimno duhovit i kreativan i kod učenika podržava želju za igrom i doživljajem književnosti izvan nacionalno-prosvjetiteljskih kanona.

U grafičkom pogledu je živi kaleidoskop jer provocira učeničku maštu, stavlja njihov intelekt pred kreativne klopke i sasvim vispreno – ne doslovno, i ne bukvalno – komunicira sa uključenim literarnim predlošcima.

Osim što su uključeni svi po ONPiP-u obavezni tekstovi, autor/autorica/autori su udžbenik obogatili i relevantnim tekstovima iz savremene bosanskohercegovačke i južnoslavenske književnosti (Aida Šečić, Predrag Lucić, Adisa Bašić, Olja Savičević-Ivančević itd.)

Iznimno je kreativno rješenje sa "grafičkom interpretacijom/analizom" poetskih tekstova ("Olovka za čitanje") – interpretacija književnoga teksta se tako osvježava i deza-automatizira. (Autoritarnost književnih interpretacija je temelj tradicionalne, zastarjele nastave književnosti u kojoj se književnom tekstu prilazilo kao svetom tekstu nacionalne kulture.)

Podjela i naslovi poglavlja (Kvantov moralni zakon, Biblioteka za radoznale prste, Play-Books, Mp3oezija itd.) su sasvim originalni i inspirativni za djecu toga uzrasta. Zbog svega spomenutoga, PREDLAŽEM da se udžbenik pod šifrom BHS-1 ("SVEZAME, OTVORI SE 9"), PRE-

DLOŽI od strane Koordinacije kao zvaničan udžbenik za upotrebu u nastavi jezika i književnosti u devetom razredu osnovne škole.

U slučaju da se drugi (super)recenzenti s ovim prijedlogom ne slože, tražim od Ministarstva održavanje javne rasprave u vezi s tim. Rasprava bi se pavela oko pitanja kakvu nastavu književnosti imamo i kakvu bismo željeli imati u našim osnovnim školama? Povod bi bili, naravno, udžbenici koji su bili u razmatranju.

Nedžad Ibrahimović

Str. 201

Nakon intervencije čitaoca Školegijuma na internetu, tvrdnja *Navedeni primjer je primjer za aliteraciju* je ispravljena u *Navedeni primjer je primjer i za aliteraciju*. Suština primjedbe jeste da primjer može zbuniti i da se treba ponuditi bolji.

Str. 203

Zanimljivo je da superrecenzentice odbacuju primjedbu kao neosnovanu, ali da je autorice (kako je ona do njih došla???) prihvataju. Tako se šafar ipak *prešaltao* u šofar.

Uz kopije Tužbe i Rješenja.

Str. 227

Draga Inja, moram Ti priznati da ne razumijem šta znači ovo Rješenje. Jesmo li *izgubili*? Je li ovo opet kadija te tuži, kadija ti sudi, kao i onoj farsii sa superrecenzentima? Pošto planiram da oba teksta, i Tužbe i Rješenja, priložim Studiji slučaja o čitanci *Svezame, otvori se*, možeš li objasniti i meni i prosječnom čitaocu šta se ovdje desilo? To bih dodao u bilješke na kraju Studije.

Pozdrav,

Nenad

Dragi Nenade,

Sa zadovoljstvom ću ti pojasniti Rješenje Kantonalnog suda u Mostaru, kojim se tužba odbacuje.

Na prvom mjestu treba pojasniti razliku sudskih odluka po tužbi, "tužba se odbacuje" i "tužba se odbija".

Sud u pravilu, odlučujući po tužbi, ulazi u pravnu suštinu zahtjeva postavljenog tužbom koji posmatra sa aspekta načela zakonitosti. Ukoliko je tužbeni zahtjev osnovan, što znači da je tužitelj dokazao i svoje pravo zasnovano na zakonu i činjenice na osnovu kojih je tužbu sročio, sud će donijeti Presudu kojom će usvojiti tužbeni zahtjev. Ako tužitelj to nije dokazao, sud će donijeti presudu kojom će tužbu odbiti kao neosnovanu. (Postoji, logično, i djelimično udovoljavanje tužbi, odnosno odbijanja tužbe, ali to Tebe ovdje ne zanima.)

No, ukoliko tužbi nedostaju pravno-tehničke stvari da bi sud uopće o njoj odlučivao, sud ne donosi presudu, već Rješenjem odbacuje takvu tužbu.

Ovo se desilo u konkretnom upravnom sporu, a obrazloženje ovakve sudske odluke, (Rješenje o odbacivanju tužbenog zahtjeva), je potpuno jasno:

Akt koji se tužbom osporava nije upravni akt (član 25., stav 1., tačka 2. ZUS), **onakav kakvog ga propisuje** (član 8. ZUS), **a on to nije iz razloga što ga nije donio nadležni organ uprave** (član 4. ZUS).

Odnosno, kako je to rečeno u samom obrazloženju sudskog Rješenja:

"Koordinacija (donosilac spomenutog rješenja) nije organ uprave kako je to propisano (zakonska definicija) u članu 4. Zakona o upravnim sporovima, pa prema tome, i iz tog razloga Koordinacija ne može donositi upravne akte, odnosno ne može odlučiti u upravnim stvarima."

Sud, dakle, nije ni ulazio u opravdanost ili neopravdanost navoda tužbe (u meritum stvari), odnosno regularnost postupka proglašavanja najboljeg udžbenika, rad superrecenzenata, zakonitost naplaćenih 3.200,00 KM po izdavaču, samu opravdanost visine ovog iznosa, itd.

Sud je jasno rekao da Koordinacija ne može odlučiti o upravnim stvarima, što smo pretpostavljali i u trenutku pisanja tužbe.

Zašto je onda ona uopće sročena?

Ona je sročena iz razloga tzv. *poslušnosti građanina*. U ovom slučaju građani – jedno pravno i jedno fizičko lice – poslušali su uputu o pravnom lijeku i kako im je Rješenjem koordinacije naloženo, predali tužbu nadležnom sudu.

No, uspostavilo se da je cijeli postupak vođen oko izbora udžbenika prevaran. Očigledno se htjela stvoriti slika nekog posebnog upravnog postupaka, u kojem se naplaćuju takse, donose odluke, zaprimaju žalbe, na koje se opet naplaćuju troškovi... sve dok se donese konačna odluka *Rješenjem* u kojem jasno stoji da građanin nema više pravo žalbe, no da može pokrenuti upravni spor tužbom kod nadležnog suda. Obzirom da su ovo u glas rekla skoro pa sva ministarstva iz oblasti obrazovanja na čelu sa Federalnim ministarstvom, nije preostalo ništa drugo, no postupiti po pravnom lijeku.

Kad tamo – Sud rekao da sva ta ministarstva tako *uobičajena* u *Koordinaciju* ne mogu donositi upravne akte, odnosno ne mogu odlučiti u upravnim stvarima, a iz razloga što koordinacija nije organ uprave.

Šta dalje?

Možda ovo nije pravo pitanje.

Nego:

Kako (dalje) preživjeti anarhiju?

Ovo je pitanje sa više smisla. Očigledno je da je predmetna odluka donesena anarhično, od nenadležnog neorganu, u nepropisanom postupku i sa osmišljenim tendencijama prevare (uputa o pravnom lijeku, naplaćivanje harača, velika materijalna korist).

Očigledno je i da dalja bitka za pravo ovisi upravo od vladavine prava, a ona bi u pravno uređenoj državi bila jednodstavna: ovakvo Rješenje o najboljem udžbeniku ne obavezuje nikoga.

Obzirom na profesorsku autonomiju (koja pravno postoji, ali u praksi očigledno ne) i udžbeničku politiku (koja pravno ne postoji, ali u praksi očigledno da) svaki profesor bi po sopstvenom nahodjenju mogao da koristi bilo koji udžbenik. Odnosno bilo koji neudžbenik, jer definicije niti standarda za udžbenike nema, kao što nema ni državnog tijela, institucije, sekcije, bilo čega...

Odluka o obaveznim udžbenicima ne obavezuje nikoga, donesena je od *nikoga* i pravno nije ništa. Svako od učitelja, nastavnika, profesora, može napisati svoj udžbenik (što se uostalom već decenijama na univerzitetima i radi) i proglasiti ga obaveznim.

Ako koga mrzi pisati udžbenik, može gradivo prezentirati iz bilo čega, recimo magazin Expres bi bio veoma zanimljivo štivo i prigodan svim uzrastima obzirom na to kakve vrijednosti se decenijama usađuju školskoj populaciji. Zašto da ne?

PS

Izvod iz Zakona o upravnim sporovima FBiH

Član 8.

Upravni spor može se voditi samo protiv upravnog akta. Upravni akt, u smislu ovog Zakona, jeste akt kojim nadležni organ iz člana 4. ovog Zakona rješava o izvjesnom pravu ili obavezi pojedinca ili pravnog lica u nekoj upravnoj stvari (u daljnjem tekstu: upravni akt).

Član 4.

Pod pojmom organ, u smislu ovog Zakona, podrazumijevaju se organi uprave i upravne ustanove Federacije i kantona, gradonačelnik i općinski načelnik i gradske i općinske službe za upravu, kao i institucije koje imaju javna ovlaštenja kad u vršenju javnih ovlaštenja rješavaju u upravnim stvarima (u daljnjem tekstu: nadležni organ).

Član 25.

Nadležni sud rješenjem će odbaciti tužbu ako utvrdi:

- da je tužba neblagovremena (član 18.), prijevremena (član 10.) ili podnesena od neovlaštenog lica (član 2.);
- da je akt koji se tužbom osporava nije upravni akt (član 8.);
- da je očigledno da se upravnim aktom koji se tužbom osporava ne dira u pravo tužioca ili u njegov neposredni lični interes zasnovan na zakonu (član 14.);
- da se protiv upravnog akta koji se tužbom osporava mogla izjaviti žalba, ali da žalba nije izjavljena (član 9.);
- da je riječ o stvari o kojoj se, prema odredbama ovog Zakona, ne može voditi upravni spor (član 11.);

- da već postoji pravomoćna sudska odluka donesena u upravnom sporu o istoj stvari.

Zbog razloga iz stava 1. ovog člana nadležni sud odbacit će tužbu u svakom stadiju postupka.

Uz tekst: Nužda iz nehata

Tekst se ovdje objavljuje prvi put.

Uz tekst: Đaci u raljama bigota

Analiza se ovdje prvi put objavljuje.

Str. 240

U maju 2011. godine, Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo imenovalo je Radnu grupu čiji je zadatak bio da izvrši analizu Nastavnog plana i programa (NPP) koji se trenutno koristi u osnovnim školama u Kantonu, utvrdi njegovu usklađenost s Konceptijom devetogodišnjeg osnovnog odgoja i obrazovanja, zahtjevima i temeljnim principima reforme obrazovanja i, sukladno nalazima, izradi preporuke koje će nadležna tijela razmotriti u procesu unapređenja kvaliteta obrazovanja i, eventualne, revizije postojećeg NPP-a.

Radnu grupu su činili sljedeći članovi/članice:

Abid Fejzić, Ministarstvo obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo,

Nihada Čolić, Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo,

dr. Nenad Veličković, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu,

mr. Radmila Rangelov-Jusović, Centar za obrazovne inicijative Step by Step,

mr. Zineta Bogunić, Osnovna škola *Čengić-Vila I*,

Namir Ibrahimović, prof. književnosti naroda BiH i bosanskog jezika, Osnovna škola *Safvet-beg Bašagić*,

Dženana Trbić, Fond otvoreno društvo BiH.

Dokument i indikatore u cijelosti je moguće pronaći na stranici Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, kao i na stranicama portala *Školegijum*.

ILUSTRACIJE:

Asim Delilović – naslovna stranica i str. 4, 8-9, 15, 78-79, 106-107, 130-131, 151-153, 212-213, 235-237, 246-247
Iz recenzije – str. 8, 78, 83, 106, 125-126, 130, 152, 212, 236, 246
Iz Upitnika za učenike 7. razreda devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja – str. 9, 79, 107, 131, 153, 213, 237, 247
Iz čitanke za 5. razred devetogodišnje osnovne škole *Svezame, otvori se*, Sezam, Sarajevo, 2008 – str. 16-29
Iz čitanke za 6. razred devetogodišnje osnovne škole *Svezame, otvori se*, Sezam, Sarajevo, 2009 – str. 30-37, 89
Iz čitanke za 7. razred devetogodišnje osnovne škole *Svezame, otvori se*, Sezam, Sarajevo, 2010 – str. 38-53, 127, 113 (lijevo)
Iz čitanke za 8. razred devetogodišnje osnovne škole *Svezame, otvori se*, Sezam, Sarajevo, 2011 – str. 54-63
Iz čitanke za 8. razred devetogodišnje osnovne škole *Svezame, otvori se*, Sezam, Sarajevo, 2012 – str. 64-77, 163-164, 168-169, 172, 174-175, 177, 179
Iz čitanke za 6. razred devetogodišnje osnovne škole, Nam, Tuzla, 2009, autorice Azra Verlašević i Vesna Alić, urednik Muamer Spahić – str. 81, 93-94,
Iz čitanke za 6. razred devetogodišnje osnovne škole, Nam, Tuzla 2009, autorice Šejla Šehabović i Jasminka Šehabović, urednik Muamer Spahić – str. 95-97,
Iz čitanke za 5. razred devetogodišnje osnovne škole, Bosanska riječ, Tuzla, 2006, autor Zejćir Hasić, urednik Šimo Ešić – str. 98
Iz čitanke za 6. razred devetogodišnje osnovne škole, Bosanska riječ, Tuzla, 2009, autor Zejćir Hasić, urednik Šimo Ešić – 99-100
Iz čitanke za 7. razred devetogodišnje osnovne škole, Nam i Vrijeme, Zenica i Tuzla, 2010, autorice Azra Verlašević i Vesna Alić, urednik Muamer Spahić – str. 101, 113 (desno), 115-119, 121-124
Sa sajta Federalnog ministarstva za nauku i obrazovanje – str. 114

Iz čitanke za 9. razred, Nam i Vrijeme, Zenica i Tuzla, 2012, autorice Azra Verlašević i Vesna Alić, urednik Muamer Spahić – 185, 187-188, 190-193, 196, 198-200, 202-207, 252
Montaža ilustracija ilustratora Miralema Brkića iz čitanke za 9. razred devetogodišnje osnovne škole, NAM i Vrijeme, Zenica i Tuzla, 2012, autorice Azra Verlašević i Vesna Alić, urednik Muamer Spahić – str. 209
Fotokopije Tužbe i Presude, Ljubaznošću Inje Pašalić, advokatska kancelarija Pašalić&Pašalić – str. 227-234
Upitnik za učenike 7. razreda devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja – str. 239-241

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

373.3.014(497.6)

SVEZAME, otvori se! : studija slučaja / [autori
tekstova] Nenad Veličković, Namir Ibrahimović. -
Sarajevo : Interkultura, 2012. - 255 str. :
ilustr. ; 21 cm

ISBN 978-9958-0931-1-1
1. Veličković, Nenad
COBISS.BH-ID 20080390

i

a

m

a

n

t

z
h
t
i

a

ISBN 995809311-1

9 789958 093111